

P-ISSN : 2287-0962
E-ISSN : 2539-6765

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 7 ฉบับที่ 5 (กันยายน – ตุลาคม 2562)
Vol. 7 No. 5 (September - October 2019)

• วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม, ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม) และ ฉบับเพิ่มเติม ตีพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 6 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May - June, 4th issue July - August, 5th issue September - October, 6th issue November- December) and Supplemental Issue published for the United Nations Day of Vesak Celebration. It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

● **เจ้าของ**

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
092-556-4635, 063-561-5326
duangden.tun@mcu.ac.th
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
<http://www.journal-peace.mcu.ac.th>

● **ที่ปรึกษา**

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า

เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

● **บรรณาธิการบริหาร**

พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **Owner**

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya, 13170,
Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528,
092-556-4635, 063-561-5326
duangden.tun@mcu.ac.th
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
<http://www.journal-peace.mcu.ac.th>

● **Advisors**

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School
The Secretary-General of King Prajadhipok's
Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

● **Executive Editor**

Ven.Dr. Phramaha Duangden Thitañño
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **หัวหน้ากองบรรณาธิการ**

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **กองบรรณาธิการ**

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami
University of Oxford, United Kingdom

Prof. Dr. Le Mahn That
Vietnam Buddhist University, Vietnam

Ven. Prof. Dr. Jinwol Lee
Dongguk University, Korea

Dr. Rabindra Panth
Nalanda Deemed University, India

H.E. Janos Jelen
Dharma Gate Buddhist College, Hungary

ศ.ดร. จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร. ปราโมทย์ ยอดแก้ว
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ.ดร. รัตนะ ปัญญาภา
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร. ไกรฤกษ์ ศีลาคม
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผศ.ดร. เดโชพล เหมนาไลย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ.ดร. ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร. ถวิลวดี บุรีกุล
สถาบันพระปกเกล้า

ดร. พูนสุข มาศรีงสรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร. หิมพรรณ รักแต่งาม
มหาวิทยาลัยมหิดล

- **Editor in Chief**

Ven. Dr. Phrapalad Somchai Payogo
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **Editorial Board**

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami
University of Oxford, UK

Prof. Dr. Le Mahn That
Vietnam Buddhist University, Vietnam

Ven.Prof.Dr. Jinwol Lee
Dongguk University, Korea

Dr. Rabindra Panth
Nalanda Deemed University, India

H.E. Janos Jelen
Dharma Gate Buddhist College, Hungary

Prof.Dr. Chamnong Adivadhanasit
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Asst.Prof.Dr. Pramote Yotkaew
Suan Dusit University

Asst.Prof.Dr. Rattana Panyapa
Ubon Ratchathani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr. Krairoek Silakom
Udon Thani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr. Dechopol Hemnalai
Thammasat University

Asst.Prof.Dr. Uthai Satiman
Suan Dusit University

Asst.Prof.Dr. Khantong Wattanapradith
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Dr. Thawilwadee Bureekul
King Prajadhipok's Institute

Dr. Poonsuk Masrungson
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Dr. Himapan Ruktaengam
Mahidol University

- ฝ่ายประสานงานและจัดการ (Coordination and Management)

พระมหาดนัย อุปาทมโน : Phramaha Danai Upawattano

- ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

คชาภรณ์ คำสอนทา : Kachaporn Kumsonta

- ออกแบบปก (Cover Designed)

จุฬารัตน์ วิชานาติ : Jularatana Vichanati

- จัดรูปเล่ม (Content Designed)

บุศกรณ์ สรรพกิจจานนท์ : Bussakorn Subpakijjanone

- กำหนดออกเผยแพร่

- ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์
- ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน
- ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน
- ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม
- ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม
- ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม
- ฉบับเพิ่มเติม (supplemental issues) เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความตามนโยบายของมหาวิทยาลัยในโอกาสเฉลิมฉลองวิสาขบูชา ประจำปี

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้องปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มวารสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index>

บทบรรณาธิการ

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 7 ฉบับที่ 5 (กันยายน – ตุลาคม 2562) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงาน มีทั้งบทความทางวิชาการที่เป็นภาคภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งกองบรรณาธิการได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการจำนวนมากได้ร่วมส่งบทความทางวิชาการ เพื่อเข้าร่วมตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่ในวารสาร กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ได้ส่งบทความวิชาการเข้าร่วมตีพิมพ์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่องค์ความรู้ สู่การพัฒนาชีวิตและสังคมร่วมกัน

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 7 ฉบับที่ 5 (กันยายน – ตุลาคม 2562) ได้รับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) และได้รับการจัดเข้าในกลุ่มวารสารกลุ่มที่ 1 : วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง 31 ธันวาคม 2562) และอยู่ในฐานข้อมูล TCI และจะถูกคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล ASEAN Citation Index (ACI) ต่อไป และวารสารได้ผ่านการประเมินการตรวจรูปแบบตามเงื่อนไขของ TCI (1 - 28 กุมภาพันธ์ 2560) เพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปเงื่อนไข และกติกาสากลต่อไป ทั้งนี้ตั้งแต่ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 2562 วารสารจะยกเลิกการเผยแพร่ในลักษณะรูปเล่มเอกสาร โดยจะเน้นการเผยแพร่ในระบบออนไลน์ สามารถดาวน์โหลดบทความฉบับเต็มได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index>

บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารปีที่ 7 ฉบับที่ 5 (กันยายน – ตุลาคม 2562) ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ กองบรรณาธิการขอแนะนำตัวอย่างบทความในฉบับนี้ที่น่าสนใจ ตัวอย่างเช่น

กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 : กรณีศึกษาหมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย โดย พระราชรัตนาลงกรณ์ พระครูปลัดเกษภา มหาปณฺเฑ และสัญญา เคนาภูมิ พบว่า 1) กระบวนการขับเคลื่อนมี 4 องค์ประกอบคือ ระบบโครงสร้างของนโยบาย, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง, การตอบสนองของประชาชนในหมู่บ้าน และกลยุทธ์ที่เป็นตัวแปรสำคัญ 2) แนวทางยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส,

ความต่อเนื่องของกิจกรรม, การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน, ศิลปะการโน้มน้าวใจ, และความคาดหวังของชุมชน 3) ผลของการวิเคราะห์ประกอบด้วย จุดเด่นหรือจุดแข็ง, จุดด้อยหรือจุดอ่อน, โอกาส, อุปสรรค ความเสี่ยง ภัยคุกคาม หรือข้อจำกัด ด้านการติดตามและประเมินผลมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในเชิงบวก หลังเข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย ด้านเบญจธรรม, ด้านพรหมวิหารธรรม และ ด้านนาถรณธรรม ด้านเจตคติ ได้แก่ การเป็นศูนย์ดำเนินงาน, ผลของการขับเคลื่อน, ตัวชี้วัดความสุขของคนที่รักษาสิล 5 และ ด้านกลยุทธ์และแนวโน้มการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาสิล 5 ได้แก่ สภาวะปัจจุบัน, ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ, ปัญหาอุปสรรค, และ กลยุทธ์และแนวโน้มการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาสิล 5

สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมของพนักงานในการส่งเสริมองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบริษัท
แก้วแก่น้อย ฟู้ดแอนด์มาร์เก็ตติ้ง จำกัด (มหาชน) โดย **อภิชาติ กุลพงษ์วาณิชย์, ชันทอง วัฒนประดิษฐ์ และบรรจบ บรรณรุจิ** ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเกิด “อคติ” ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมจากโรงงานที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว และขาดการประชุมร่วมกัน ทำให้เกิดการร้องเรียนกับหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นตามลำดับ หลักพุทธสันติที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา คือ สาราณียธรรม ใช้การสานเสวนาเพื่อส่งเสริมให้ระบบการบำรุงรักษาวิผลแบบมีส่วนร่วม (TPM) ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการแก้ไขปัญหาขององค์กรควรใช้กลไก “เชิงรุก” และ “เชิงรับ” เชิงรับ คือ สร้างจิตสำนึกในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และกำหนดนโยบาย การออกพื้นที่สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ร่วมกันแก้ปัญหาด้วยระบบเทคโนโลยีทันสมัย โดยชุมชนมีส่วนร่วม ในเชิงรุก คือ มาตรการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา กำหนดธรรมนูญอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับชุมชน และหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมรับทราบ ควบคุมและกำกับการทำงานร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม พร้อมจัดความขัดแย้งโดยสันติวิธี ผ่านการ (1) แก้ปัญหาน้ำเสียควบคู่ทั้ง “ภายใน” และ “ภายนอก” ของโรงงาน (2) สร้างโอกาสให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน ร่วมประชุม รับฟัง เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างตรงจุด (3) เคารพธรรมนุญที่ถูกต้องซึ่งมาร่วมกัน (4) ปลูกฝังปรับจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม การเจรจา โดยปราศจากความรุนแรง

รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี
โดย **อนุรักษ์ ประทุมชาติ, จตุรงค์ ศรีวงษ์วรรณะ และ กิติรัตน์ สีหพันธ์** ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบฯ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการและเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้ 1) หลักการ คือ การดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ชุมชนในด้านความร่วมมือและสร้างเครือข่าย ด้านการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจ ด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร และด้านการสร้างประโยชน์แก่ชุมชน 2) วัตถุประสงค์ เพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนในด้านความร่วมมือและสร้างเครือข่าย การพัฒนาสิ่งดึงดูดใจ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การอนุรักษ์ทรัพยากร และการสร้างประโยชน์แก่ชุมชน 3) การดำเนินการ และ 4) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ชาวชุมชนต้องให้ความสำคัญและร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนต้องเสียสละ และเห็นความสำคัญของทรัพยากร การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องได้รับการบรรจุในแผนพัฒนาจังหวัด และภาครัฐต้องให้การส่งเสริมทางด้านนโยบายและงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

กลไกการสร้างความเข้มแข็งสวัสดิการชุมชนเมือง กรณีศึกษาชุมชนชาวไทยเกาะกลาง ชุมชนชาวจีนโบ๊เป่ ชุมชนคริสต์กุฎีจีน และชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาจุลอิสลาม กรุงเทพมหานคร โดย **แสน กิรินวนันท์ และ สิริยา รัตนช่วย** ผลการศึกษาพบว่า 1) กลไกสำคัญของชุมชนเมืองที่เป็นกรณีศึกษา 4 ชุมชน ได้นำมาใช้และถือเป็นกลไกหลักร่วมกันมี 5 กลไก ประกอบด้วยหลักศาสนาและความเชื่อสำคัญของแต่ละศาสนา ประเพณีและวันสำคัญของชุมชน ระบบเครือข่าย ศูนย์รวมจิตใจชุมชน และระบบเครือข่ายความสัมพันธ์ และรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนเมืองมี 7 รูปแบบ คือ สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านนันทนาการ สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านที่อยู่อาศัย สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต ดังนั้น รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่ทุกชุมชนเมืองต้องการและเหมาะสมกับชุมชนที่มีฐานอัตลักษณ์ศาสนาทุกศาสนา 2 รูปแบบ คือ สวัสดิการชุมชนเมืองด้านความปลอดภัย และสวัสดิการชุมชนเมืองด้านการเงิน ส่วนสวัสดิการชุมชนเมืองด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นรูปแบบที่ปรากฏกับชุมชนที่ล้อมรอบด้วยลำคลองเป็นหลัก สำหรับสวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษาจะเป็นรูปแบบที่ปรากฏกับชุมชนคริสต์และชุมชนมุสลิม ส่วนสวัสดิการชุมชนเมืองด้านนันทนาการจะเป็นรูปแบบที่โดดเด่นของชุมชนคริสต์และชุมชนชาวจีน

การประเมินความก้าวหน้าการละสังขรณ์ของผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน โดย **ภราดร บุตรศักดิ์ศรี พระมหาอดิเดช สติวโร และ บุญเลิศ โอธสุ** ผลการวิจัย พบว่า 1) สังขรณ์ เป็นธรรมที่ผูกมัดสัตว์ให้ติดอยู่ในวงจรแห่งทุกข์ มี 10 ประการ ได้แก่ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ สังขรณ์เบื้องต่ำ หมายถึง สังขรณ์ที่นำสัตว์ให้ติดอยู่ในทุกข์เบื้องต่ำ มี 5 ประการ ได้แก่ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ และปฏิฆะ กับสังขรณ์เบื้องสูง หมายถึง สังขรณ์ที่นำสัตว์ให้ติดอยู่ในทุกข์เบื้องสูง มี 5 ประการ ได้แก่ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะและอวิชชา 2) การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานเป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับละสังขรณ์ทั้ง 10 ประการ โดยมีหลักธรรมที่สัมพันธ์กับการละสังขรณ์ ได้แก่ โพธิปักขยธรรม 37 ประการ ประกอบด้วย สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อธิบายาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โภขฌงค์ 7 และมรรคมองค์ 8 3) ความก้าวหน้าในการละสังขรณ์ของผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ประเมินตามลำดับ ดังนี้ ผู้ปฏิบัติ มีสติอยู่ที่อารมณ์กรรมฐาน แยกรูปแยกนามออกจากกันได้ เห็นความเป็นไตรลักษณ์ของขันธ 5 หรือรูปนาม และเกิดวิปัสสนูปกิเลส อาการทั้ง 4 นี้จะปรากฏตามลำดับ ซึ่งแสดงถึงความก้าวหน้าของการละสังขรณ์ในเบื้องต้น เมื่อเจริญสติปัฏฐานอย่างต่อเนื่อง จะเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การละสังขรณ์เป็นสมุจเฉทได้ในที่สุด โดยมีหลักปฏิบัติคือมรรคมองค์ 8 สรุปเป็นสิกขา 3 คือ ศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งมีพร้อมในสติปัฏฐาน

รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี โดย **พัชรินทร์ ธรรมสาร จตุรงค์ ศรีวงษ์วรรณ และ กิติรัตน์ สิห์บัณฑิต** ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยว โดยการ

มีโครงสร้างในการบริหารจัดการ การมีกระบวนการจัดการ การจัดการให้เป็นฐานแห่งการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวครบวงจร การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการจัดการแบบมีส่วนร่วม 2) การจัดการสถานที่ โดยการจัดการพื้นที่และภูมิทัศน์ การจัดการที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสถานที่แบบมีส่วนร่วม 3) การจัดการให้บริการและกิจกรรม โดยการให้บริการตามรูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การบริการความรู้ การอำนวยความสะดวก การให้ความปลอดภัย การจัดให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และการจัดกิจกรรมที่ดึงดูดใจ 4) การจัดการพัฒนาบุคลากร โดยการพัฒนาความรู้ การเตรียมความพร้อมของมัคคุเทศก์ การพัฒนาบุคลากรในภาคธุรกิจ องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ 5) การจัดการด้านการตลาด โดยการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การสร้างรายได้จากภาคีเครือข่าย การประชาสัมพันธ์ การสร้างความดึงดูดใจ การเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวประเภทอื่น การสร้างมูลค่าเพิ่ม และการสร้างรายได้ให้กับชุมชน

กระบวนการการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา
โดย พระครูโพธิธูตาท พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร และแม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การปลูกฝังศรัทธาและปัญญาตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น ต้องมีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา 3 ทาง คือ 1. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง 2. จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด 3. ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการอบรม และปัญญาทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้วยหลักการเข้าหากัลยาณมิตร และทางที่เกิดของศรัทธา 4 อย่าง คือ 1. เชื่อกรรม 2. เชื่อผลของกรรม 3. เชื่อว่ากรรมของเฉพาะตน และ 4. เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ด้านการสร้างพระพุทธรูปยึดคติตามลักษณะมหาบุรุษลักษณะและอนุพยัญชนะ เพื่อให้พระพุทธรูปเป็นรูปแทนของพระพุทธเจ้า ผลบุญเป็นผู้มีทรงงาม มีฤทธิ์เดชมาก มียศมีศักดิ์ มีความสุข ไม่มีโรค อายุยืน ไม่มีเวรไม่มีภัย มีทรัพย์มาก พระพุทธรูปปฏิมานั้นสะท้อนแนวคิด 1. พระกรุณาคุณ ที่ทรงช่วยสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ 2. พระปัญญาคุณ ที่ทรงตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ 3. พระบริสุทธิคุณ ทรงพ้นแล้วจากกิเลส เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านทุกท่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมา และกองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

พระมหาดวงเด่น วิฑฒญาโณ, ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

บทบรรณาธิการ v

บทความวิจัย : Research Articles

Role of Election Organization at National and Local Levels
on Public Opinions to Promote Democratic Society 1179-1191

Phaibul Changrien, Supatra Assavasukee, Yannakorn Toprayoon and Chai Ching Tan

Appropriate Problem Solving Model for Managing the
Education System in the Community in Digital 4.0 era 1192-1202

Duangta Saranrom, Aphiradee Saranrom and Pratchaya Patthawong

Influence of Technology in the Hospitality Industry 1203-1213

Ravisara Limlahapun and Tatiana Kalganova

Question Structures from Movie in L2 English Learners'
Writing Based on Government & Binding Theory:
A Case Study of Business English Students,
Suan Sunandha Rajabhat University 1214-1232

Suwaree Yordchim

กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการ
หมู่บ้านรักษาศีล 5 : กรณีศึกษาหมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย:

The Process of Driving the Development of Ethical Behavior with the
Strategic Guidelines of the Five-Precept-Preserve-Village Project:

A Case Study of Non Yang Village, Nadee Sub-District,

Faorai District, Nong Khai Province 1233-1252

พระราชรัตนาลงกรณ์, พระครูปลัดเกษภา มหาปัญญา และ ลัญญา เคนาภูมิ:

Phraradrattanarongkorn, Phrakrupalad Ketsada Mahapanyo and Sanya Kenaphoom

กลไกการสร้างความเข้มแข็งสวัสดิการชุมชนเมือง กรณีศึกษาชุมชนชาวไทยเกาะกลาง
ชุมชนชาวจีนโบ๊ะเป้ ชุมชนคริสต์กุฎีจีน และชุมชนมุสลิมมัสยิดกมาลุลอิสลาม
กรุงเทพมหานคร: The Mechanisms of the Strengthening Urban
Community Welfare In Case of Kho-Klang, Bobae, Kudi-Chin and
Masjid-Kamalulislam Bangkok 1253-1268

แสน กীরตินวนันท์ และ สิริยา รัตนช่วย: Saen Keeratinawanun and Siriya Rattanachuy

สันตินวัตกรรมมีส่วนร่วมของพนักงานในการส่งเสริมองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของ
บริษัท เล้าแก่น้อย ฟู้ดแอนด์มาร์เก็ตติ้ง จำกัด (มหาชน):
Employee Engagement on Peace Innovation in Promoting
Environmental Preservation at Taokaenoi Food and Marketing
Public Company Limited 1269-1282

อภิชาติ กุลพงษ์วานิชย์, ชันทอง วัฒนประดิษฐ์ และบรรจบ บรรณรุจิ:

Apichart Kulpongwanich, Khanthong Wattanapradith and Banjob Bannaruji

การพัฒนาคุณลักษณะผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี:
A Development of Mediator Characteristics at Samutprakarn Provincial
Court by Buddhist Peaceful Means 1283-1295

ประสิทธิ์ ลาภพิทักษ์มงคล, ชันทอง วัฒนประดิษฐ์, บรรจบ บรรณรุจิ และ บรรพต ดันธีรวงศ์:

Prasit Larppitakmongkol, Khanthong Wattanapradith, Banjob Bannaruji and

Banpot Thontiravong

รูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์
ภาค 1: A Model of Teachers' Skills Development in Temple Education Welfare
Schools in Sangha Administrative Region 1 1296-1305

พระครูสารกิจไพศาล (ปิยปุตุโต), สมศักดิ์ บุญปู และ พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน:

PhraKhru Sarakitpisan (Piyaputto), Somsak Boonpoo and

PhramahaYannawat Thitavaddhano

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่ง
อันดามัน: A Propagation Leadership Development Model for Administrative
Monks in the Andaman Coastal Area 1306-1317

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ, อินถา ศิริวรรณ และ พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน:

PhramahaYanapon Yanapunyo, Intha Siriwan and PhramahaYannawat Thitavaddhano

ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: Leadership in Sangha Administration of Somdet Phra Phuthajan (Arch Asabha Mahathera)	1318-1329
<i>บุญมา แผงศรีสาร และ สมศักดิ์ บุญปู: Boonma Phaengsrisara and Somsak Boonpoo</i>	
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้รับชมสตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก ภายในเขตจังหวัดชลบุรี: Factors Influencing Consumer Behavior of Streaming Netflix in Chonburi Province	1330-1339
<i>ณรงค์ ทมเจริญ: Narong Tomcharoen</i>	
รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ ออมทรัพย์ในประเทศไทย: Causal Relationship Model of Factors Affecting the Asset Management of Savings and Credit Cooperatives in Thailand	1340-1351
<i>สุจรรยา ขุนทอง, อีร์ธนิภัช ศิริโวหาร และ กันต์ฤทัย คลังพหล:</i> <i>Sujanya Khuntong, Theathanick Siriwoham and Kanreutai Klangphahol</i>	
การสื่อสารทางการเมือง ค่านิยม ผลประโยชน์ และระบอบการเมืองที่ส่งผลการตัดสินใจ เลือกของประชาชนให้นักการเมืองได้รับเลือกตั้งพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ เขต 2 : Political Communication, Popularity, Advantage and Political System that Culminate in Public Decision Making for Politicians to be Elected: A Case Study of Samut Prakan Province, Zone 2	1352-1362
<i>ภัทราวดี อภิเด่นนภาลัย: Pattaravadee Apidenphalai</i>	
การเมืองในนโยบายประชานิยมประเทศไทย พ.ศ. 2544-2557: The Politics in Populism Policy in Thailand B.E. 2544-2557	1363-1337
<i>ชุตินันท์ ปราณีราษฎร์ และ นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ: Chutinun Praneerad and Nithita Siripongtugsin</i>	
ตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา: Characteristics of Innovative Learning Organization Model of Schools under Primary Educational Service Area Office	1376-1390
<i>ภราดร ดุลณกิจ, ลีรินธร สินจินดาวงศ์ และ ชารี มณีศรี:</i> <i>Pharadorn DulnakitSirinthorn, Sinjindawong Chari Manisri and Charee Maneesri</i>	

- รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี:
The Development Model of Agro-tourism Management of
Ubon Ratchathani, Province 1391-1406
*พัชรินทร์ ธรรมสาร, จตุรงค์ ศรีวงษ์วรรณะ, และ กิติรัตน์ สีหพันธ์: Pacharin Thamsarn,
Jaturong Sriwongwana, Kitirat Sihaban*
- การส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง จังหวัดนครปฐม:
Promoting Temples as the Center for Improving the Elderly Life's Quality in
Urban Communities of Nakhon Pathom Province 1407-1421
*พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จนทูปโม และ สันญา สดประเสริฐ: Phrakhubaidika Theerayut
Chantupamo and Sanya Sodprasert*
- กระบวนการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้าง
พระพุทธรูปปฏิมา: The Process of Cultivating Faith on the Basis of
Wisdom in Creating Buddha Images 1422-1433
*พระครูโพธิสุตาทธ, พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, และแม่ชีกฤษณา รักษาโฉม:
Phrakhruphothisutathorn, Phramaha Somboon Vudḍhikaro
and Maechee Kritsana Raksachom*
- การประเมินความก้าวหน้าการละสังขรณ์ของผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน:
The Progress Evaluation of Insight Meditation Practitioners in
Eradicating the Fetter 1434-1446
*ภราดร บุตระศักดิ์ศรี, พระมหาอดิเดช สติวโร และ บุญเลิศ โอฐสุ:
Pharadee Bootsakri, Phramaha Adidej Sativaro and Boonlert Otsu*
- แนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0:
Guidelines for Developing Performance Indicators of Thailand's Logistics
Service Providers to Support Industry 4.0 1447-1459
*ค่านาย อภิปรัชญาสกุล และกัญญาณน กาญจนาทวีกุล:
Kumnai Aphiprachayasakul and Kanyamon Karnjanathaweekul*

- รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี:
The Model of Community-Based Tourism Management in Mekong River
Basin of Ubon Ratchathani Province 1460-1473
อนรรักษ์ ประทุมชาติ, จตุรงค์ ศรีวังษ์วรรณะ, และ กิติรัตน์ สีหพันธ์:
Anooruck Phatoomchat, Jaturong Sriwongwana and Kitirat Sihaban

บทความวิชาการ : Articles

- ชุมชนนักปฏิบัติ: การจัดการความรู้การผลิตสินค้าหัตถกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม
ของชุมชนเมืองสาทร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่: Community of Practice (CoP):
Knowledge Management for Manufacturing of Creative Cultural
Handicraft Products in Muang Sat Community Muang District,
Chiang Mai 1474-1490
ญาตาวิมินทร์ พิษทองกลาง และประทีป พิษทองกลาง:
Yathaweemintr Peuchthonglang and Prateep Peuchthonglang
- วิถีแห่งศรัทธาในสหภาพเมียนมา:
Way of Faith in the Union of Myanmar 1491-1501
พระมหานัททฤต ทีปงกโร, ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และบรรจบ บรรณรุจิ:
Phramaha Natthagrit Theepungkaro, Khanthong Wattanapradith and Banjob Bannarujj
- ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพ: Transformational Leadership
of Community Leaders for Peace 1502-1515
นิภาพร ปานสวัสดิ์: Nipaporn Pansawat

บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review

- หลักการในการสร้างและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า:
The Principle for Creating and Managing Organization of Buddha 1516-1523
ชมกร เศรษฐบุตร: Chommakorn Sethabutre

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

Role of Election Organization at National and Local Levels on Public Opinions to Promote Democratic Society*

¹Phaibul Changrien ,²Supatra Assavasukee ,³Yannakorn Toprayoon and
⁴Chai Ching Tan

¹National Institute of Development Administration

²International Business Director at Cargill

³Rajapark Institute

⁴Mae Fah Luang University

¹Corresponding Author. Email: aunnyk1978@yahoo.co.th

Abstract

This study targets to identify and put into a structure organizing the elements that election organization can exploit to support and enable the public opinions in the election process in order to benefit towards promoting democratic society. The methodology is literature review. The deductive approach of the literature review is a synthesizing mechanism which leads to a simple conceptual framework illuminating the role of election organization in protecting public opinion and inspiring promising democracy. Four elements should be actively pursued to support and enable the roles of election organizations, namely the establishment of ISO Quality Management Systems (QMS), election observations, good educational systems, and normative institutional rule and body. Public opinions form an essential input to a quality election process, as argued for the expressive, normative, prospective, and expectation-oriented information the government and relevant political parties can make use of. The literature review arrives at a simple input-process-output framework that puts a structural guideline for the election organizations to facilitate for a quality and equality of public opinions.

Keywords: Election Organization; Public Opinions; Democratic Society

Introduction

‘It is an axiom in my mind that our liberty can never be safe but in the hands of the people themselves, and that, too, of the people with a certain degree of instruction. This is the business of the state to effect, and on a general plan.’ (Thomas Jefferson)

The word “public” has its origin from the Latin word “poplicus”, meaning “pertaining to the people.” Public opinion is simply understood as “the voice of the people”, which plays an important role in multi-dimensional society. Public opinions can be broadly defined as “the expression of beliefs, ideology, and sentiments within a citizenry with regard to the conduct of human affairs” (Freeland, 2015), and express the underlying evaluative attitude, normative constituent, prospective information, as well as expressive behavior (Shamir & Shamir, 2000) of the majority of the public. Being an expression of underlying attitudes and sentiments (Freeland, 2015), public opinions convey and imply also the expectations of the public, which governments would benefit by being prudent to heed (Key, 1961).

In a democratic society, public opinion is communicated primarily by the citizens to the government and secondly among the citizens. To achieve higher democratic quality, equality of input among the participants and the public are important, which is a fundamental operating principle in a democratic governance system. Christiano (2015) outlines numerous normative theories applicable to justify and argue for the role of public opinion in promoting democratic society. For instance, it can be argued based on instrumental grounds, which explains democracy in terms of qualities that are inherent in the method itself to which public opinion, promoted through public participation, is an instrumental method. Public opinions are also a means to evaluate and assess whether laws and policies are legitimate to the extent that they are publicly justified to the citizens of the community (Christiano, 2015) and have significant effect on political campaigns during election (Bevan and Krewel, 2015).

Election is one of the legitimate mechanisms for the citizens to exercise their freedom and right of their voice or opinion. Elections, whether open, free or fair, are the essence of democracy, the inescapable sine qua non. Although elected government may be inefficient, corrupt, shortsighted, irresponsible, dominated by special interests, and incapable of adopting policies demanded by the public good, which could undermine

the democracy quality of a country, election process is, nevertheless, important and should be innovatively facilitated to the expected quality. Towards this end, the study of the roles of election organizations becomes important in ensuring the prevalence of democracy as the public virtue (Huntington, 1991). The following research objective is established:

What are the elements that election organization can exploit to support and enable the public opinions in the election process in order to benefit towards promoting democratic society?

Research Methodology

The study is a literature review, which is arranged to provide a simple structure delineating the important elements to support and enable election organization to conduct its roles that aim to promote democratic society. To accomplish this task, the review starts with the overall context that describes the role of public opinions in the promotion of democratic society, and is followed by outlining the roles of election organization at both the national and local levels. To put the discussion in the context of ASEAN, an overview of election management bodies in ASEAN is presented. Being deductive in nature, the overall literature review should lead to a conceptual model framework illuminating the elements election organization can exploit to promote democratic society.

Results

Public Opinion Promotes Democratic Society

Public opinion is what the public thinks about a particular issue or set of issues at any point in time (O'Connor and Sabato, 2008). It expresses a general or common opinion of the public on such particular issue. In a democracy, it is one of the political tools whilst denoting political issues and impacting in political as well as policy decision-making. What then is democracy? Democracy is an arrangement or system that power or authority is given to the people. This word originates from two Greek words: "demos" meaning the people and "kratia" meaning power or authority. Democracy is governed by "rule of law". Therefore, although people are given with

power, they are governed by the principle of ethics which can shape up the government. The government, similarly, must conduct also under the principles of good governance. If the government somehow with any means denies the citizens' opinions on public policy-making or political will, or averts the right and liberty of such expression of opinions, public opinion will no longer exist.

Poor public opinion can occur when the politicians influence and interfere with citizens' opinions, or act as intermediates, or give vote-buying. Interest groups may combine their interest into the public opinion for political and policy making. The interest group pluralism or known as pluralism is formed to represent different viewpoints. In contrast to the interest groups is the elite who dominates all the actual power for special interest in the policy, despite a small number of interests.

Competent public opinion comes from capabilities and competence of citizens. The citizens have to be knowledgeable, should be equipped with adequate comprehension of political processes, and have access to information and communication resources so that they can base their will and rationality on.

The heart of democracy depends considerably upon the aggregation of the will of the public through periodic and transparent elections. It demonstrates the basis of government authority, sovereignty and ownership. As there is no one size fits all, so also there is no single model of democracy.

An election comes to play a critical mechanism to form a modern democracy as a broader view at the national level and a smaller one at the local level. Elections are a formal decision-making process by which a population chooses an individual to hold public office (Encyclopaedia Britannica) in the executive, judiciary and legislature offices. From the publication of International Institute for Democracy and Electoral Assistance (2012) expressed an impact of elections: "Troubled electoral processes and their fall-out in recent years have challenged the credibility of democracy. While recognized fair and free elections have resulted in a peaceful transition of power, other electoral processes that were deemed fraudulent, violent or manipulated, resulted in, if not exacerbated, political instability."

Ensuring the credibility, as well as protecting and sponsoring the integrity of electoral processes are everyone's duty of all the nations. Each nation is also commissioned to contribution such duty to the regions and internationals underlying

principles of democracy. Internationally, the International Foundation for Election Systems (IFES) has been devoted for more than two decades to provide technical assistance to election management bodies. Regionally, Asian and ASEAN Observers, for instance, have established an Asian Charter for 'Democracy & Free and Fair Elections'. The credibility of a democratic election is reported by a resolution of electoral complaints which primarily ensures the legitimate transfer of power.

Election organization under the operation of the election commission has direct responsibilities to manage, oversee, and regulate the electoral process for all kinds of government elections. What would be the role of election organization at the national and local levels on protecting public opinion and inspiring promising democracy in ASEAN as a whole?

Role of Election Organization at the National Level

ASEAN has focused on the "three pillars" of security, socio cultural integration, and economic integration. Regional cooperation has progressed in forming an ASEAN Economic Community (AEC) by 2015. Two components that were adopted at the 13th ASEAN Summit in November 2007 and can be interrelated to democratic election with respect to public opinion are: 1) adherence to the rule of law, good governance, the principles of democracy and constitutional government; and 2) respect for fundamental freedoms, the promotion and protection of human rights, and the promotion of social justice. The national election commission is deemed to work closely with the region's electoral management body (EMB) in term of technical support and cooperation. However, the nature and tradition of such support and cooperation have altered towards the implementation of solutions which requires transformation of structure and operations. The new, innovative and feasible tool is quality management systems (QMS) which is certified under international ISO quality standards for continual improvement of operational performance, operating costs, reliability, standardized procedures and processes, awareness of employee, and citizen's satisfaction as the end result. Adopting QMS, the election commission can exhibit its openness and transparency to the public, increase the citizens' confidence toward the institution, align efficient processes with established objectives, and provide external auditors to be periodically evaluated.

Promoting election observation is an impactful tool for the election organization. In the respect for human rights, democracy, good governance and the rule of law, the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) has emphasized election observation as the important pillar of long-term security and stability for genuinely democratic elections, and defines it as a civilian activity (OSCE, 2010). Using a process-oriented approach, election observation would provide long-term engagement to promote reliability, accountability, transparency, increasing public confidence in an electoral process, and protecting the right to vote. Among the AEC, there is ASEAN Observers who perform an independent and neutral assessment of electoral implementation, and compliance of electoral process and national legislation with ASEAN commitments and other international standards for democratic elections. Basis for planning, deployment, implementation, and follow-up activities are provided to its community as a whole, to governments of participating States, to political parties, to candidates, to voters, to media and civil society, and perhaps to other international organizations. After assessment of election observation, recommendations are delivered for future improvement of democratically electoral practices and national legislation. The cooperation would eventually attain to the goal of ASEAN Political Security Community.

Good education system is a solid foundation to build public participations and create genuine democracy. Public ignorance and scarcity of ideal expression of public may arise from “lack of knowledge, insufficient cognitive ability and inadequate comprehension of political processes, and limited access to information and communication resources” as listed by Vincent Price (Arnold, 2010). One solution to the problem of an incompetent public is to provide good education system that should be laid ground from kindergarten to graduate schools of democracy, ethics, good governance, human rights, and public participation. Election organization should enable citizens to find and comprehend relevant information of periodic election through such education system as proposed by John Dewey. It is what Walter Lippmann suggested to “take political decisions out of the hands of ‘ordinary’ citizens and install a system of experts to take over” (Arnold, 2010). The other solution is to be free from what Habermas called re-feudalization of the public sphere that is to be limited by a mutual dependence of political system, economy, and mass media. As a result citizens have access to the public sphere that might lead to better political voting decisions.

Role of Election Organization at the Local Level

The election commission is also responsible for the administration of local government elections. Such responsibility may carry out by the local election officers to obtain nomination documents, declare candidates and election results, oversee voting opportunities, and count ballots (Ministry of Community, Sport and Cultural Development, 2014). The commission has to provide the local election officers practical knowledge, expertise and training of addressing the incidents of non-compliance, and monitoring compliance with election rules and regulations. To protect public opinion and inspire promising democracy, the election organization has to create an effective election campaigns to the candidates and the citizens with comprehensive and detailed information concerning local government election process. The candidates would have to follow election rule of law and regulations strictly while the citizens are encouraged to exercise their voting right in free and fair manners. Furthermore, the election organization has to enforce the disclosure of campaign financing and election advertising, and to investigate them.

The concept and practicality of election observation can be applied in the local electoral process and implementation. Each local community, political parties, candidates, voters, media and civil society can involve in the election observation and provide assessment to the national and local election organizations.

In the same manner, the local election organization has to ensure that good education system is implemented through the promotion and enforcement of local governments.

Overview of Election Management Bodies in ASEAN

It is remarkable phenomena to have some overview of the role of the election management bodies in some of the countries in ASEAN like Thailand, Philippines and Indonesia in the electoral process.

The Election Commission of Thailand (ECT) was instituted in 1992. It is an independent institute with the constitutional role under the 1997 and 2007 Constitutions. Four important roles are central administration, election administration, political party

regulation, and participation. The ECT is obliged to administrate the national and local elections, set out the election rule and referenda, govern the election campaign, define the qualification of individual candidates and election inquiries, and tackle electoral malpractice. Shall there is any proof of electoral wrongdoing the ECT is empowered to give a ‘yellow card’ for a re-election for any member of the House of Representatives or Senate, or give a ‘red card’ prohibiting five-year political engagement of the candidate. This latter role of investigative and quasi-judicial powers of the ECT requires technical complexity to investigate of such malpractice in term of financial fraud, vote-buying, evidential documents and even summon of persons.(The 2007 Constitution; Organic Act on the Election Commission 2007) Therefore, the ECT is granted for assistances from other agencies such as the National Audit Commission, the Anti-Money Laundering Office, the National Counter-Corruption Commission, and an electoral commission for each province. In the recent election, the ECT employed a ‘Reconciliation Election’ project nationwide to lessen the electoral disputes and problems.(Extracted Report of the ASEAN Election Management Bodies’ Forum, 2011)

The ECT also has a major role to regulate the financial spending of the contestants in the election – limited amount of devotion for their campaigns and contribution to the political parties. If there is any evidential violation, the ECT has the power to investigate the account of the contestants and seize such amount of money or property.

For the last role of promoting participation of the citizens, the ECT provides an education concerning the democratic propagation, participation and election for pre-voters and new voters. The programs so provide simulations of elections for the voters to experience the electoral process, materials relating to the elections to the schools and media, and technological resources. The ECT also formed a Democratic Learning Center to promote public awareness on democratic election.

The credibility of the ECT has been dubious in the deficiency of exercising power to fulfill the given mission. It also is required to expand into the execution of QMS in order to have a continual improvement and performance, as well as the election observation in order to become more international practice.

Philippines has the Commissioner of the Commission on Elections of the Republic of the Philippines (COMELEC). The country entered into a major electoral reform in 2007. The COMELEC has major functions of quasi-judiciary, administration,

report and recommendation. In their quasi-judicial functions, the COMELEC controls the elections and qualifications of all elective regional, provincial and city officials. Administrative functions involve in the enforcement and administration of electoral laws and regulations. Election reports are submitted to the President and the Congress while recommendations are provided to the Congress for minimizing election spending and to the President for any disciplinary action or violation. The electoral reform also successfully supported the automated elections for new procedures to resolve election disputes, express lanes for elderly and pregnancy, biometric registration, and citizens' arms accredited to observe.

Indonesia started the reform in 1999 to enable free and fair elections and open party competition under the control of The Commissioner of the General Elections Commission of the Republic of Indonesia (KPU). Under the KPU is the Indonesian Election Committee or called Panitia Pemilihan Indonesia (PPI), which is established down to the village level and has responsible for conducting the election. The KPU has similar role as the other election management bodies. However, women's right in Indonesia is discriminated. To provide the women with equal right and freedom, the KPU has given education, health, and access to female leadership to the women in order to increase women's representation. The total number of female representatives being elected into the parliament is, nevertheless, minimal.

Indonesia has made some improvements for the role of election management bodies, despite being a newly democratic country. Tackling the hurdle of gender equality remains a challenge to the KPU.

Discussion

In the era of considerable problems of public opinion and questioning of citizens' exercise for periodic and democratic election, there is a substantial demand for innovation role of election organization at the national and local levels on protecting public opinion and inspiring promising democracy in ASEAN as a whole.

At the national level, election organization would bring in the new, innovative and feasible tool of QMS which is international ISO 9001certified. The end goal of QMS is the continual improvement of effectiveness of an organization that the election

commission may demonstrate its openness and transparency to the public, increase the citizens' confidence toward the institution, align efficient processes with established objectives, and provide external auditors to be periodically evaluated. QSM is evident by a documentation system by specifying responsibilities, procedures, processes, inputs and outputs. Thus, it permits the election organization to identify, monitor and measure the electoral processes.

Election observation is another process-oriented approach for civilian activity. The Observers which can be ASEAN, States, political parties, candidates, voters, media or civil society, perform the independent and impartial assessment of electoral implementation, and compliance of electoral process and national legislation with ASEAN commitments and other international standards for democratic elections. It is then followed by the recommendations for future improvement of democratically electoral practices and national legislation.

Through good education system and abstaining from re-feudalization of the public sphere, the election organization should enable citizens to find and comprehend relevant information for them to exercise their free and fair right in electing their political leaders.

At the local level, election organization may apply the aforementioned national roles at local scales. Meanwhile, complicate and non-compliance incidents with election rules and regulations must be provided with practical knowledge and expertise. The election organization would come up with innovative and effective election campaigns for the candidates and the citizens, provide comprehensive and detailed information concerning local government election process, impose the disclosure of campaign financing and election advertising, and investigate such campaigns and process.

The role of election organization must be revolutionized at both national and local levels so that public opinion can be protected and genuine democracy can be promoted.

Based on the aforementioned discussions of the literature review results, a simple framework can be used to explain how the role of election organization can support and enable the public opinions in the election process in order to benefit towards a democratic society. Figure 1 presents the outcome of the literature review.

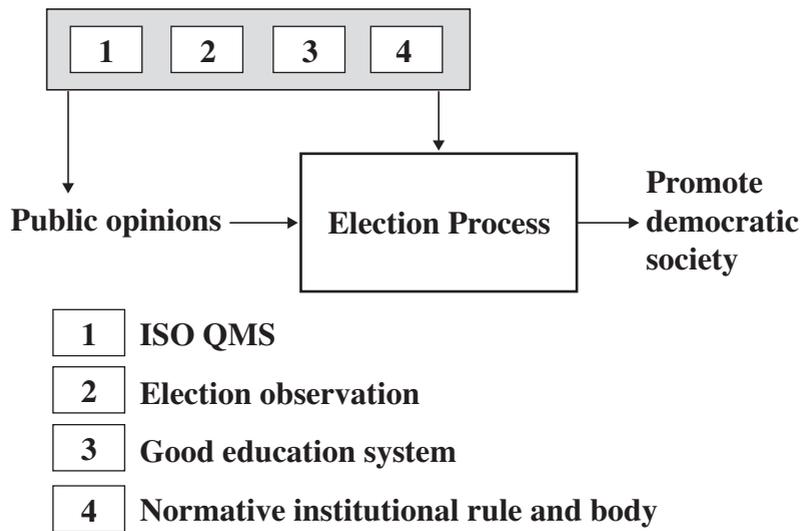

Figure 1. Elements in Support of Roles of Election Organizations

Specifically, Figure 1 presents public opinion as the key input to the election process, while the four elements support or enable the role of election organization in facilitating both the input and the election process.

Summary

This study arrives at a simple input-process-output configuration depicting how election organizations can make use of innovative and feasible tools to facilitate the election process which includes public opinion as the key input. Public opinion is an important input to the election process for it has the expressive, normative, prospective, and expectation-oriented information the government and relevant political parties can make use of. Without these quality or equality of input (that is, public opinion), an election process would be reckoned to not benefiting from the public opinion. To support and enable the quality and equality of public opinions, four elements should be exploited by the election organizations at both the national and local levels. These elements could be reckoned as innovative and feasible tools. The four elements are ISO Quality Management Systems (QMS), election observations, good educational system, and normative institutional rule and body. Overall, this study arrives at a simple input-process-output framework that puts a structural guideline for the election organizations.

References

- Arnold, A.K. (2010). *Problems of public opinion*. Retrieved November 1, 2015, from <http://blogs.worldbank.org/publicsphere/problems-public-opinion>.
- Bevan, S. & Krewel, M. (2015). Responsive elections: The effect of public opinion on political campaigns. *Electoral Studies*, 1-8, Retrieved July 06, 2016, from <http://dx.doi.org/10.1016/j.electstud>.
- Christiano, T.D. (2015). Democracy: normative theory. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 6, 85-89.
- Freeland, E.P. (2015). Public opinions: Social attitudes. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 19, 562-568.
- Héricourt, J. & Spielvogel, G. (2010). *Public opinions and immigration: Individual attitudes, interest groups and the media*. SOPEMI: International Migration Outlook.
- Huntington, S, P. (1991). *The third wave: Democratization in the late twentieth century*. Oklahoma: University of Oklahoma Press.
- International Institute for Democracy and Electoral Assistance (2012). *The integrity of elections: The role of regional organizations*. Stockholm: Trydells Tryckeri, Ministry of Community, Sport and Cultural Development (2014). *Electoral organization guide to local government elections in B.C*. Retrieved October 31, 2015, from https://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBsQFjAAahUKEwiamMbKjO_IAhWjq6YKHePuBsM&url=http%3A%2F%2Fwww.cscd.gov.bc.ca%2Fugd%2Flibrary%2Felection2014%2FElector_Organization_Guide.pdf&usg=AFQjCNF9tCl4ia5q6vp8kjlQ-3S_sJmltPA&sig2=Q9kZxWTKw2s_QTrJhrKrhA&bvm=bv.106379543,d.dGY&cad=rja.
- Key, V.O. (1961). *Public opinion and American democracy*. New York: Knopf.
- O'Connor, K. & Sabato, L.J. (2008). *American government: Continuity and change*. Texas: Pearson Education, Inc.

- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (2010). *Election observation handbook*. Warsaw: Poligrafus Andrzej Adamiak. "Refeudalization," World Heritage Encyclopedia. Retrieved November 1, 2015, from <http://self.gutenberg.org/articles/refeudalization>
- Shamir, J. & Michal S. (2000). *The Anatomy of Public Opinion*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press.

Appropriate Problem Solving Model for Managing The Education System in The Community in Digital 4.0 ERA*

¹Duangta Saranrom, ²Aphiradee Saranrom and ³Pratchaya Patthawong

¹Rajapruk University, Nonthaburi, Thailand.

²Sukhothai Thammathirat Open University Nonthaburi, Thailand.

³Suranaree University of Technology, Nakhonratchasima, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: dr.tavru@hotmail.com

Abstract

The purpose of this research was to study the model of educational management in the community by using qualitative data collection method by inquiring from learners. The researcher used the method of document analysis of qualified interviewees by asking the sample group consisting of qualified and students in Nonthaburi Province. The research process is 1. Define the conceptual framework for research. 2. Drafting the form of educational management and 3. Evaluating the suitability and feasibility of the form, including considering educational problems.

The results of the study showed that the educational management model in the community Consists of 10 dimensions, residence, family, health, education, society, social support, employment, income, rights and fairness. The model obtained from the research is appropriate and consistent with the basic education management principles, consisting of the basic concepts, principles, educational management goals, objectives, key characteristics, elements of the model, guidelines for academic administration, personnel management, Budget management, general administration as well as success conditions.

Keywords: Model; Education; Management

Introduction

The current Thai education system, as defined in the National Education Act, 1999, amended (No. 2) 2002, has organized the primary education system for 6 years (6 levels), secondary education 3 years (3 levels) and 3 years of high school education (3 levels) or system 6-3-3. In addition, the Thai education system is also classified as an educational system in the school system. Non-formal education And informal education in organizing the education system in accordance with this Act will not consider the separation of education in the school system out of non-formal education but will be considered education in the system Non-formal and informal education is just a teaching method or the form of teaching and learning that the English language uses the word “Modes of learning”. Therefore, the new approach is that the school can be organized in all 3 forms and has a system to transfer learning to all 3 forms by the Education Act Section 15 states that there are three forms of education: education in non-formal education and informal education.

1) The education in the system is a study that determines the purpose, method of study, curriculum, and duration of study, measurement and evaluation. This is the exact condition of graduation.

2) Non-formal education is a flexible study of the purpose. Form of study management method, duration of study, measurement and evaluation. Which is an important condition of graduation, and the content and curriculum must be appropriate in accordance with the problems and needs of each group of people

3) Informal education is an education that allows students to learn by themselves according to their interests, potential, readiness and opportunities by studying from individuals, experiences, society, environment or other knowledge sources.

The educational institutions may arrange to study in one or all of the three forms, allowing the transfer of grades that the learners have accumulated during the same or different forms, from academic results Same education or not, including from informal learning, informal, professional training or from work experience, teaching, and will encourage the school to organize both forms.

1. Basic education consists of education which is organized for not less than twelve years before higher education. The division of levels and types of basic education shall be as prescribed in the ministerial regulations. Classification or comparison of

non-formal education or informal education shall be in accordance with the ministerial regulations. Education in a system that is basic education is divided into three levels.

1.1 Pre-primary education is educational management for children aged 3-6 years.

1.2 Primary education usually takes 6 years to study

1.3 Secondary education divided into two levels as follows

- Lower secondary education usually takes 3 years to study.
- High school education usually takes 3 years, divided into 2 types as follows
 - 1) The general education category is the educational management to be the basis for further education in higher education.
 - 2) Vocational education is the education management to develop knowledge and skills in occupation or continue to study at a higher level

2. Higher education is divided into two levels: lower than degree and degree level. The use of the word “higher education” instead of the word “university education” is to cover education at the certificate or diploma level that is studied after completing basic education. The compulsory education is nine years old, with children aged seven to attend the basic education institutions until the age of sixteen, except for the ninth year of compulsory education. The age shall be as prescribed in the ministerial regulations.

Compulsory education is different from basic education, which basic education does not force people to attend, but is the right of Thai people. For compulsory education, compulsory admission is a duty of citizens under Section 69.

An important aspect of creating online learning materials in the 4.0 era, using principles based on the key aspects of design for education, using the popular creative theory. The main purpose is to enter information and synthesize that information from each. The person leads to the process to create knowledge through personal experience and understanding. This synthesis is in the part that is Partnership for the exchange of individual about his understanding of the information received to the moderation of knowledge.

Creating online teaching materials

The online teaching and learning media model for designing and building through the internet network is a popular creative theory model, as a summary of the instructional media model with online lessons on the internet network to consist of

1. Internet network system
2. Instructional media with lessons on the internet network system created with the popular creative theory.
3. Knowledge information, lesson content
4. Learners have the following duties:
 - 1) Synthesize and create knowledge
 - 2) Experience
5. Evaluation of subsections and overall evaluation Educational problems

1. Basic education quality is depressed.

In the Ordinary National Educational Test (O-Net), every year, the result is always the same in every year, that is, Thai children are always less than standard Or even the study of the Organization for Economic Cooperation and Development (Organization for Economic Co-operation and Development, OECD), known as the PISA (Programmer for International Students Assessment) We spent more than 8 hours teaching and learning per day. PISA also found that 74% of Thai children read Thai. That is, since it is illegible Can't read and interpret Analyzing the meaning is not right or even using the language to be useful in the study of other subjects, but we look at these conditions with familiarity and still believe that our children must be developed by studying The same as today.

2. Teacher problem

In Finland, which is considered the highest quality education in the world, the most popular and respected profession is the teacher profession, but in Thailand, society now sees that this profession is not popular as a doctor or engineer, as the society expects.

Thailand has about 12,000 teachers each year, while new teachers contain only 3-4 thousand people each year. This means each year will the newly graduated teachers

will have almost ten thousand primary unemployment, but in overall, Thailand still lacks teachers, especially teachers in important subjects such as science, mathematics, languages, etc. Also found that there is no clear policy for that will encourage graduates in the subject that corresponds to the content. On the contrary, they also find discrimination measures, such as determining. Those who are licensed teachers to have at least one more year.

We have the difference between the first salaries to work with the highest salary in almost 10 times of working life, while in developed countries, only 3-4 times the difference will be found. Receiving wages when first entering work is high enough to sustain life when the teacher does not receive an answer instead of being able to live normally, it is difficult to incentives. People come up to be a teacher when the teacher is not good. How can a child be good?

3. Lacking graduates, but graduates are still unemployed

We do not have a plan and mechanism to monitor the production of manpower in order to meet the needs of the country, while graduates in some branches have too many requirements for recruitment. Some positions have tens of thousands of applicants to Compete for work that has only received a few tens of rates, but some disciplines lack manpower, especially in the industrial and medical sectors. We want about half of the vocational students to have enough manpower to develop the country's industry. There are only 27% of vocational students, including those who do not have a genuine vocational education, but are enrolled in vocational colleges such as administrative fields, which means that if the number of technicians is less than that, it becomes At present, children who are enrolled in educational management in the system have a clear future that they must be unemployed and this issue has not been resolved.

4. Higher quality / degree of inflation

Many universities are beginning to have problems finding people to attend, resulting in the problem of cost-effectiveness leading to the need to conduct marketing in every way and aim to teach but the field is easy, low cost and quick money. Which epidemic to every degree level

We have overflowing graduates in many fields, but at the same time there are shortages in difficult subjects. Many universities aim to raise money as a quantitative education system that needs to struggle to survive. May be understandable for private

universities, which have to bear various operating fees with their own income, which has spread into public universities in the form of increasing student numbers or creating projects Special in various ways, including teaching outside the location, which, if financial analysis of these projects, will find that most become a teaching fee the professor This situation has escalated to the level of the degree called be bloated every degree becomes a social value that must be studied at least to the master's degree and is threatening to the doctorate.

5. Don't of research and development, not of innovation and cooperation issues with industry

In 2005, about 50,000 Thai higher education teachers published only about research results. 2,000 copies, of which 90% are from only 8 universities, which means that the remaining 100% of the university's publications are only 10%. Also found that even in the eight most published universities, when the average number of teachers was published, only 0.12 articles per person

If compared to other countries, his teacher will publish at least 2 different papers per year, more than our best 20 times.

Literature Review

Education Management

Dueangfu (2005) Presenting participation in community education management as a support person, helping to cooperate in school activities by participating in the curriculum development process, budget support, teaching management, extra-curricular activities and the relationship with the community as a whole is different.

Craft (2003) studied the attitudes of the community towards education and the level of participation in the school's business as a study to satisfy the idea that participation in the school's business would make the community's attitude towards the school good.

Bostrom (2001 research on development the community using primary schools in the service area found that effective educational management must allow the community to participate in educational management as well as education management must be consistent with the learners. Learners will learn to grow and develop in creative ways.

Communities will progress, teachers in rural areas must have leadership potential and have a broad vision. These factors will affect rural development. School administrators will be an important variable to coordinate the community's cooperation in the lives of community members. The aim of the study is to study the relationship between attitudes and school systems in each environment or community attitudes and levels of participation in school activities.

Sawatchai (2007) said that community participation in community education is as a support, assistance, cooperation and facilitator in various activities established by the school. Which includes building good relations between schools and communities in order to ensure that the operations of educational institutions are effective and beneficial to educational institutions.

Phonraksa (2007) Summary of domestic and international research findings on the participation in school administration and participation in decision making. Most of the research found that educational institutions with management style for personnel were involved in various forms. There is a continuous process that is likely to be successful and accepted by colleagues, reducing conflicts, encouraging colleagues to have more morale than management in other ways.

Luangthicha (2006) studied community participation in educational management of Ban Pong Daeng School. Thung Hua Chang District Lamphun province considers that the administration of educational institutions must provide opportunities for communities or local administrative organizations to participate in educational management to fully accept the opinions of the community and to improve the development of educational institutions. Of the community. The operation will meet the objectives laid down together.

Methodology

From collecting data to determine the interview questions, it was found that the important factors consisted of 2 parts: the students' problems and the problems of the instructors as shown in Fig.1.

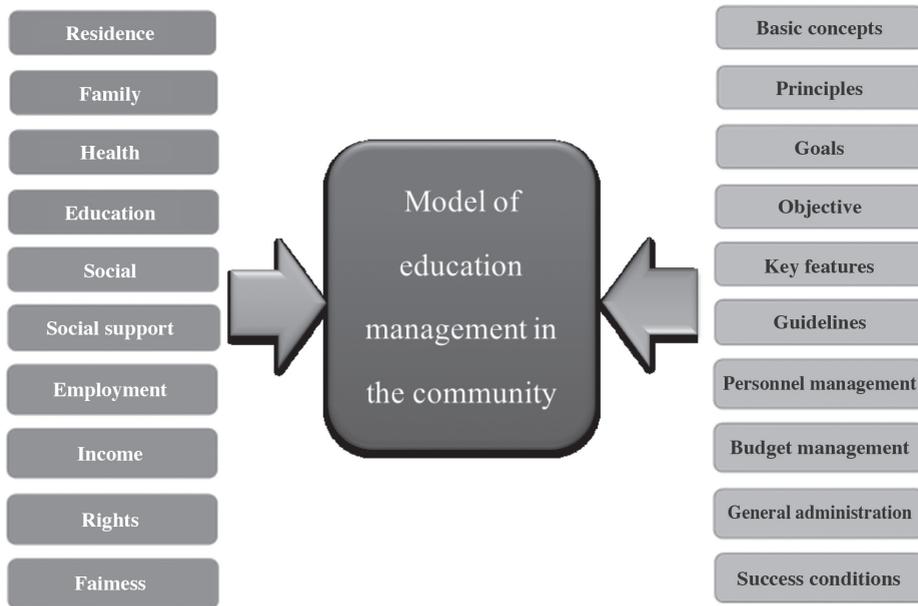

Fig 1. Model problem of education management in the community

Student's problems are divided into 10 dimensions on the left side of Fig.1 is residence, family, health, education, society, social support, employment, income, rights and fairness.

1. Residence problem is not supported by the family and is not cared.
2. Family problem such as how far from the family, not being closely cared for by parents.
3. Health problem such as congenital diseases or have to maintain continuous samples during study.
4. Education problem such as attendance is slow, causing students of different ages and others.
5. Society problem such as cannot join the society.
6. Social support problem such as lack of community support.
7. Employment problem is that there are no jobs that can generate income for further education.
8. Income problem is no income for tuition. There is no scholarship for further study etc.
9. Rights problem is not respecting the rights of others.

10. Fairness problem is not fair in admission. How to study is not transparent.

Teacher problems are divided into 10 dimensions on the right side of Fig.1 is basic concepts, principles, goals, Objective, key features, guidelines, personal management, budget management, general administration and success conditions.

1. Basic concepts problem is inability to understand and not of knowledge.
2. Principles are no clear transfer principles.
3. Goals are no goal in teaching.
4. Objective that is not consistent with the guidelines and solutions.
5. Key features are that teachers do not have sufficient qualifications for teaching.
6. Guidelines are not examples of prototypes in education.
7. Personal management is that the instructor cannot sort priorities correctly.
8. Budget management is no budget for teaching media development.
9. The general administration is that there are no support units such as document preparation, preparation of teaching rooms.
10. Success conditions are no KPIs for success indicators.

Solving problems between student's and teacher's

1. Analyze and define individual behavior problems
2. Plan together with related parties, such as class teachers, parents, as well as those around you to help solve problems.
3. Proceed to solve the problems that have been identified by closely monitoring.
4. After the operation, let the person who solve the problem report the result to develop and fix continuously

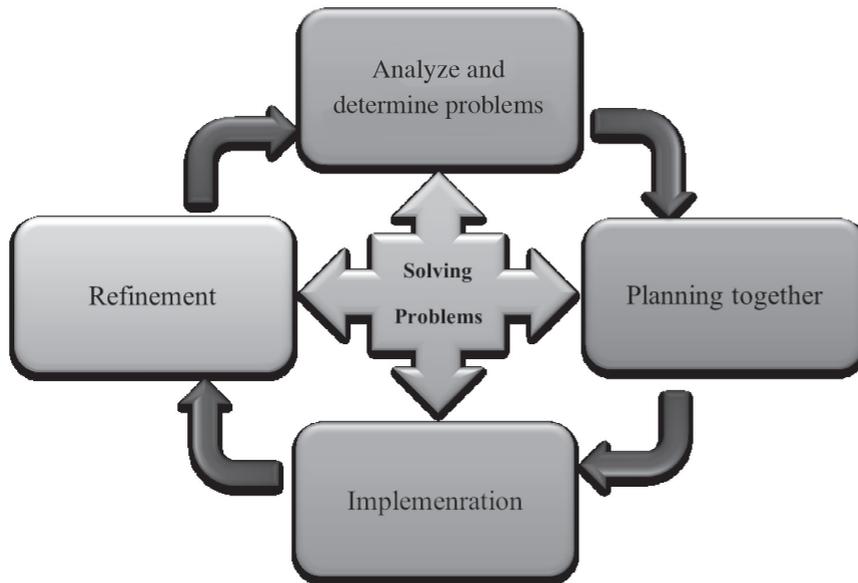

Fig 2. Model Solving problems between student's and teacher's

Results

The study found that the problems of educational management in the community can be seen that the role and importance to the management of education in the community is not enough and still cannot develop the quality of all educational institutions to the standard level. Equally Therefore, solving problems and driving education management of learners and instructors is a major cause that needs to be addressed first. Therefore will lead to the development and quality of education of educational institutions to be progressive and with better standards.

References

- Luangthicha, N. (2006). *Community participation in educational management of Ban Pong Dang School, Thung Hua Chang District, Lamphun Province*. Ph.D. Dissertation. Chiangmai University.
- Fueangfu, C. (2005). *Community participation in educational management of Ban Mae Hae Nua School, Mae Chaem District, Chiang Mai Province*. Ph.D. Dissertation. Chiangmai University.
- Pholaksa, T. (2007). *Participation of personnel in the planning of educational institutions. Under the District Office at Ubon Ratchathani Education District 5*. Thesis Master of Education. Graduate School: Ubon Ratchathani Rajabhat University.
- Sawatchai, K. (2007). *Community participation in the management of child development centers, Ton Thong Sub district Administrative Organization Lamphun Province*. Thesis Master of Education. Educational Administration: Chiangmai University.
- Jeffrey, B. & Craft, A. (2004). Teaching creatively and teaching for creativity: distinctions and relationships. *Educational Studies*, 30(1), 77–87.

Influence of Technology in The Hospitality Industry*

¹Ravisara Limlahapun and Tatiana Kalganova

Brunel University London

¹Corresponding Author. Email: bupgrl@brunel.ac.uk

Abstract

The purpose of this research is to study how technology impacts consumer behavior within the hospitality sector with the introduction of mobile and the Internet of Things and social media. With the rapid development of technologies, the social behavior habits of consumers have significantly changed and are no longer in line with non-internet era. As digital technologies have greater integration in our everyday life, the hospitality sector, in this case restaurants, needs to be adapted respectively with deeper integration of newer technologies within its environment. 203 respondents responded to a questionnaire launched online. Another 1534 were observed to solidify the survey results. Respondents and those observed were classified into three groups – students, working professionals, and travelers. Data were analyzed by statistical program SPSS to show the mean, standard deviation, t-test, and significant values. Our study shows that current mobile applications lack the integration of significant factors found essential to consumers in the hospitality industry. The factors are the venue quality, convenience, transportation time, parking space, and whom to go with. It is vital for the hospitality industry to capture these factors and integrate the Internet of Things.

Keywords: Consumer behavior; Mobile applications; Social media; Internet of Things

Introduction

Importance of technology in the hospitality industry leads to the study of how mobile application is used and how this can lead to the integration of the Internet of Things (IoT). Tourism and hospitality is an information-intensive industry; therefore, it is critical to understand changes in technologies and its impact on consumer behavior. Before the rise of the Internet of Things, the industry was affected by other technological progress. Development in information communication technologies (ICTs) has transformed business practices, strategies, and industry structures (Buhalis & Law, 2008). The business competitiveness then influences decision makers on their investments and decisions (Law et al., 2009; Luftman et al., 2017). Not only does IT creates knowledge that is crucial to business' competitiveness, but it is also influencing the fundamental structure of industry and society (Law et al., 2009; Luftman et al., 2017).

The clients of hospitality establishments including hotels and restaurants use the internet for different reasons, which stems from their need for new information, creativity, pleasure, and activities (Wang et al., 2012). Due to the increased use of social media - Instagram and Snapchat - posting photos and videos have become a norm (Allen, 2017). 89% of media time on mobile devices is spent on the most popular social networks, email, and news apps (Chaffey, 2018). Mobile applications represent one of the most significant areas of growth, and operators in the hospitality industry need to be part of this development (Buhalis & Law, 2008).

The Internet of Things (IoT) is a network that connects physical objects “things” to the internet (West, 2013). IoT increases the connectivity between the physical world and a computer-based system which enhances efficiency, accuracy, and economic benefit (Pena et al., 2017). Since the hospitality industry has benefited from previous technological changes in the past, IoT will likely generate a huge impact (Huey, 2014). By taking advantage of IoT, the hospitality industry can increase efficiency in operations and create more personalized experiences for guests (Young, 2015). IoT can be a competitive differentiator as it impacts many sectors of the industry, including entertainment, food and beverage, and guest security (Kerravela, 2015). IoT also impacts business model innovation and building of smart enterprises (Lee, 2017). It allows a boundary-less competitive business market and environment (Buhalis & Leung, 2018). This not only brings new opportunities but also cost savings benefit.

The significant integration of IoT technology, digital media, social media, and internet into everyday life requires the understanding of the dynamics of consumer behavior in this changing environment. This paper objective is to understand how consumer behavior is influenced by the usage of the currently developed technology in everyday life, preference in using integrated technologies, and how this impacts the hospitality industry and future technology development and deployment. By hospitality industry, this includes hotels and restaurants. To investigate consumer behavior dynamics, the researcher approach this from a few different angles. Firstly, consumer behavior dynamics in the industry was investigated to see the influence of modern technologies such as mobile applications and social media. Our case study focused on using one mobile application, namely FoodieTalk and how it is used in restaurants. Secondly, an observation was made to consider consumer preference in technology usage when idle.

Research Methodology

Even though there are now IoT integrated into mobile applications, many consumers do not realize they are using IoT. The consumer only knows that they are using a mobile application. The questionnaire analyzes the consumer behavior dynamics and direct impact while the observation aims to understand consumer preference in the usage of technology while they are in an idle state.

The research is based on questions about how the integration of technology can enhance customer satisfaction and help businesses and startups in the hospitality industry to utilize technology better. The location-based social dining platform “FoodieTalk” was used as an example of mobile applications in the questionnaire. In order to eliminate the confusion of the term hospitality industry in the survey, the respondents were asked to answer about their experiences with restaurants in particular. The surveys were formed to include three demographic questions, 11 questions about customer behaviors in restaurants, six on the use of social applications, and three open-ended questions. The questionnaire consists of a single response, multi-response, and rated responses questions. The five Likert-scale was used as the measurement scale. This method was chosen based on a critical analysis of existing literature. Surveys are widely used in the business and social science field to gain customers insights.

The link to the survey was launched globally online via Facebook, Twitter, and emails. The sample size is of 203 respondents. The study is not limited by nationality; therefore, it was possible to release it to everyone online who are at least 18 years old, have a mobile phone, uses social media, and mobile applications. The results were input into SPSS software for statistical analysis. The frequency of response in all questions was analyzed as well as the mean, standard deviation, t-test, and significance level. The statistic values compared respondents by occupation, age group, and geographic. The occupation groups are students, working professionals, and leisure travelers. While the age group is divided between those below and above 35 years old. The last set of data were between respondents from Asia 56.7%, Europe 20.7%, America 19.2%, and others 3.4%. The significance level was scrutinized to find which factors are important to customers.

Results

The results of the case study based on a mobile application to study the social behavior of consumers in the hospitality industry reveals the following:

Table 1: Significant results of respondents from Asia 56.7%, Europe 20.7%, America 19.2%, and others 3.4%

Significant results	Mean (\bar{x})	S.D (σ)	t-test	Sig. (α)
Eat at a sit-down (full service) restaurant				
Asia	2.97	1.158	3.099	0.028
Europe	2.52	0.917		
America	2.49	0.914		
Other	2.86	0.9		
Book a table in a restaurant				
Asia	2.39	1.049	3.69	0.013
Europe	2.17	1.057		
America	1.79	0.767		
Other	2	0.577		

Table 1: (Cont.)

Significant results	Mean (\bar{x})	S.D (σ)	t-test	Sig. (α)
Use a social dining platform (web/app)				
Asia	1.96	1.127	2.816	0.040
Europe	1.5	0.773		
America	1.56	0.788		
Other	1.86	1.464		
Preferred dining venue Branded restaurant and pub (Nando's, Pizza Express, etc)				
Asia	2.1	0.955	3.404	0.019
Europe	1.76	0.759		
America	1.67	0.621		
Other	1.71	0.488		
Fine dining (Le Gavroche, Gordon Ramsay, etc)				
Asia	1.83	0.954	3.072	0.029
Europe	1.55	0.739		
America	1.38	0.711		
Other	1.71	0.756		
Main method of communication				
<i>Face to Face</i>				
Asia	3.74	1.215	5.647	0.001
Europe	4.43	0.887		
America	4.31	0.977		
Other	4.43	0.787		
Social media (Facebook, Twitter, LinkedIn, etc)				
Asia	3.53	1.150	4.97	0.002
Europe	3.69	0.897		
America	3.1	1.410		
Other	2.14	0.900		
Most important factors				
<i>Convenience (time)</i>				
Asia	3.9	0.868	3.429	0.018
Europe	3.48	1.018		
America	3.56	0.94		
Other	3.29	0.951		

Table 1: (Cont.)

Significant results	Mean (\bar{x})	S.D (σ)	t-test	Sig. (α)
<i>Parking space</i>				
Asia	2.73	1.353	5.924	0.001
Europe	1.93	1.091		
America	2.31	1.239		
Other	1.43	0.787		
<i>Transportation time (traffic)</i>				
Asia	3.29	1.122	4.91	0.003
Europe	2.81	0.969		
America	2.9	1.142		
Other	2	0.816		

It is crucial from the significance level shown to integrate transportation/traffic time into the system since respondents highly value convenience. Parking space is more important to Asians than the others. Henceforth, different marketing strategy and tactics will need to be used to address the difference in customer behaviors. This will allow businesses in the hospitality industry including both restaurants and hotels to improve their strategy to better target each group. From the results, the significant factors in consumer choosing the appropriate establishments are the establishment itself, convenience, transportation time, parking availability, and whom to go with.

The influence on the choice of hospitality establishments can come from online reviews on TripAdvisor, booking platforms such as OpenTable. Reviews can also be found on social media such as Facebook and through friends' advice via chat applications. While the convenience factor is based not only on time, but table availability, distance, transportation time, and parking space as well. The transportation time and distance can be viewed on mobile applications such as google maps and CityMappers. Finding whom to go with can be through social media applications and instant messaging applications. Parking space availability, however, implements IoT integration and is currently not seen or widely use at the beginning of 2018.

Table 2: Demonstrates example of mobile applications with some of the significant factors

Mobile application & Significant Factors	Restaurant	Convenience	Transportation time	Parking space	Who to go with
Google Maps	×	×	×		
Bookatable	×	×			
OpenTable					
Tripadvisor	×	×			
OpenTable	×	×			
iMessage	×	×	×		×
WhatsApp					×
Facebook	×				×
Instagram	×				

At the current state, there is no mobile application that fully integrates all five significant factors. There are, for instance, iMessage that tries to combine chat functionality with easy access to Google Maps and OpenTable booking platform. It still lacks crucial functions to make it all integrated.

The result from the questionnaire demonstrates the increased use of social media and identified the significant factors that influence consumer choice. These factors can be integrated into social media and mobile applications to provide a more informed decision for a consumer with the use of mobile applications with integrated IoT technologies. To further confirm the importance of social media on consumer behavior, an observation that focused on the understanding of the preference of consumer behavior while in an idle state was constructed.

Observation

The observation aims to confirm the questionnaire results on which consumers mainly used mobile applications. To further support the results from the survey, observations were conducted in London. The locations were chosen based on the availability of the three target groups mentioned above. A total of 1534 people were

covertly observed to see what mobile applications they were on when they were idle. This assumes that their behavior will show what mobile applications they use when they have no time constraint. The observer also had to assume the age range of the person observed.

39% of the people observed were seen using instant messaging applications. While those assumed to be in the younger population of under 30 years old are among those that use chat applications and Instagram the most, the middle age group of 30 – 40 years old were mainly on chat applications. Interestingly, the oldest group of above 40 years old were focused on reading news/books or checking their email. The young age group choice of applications was diversified as 93% were seen watching YouTube, 86% on Instagram, and almost the same percentage were seen on Facebook (68%) and chat apps (60%).

From the observation, the most widely used mobile applications are chat messaging applications. This also relates to the result of 179 respondents using a friend's recommendation as the method to find where to eat. Our result demonstrates that social media applications are commonly used with consumers and very often preferred. These findings can be used to improve consumer satisfaction during the booking process with the integration of the significant factors in social media platforms and mobile applications.

Conclusion and Discussion

The survey, observation, and its analysis helped to gain insight into user's behavior and how they adopt mobile technology. The integration of IoT into mobile and social media applications will be beneficial for consumers to make more informed decisions. The results confirmed the literature review that social media is frequently used on the phone. A friend's recommendation is critical to respondents; it will be necessary to include a function in the mobile application to include this, which will increase both usage and customer satisfaction. When combining the booking platform and hospitality establishments' websites, both of which are online methods, 175 respondents regardless of segmentation booked online. Interestingly, many respondents still make reservation via phone call. Therefore, the application should also include the phone number and

calling out function and possibly find a method to track those that call through mobile applications.

The results supported the current trends in the hospitality industry in 2018. Due to the increased use of mobile applications globally, businesses in the hospitality industry, including hotels and restaurants, will have to cross categories to gain the most benefits. For example, the mobile application showing accommodations will be better off if they allow restaurant bookings/suggestions on the same application as well. More hotels will move towards integrating the use of the internet of things both back and front end. This includes but is not limited to the use of room keys on mobile applications, temperature control, and movement sensor. Voice activation technology and artificial intelligence will also become critical in the personalized consumer experience.

Implications and Recommendations

This data, however, is subjective to the population within the surveyed age group and might not be a good representation of the entire population. Majority of the respondents in the questionnaire were below 35 years old, possibly because this age group is more active on social networks and are readily available online. In the future, this research can also be conducted offline to include those people who fit the research criteria; however, they are not readily active online.

Furthermore, researchers can look more in-depth into answering the research question by utilizing other research methodologies, such as focus groups and interviews. Besides, a broader scope of respondents can be surveyed. The future survey should develop more towards the use of IoT and how it generates satisfaction and what more customers want to see. The focus groups can be conducted with the customers' side and interviews with stakeholders such as hoteliers and restaurateurs.

Another interesting aspect is the gap between the usage of IoT in the domestic sector and the hospitality sector. Businesses can utilize more of the readily available technology that is already widely used in households.

References

- Allen, R. (2017). *Snap Chat marketing statistics*. Retrieved October 25, 2017, from <https://www.smartinsights.com/social-media-marketing/snapchat-marketing-statistics/>.
- Buhalis, D. & Law, R. (2008). Progress in information technology and tourism management: 20 years on and 10 years after the Internet-The state of eTourism research. *Tourism Management*, 29(4), 609–623.
- Buhalis, D. & Leung, R. (2018). Smart hospitality—Interconnectivity and interoperability towards an ecosystem. *International Journal of Hospitality Management*, 71, pp.41–50. Retrieved March 25, 2018, from <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2017.11.011>.
- Chaffey, D. (2018). *Mobile Marketing Statistics compilation*. Retrieved January 5, 2018, from <https://www.smartinsights.com/mobile-marketing/mobile-marketing-analytics/mobile-marketing-statistics/>
- Cohen, Scott A., Prayag & Girish, M.M. (2014). Consumer behaviour in tourism: Concepts, influences and opportunities. *Current Issues in Tourism*, 17(10). Retrieved January 5, 2018, from <https://doi.org/10.1080/13683500.2014.965665>.
- Guo, Y., Liu, H. & Chai, Y. (2014). The embedding convergence of smart cities and tourism internet of things in China: An advance perspective. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*, 2(1), 54–69.
- Huey, J. (2014). HOSPA Explains the “Internet of Things.” *Hospitality Finance, Revenue and IT Professionals*. Retrieved June 8, 2016, from <http://www.hospa.org/en/weblog/2014/03/24/hospa-explains-internet-things/#.V1gMH2bUUVq>
- Kerravela, Z. (2015). How the hospitality industry is embracing the Internet of Things. *Network World*. Retrieved June 7, 2016, from <http://www.networkworld.com/article/2951474/cisco-subnet/how-the-hospitality-industry-is-embracing-the-internet-of-things.html>

- Kumar, K. (2016). A theoretical framework for understanding consumer behavior towards smartwatches. *GE-International Journal of Management Research*, 4(11). Retrieved June 10, 2016, from https://www.researchgate.net/publication/311858872_A_Theoretical_Framework_For_Understanding_Consumer_Behavior_Towards_Smartwatches.
- Law, R., Leung, R. & Buhalis, D. (2009). Information Technology Applications in Hospitality and Tourism: a Review of Publications from 2005 to 2007. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 26(5–6). 599–623.
- Lee, I. (2017). *The Internet of Things: Breakthroughs in Research and Practice: Breakthroughs in Research and Practice*, Management Association, Information Resources. Retrieved November 7, 2017, from https://books.google.co.uk/books?id=Zh3GNd9M1oUC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0.
- Luftman, J., Lyytinen, K. & Zvi, T. Ben. (2017). Enhancing the measurement of information technology (IT) business alignment and its influence on company performance. *Journal of Information Technology*, 32(1), 26–46.
- Pena, M.D.V., Rodriguez-Andina, J.J. & Manic, M. (2017). The Internet of Things: The Role of Reconfigurable Platforms. *IEEE Industrial Electronics Magazine*, 11(3). Retrieved November 10, 2017, from <https://doi.org/10.1109/MIE.2017.2724579>.
- Wang, D., Park, S. & Fesenmaier, D.R. (2012). The Role of Smartphones in Mediating the Touristic Experience. *Journal of Travel Research*, 51(4), 371–387.
- West, D.M. (2013). How 5G technology enables the health internet of things. *Proceedings of the 25th Australian Computer-Human Interaction Conference on Augmentation, Application, Innovation, Collaboration - OzCHI '13*, (July 2016), pp.335–344. Retrieved November 15, 2017, from <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=2541048%5Cn>, <http://dl.acm.org/citation.cfm?doid=2541016.2541048%5Cn>, <http://dl.acm.org/citation.cfm?doid=2541016.2541048>.

Question Structures from A Movie in L2 English Learns' Writing Based on Government & Binding Theory: A Case Study of Business English Student, Suan Sunandha Rajabhat University*

Suwaree Yordchim

Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author. Email: suwaree.yo@ssru.ac.th

Abstract

Asking and answering questions play important role in everyday life communication. Thai and English question structures are different in terms of first and second language learning. The aims of this study are to explore the students' ability on question writing through a movie in english learning and analyze those question structure types. This is a qualitative research. A purposively sampling group is 199 students majoring in Business English, Suan Sunadha Rajabhat University. Data collection instruments are two parts of question-answer reported forms. The movie was divided into nine parts; the students were assigned to make three questions and answers after watching nine parts of the movie called "The Devil wears Prada" at least 27 sentences for each students. It is an outside the classroom activity for 15 weeks in English for Secretary and Advertising I, 2016-2017 academic year. The data were analyzed by Government & Binding Theory: transformational rules. The 190 ungrammatical sentences (from overall 3,176 wh-questions) were selected to be analyzed. The similar questions were excluded.

The results show that: from wh-question types: what, when, where, why, who, whom, which and how. The most who-questions students chosen and made mistakes are: why-structure (110), how (19) and what (17) are respectively. Considering the

*Received November 04, 2018; Revised September 19, 2019; Accepted September 19, 2019

transformational rules used are as “Why with VP negation” with Surface structure (SS): Why did Andrea not come to the company ahead of time to prepare for work for the first day? [_{CP} why [_C did [_{IP} Andrea not come to the company ahead of time to prepare for work for the first day]]]. Transformational rules are used as: 1) Negation, 2) Subject –to-Subject raising, 3) Infinitival clause, 4) Wh-movement, 5) Do-insertion, and 6) Inversion. English writing process is more complex for English second learners (L2). Those are not getting familiar by Thai students. It reflects that Thai interference is one of the reasons for these types of syntactic errors.

Keywords: Learning English; movie; question structures; Business English Students

Introduction

English is the world's most widely learnt foreign language Graddol (2006). Learning English has always been a difficult task for foreign learners, especially when referring to the improvement of the listening and speaking skills Santacruz (2012). The capability on language skills is important for all societies. Anugakul et al. (2016) reported that students agreed with various learning styles, therefore teachers should have a variety of teaching styles and learning activities based on students' different learning styles. Many films are chosen for practicing students' language skill. It is often claimed that watching subtitled films and series implicitly helps learning a second language. Watching films is an art form which is a way to fully mobilize the audiences' auditory and visual and make a good communication with their inner feelings. In modern life, watching film is both a method of entertainment and a way to broaden people's horizons and develop their skills. With the development of teaching tools, multimedia has entered the English class (Li, 2013). Many scholars have revealed that movies used in EFL classroom can become an important part of the curriculum. This is based on the fact that movies provide exposures to "real language," used in authentic settings and in the cultural context which the foreign language is spoken. They also have found that movies catch the learners' interest and it can positively affect their motivation to learn (Ismaili, 2013, Kusumarasyati, 2004 & Luo, 2004).

However, not only affirmative sentences are used in everyday life, interrogative ones are also commonly communicated. Espressoenglish (Question in English, 2018) proposes "*An easy way to form any question in English*" with a formula called QUASM: Q= question word, A= auxiliary word, S=subject, and M=main verb as in the following verb tenses.

Table 1 QUASM structure

Simple present questions:

QUESTION WORD	AUXILIARY VERB	SUBJECT	MAIN VERB	
What	does	Martha	think	about the project?
How many kids	does	Bob	have?	

Present Perfect questions:

QUESTION WORD	AUXILIARY VERB	SUBJECT	MAIN VERB	
How much money	have	you	spent	on clothes this month?
What	have	they	been doing	all day?
How long	has	the client	been waiting	for their order?

Modal questions:

QUESTION WORD	AUXILIARY VERB	SUBJECT	MAIN VERB	
Who	would	you	do	if you had a million dollars?
How	could	we	improve	our English?
Where	should	I	go	on my next vacation?

Principles and parameters

It is an approach to the question of how children acquire language. The ideas started shaping since the early days of modern generative grammar (1980s). It does not mean to be a specific theoretical system. The main concept is from children's learning language is easily, despite that languages are highly complex. Thus, the common properties of language are innate, only variations need to be learned. It can be defined as the set of Principles that are common to all languages and the initial state of language knowledge for human beings including parameters which represent settings that may vary from language to language

Syntactically, question structures presented in terms of english constituent question. The interrogatively begins with a question word. NP C' C IP does NP VP What Anna VP V offer PP who NP C' C IP does NP VP What Anna VP V offer PP. It shows in position of tree diagrams below: What does Anna offer Lily? (mycock, 2005).

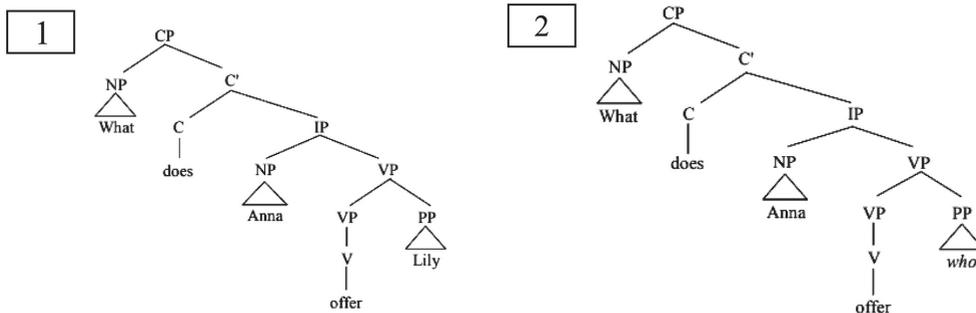

Figure 1. Position of question word in tree diagrams 1-2

Government and Binding theory (GB)

Government and Binding theory or GB is a theory of syntax and a phrase structure grammar in the traditional grammar proposed by Noam Chomsky in the 1980s. Leonard & Loeb (1988) mentioned that GB is the dominant theory of grammar in present-day linguistics and is receiving increasing attention from investigators of normal and disordered language behavior. It refers to two sub-theories: government-it is an abstract syntactic relation applicable, among other things, to the assignment of case; and binding-it is mainly about with the relationships between pronouns and the expressions with that they are co-referential. It followed from Extended Standard Theory in transformational grammar focusing on principles rather than rules: they are- 1) X Theory , 2) $\bar{\theta}$ Theory 3) Case Theory, 4) Binding Theory, 5) Bounding Theory, 6) Control Theory and 7) Government Theory.

GB is a part of universal grammar (UG) containing 2 main parts: levels of representation and a system of constraints. They affect different levels of language (d-structure, and s-structure of LF)

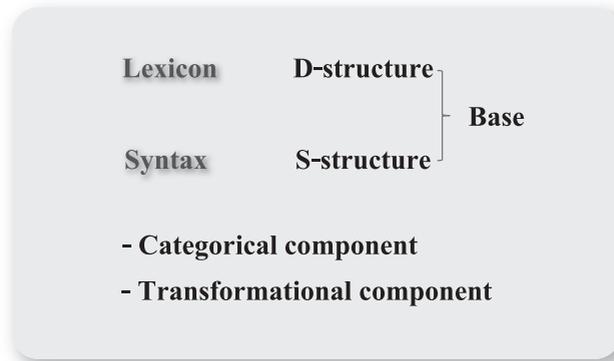

Figure 2. Universal Grammar Components

The language model of GB, also called the T-model because of its shape of a reversed T, looks as follows:

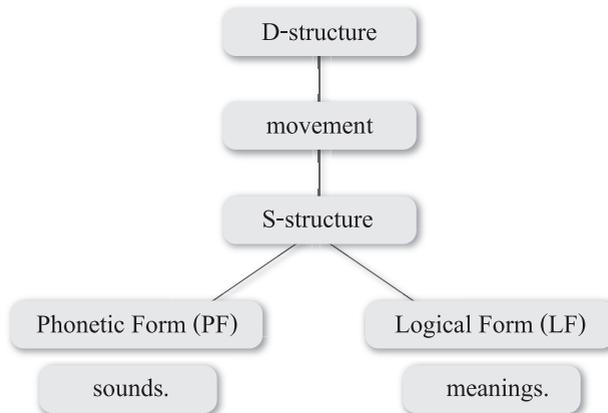

Figure 3 T-model

Deep structure generated by the Phrase Structure Rules with the sub-categorization properties of the heads. Surface structure results from the application of transformation rules. Wh-movement is the sentence with question words starting with wh-as what, when, where, why, which, who, how. Who and what are treated as nouns for example: What will Jack do?

DS: Jack will do what

SS: What will Jack do?

Wh-movement is : the *wh* phrase moves into the Specifier position under CP.

Phrase structure and transformational rules can be explained in the form of t-rules with four major classes of rules as deep structure forms and surface structure forms. The main types of transformational rules are merge, move, insert and delete. It can write as [_{CP} what [_C will [_{IP} Jack do]]] or as a diagram illustrating the same concepts as tree.

Objective

- 1) explore the students' ability on question writing.
- 2) analyze the students' ability on wh-question types.

Methodology

This is a qualitative research. A purposively sampling group is 199 sophomore students majoring in Business English, Suan Sunadha Rajabhat University. They are 2016-2017 academic year with 78 and 121 students respectively. Data are collected from students' writing with making question-answer forms after watching the movie – *The Devil wears Prada*. Nine parts of the movie were divided for students to make at least three questions and answers for each part outside the classroom for 15 weeks in *English for Secretary 1*. The 190 ungrammatical sentences (from overall 3,176 wh-questions) were selected to be analyzed by using Government and Binding theory. The similar questions were excluded.

Results

The main results are students' ability on question writing and

1. Students' ability on question writing through a movie in learning English

1.1 Students' ability on question Wh-question

The total number of their writing is 4,390 sentences: they are affirmative, true-false, yes-no questions, what, when, where, why, who, whom, whose, and how including Thai questions. All in English were classified into 2 groups with 3,177 grammatical and 189 ungrammatical types. The latter ones were selected to be analyzed by using Government and Binding theory.

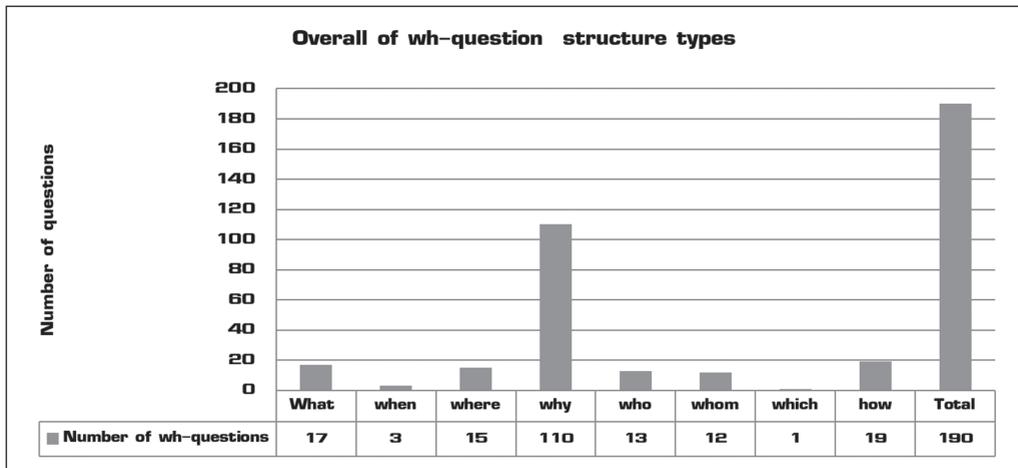
Table 2 Number of Students' question writing

Students 'writing	Number of sentences
Grammatical wh-questions	3,176
Ungrammatical wh-questions	190*
Not wh-question and same sentences	1,024
Total	4,390

1.2 Students' ability classified by wh-question types

From wh-question types: what, when, where, why, who, whom, which and how. They can be analyzed as follows. Why-structure (110) is the most students chosen by the students. How (19) and what (17) are the second, the third ones, respectively.

Table 3 Overall of wh-question structure types

2. Why-question structures analyzed by GB: transformational rules

For this paper Why-question is selected to describe. From students’ writing, there are 110 why-question structures with 11 forms. The most forms are found as why with VP (31), why with VP+PP (20) and why with VP + infinitive (18).

Table 4 Why-question structures from students’ writing

No	Why-question structures from students’ writing	Numbers of sentences
1	why with VP	31*
2	why with VP + ADV	3
3	why with VP + ADV + PP	2
4	why with VP + PP	20*
5	why with VP + PP + ADV	1
6	why with VP + PP + ADV + infinitive	1
7	why with VP + infinitive	14
8	why with VP modal	5
9	why with VP negation	5
10	why with VP passive voice	10
11	why with VP +clause	18*
	Total	110

2. Why-structure is chosen to explain here by Government and Binding theory; Transformational rules as below.

2.1 Why with VP

2.1a *Why did Miranda angry?

DS: Miranda is angry why

SS: Why is Miranda angry?

[_{CP} why [_C is [_{IP} Miranda angry]]]

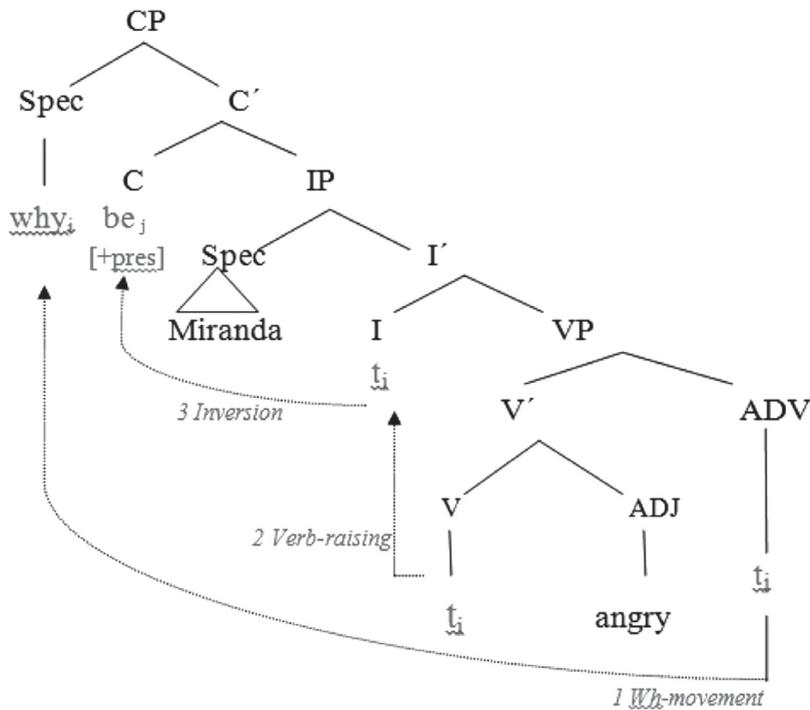

Figure 4 Why with VP structure

The transformational rules are:

- 1) Wh-movement : move *why* to Spec of CP and leave t_i at ADV.
- 2) Verb-raising: move *be [+pres]* from V of V' to I of I'.
- 3) Inversion :move *be [+pres]* to C of C' and leave t_j at I of I'.

2.2 Why with VP + PP

2.2a *Why Andrea walked away instead follow Miranda?

DS: Andrea walked away instead follow Miranda why

SS: Why did Andrea walk away instead of following Miranda?

[_{CP} why [_Cdid [_{IP} Andrea walk away instead of following Miranda]]]

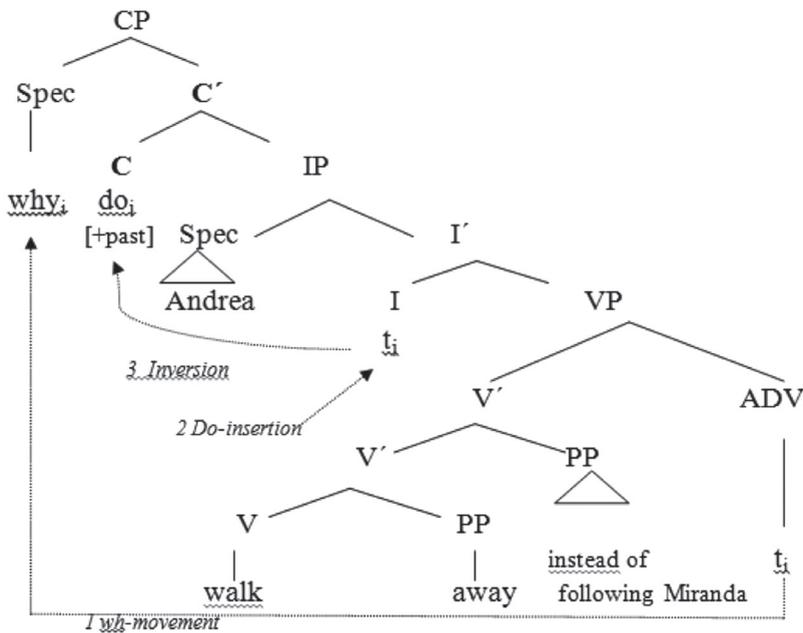

Figure 5 Why with VP + PP

The transformational rules are:

- 1) Wh-movement : move *why* to Spec of CP and leave *t_i* at ADV
- 2) Do-insertion : insert *do [+past]* at I of I'
- 3) Inversion : move *t_i* to C of C' and leave *t_j* at I of I'

2.3a *Why are Andy at the desk all the time to answer the call?

DS: Andy is at the desk all the time to answer the call why

SS: Why is Andy at the desk all the time to answer the call?

[_{CP} why [_C is [_{IP1} Andy at the desk all the time [_{IP2} to answer the call]]]]

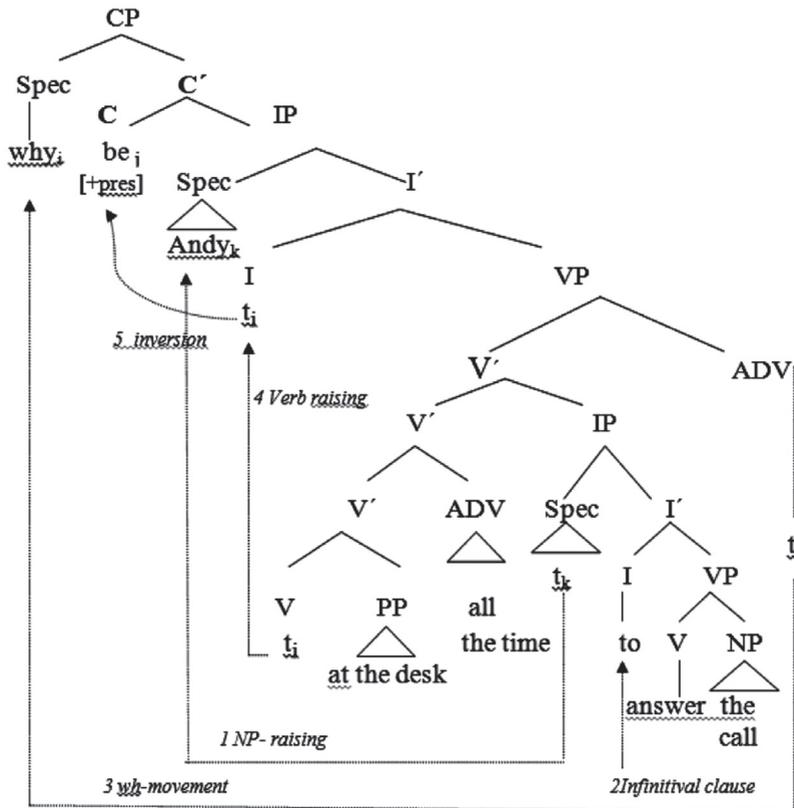

Figure 6 Why with VP + PP+ ADV + infinitive

The transformational rules :

- 1) NP-raising : move *Andy* to Spec of CP and leave t_k at ADV
- 2) Infinitival clause : add *to* at I of I'
- 3) Wh-movement : move *why* and leave t_i at ADV
- 4) Verb-raising : move *be [+pres]* from V of V to I of I'
- 5) Inversion : move *be [+pres]* to C of C' and leave t_j at I of I'

2.4 Why with VP + infinitive

2.4a *Why she attempts to warm Miranda?

DS: She attempts to warm Miranda why

SS: Why does she attempt to warm Miranda?

[CP why [C does [IP1 she attempt [IP2 to warm Miranda]]]]

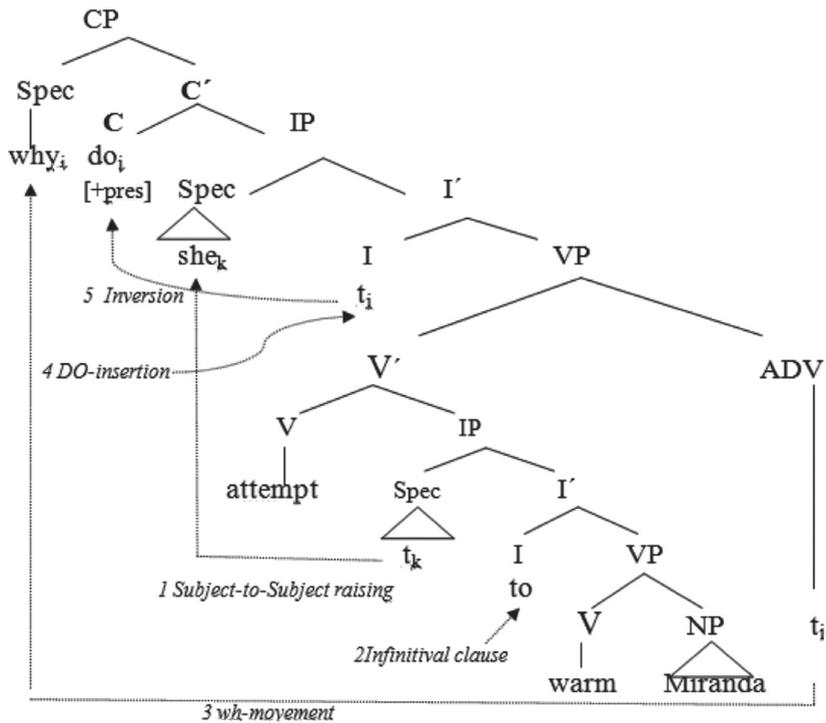

Figure 7 Why with VP + infinitive

The transformational rules are:

- 1) Subject –to-Subject raising : move *she* and move t_k at Spec of IP2 to Spec of IP1
- 2) Infinitival clause : add *to* at I of I'
- 3) Wh-movement : move *why* to Spec of CP and leave t_i at ADV
- 4) Do-insertion : add *do*[+pres] at I of I'
- 5) Inversion : move *do* [+pres] from I of I' and leave t_j at I of I'

2.5 Why with VP negation

2.5a *Why Andrea not come to the company ahead of time to prepare for work the first day?

DS: e not come the company ahead of time to prepare for work the first day why

SS: Why did Andrea not come to the company ahead of time to prepare for work for the first day?

[_{CP} why [_C did [_{IP} Andrea not come to the company ahead of time to prepare for work for the first day]]]

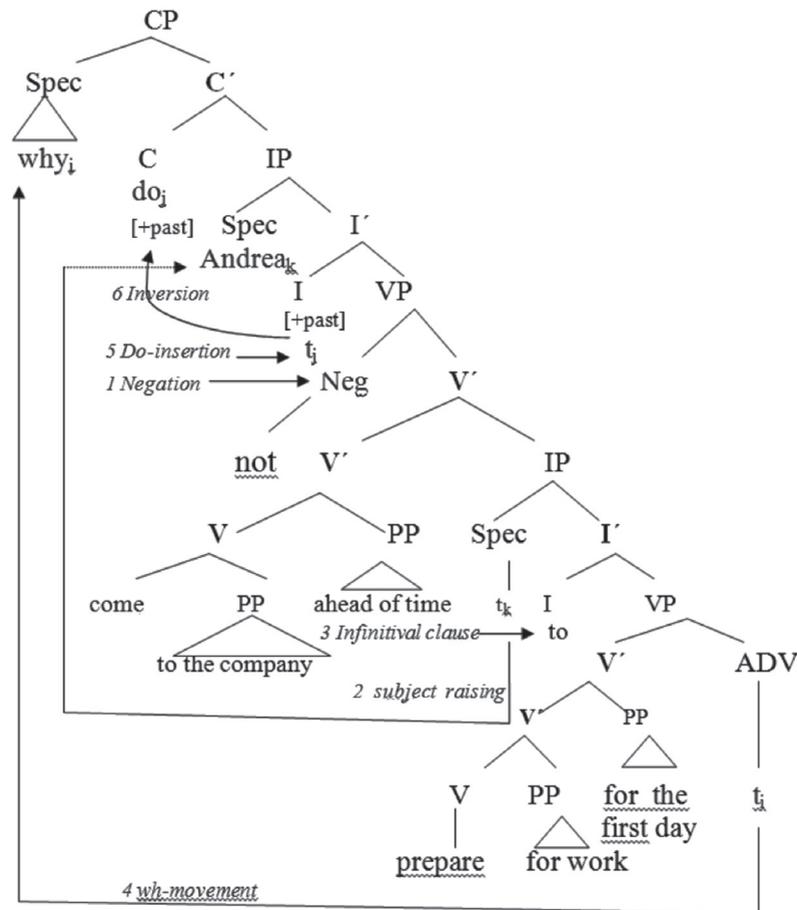

Figure 8 Why with VP negation

The transformational rules are:

- 1) Negation: Add negation at VP of I'
- 2) Subject –to-Subject raising: move *Andrea* to Spec of IP1 and leave t_k at Spec of IP2
- 3) Infinitival clause : add *to* at I of I'
- 4) Wh-movement: move *why* to Spec of CP and leave t_i at ADV
- 5) Do-insertion: add *do[+past]* at I of I'.
- 6) Inversion: move *do [+past]* from I of I' and leave t_j .

2.6 Why with VP passive

2.6 a *Why Emily was hit by a car?

DS: the car hit Emily why

SS: Why was Emily hit by a car?

[_{CP} why [_C was [_{IP} Emily hit by a car]]]

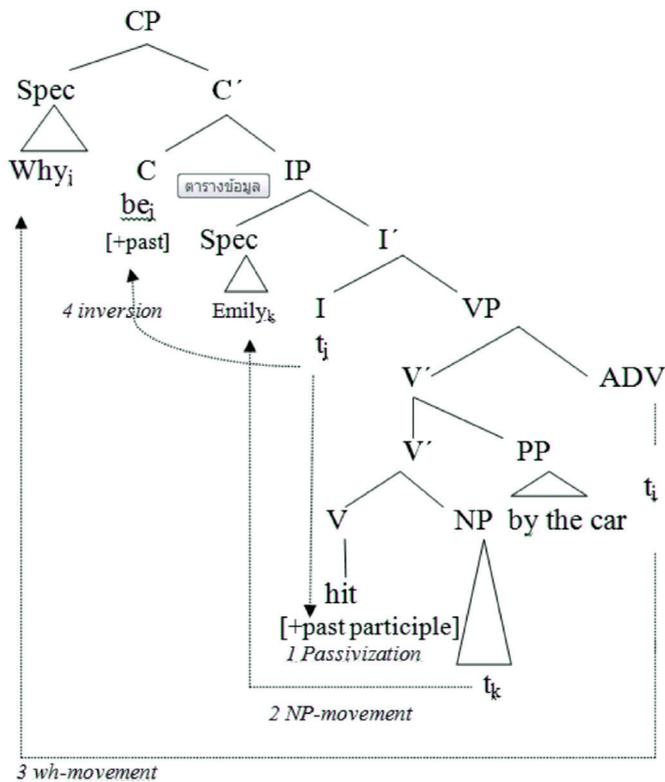

Figure 9 Why with VP passive

The transformational rules are:

- 1) Passivization: Add passivization at I of I'.
- 2) Np- raising: move *Emily* to Spec of IP and leave t_k .
- 3) Wh-movement: move *why* to Spec of CP and leave t_i at ADV.
- 4) Inversion: move *be [+past]* C of C' and leave t_j .

2.7 Why with VP + clause

2.7a **Why Andrea laughed when someone talking about 2 belts?

DS: Andrea laughed when someone talking about 2 belts why

SS: Why did Andrea laugh when someone were talking about 2 belts?

[_{CP} why [_C did [_{IP1} Andrea laugh [_{IP2} when someone were talking about 2 belts?]]]]

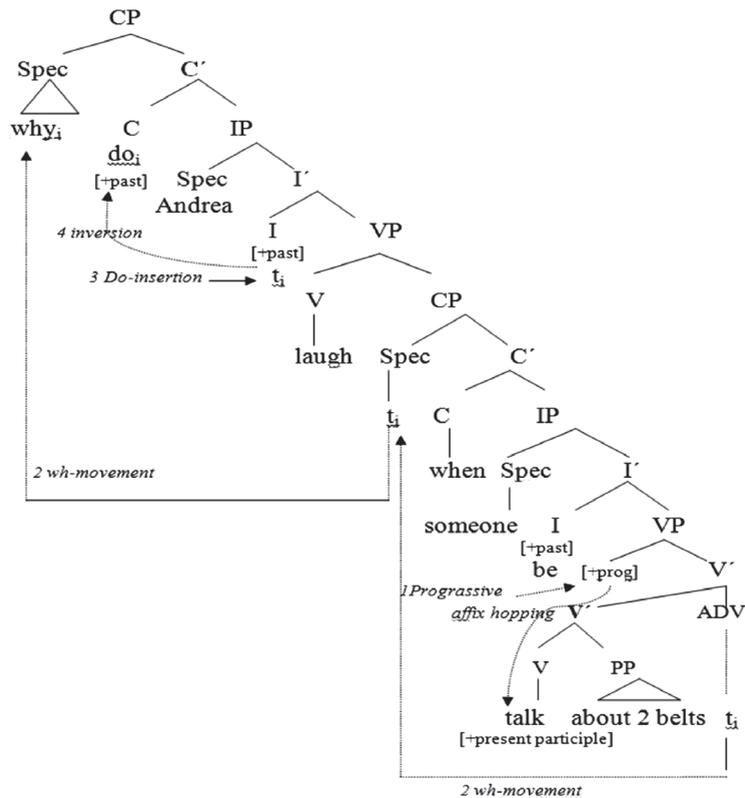

Figure 10 Why with VP + clause

The transformational rules are:

- 1) Progressive: Add progressive at the first branching Node of VP and do affix hopping with *talk[+present participle]* .
- 2) Wh-movement: move *why* to Spec of CP2 and move again to to Spec of CP1 leave *ti* at ADV.
- 3) Do-insertion: add do *[+past]* at I of I'.
- 4) Inversion: move do *[+past]* from I of I' and leave *tj* to Cat C'.

Conclusion

It can conclude that the students' ability on question writing through a movie in learning English are as follow: the most frequency wh-questions that the students used and made mistake are "*why, how and what*". Considering the transformational rules used are as for 2.5 Why with VP negation -2.5a SS: Why did Andrea not come to the company ahead of time to prepare for work for the first day? [_{CP} why [_C did [_{IP} Andrea not come to the company ahead of time to prepare for work for the first day]]]. Transformational rules are used as: 1) Negation, 2) Subject –to-Subject raising, 3) Infinitival clause, 4) Wh-movement, 5) Do-insertion, and 6) Inversion. Those are not getting familiar by Thai students. These examples show that the mother tongue interference was a main source of committing errors. This finding reflects that Thai interference may be one of the reasons for these types of errors. In case that English is an inflectional language whiles the students are second language learner and no verb- inflection. An inflectional language or the concept of a changing process is difficult for Thai students. They are not familiar with the different environment of inflected nouns, verbs and adjectives because there is no inflection occurring in the Thai language: there is no plural form of nouns, varied verb form in present/past participle, or a comparative and superlative of adjective form in the Thai language (Yordchim, 2014). Including transformational rules show that there are more complex syntactical process in English language for L2 learners. For further study, it is better to enhance the students to practice more on english question structures for non-native English speakers and to study how to remedial them and improve their problems. In addition, Harmer mentions that "partly because of the nature of the writing process and also because of the need for accuracy in writing,

the mental processes that a student goes through when writing differ significantly from the way they approach discussion or other kinds of spoken communication” (Harmer, 2004) in Brenes Brenes (2017). There are no evidences in this study that how the movie improves students’ English ability, it should study further how the movie affects the students’ learning ability and language development. Teaching English through a movie is benefit to the students according to Yordchim (2016) reported that teaching method also integrate learning on 21st century student outcome describing student knowledge development through core academic subject, language skills to succeed in work and life. It uses the concept of 21st century learning framework: critical thinking skill, creativity, communication, collaboration and college and career readiness.

Acknowledgements

The researchers would like to express their gratitude to research and development Center of Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok, Thailand for the funding support and Dr. Chonticha Sukmud for her academic advice.

References

- Anugakul, G., Wongsothorn, A. & Person, K., (2017). Learning Styles of Students at Suan Sunandha Rajabhat University. *Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University*. Vol.9 No.2 July-December.
- Brenes, C.A. (2017). *Observing Students’ Syntactic Errors and the Perceptions towards Writing In the Composition Course*. Káñina, Rev. Artes y Letras, Univ. Costa Rica XLI (1) (marzo-agosto): 109-130, 2017.
- Graddol, D. (2006). *English Next*. Retrieved May 15, 2016, from http://vigdis.hi.is/sites/vigdis.hi.is/files/images/einangrun_enskumaelandi_folks.pdf.
- Harmer, J. (2004). *How to Teach Writing*. United Kingdom: Longman.
- Ismaili, M. (2013). The Effectiveness of Using Movies in the EFL Classroom – A Study Conducted at South East European University. *Academic Journal of Inter-disciplinary Studies*, Vol 2 No 4, May 2013. University of Rome: MCSER-CEMAS-Sapienza.

- Kusumarasyati. (2004). Listening, Viewing and Imagination: Movies in EFL Classes. 2nd International Conference on Imagination and Education Vancouver, *Canada*, July 14 – 17.
- Leonard, L. B., & Loeb, D. F. (1988). Government-binding theory and some of its applications: A tutorial. *Journal of Speech & Hearing Research*, 31(4), 515-24. Retrieved May 15, 2017, from <http://dx.doi.org/10.1044/jshr.3104.515>
- Li, H. (2013). *The Analysis of Application about English Original Films in Oral English Teaching*. 2nd International Conference on Science and Social Research (ICSSR 2013).
- Luo, J. J. (2004). *Using DVD films to enhance college freshmen's English listening comprehension and motivation*. Unpublished thesis Master, National Tsing Hua University, Hsinchu. Taiwan, R.O.C.
- mycock, I. (2005). 'Wh'-in-situ in constituent questions. *Proceedings of the LFG05 Conference University of Bergen*. Bangkok: CSLI Publications.
- Question in English. (2018). *Espresso English Company*. Retrieved July 3, 2018, from <https://www.espressoenglish.net/an-easy-way-to-form-almost-any-question-in-english/>
- Santacruz, T.E. (2012). *Improving Listening and Speaking Skills for Teaching English Through Film Based Activities for Students of Science Classes at Maria Auxiliadora High School of Cuenca*. (Thesis). Ecuador: Universidad de Cuenca.
- Yordchim, S. (2014). Error Analysis of English Inflection among Thai University Students. World Academy of Science. *Engineering and Technology International Journal of Social, Management, Economics and Business Engineering*. Vol:8(7).
- Yordchim, S. (2016). English Teaching Methods through Project-Based Learning in English For Marketing and Advertising Course. *Proceedings of The IRES 30th International Conference, Tokyo, Japan, 18th February*.

กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 :
กรณีศึกษาหมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี
อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย*

The Process of Driving the Development of Ethical
Behavior with the Strategic Guidelines of the
Five-Precept-Preserve-Village Project:
A Case Study of Non Yang Village, Nadee Sub-District,
Faorai District, Nong Khai Province

¹พระราชาธรรมากรรณ์, ²พระครูปลัดเกษภา มหาปณฺโญ และ ³สัญญา เคนาภูมิ
¹Phraradrattanarongkorn, ²Phrakrupalad Ketsada Mahapanayo and
³Sanya Kenaphoom

¹สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

¹Nongkhai Sangha Provincial Governor Office

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย,

²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nong Khai Campus,

³มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม,

³Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: nakhinbuddhistresearchcenter@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 2) เพื่อติดตามและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชน การวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 19 รูป/คน ระยะที่ 2 ใช้การจัดสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 14 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยระยะที่ 1 พบว่า 1) กระบวนการขับเคลื่อนมี 4 องค์ประกอบคือ ระบบโครงสร้างของนโยบาย, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง, การตอบสนองของประชาชนในหมู่บ้าน และกลยุทธ์ที่เป็นตัวแปรสำคัญ 2) แนวทางยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส, ความต่อเนื่องของกิจกรรม, การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน, ศิลปะการโน้มน้าวจิตใจ, และ ความคาดหวังของชุมชน 3) ผลของการวิเคราะห์ ประกอบด้วย จุดเด่นหรือจุดแข็ง, จุดด้อยหรือจุดอ่อน, โอกาส, อุปสรรค ความเสี่ยง ภัยคุกคาม หรือข้อจำกัด

ผลการวิจัยระยะที่ 2 พบว่า 1) การติดตามและประเมินผล มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในเชิงบวกหลังเข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย ด้านเบญจธรรม, ด้านพรหมวิหารธรรม และ ด้านนาถรณธรรม 2) เจตคติ ได้แก่ การเป็นศูนย์ดำเนินงาน, ผลของการขับเคลื่อน, ตัวชี้วัดความสุขของคนที่ยกขา 5 และ 3) กลยุทธ์และแนวโน้มนำการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ได้แก่ สถานะปัจจุบัน, ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ, ปัญหาอุปสรรค, และ กลยุทธ์และแนวโน้มนำการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

คำสำคัญ: กระบวนการ; พฤติกรรมเชิงจริยธรรม; โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

Abstract

This research aimed to 1) To study the driving process development of ethical behavior through strategic approaches five precepts observing village project, 2) To monitor and evaluate the application strategic approaches five precepts observing village project to concrete, driving the development of ethical behavior of people. The research is divided into 2 phases, phase 1 uses qualitative research, collect in-depth interviews with key informants of 19 person, phase 2 uses group discussion, with 14 experts person, analysis the data using content context analysis techniques.

The research results were found as phase 1 follows;

1. The driving process is 1) the structure of the policy 2) the stakeholders 3) the response within the village 4) the strategy that is an important variable.

2. Strategic guidelines include 1) abbot's leadership 2) continuity of activities 3) Participation in all sectors 4) art of persuasion 5) community expectations.

3. The results of the analysis are 1) strengths 2) weaknesses 3) opportunities

4. Obstacles, threats, threats, limitations.

The research results were found as phase 2 follows;

1. Monitoring and evaluation there is a positive moral behavior after participating in the project, namely 1) five dharma 2) four sublime states of mind 3) natthakondhamma.

2. The following attitude: 1) being a center of operations 2) driving results 3) indicators of happiness of people who maintain the five precepts.

3. Strategies and trends for propelling the five precepts of five precepts observing village project, namely 1) current conditions 2) factors that cause failure 3) factors that make success 4) obstacles 5) strategies and trends to drive the five precepts of five precepts observing village project.

Keywords: Process; Ethical Behavior Through; Five Precepts Observing Village Project

บทนำ

คณะสงฆ์โดยเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลอาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชมีดำริที่จะสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวลดปัญหาความขัดแย้งสร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล 5 เป็นวินัย เป็นสิกขาบทหรือเป็นข้อที่คนในสังคมควรศึกษา และควรปฏิบัติในฐานะที่เป็นมาตรฐานของความเป็นมนุษย์ หรือเป็นมนุษยธรรม คือธรรมสำหรับความเป็นมนุษย์ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้ (Thai Tripitaka, 8/448/479, Thai Tripitaka, 11/286/246) มาประพุดติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงมอบให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยการผสมความร่วมมือจากคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ โดยกำหนดเป้าหมายทุกตำบล ทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ พร้อมทั้งเปิดตัวชีวิตให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมภายใน 4 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2557-2560 ซึ่งปรากฏในระเบียบ มหาเถรสมาคมว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านศีล 5 พ.ศ.2557 และการดำเนินงานดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในข้อ้อยู่ที่ 4.7 การทะนุบำรุงและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และศาสนาอื่นๆ สนับสนุนให้องค์กรทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุขและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามความพร้อม ที่ได้ให้แนวทางให้ทุกภาคส่วนของประเทศร่วมกันดำเนินการเพื่อเสริมสร้างความปรองดอง ความสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และทำให้ประชาชนมีความรัก ความสามัคคีกันโดยเริ่มจากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งจะช่วยให้สังคมเกิดความสงบสุขและนำพาประเทศก้าวไปข้างหน้าด้วยความมั่นคง เพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการปฏิบัติศาสนกิจ ด้านการสนับสนุนการสร้างความปลอดภัยของคนในชาติ สามารถนำความรู้ความสามารถที่ได้รับการอบรมไปขยายผลในจังหวัดของตนเอง (Phrakhruwinaithorn Anek Tejavaro et al., 2017)

จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดหนองคายจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 : กรณีศึกษาหมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย” ซึ่งถือเป็นพื้นที่โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบของจังหวัดหนองคาย เพื่อให้ประชาชนซึ่งเป็นกำลังหลักของชาติมีศีล มีสุข ปรองดองสมานฉันท์ เกิดความมั่นคง ยั่งยืน ของคนในชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 หมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อติดตามและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชนหมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้กระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการศึกษาออกเป็น 2 ระยะของการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพระพุทธศาสนา หมู่บ้านโนนยาง จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย โดยใช้แหล่งข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษาระยะนี้ ผู้วิจัยกำหนดไว้จาก 2 แหล่ง ดังนี้

(1) แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ คือ ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย งานนิพนธ์ของนักปราชญ์สำคัญๆ ในทางพระพุทธศาสนา เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารรายงานต่างๆ ของเครือข่ายองค์กรและชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามขอบเขตเนื้อหาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(2) แหล่งข้อมูลที่เป็นคน ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือผู้ทรงคุณวุฒิตามคุณสมบัติ จำนวน 19 รูป/คน ซึ่งต้องมีคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยระบุไว้ โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง

ระยะที่ 2 ติดตามและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพระพุทธศาสนา สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชนหมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย และการปรับกลยุทธ์การประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชน ใช้การติดตามและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ (Pre-test, Post-test) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ หาลักษณะร่วม (Common Character) ข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ และยืนยันความถูกต้องของโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 : กรณีศึกษาหมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย” ผู้วิจัยได้เลือกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญตามคุณสมบัติ โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 14 รูป/คน โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 6 รูป/คน (2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาการชุมชน จำนวน 1 คน (3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม จำนวน 1 คน (4) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงพื้นที่ (5) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการ จำนวน 4 คน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยระยะที่ 1 ผลการศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 หมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย

1) ระบบโครงสร้างของนโยบายการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

สำหรับการขับเคลื่อนนโยบายหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพระพุทธศาสนา หมู่บ้านโนนยาง จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย นั้น ได้มีการดำเนินการไปพร้อมๆ กันทั้งประเทศ แต่ความสำเร็จของนโยบายมีความแตกต่างกัน เพราะในห้วงของการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ผ่านมานั้น สามารถสรุปผลเบื้องต้นได้ 2 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. ศูนย์ประสานงานในปัจจุบัน มีข้อควรพิจารณา ดังนี้
 - 1.1 สภาพปัจจุบันยังขาดความชัดเจนของบุคลากรผู้รับผิดชอบในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง
 - 1.2 ไม่มีโครงสร้างการดำเนินการการทำงานที่เป็นรูปแบบปฏิบัติ คือ ขาดการบริหารจัดการที่ดี
2. คณะกรรมการดำเนินงาน มีข้อควรพิจารณา ดังนี้
 - 2.1 เป็นโครงสร้างของคณะทำงานมีความสัมพันธ์เฉพาะนโยบายขาดที่ส่วนรับผิดชอบหลักในองค์กรและการปฏิบัติ
 - 2.2 การยอมรับนโยบายของคณะกรรมการผู้สนองนโยบายตลอดจนการสื่อความถึงภาคประชาชน ภาคเอกชน เป็นปัจจัยนำสู่ความสำเร็จของการดำเนินโครงการ

2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

เนื่องด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ผ่านมาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องยังประสบปัญหาอยู่ 4 ประการหลักๆ ด้วยกัน คือ

- 1) การยอมรับนโยบายของภาครัฐอยู่ในระดับต่ำส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติซึ่งเน้นปัจจัยหลักสู่ความสำเร็จของการดำเนินงาน
- 2) ภาคเอกชนยังให้ความสำคัญกับโครงการน้อยและการเข้ามามีส่วนร่วมโดยภาครัฐเป็นผู้ขับเคลื่อนงานยังขาดความต่อเนื่องและความชัดเจน
- 3) ประชาชนเน้นความสำคัญแต่ขาดความชัดเจนในการปฏิบัติ
- 4) คณะสงฆ์ให้การยอมรับแต่การสื่อความเรื่องนโยบาย แผนงานยังไม่เข้าใจมีพอ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องยังให้การยอมรับนโยบายในระดับไม่เป็นที่น่าพอใจส่งผลต่อความรู้ ความเข้าใจ แรงจูงใจ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในโครงการของทุกภาคส่วน

3) การตอบรับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของประชาชนในชุมชน

ผู้นำสงฆ์หรือหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์และบุคคลในการสนับสนุนการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น เพราะโลกเปลี่ยนเข้าสู่โลกาภิวัตน์ (Globalization) ข้อมูลข่าวสารที่เป็นธรรมะสามารถเข้าถึงได้โดยไม่ต้องไปถึงที่วัด ฉะนั้นควรมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพความรู้ทัศนคติและแนวปฏิบัติของพระสงฆ์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยสามารถดำเนินการร่วมกับการอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ในจังหวัด เช่น การอบรมพระสอนศีลธรรม พระนักพัฒนา ศาสนาทายาท มัคทายก กุลบุตร-กุลธิดาศีล 5 เป็นต้น ให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ต้นแบบในระดับจังหวัด

4) กลยุทธ์ที่เป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

จากสภาพปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการพัฒนาของประเทศในด้านต่างๆ อย่างไม่สมดุล ในมุมมองของพระพุทธศาสนามองว่า ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาล้วนเป็นปัญหาที่เกิดจากการล่องละเมิดศีล 5 ของคนในสังคม วิธีการในการนำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เข้าสู่ประชาชนจำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์ที่เป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อน

2. แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพระพุทธศาสนา ด้านแนวทางปฏิบัติ

1) แนวทางยุทธศาสตร์ด้านภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ภาวะผู้นำมีความสำคัญควบคู่กันมากับมนุษยธรรมเป็นเวลานานแล้ว ตั้งแต่การบริหารกิจการใดๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณะ ในยุคปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้บริหารมืออาชีพ จึงจะทำให้พันธกิจต่างๆ เหล่านี้ดำเนินการไปได้ด้วยดีและบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ สำหรับนักบริหารกิจการสาธารณะต่างๆ ไป รวมทั้ง

พระสังฆาธิการผู้บริหารงานการคณะสงฆ์ด้วย ต้องศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการบริหารทั้งที่เป็นแนวคิดทางด้านศาสนา และด้านหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์

2) แนวทางยุทธศาสตร์ด้านความต่อเนื่องของกิจกรรมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

ในส่วนของ การนำยุทธศาสตร์ด้านความต่อเนื่องของกิจกรรมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มาใช้ใน พื้นที่ดังกล่าวมีประเด็นชี้ให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น มีการนิมนต์ พระสงฆ์ วัด และประชาชนจากหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในระดับอำเภอเข้ามาร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ มีการออกตรวจเยี่ยมให้กำลังใจผู้ทำหน้าที่ในการจัดกิจกรรมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และกิจกรรมของ หน่วยอบรมประชาชนตำบล (อปต.) มีการเพิ่มศรัทธาในพระพุทธศาสนาและปลูกฝังศรัทธาให้ประชาชนและ ชุมชนมีความรู้และแนวปฏิบัติที่เหมาะสม โดยมีการเพิ่มศักยภาพทางปัญญา

3) แนวทางยุทธศาสตร์ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนด้านวิถีปฏิบัติสำหรับหมู่บ้าน/ชุมชน จากการนำนโยบายการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 การมีส่วนร่วมของของทุกภาคส่วน คือ การเปิดโอกาสให้ของทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ปัญหา (Analysis) การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการแก้ไขปัญหา (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการแก้ไขปัญหา (Implementation) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ (Benefits) และ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ทั้งการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ทำให้เกิดการยอมรับ พร้อมอุทิศตนเพื่อทำกิจกรรมของชุมชน

4) แนวทางยุทธศาสตร์ด้านศิลปะการโน้มน้าวจิตใจในการเชิญชวนประชาชนเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

แนวทางยุทธศาสตร์ด้านศิลปะการโน้มน้าวจิตใจในการเชิญชวนประชาชนเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ให้ประชาชนสมัครเข้าร่วมโครงการฯ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจะขึ้นทะเบียนเป็นหมู่บ้านรักษาศีล 5 เมื่อผ่านการประเมิน จะมอบโล่ประกาศเกียรติคุณให้แก่หมู่บ้านนั้น สภาพการทำงานของคุณะสงฆ์ อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีการพัฒนาคน พัฒนางาน ทำให้สังคม ดีมีความสุข โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ได้ดำเนินไปตามกระบวนการตลอดมา

5) แนวทางยุทธศาสตร์ด้านความคาดหวังของชุมชนจากการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอุดมสมบูรณ์ด้วยมรดกทางภูมิปัญญา แต่จากสภาวะสังคมไร้พรมแดนและกระแสวัฒนธรรมข้ามชาติในปัจจุบันทำให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมที่ดั้งเดิมของไทยเริ่มจางหายไป การขยายโอกาสให้ประชาชนและเยาวชน ในท้องถิ่นได้มีโอกาสศึกษาอบรมองค์ความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น และพร้อมที่จะสืบสานมรดกความรู้จาก บรรพชนของท้องถิ่น จาริตประเพณี ภูมิปัญญาและแนวปฏิบัติตามวิถีของชุมชนไว้มิให้สูญหายและเป็นการ

พัฒนาคนให้สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา รวมทั้งเสริมสร้างสังคมให้เข้มแข็งและยั่งยืนเพื่อให้ประเทศไทยเป็นสังคมคุณภาพ สังคมคุณธรรม และสังคมที่สมดุล จากการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ผ่านมา ประเด็นที่เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งเนื่องจากประชาชนที่มาร่วมกิจกรรมตามโครงการยังไม่เข้าถึงเข้าใจถึงเป้าหมายร่วมกันซึ่งบางส่วนเข้ามาร่วมกิจกรรมเนื่องจากเข้าวัดเท่านั้น ยังไม่สามารถนำไปขยายผลถึงวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตนอกวัดทำให้ขาดแรงจูงใจที่จะเข้ามาร่วมกิจกรรม แรงจูงใจที่เป็นความคาดหวังว่าโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จะเข้ามาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และมาเสริมสร้างด้านความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยเน้นการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติศีล 5 และเสริมสร้างวิถีวัฒนธรรมชาวพุทธ ดำเนินการติดตามและประเมินกิจกรรมตามแผนงานที่กำหนด

3. การวิเคราะห์สภาพของหมู่บ้าน ณ ปัจจุบัน เพื่อค้นหา จุดแข็ง จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค ที่เกิดขึ้นกับทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อนำไปวิเคราะห์และหาวิธีพัฒนาหรือแก้ไขกับปัญหาที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบัน (SWOT Analysis)

SWOT Analysis ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการวิเคราะห์องค์กรเชิงกลยุทธ์ (Strategic Analysis) เพื่อนำผลการวิเคราะห์ไปใช้ในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์วางแผนการดำเนินการ และการพัฒนาองค์กรต่อไป นอกเหนือจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังคิดว่าหลักการของ SWOT Analysis อาจนำมาประยุกต์ใช้ในระดับบุคคล เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์วางแผน และการพัฒนาตนเองได้ทั้งในเรื่องของการทำงานและการใช้ชีวิต อีกทั้งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์หรือสภาพองค์กร เพื่อค้นหา จุดแข็ง จุดอ่อน รวมถึงโอกาส และอุปสรรคในการดำเนินการขององค์กร หรือความสามารถในการแข่งขัน เพื่อนำพาองค์กรไปสู่สภาพที่ต้องการในอนาคตหรือเป้าหมายที่วางไว้

1) จุดเด่นหรือจุดแข็ง (Strengths) ในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านนี้โดยน้อมนำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มาปฏิบัติ (ปัจจัยภายใน เช่น ผู้นำ, กลุ่มองค์กร, เครือข่าย, ทุน, พื้นที่, เวลา)

ผู้นำหลายหน่วยงานให้ความจริงจังกับการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อีกทั้ง มีผู้นำทางศาสนา คือ เจ้าอาวาส ให้ความสำคัญกับโครงการนี้เป็นอย่างมากและผลักดันอย่างต่อเนื่องในหมู่บ้าน เอาใจใส่เป็นอย่างดี มีผู้นำหมู่บ้านที่คอยดูแลวัดและชุมชนเป็นอย่างดี คนในชุมชนมีความสามัคคีมีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามคนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

นอกจากนี้ จุดเด่นหรือจุดแข็ง (Strengths) ในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านนี้โดยน้อมนำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มาปฏิบัติ ยังมีอยู่อีก 5 ประเด็น คือ

- 1) ได้รับการตอบรับนโยบายโครงการของผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและคณะสงฆ์ในพื้นที่เป็นอย่างดี
- 2) มีองค์กรภาคประชาชนในระดับพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งซึ่งสามารถนำกิจกรรมมาบูรณาการร่วมกับกิจกรรมของโครงการศีล 5 ได้เป็นอย่างดี เช่น สสส.

3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นรูปแบบปฐมภูมิง่ายต่อการถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมซึ่งสร้างความเข้มแข็งในชุมชน

4) วัดมีความพร้อมเรื่องสถานที่และความเป็นสัปปายะในการดำเนินกิจกรรม

5) พระสงฆ์เป็นผู้นำและมีภาวะผู้นำร่วมทั้งมีจริยวัตรอันงดงามตามหลักพระธรรมวินัยและสามารถทำหรือธรรมมาประพาสใช้ในกิจกรรมต่างๆ สร้างรายได้สร้างความเข้มแข็งให้ประชาชน

2) จุดด้อยหรือจุดอ่อน (Weaknesses) ในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านนี้โดยน้อมนำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มาปฏิบัติ (ปัจจัยภายใน เช่น ความขัดแย้ง, หนี้สิน, ต้นทุน)

เนื่องด้วยบริบทชุมชนหมู่บ้านโนนยางตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย เป็นพื้นที่ชนบท อาชีพหลักของประชาชนจะเป็นการเกษตรจึงถือได้ว่าเป็นจุดด้อยหรือจุดอ่อนในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านนี้โดยน้อมนำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพราะประชาชนโดยส่วนมากจะใช้เวลาในการทำการเกษตรเป็นส่วนมาก อีกทั้ง ปัญหาผลผลิตทางพืชราคาตก เกิดภาวะหนี้สินในครอบครัว ขาดกลุ่มอาชีพที่จะเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว ประชาชนไม่กระตือรือร้นหาอาชีพเสริม อีกทั้ง ประชาชนในชุมชนไม่เข้าใจเรื่องของการรักษาศีลอย่างถ่องแท้ มีทัศนคติที่ผิดคิดว่าเข้าวัดมีแต่เสีย คือเสียเวลาในการทำมาหากินและไม่ได้ประโยชน์ เสียเงินเสียทอง จึงเป็นการเข้าใจผิดในการให้ทานรักษาศีลจึงเป็นผลทำให้คนไม่เข้าวัด และขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนการขับเคลื่อนโครงการอีกทั้งในเรื่องของเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันทำให้เห็นห่างจากวัด

3) โอกาส (Opportunities) ในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านนี้โดยน้อมนำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มาปฏิบัติ (ปัจจัยภายนอกที่เสริมสร้างโอกาสการพัฒนาของพื้นที่ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น นโยบายโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5)

สิ่งที่เป็นโอกาสในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านนี้โดยน้อมนำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มาปฏิบัติ คือ การบูรณาการหลักการของศีล 5 ในการพัฒนามาตรฐานชีวิตของคนในสังคมไทย สามารถบูรณาการได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล หน่วยงาน องค์กร และสังคม โดยการเชื่อมโยงเอากิจกรรมที่เคยมีมาอยู่แล้วเข้ามาเป็นส่วนประกอบ และใช้สถาบันหลักที่มีอยู่ในสังคมไทย คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ โดยอาศัยการประสานระบบและกลไกการทำงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กับการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา อีกทั้ง มีการส่งเสริมความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในระดับจังหวัด และประเทศให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งและบริหารกองทุนเพื่อส่งเสริมการรักษาและเผยแผ่หลักศีล 5

ทั้งนี้ โอกาส (Opportunities) ในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านนี้โดยน้อมนำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มาปฏิบัติ ที่ทำให้ขับเคลื่อนไปได้ด้วยดีในระยะที่ผ่านมา มี อยู่ 4 ประการหลักๆ คือ

1. ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธสามารถหลักธรรมศีล 5 มาประยุกต์ใช้ได้และเกิดการยอมรับสูง

2. ความศรัทธาต่อเจ้าอาวาสต่อพระสงฆ์ของประชาชน
3. ความรักความสามัคคีของชุมชน
4. การเข้าถึงหลักคำสอนผ่านกิจกรรมที่จัดขึ้น

4) อุปสรรค ความเสี่ยง ภัยคุกคาม ข้อจำกัด (Threats) ในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านนี้โดยน้อมนำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มาปฏิบัติ (ปัจจัยภายนอกชุมชนที่เป็นอุปสรรค เช่น งบประมาณสนับสนุน)

การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 หมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ยังขาดแคลนทุนทรัพย์ในการสนับสนุน เพราะจะอาศัยแต่ปัจจัยจากวัดก็คงจะไม่เพียงพอ เพราะชาวบ้านในชนบทยังขาดจุดปัจจัยเหล่านี้ในการตั้งต้น เพราะในสมัยนี้ทุกอย่างเป็นค่าใช้จ่าย จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ยากหากแต่พรำบอक्तแต่ไม่มีปัจจัยเกื้อหนุนบางอย่างอาจไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้ อีกทั้ง การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ โดยเน้นความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมให้แก่ประชาชนในชุมชนยังไม่ทั่วถึง

นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นอุปสรรค ความเสี่ยง ภัยคุกคาม ข้อจำกัดในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านนี้โดยน้อมนำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มาปฏิบัติ มีอยู่ 5 ประเด็น คือ

1. ประชาชนขาดความตระหนักรักปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. ความเจริญของเทคโนโลยีและความเจริญทางวัตถุมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
3. ขาดความร่วมมือของภาครัฐระดับจังหวัด
4. หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบไม่สามารถต่อหน่วยของกิจกรรมให้เกิดองค์กรเข้มแข็งได้
5. ขาดความต่อเนื่องของกิจกรรม

ผลการวิจัยระยะที่ 2 ผลการติดตามและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพระพุทธศาสนา สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชนหมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย

1. การติดตามและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยแบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) การติดตามและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ (Pre-test, Post-test) ซึ่งประกอบไปด้วย

(1) ด้านเบญจธรรม ถือเป็นแนวทางยุทธศาสตร์แห่งการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดผลในเชิงบวกได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้พฤติกรรมเชิงจริยธรรม อยู่ 5 ประการ ด้วยกัน คือ

1. เมตตากรุณา คือ บุคคลใดที่มีเมตตาอย่ามไม่ฆ่า หรือเบียดเบียนสัตว์ ด้วยรู้ว่าทุกชีวิตย่อมมีความรักตัวกลัวตายเช่นเดียวกับเรา ทำให้ไม่ผิดศีลในข้อที่ 1

2. สัมมาอาชีวะ คือ ประกอบอาชีพที่สุจริต มีรายได้ รู้จักใช้จ่าย และที่สำคัญรู้จักคำว่าพอดี และมีวิธีอดตัปปะ คือ ความละเอียด และเกรงกลัวต่อผลของบาป จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 2

3. ความสำรวมอินทรีย์ คือ ระมัดระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำให้ ความใคร่ในกามคุณ คือ การติดในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ลดน้อยลง เมื่อความสำรวมเกิดขึ้น จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 3

4. ความซื่อสัตย์ คือ การพูดความจริง เป็นสิ่งที่ไม่เกิดการมุสาวาท ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 4

5. สติ คือ การรู้สึกตัว ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายกุศล ทำให้ชีวิตไม่ประมาท เพราะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ทำให้ไม่เผลอกลัวกับสิ่งที่จะทำให้ชีวิตตกต่ำ เช่น สุราเมื่อคนดื่มกินก็ทำให้มีเมมาและขาดสติ การมีสติ จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 5

(2) **ด้านหลักพรหมวิหารธรรม** จากการที่ได้นำการประยุกต์แนวทางพุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ไปใช้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการ ทำให้พฤติกรรมของประชาชนดีขึ้นกว่าที่ยังไม่ได้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ส่งผลให้หลักพรหมวิหารธรรมของคนในชุมชนนำมาซึ่งสันติภาพตามความหมายของพรหมวิหารธรรมซึ่งเป็นธรรมของผู้ใหญ่เสมือนพระพรหมคือ มีเมตตา ช่วยเหลือในส่วนที่เป็นคุณประโยชน์ ให้ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข การมีกรุณา มุ่งปลดปล่อยความทุกข์ ผู้ซึ่งได้ประสบทุกข์ การมีมุทิตา มุ่งพลอยยินดี ต่อการพยายามกระทำความดีและการมีอุเบกขามุ่งดำรงตนเป็นกลาง ยุติธรรม ไม่เอนเอียง ดังนั้นพรหมวิหารทั้งหมดถือว่าเป็นคุณสมบัติของผู้ใหญ่ที่มนุษย์สามารถกระทำได้ด้วยตนเอง โดยแสดงถึงความเมตตาอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อุดหนุนจุนเจือ เมื่อประสบความทุกข์และมีน้ำใจพลอยยินดีเมื่อบุคคลอื่นประสบความสุข ความสำเร็จในหน้าที่การงาน และวางตนเป็นกลางโดยพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองตามหลักเหตุผล บุคคล สถานการณ์ คุณธรรม จริยธรรม อันจะเป็นผลนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่มีภายในสังคมไทย

(3) **ด้านหลักนถกรรมธรรม** การที่บุคคลหนึ่งจะสามารถพึ่งตนเองได้นั้นต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนอบรมหล่อหลอม จนกลายเป็นผู้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาไว้ใน “ปฐมนาถสูตร และทุติยานาถสูตร” ซึ่งว่าด้วยเรื่องของธรรมสำหรับการพึ่งตนเอง, ธรรมอันกระทำที่พึ่ง, ธรรมสร้างที่พึ่ง, คุณธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนได้

2) **เจตคติต่อกิจกรรมการประยุกต์แนวทางพุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5** ซึ่งประกอบไปด้วย

(1) **การเป็นศูนย์ดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5**

จากการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพระพุทธศาสนา ของหมู่บ้านโนนยาง จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย ที่ผ่านมามีผลประสบความสำเร็จโดยอาศัยหลักการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลและการสมัครเข้าร่วมโครงการทุกหลังคาเรือนที่ปรากฏในผลของการวิจัยระยะที่ 1 และจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่วิจัย จนสามารถสรุปและทำให้เห็นภาพรวมของการเป็นศูนย์ดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ซึ่งหลักการทำงานของเครือข่ายหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยมีคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธ-

ศาสนาจังหวัดหนองคาย หมู่บ้าน ชุมชน ให้ความร่วมมือในการการปฏิบัติงานเชื่อมโยงเครือข่ายภายใต้ระเบียบ กฎเกณฑ์ แนวทางการขับเคลื่อนภายใต้การผสมผสานความต้องการมีส่วนร่วมสร้างหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยเครือข่ายคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับจังหวัด และสำนักงานพระพุทธศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อน ในการสร้างแรงศรัทธาจุดใจให้หมู่บ้านและชุมชนเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย

(2) ผลของการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพระพุทธศาสนา ที่ลงสู่พื้นที่หมู่บ้านโนนยาง จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย มีส่วนช่วยในการสร้างคุณลักษณะที่ดี ในการความประพฤติปฏิบัติ มีระเบียบวินัยและค่านิยมที่พึงประสงค์ ให้แก่ประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการ ตามหลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ ว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกัน ในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการดำเนินการ ระยะเวลาดำเนินการ การปฏิบัติงาน ได้จริง การจัดบรรยากาศในการดำเนินงานเหมาะสม และสอดคล้องกับการดำเนินโครงการ ในการประสานงานระหว่างบุคลากร ทำให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานโครงการได้อย่างเหมาะสม จากพื้นฐานการดำรงชีวิตที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาของประชาชนในพื้นที่ พบว่าเมื่อมีกิจกรรมหรือโครงการใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ก็จะได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากคนในชุมชน กล่าวได้ว่าประชาชนมีความพร้อมเป็นอย่างยิ่งในการเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

(3) ตัวชี้วัดความสุขของคนที่รักษาศีล 5

ตัวชี้วัดของความสุขของคนที่รักษาศีล 5 สังเกตได้จากพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวกกว่าที่เคยเป็นมา ทั้งนี้โดยหลักการเชิงพุทธแล้ว ศีล 5 มีประโยชน์โดยรวม 2 ด้าน คือ

1. เพื่อความสงบสุขของสังคม คือเพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น อันจะส่งผลให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง ความหวาดระแวง และความวุ่นวายในสังคม
2. เพื่อพัฒนาจิตใจของผู้ที่ถือศีลนั่นเอง เพราะศีล 5 นั้น ถูกบัญญัติขึ้นมาเพื่อควบคุม ไม่ให้มีการแสดงออกทางกาย หรือทางวาจา ไปในทางที่ตอบสนองอำนาจของกิเลส

3) ความสำเร็จของกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 (Outcome)

ผลลัพธ์ (Outcome) และตัวชี้วัดในตารางดังกล่าว สามารถสรุปเป็นผลงานดังนี้

- (1) ได้มีกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่หลากหลาย
- (2) ได้มีการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชน ที่เห็นผลเชิงประจักษ์อย่างแท้จริง
- (3) มีเครื่องมือวัดและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชนที่ทำให้เห็นภาพรวม

อย่างชัดเจน

(4) ได้มีผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรคและโอกาสของกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ยิ่งขึ้น

(5) ได้มีมีการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดจากประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชนในมิติของการจัดการเรียนรู้ กระบวนการสื่อสารคุณค่า การพัฒนาตลอดถึงการเสริมสร้างกระบวนการเครือข่ายการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ร่วมกัน

(5) ได้เสนอโครงการวิจัยให้ผู้บริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 คณะสงฆ์ ประชาชน รวมถึงภาครัฐ อีกทั้งนำเสนอเข้ากับบรรจุดูเข้ากับแผนพัฒนาระดับหมู่บ้าน ตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ ให้เป็นฐานรากที่มั่นคงในการพัฒนาสังคม ประเทศไทยให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป

(6) ได้ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ บทความวิจัยทั้งไทยและต่างประเทศ โดยมีผลลัพธ์ และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อนำเสนอแนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชน ผู้สาธารณชน เพื่อเอาไปเป็นยุทธศาสตร์ แบบแผน แนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต่อไป

2. กลยุทธ์และแนวโน้มการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชน

1) สถานะปัจจุบันของกระบวนการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

โครงการหมู่บ้านศีล 5 มีความเป็นมาจากคณะสงฆ์โดยเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มีดำริที่จะเสริมสร้างและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบสันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ด้วยการน้อมนำหลักศีล 5 มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร่วมกับคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ได้ขับเคลื่อนโครงการเพื่อสนับสนุนนโยบายดังกล่าว โดยกำหนดเป้าหมายทุกตำบล ทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ พร้อมทั้งตั้งเป้าตัวชี้วัดให้เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม

2) ปัจจัยที่ทำให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ประสบความสำเร็จ

ปัญหาของประชาชนในชุมชนไม่เข้าใจเรื่องของการรักษาศีลอย่างท่องแท้ มีทัศนคติที่ผิดคิดว่าเข้าวัดมีแต่เสีย คือ เสียเวลาในการทำมาหากินและไม่ได้ประโยชน์ เสียเงินเสียทอง จึงเป็นการเข้าใจผิดในการให้ทานรักษาศีลจึงเป็นผลทำให้คนไม่เข้าวัด ทั้งนี้ ปัจจัยที่ทำให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ประสบความสำเร็จที่พบในโครงการฯ คือ ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนการขับเคลื่อนโครงการอีกทั้งในเรื่องของ เศรษฐกิจ สังคม ในปัจจุบันทำให้เห็นห่างจากศีลธรรมวัดวาอาราม การที่จะมีส่วนร่วมขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5

ได้ต้องสละเวลาหรือแบ่งเวลาให้ถูกต้อง มีเสียงสะท้อนจากการสัมภาษณ์ว่า การขับเคลื่อนโดยการประชุมชี้แจง ในโครงการรักษาศีล 5 ควรเน้นให้เห็นว่ารักษาศีลนั้นคืออะไรแล้วได้อะไร ผู้นำในชุมชนจะต้องเป็นตัวอย่าง ให้คนในชุมชนเห็นด้วย พร้อมกับช่วยประชาสัมพันธ์พูดคุยชักชวนให้ประชาชนมาร่วมส่งเสริมสนับสนุนปฏิบัติ ธรรมเพื่อรักษาศีล 5 อยากให้เกิดความคึกคักในอนาคต ทำให้สังคมในหมู่บ้านโนนยาง ตำบลนาดี อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย มีความสามัคคี เป็นหมู่บ้านที่มีคุณธรรม ทำให้คนส่วนมากเป็นคนดี เป็นการพัฒนาหมู่บ้าน ชุมชนและประเทศชาติต่อไปสมควรที่จะรักษาศีล เพื่อความสงบสุขของตนเองและครอบครัวชุมชนประเทศชาติ

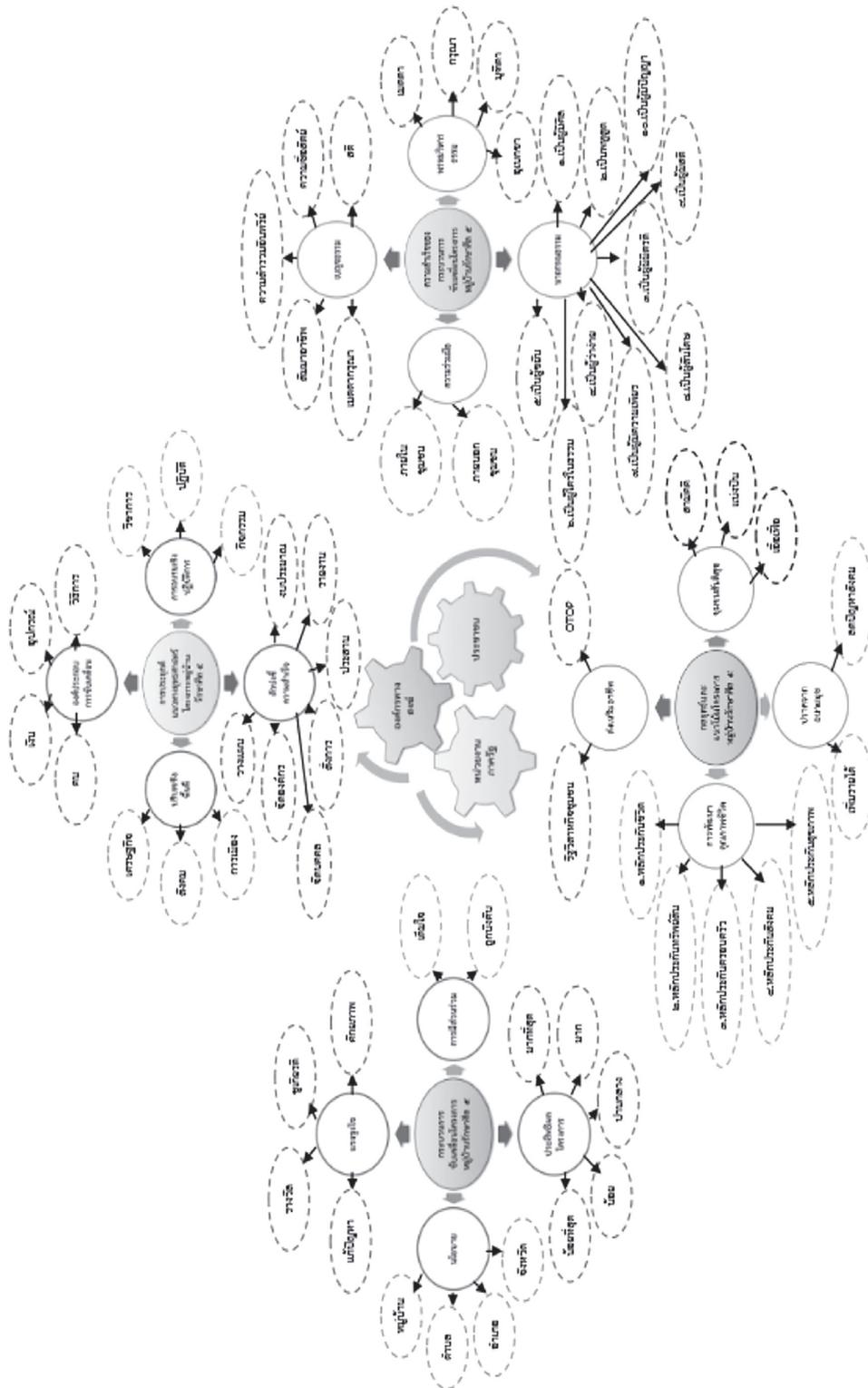
3) ปัจจัยที่ทำให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ประสบความสำเร็จ

การนำแนวทางการจัดการความรู้ และการเรียนรู้ของคนในชุมชนโดยการสนับสนุนกระบวนการ เรียนรู้ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชนและชุมชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของท้องถิ่นและชุมชนใน การเรียนรู้การทำงานร่วมกันให้เกิดระบบที่ดี มีความโปร่งใส ไร้ทุจริต ประการสำคัญควรสนับสนุนการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์ นอกจากนี้สร้างความรู้ของชุมชน ในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิตเพื่อเป็นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การบูรณาการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการศีล 5 ในการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง

4) ปัญหาอุปสรรค ของการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 คือ 1) ปัญหาขาดความช่วยเหลือความ ร่วมมือที่เพียงพอ และยังไม่มียุทธศาสตร์ อาศัยแต่ทุนจากทางพื้นที่โดยตรงก็ถือเป็นเรื่องยาก 2) ขาดความ ต่อเนื่องของกิจกรรม และอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่ไม่เพียงพอส่วนราชการยังไม่ให้ความสำคัญมากนัก 3) ปัญหาเรื่องเวลาในการปฏิบัติงานมีความต่างกันและไม่เหมาะสมปฏิบัติหน้าที่ เพราะการที่มีเวลาน้อย จะทำให้ได้รับความเข้าใจได้น้อย 4) ปัญหาความร่วมมือจากหน่วยงานและขาดแคลนบุคลากร

ผลการนำผลการวิจัยไปใช้สามารถสรุปเป็นผังมโนทัศน์ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 ปัจจัยสนับสนุนรูปแบบการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมทางยุทธศาสตร์โดยกรมป้องกันรักษาติล 5

อภิปรายผล

1. กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพระพุทธศาสนา เป็นการน้อมนำตามคำริที่เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงให้ประพฤติปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันของสังคม เป็นปัจจัยสำคัญของความมั่นคงผาสุกของประเทศชาติ และประชาชนสังคมประเทศใดผู้ปกครองและประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรมการปกครองมีธรรมาภิบาล สังคมประเทศนั้นจะเข้มแข็งประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยอาศัยองค์ความรู้ในการขับเคลื่อน ได้แก่ ระบบโครงสร้างของนโยบายการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 การตอบรับภายในหมู่บ้าน กลยุทธ์ที่เป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ซึ่ง Wongsanutroj (2009) ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายทางสังคม: กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอนาทม จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างและฐานเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีในชุมชน อันประกอบไปด้วย ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เพื่อนบ้านและพรรคพวกเพื่อนฝูง ความสัมพันธ์ผ่านการประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ผ่านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและวัฒนธรรม วัด โรงเรียน และโครงสร้างและช่องทางการติดต่อสื่อสาร เป็นรากฐานที่สำคัญที่นำไปสู่ความร่วมมือในชุมชนและความสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ นี้ได้พัฒนาไปสู่กลุ่มที่มีความเป็นทางการมากขึ้น ในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับภายนอก พบว่า เครือข่ายความสัมพันธ์ของบุคคลเป็น ตัวกลางที่จะเชื่อมโยงให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล องค์กรหรือหน่วยงานภายนอกกับชุมชน ดังนั้น การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของชุมชนสามารถแยกพิจารณาระดับความสัมพันธ์เป็น 3 ชั้น (Layer) คือ ชั้นฐานความสัมพันธ์ ของชุมชน ชั้นกลุ่มต่างๆ หรือ พลเมืองที่ตื่นตัว (Active Citizen) และชั้นตัวกลางหรือแกนนำโดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเครือข่ายทางสังคมของชุมชนคือ ฐานความสัมพันธ์ที่หลากหลายสถานภาพของกลุ่มและ บุคคล ผู้นำภูมิศาสตร์และทรัพยากร ศูนย์รวมจิตใจและสำนึกร่วมของคนในชุมชน โครงสร้างและช่องทางการติดต่อสื่อสาร ธรรมเนียมปฏิบัติ ผลประโยชน์ร่วมกับความเข้าใจของคนในชุมชนและกระแสแนวคิดในสังคม ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ ควรเปิดโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่น การผลักดันให้หน่วยงานภายนอกที่ทำงานกับชุมชนมีการทำงานประสานเชื่อมโยงกัน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนอื่นที่มีประสบการณ์ ในประเด็นที่สำคัญต่อชุมชน การสร้างและพัฒนาเครื่องมือหรือการประยุกต์ใช้โครงสร้างและช่องทางการติดต่อสื่อสาร ธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชนให้เกื้อหนุนต่อความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับบุคคล หน่วยงาน ภายนอก และควรมีการศึกษาวิจัยเครือข่ายทางสังคมที่มีลักษณะเด่นอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือในการนำมาสู่กระบวนการขับเคลื่อนให้ประสบความสำเร็จ โดยใช้ แบบจำลอง 7-S McKinsey ซึ่งเป็นแบบจำลองที่สามารถนำไปใช้ในการบริหารงานขององค์กรที่จะช่วยให้การบริหารองค์กรมีความเป็นเลิศมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีอยู่ 7 ปัจจัย ได้แก่ 1) กลยุทธ์ (Strategy) 2) โครงสร้าง (Structure) 3) ระบบ (System) 4) รูปแบบ (Style) 5) บุคคล (Staff) 6) ทักษะ (Skill) และ

7) ค่านิยมร่วม (Shared Value) (Sinsuwan, 2007) ที่สมควรจะนำมาเป็นกลไกกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อให้เกิดความสำเร็จและผลสัมฤทธิ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

2. การติดตามและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพระพุทธศาสนา สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชนหมู่บ้านโนนยาง จังหวัดหนองคาย ประเทศไทย

การติดตามและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพระพุทธศาสนา สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชนหมู่บ้านโนนยาง จังหวัดหนองคาย และการปรับกลยุทธ์การประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ด้วยวิธีการ ได้แก่ การติดตามและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ (Pre-test, Post-test) การวัดเจตคติต่อกิจกรรมการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ความสำเร็จของกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 (Outcome) การปรับกลยุทธ์และแนวโน้มการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mongkolkeha (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดเลย” ผลสัมฤทธิ์ด้านกระบวนการดำเนินงานพบว่า มีคณะทำงานที่คอยประสานงานและติดตามประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่อง ผลสัมฤทธิ์ด้านผลผลิตพบว่า ในด้านส่วนตัวการเข้าร่วมโครงการส่งผลให้ผู้เข้าร่วมโครงการ มีการพัฒนาที่ดีขึ้นในการรักษาศีล 5 การทำทาน และการนั่งสมาธิ ในด้านสังคมพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้น ส่งผลให้ปัญหาอาชญากรรมในสังคมลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ในส่วนของข้อควรปรับปรุงของการดำเนินโครงการ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์โครงการยังไม่ทั่วถึง รวมทั้งยังขาดงบประมาณและบุคลากรไม่เพียงพอ เมื่อมองโดยภาพรวมแล้วจะพบว่าผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในชุมชนได้จริง การติดตามและประเมินผล จึงเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็น เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานของโครงการตลอดจนกระบวนการที่ปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ และผลผลิตโครงการ ภายใต้กิจกรรมและช่วงเวลาที่ได้กำหนดหรือวางแผนไว้ (Rangchaikunwibunsri, 1999)

ทั้งนี้ การติดตามและประเมินผลการประยุกต์แนวทางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สู่รูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของประชาชน จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูล และสารสนเทศที่จำเป็น เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นอันนำไปสู่การตัดสินใจสำเร็จ รวมทั้งแก้ไขปรับปรุง พัฒนา ตลอดจนการสร้างและการกำหนดทางเลือกใหม่ในการดำเนินโครงการ ดังนั้น การติดตามและประเมินผล จึงเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็น เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานของโครงการ

ตลอดจนกระบวนการที่ปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ และผลผลิตโครงการ ภายใต้กิจกรรมและช่วงเวลาที่ได้กำหนดหรือวางแผนไว้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดโครงการอบรมให้ความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5
2. ให้มีการจัดอบรมในเรื่องอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วยแนวทางยุทธศาสตร์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เช่น ส่งเสริมอาชีพในเชิงคุณลักษณะจริยธรรม เป็นต้น เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการมากขึ้น
3. ให้มีหน่วยงานมาสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ในการรวมกลุ่มของประชาชน
4. ให้มีการจัดตั้งสถานที่ในการจัดตั้งจำหน่ายสินค้า เช่น ตลาด OTOP ในชุมชนหรือตลาดประจำตำบล
5. สร้างพหุการมีส่วนร่วมระหว่างโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการส่งเสริมการประกอบอาชีพ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาประเด็นพหุการมีส่วนร่วมทางคมและวัฒนธรรม
2. ควรมีการวิจัยและพัฒนาความร่วมมือในการพัฒนาโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กับหน่วยงานตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับประเทศ การส่งเสริมอาชีพในชุมชนร่วมกับหลายชุมชนเพื่อที่จะได้เห็นข้อแตกต่างของแต่ละชุมชน
3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการติดตามและประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
4. ควรมีการวิจัยแนวทางการพัฒนาที่ครอบคลุมในวิถีชุมชนเพื่อให้เกิดองค์ความรู้นำไปสู่การกำหนดนโยบายปฏิบัติในพื้นที่จริงและพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศ

References

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1990). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.
- Mongkolkeha, S. (2018). *Achievement of the 5 Precepts Village Project in the case of Muang District, Loei Province*. Thesis Master of Arts. Graduate School: Rangsit University.
- Phrakhruwinaithorn Anek Tejavaro (Yai-in). et al. (2017). The Management of the Five Precepts Observing Village Project for Build Up Co-existence the Culture of Living Together of Community Prototype in Lower Northern Region. *Journal Social Science, (MCU)*. 6(2), 601.
- Rangchaikunwibunsri, Y. (1999). *Project Evaluation: Concepts and Practices*. Bangkok: Chulalongkorn University Publishing House.
- Sinsuwan, S. (2007). *HR and Organization Development to High Performance Organization*. Documents for Academic Seminars and Lectures, 15-16 November 2007. Bangkok: Personnel Management Association of Thailand.
- Wongsanutroj, P. (2009). *The Process of Creating and Developing a Social Sales Network: a Case Study of Nong Khao Village, Thamuang District, Kanchanaburi Province*. Thesis Master of Science Program. Graduate School: Mahidol University.

กลไกการสร้างความเข้มแข็งสวัสดิการชุมชนเมือง
กรณีศึกษาชุมชนชาวไทยเกาะกลาง ชุมชนชาวจีนโบ๊ะเบ๊ะ
ชุมชนคริสต์กู่ฉินและชุมชนมุสลิมมัสยิดกมาลุลอิสลาม
กรุงเทพมหานคร*

The Mechanisms of the Strengthening Urban
Community Welfare In Case of Kho-Klang, Bobae,
Kudi-Chin and Masjid-Kamalulislam Bangkok

¹แสน กิรินวนันท์ และ ²สิริยา รัตนช่วย

¹Saen Keeratinawanun and ²Siriya Rattanachuy

¹มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

¹Navamindradhiraj University, Thailand.

²มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

²Thammasat University, Thailand.

²Corresponding Author. Email: siriya.george@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษากลไกที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง โดยเฉพาะชุมชนเมืองหลวง ในเขตกรุงเทพมหานคร และสามารถพัฒนาไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเมืองได้อย่างยั่งยืน 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะสำคัญและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เกิดจากฐานวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย 3 กลุ่มหลักคือ 1) กลุ่มผู้นำ จำนวน 16 คน 2) กลุ่มข้าราชการ เจ้าหน้าที่และพนักงานของหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 4 คน 3) กลุ่มสมาชิกชุมชนทั้ง 4 ชุมชน จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 1) การศึกษาเอกสาร 2) การสังเกต 3) การสัมภาษณ์กลุ่ม 4) การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษาพบว่า

1) กลไกสำคัญของชุมชนเมืองที่เป็นกรณีศึกษา 4 ชุมชน ได้นำมาใช้และถือเป็นกลไกหลักร่วมกัน มี 5 กลไก ประกอบด้วยหลักศาสนาและความเชื่อสำคัญของแต่ละศาสนา ประเพณีและวันสำคัญของชุมชน ระบบเครือข่ายญาติ ศูนย์รวมจิตใจชุมชน และระบบเครือข่ายความสัมพันธ์

2) รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนเมืองมี 7 รูปแบบ คือ สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านนันทนาการ สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านที่อยู่อาศัย สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต ดังนั้นสรุปผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่เกิดขึ้น สามารถแสดงให้เห็นถึงรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่ทุกชุมชนเมืองต้องการและเหมาะสมกับชุมชนที่มีฐานอัตลักษณ์ศาสนาทุกศาสนา 2 รูปแบบ คือ สวัสดิการชุมชนเมืองด้านความปลอดภัย และสวัสดิการชุมชนเมืองด้านการเงิน ส่วนสวัสดิการชุมชนเมืองด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นรูปแบบที่ปรากฏกับชุมชนที่ล้อมรอบด้วยลำคลองเป็นหลัก สำหรับสวัสดิการชุมชนเมืองด้านการศึกษาจะเป็นรูปแบบที่ปรากฏกับชุมชนคริสต์และชุมชนมุสลิม ส่วนสวัสดิการชุมชนเมืองด้านนันทนาการจะเป็นรูปแบบที่โดดเด่นของชุมชนคริสต์และชุมชนชาวจีน

คำสำคัญ: สวัสดิการชุมชนเมือง; ความเข้มแข็งของชุมชน; ความยั่งยืนของชุมชน; กลไกการสร้างความเข้มแข็ง; อัตลักษณ์

Abstract

This research purposed to study (1) The important mechanisms to strengthen urban community especially in Bangkok, until they could applied to be sustainable urban community welfare. (2) Comparison the models of urban community welfare in differential cultures and religions. In this research is Qualitative research by 3 informants groups (1) Leaders are 16 people (2) Government officers are 4 people (3) The Members of each communities are 20 people. Finally the instrument for collecting data was (1) Documentary research (2) Observation (3) Focus Groups and (4) In depth interview.

These findings indicated that

1) The mechanisms of urban community in case of 4 communities applied the 5 mechanisms to consist of the concepts in Religion Ethics, the traditions, Kinship, Mental Center and the networks of reciprocity.

2) The Models of urban community welfare to response any needs of the urban community were the models for Security, Financial, Environment, Education, Recreation, Housing and the stability of Living. Therefore the conclusion of the comparison in urban community welfare could exhibit the necessary models of each community, then appropriate with the community based on religion 2 models such as urban community welfare in safety and financial, while urban community welfare in environment related to the community surrounding the river or canal, Meanwhile welfare in education took place in Muslim and Catholic community. Finally welfare in recreation happened outstandingly in Catholic and Chinese community.

Keywords: Urban Community Welfare; The Strength of Community; The Sustainable of Community; The Mechanisms of the Strengthening; Identity

บทนำ

การพัฒนาทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ที่เน้นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นกระแสแห่งการพัฒนาและกระบวนการพัฒนาของยุคคลื่นลูกที่สาม ยุคแห่งโลกาภิวัตน์และโลกไร้พรมแดน หรือสังคมข่าวสาร (Information Society) ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 (Touraine, 2001) ที่ยังผลต่อแนวทางการพัฒนาในระดับประเทศที่ทุกประเทศต้องเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งยังคงยืนระยะอยู่ต่อไป ทั้งนี้ ประเทศไทยจำเป็นต้องหาทั้งแนวทางการรับมือกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงซึ่งเปรียบเสมือนวัคซีนป้องกันโรค ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหาซึ่งเปรียบเสมือนยาสามัญประจำบ้านในระดับประเทศ ควบคู่ไปกับการพัฒนาซึ่งเปรียบเสมือนสารอาหารไหลเวียนสู่กระแสเลือดที่คอยหล่อเลี้ยงร่างกายของคนทั้งประเทศ ทั้งศูนย์กลางความเป็นเมืองและชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศ ดังนั้นด้วยกระบวนการพัฒนาทางเลือกตามแนวทางต่างๆ ที่เสนอตัวขึ้นมารับใช้สังคมในเชิงการพัฒนาควบคู่กับกระบวนการพัฒนากระแสหลักได้อย่างกลมกลืนและเป็นไปในทิศทางคู่ขนานกันได้มากขึ้นนั้น ทำให้การสร้างการพัฒนาที่เน้นในระดับจุลภาคหรือในระดับพื้นที่ชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งยั่งยืน กลายมาเป็นประเด็นสำคัญของงานพัฒนาชุมชนที่กำลังเพิ่มบทบาทหน้าที่หนุนเสริมการพัฒนาในระดับประเทศอันเป็นการพัฒนาในระดับมหภาค โดยเฉพาะข้อท้าทายของงานพัฒนาชุมชนในมิติชุมชนเมือง โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนเหมืองหลวง ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เป็นเหมือนเหรียญสองหน้าในงานพัฒนาที่จะรองรับและเผชิญกับกระบวนการพัฒนาในทุกมิติอย่างชัดเจน ด้วยความสำคัญของการพัฒนาที่เจาะลึกลงสู่ในระดับพื้นที่ชุมชนเมืองมากขึ้น (Rattanachuy, 2017) โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนเหมืองหลวง ในเขตกรุงเทพมหานคร ดังปรากฏชัดในเชิงประจักษ์นั้น การสร้างกลไกขึ้นมาเพื่อเป็นกระบวนการในการเตรียมรับมือและการจัดการตนเองของชุมชนจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ชุมชนเมืองต่างตระหนักและกำหนดสร้างขึ้นมาเป็น “สวัสดิการชุมชน” เพื่อหวังให้สวัสดิการชุมชนรูปแบบต่างๆ เหล่านั้น สามารถเป็นวัคซีนป้องกันปัญหาในเบื้องต้น เป็นยาสามัญประจำชุมชนสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหา ตลอดจนเป็นวิตามินบำรุงเพื่อการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับสมาชิกภายในชุมชนของตนเอง (Keeratinawanun, 2014)

กรุงเทพมหานคร ในฐานะเมืองหลวงของประเทศที่มีการหลั่งไหลเข้ามาของประชากร ทั้งประชากรถิ่นและประชากรแฝงจากหลากหลายเชื้อชาติศาสนาตั้งแต่อดีต ซึ่งปรากฏชัดเจนจากการรวมกลุ่มเป็นชุมชนทั้งชุมชนชาวไทยพื้นถิ่น ชุมชนชาวจีน ชุมชนชาวคริสต์ และชุมชนมุสลิม ทำให้เกิดความหลากหลายในเชิงสังคมพหุวัฒนธรรมและรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับกับความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในชุมชนภายใต้อัตลักษณ์ร่วมของชุมชน (Keeratinawanun, 2014) เพื่อความเข้มแข็งยั่งยืนของสวัสดิการชุมชนเมืองรูปแบบต่างๆ ที่กำหนดสร้างขึ้น ทำให้ในแต่ละพื้นที่ชุมชนเมืองของกรุงเทพมหานคร มีนัยยะสำคัญของสวัสดิการชุมชนเมืองที่มีอัตลักษณ์ภายใต้ฐานวัฒนธรรมและความเชื่อ ที่แฝงอยู่ในความเป็นพหุสังคมเมืองใหญ่ได้อย่างน่าสนใจ ทั้งนี้ จากข้อมูลการกำหนดสร้างสวัสดิการชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานครที่สามารถเป็นตัวแทนชุมชนที่มีอัตลักษณ์ในการรวมกลุ่มบนฐานวัฒนธรรมและ

ความเชื่อทางศาสนาได้อย่างเข้มแข็งมี 4 ชุมชนเมืองถูกนำมาเป็นกรณีศึกษาประกอบด้วย ชุมชนชาวไทยเกาะกลาง เขตคลองเตย ชุมชนชาวจีนโบ๊เบ๊ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ชุมชนมุสลิมมีชัยติงมาลุลอิสลาม เขตคลองสามวา ชุมชนคริสต์ภูฎีจิ้น (Jaiboon, 2001; Rupkhumdee, Kerdmoli; Khunakornsakul, 2007; Keerati nawanun, 2014 & Kardmanee, 2014)

ด้วยเหตุอันเป็นความสำคัญทั้งในเชิงปรากฏการณ์และกระบวนการที่ค้นพบชุดความคิดในเชิงวิชาการที่ได้นำเสนอข้างต้นนี้ ส่งผลให้คณะผู้วิจัยต้องการศึกษาและจัดการความรู้ที่กระจัดกระจายอยู่ในชุมชนเมืองเหล่านี้ให้เกิดเป็นชุดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนเมือง โดยเฉพาะมิติการสร้างเสริมความเข้มแข็งของการจัดสวัสดิการชุมชนเมือง ให้เกิดการถ่ายทอดและส่งต่อความรู้ในเชิงวิชาการด้านสวัสดิการชุมชนและการพัฒนาชุมชนเมืองต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากลไกที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง โดยเฉพาะชุมชนเมืองหลวง ในเขตกรุงเทพมหานคร และสามารถพัฒนาไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเมืองได้อย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะสำคัญและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมือง ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เกิดจากฐานวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะของการบรรยาย (Descriptive method) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้ทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง เช่น บันทึกรายงานและประวัติศาสตร์ชุมชน บทสัมภาษณ์ รายงานผลการดำเนินงานและข้อมูลเชิงสถิติขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 ชุมชน เป็นต้น
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลในทุกประเด็นที่ศึกษา
3. การสังเกต (Observation) ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยการเข้าไปร่วมในสภาวะการณ์จริง เช่น การประชุมชุมชน การประชุมคณะกรรมการและสมาชิกของสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant observation) เช่น การสังเกตการณ์การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ตลอดจนจนลักษณะทั่วไปของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา เป็นต้น
4. การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus group) เป็นเครื่องมือหลักอีกหนึ่งเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมาย นำมาใช้ในการอธิบายประเด็นหลักทั้งหมดของงานวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหาและประเด็นที่ศึกษา

1. กลไกที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนเมือง โดยเฉพาะชุมชนเมืองหลวง ในเขตกรุงเทพมหานคร
2. รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง ภายใต้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและฐานความเชื่อทางศาสนาที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความยั่งยืนในการจัดสวัสดิการชุมชนเมือง

ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตในการศึกษาไว้เฉพาะในพื้นที่ชุมชนเมืองหลวง กรุงเทพมหานคร โดยทำการเลือกชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา 4 ชุมชนคือ ชุมชนชาวไทยเกาะกลาง เขตคลองเตย ชุมชนชาวจีนไต้เบ๊ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ชุมชนมุสลิมมัสยิดกมาลุลอิสลาม เขตคลองสามวา และชุมชนคริสต์กฤษีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษาเป็นไปตามลำดับชั้นจากหน่วยใหญ่ไปยังหน่วยเล็ก เริ่มจากการคัดเลือกในระดับจังหวัดและไปสู่หน่วยสุดท้ายในระดับชุมชน อันเป็นลักษณะการคัดเลือกพื้นที่ที่มีนัยยะสำคัญของความเป็นพื้นที่เขตชุมชนเมือง และใช้หลักเกณฑ์การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงในพื้นที่เขตเมืองใหญ่ ดังนั้น การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาในระดับจังหวัด คณะผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องของความสำเร็จในการเป็นตัวแทนของประเทศไทยและการเป็นตัวแทนของจังหวัดที่มีความเป็นชุมชนเมืองอย่างรอบด้านและต้องเป็นจังหวัดที่ได้รับผลจากการพัฒนาประเทศในทุกมิติเป็นสิ่งสำคัญ ด้วยหลักเกณฑ์ดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยเลือกกรุงเทพมหานครมาเป็นพื้นที่หลักในการศึกษาสำหรับหลักเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ในระดับชุมชน คณะผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องของความสำเร็จในการเป็นตัวแทนของชุมชนเมืองที่มีสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็งในเชิงประจักษ์และต้องเป็นชุมชนที่สามารถเป็นตัวแทนชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาที่ชัดเจน เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง ด้วยหลักเกณฑ์ดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยเลือกพื้นที่ชุมชนเข้มแข็งและมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาที่ชัดเจนขึ้นมา 4 ชุมชนเมืองข้างต้นที่สามารถใช้เป็นตัวแทนชุมชนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตด้านประชากรผู้ให้ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยใช้ระบบตัวแทนโดยมีกลุ่มเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูลจากตัวแสดงหลัก 3 กลุ่มหลักประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้นำสวัสดิการชุมชนของทั้ง 4 ชุมชน จำนวน 16 คน 2) กลุ่มข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และพนักงานของหน่วยงานภาครัฐทั้ง 4 สำนักงานเขต จำนวน 4 คน 3) กลุ่มสมาชิกในชุมชนและสมาชิกกลุ่มสวัสดิการของชุมชนเมืองที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 ชุมชน จำนวน 20 คน

ผลการวิจัย

กลไกในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง

กลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง จากการศึกษาพบว่า กลไกสำคัญที่ชุมชนเมืองบนฐานอัตลักษณ์ศาสนาที่แตกต่างกันใน 4 ชุมชนกรณีศึกษา ได้นำมาใช้และถือเป็นกลไกหลักร่วม ประกอบด้วย

1) **หลักศาสนาและความเชื่อสำคัญของแต่ละศาสนา** สำหรับชุมชนชาวไทยเกาะกลาง ได้อาศัยหลักธรรมพื้นฐานของศาสนาพุทธ นำมาใช้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างแนวคิดทำความดีและป้องกันสิ่งไม่ดี ไม่ให้เกิดขึ้นกับชุมชนประกอบกับอาศัยความเชื่อความศรัทธาต่อหลวงปู่ดำ สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชนเกาะกลางเป็นศูนย์รวมจิตใจแก่สมาชิกชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนเกาะกลางไม่กล้าที่จะกระทำความผิด ส่วนชุมชนชุมชนชาวจีนโบ๊เบ๊ ได้อาศัยแนวคิดของลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า หรือศาสนาพุทธนิกายมหายานเป็นกลไกสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของชาวจีนโบ๊เบ๊ขึ้นมา ประกอบกับภายในชุมชนโบ๊เบ๊มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจหรือศูนย์รวมจิตใจระหว่างสมาชิกชุมชนชาวจีนด้วยกันคือ สำนักงานศาลเจ้าปึงเถ่ากง ทำให้ไม่กล้าจะกระทำความผิด ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมของชุมชนลดลงอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งหมดสิ้นไปจากชุมชนโบ๊เบ๊ ส่วนชุมชนคริสต์กุฎีจีน อาศัยหลักการคำสอนของศาสนาคริสต์เป็นแนวทางสำคัญในการบริหารชุมชนและสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ประกอบกับมีโบสถ์ซางตาครู้สเป็นศูนย์กลางสำคัญในการเชื่อมโยงสมาชิกชุมชนทั้งหมดเข้าด้วยกันและเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ที่ทำให้สมาชิกภายในชุมชนเดียวกันได้มาพบเจอกัน เกิดความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มพวกเชื้อสายโปรตุเกสที่นับถือศาสนาคริสต์ร่วมกัน สำหรับชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาอุลอิสลาม มีหลักการปฏิบัติหรือศาสนพิธีที่มีรูปแบบชัดเจน ตั้งแต่การเกิด การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน กระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต โดยเฉพาะพิธีการละหมาดต้องทำวันละ 5 เวลา ทำให้สมาชิกชุมชนได้มาเจอกันวันละหลายครั้ง ยิ่งประกอบพิธีกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน ยิ่งสร้างความรู้สึกผูกพันว่ากลุ่มคนเหล่านี้คือพี่น้องมุสลิมด้วยกัน

2) **ประเพณีและวันสำคัญของชุมชน** โดยวันสำคัญของแต่ละชุมชนพบว่า ชุมชนจัดกิจกรรมบนฐานความเชื่อหรืออัตลักษณ์ของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านศาสนา มาดิงการมีส่วนร่วมและยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกในชุมชนร่วมกัน สำหรับชุมชนชาวไทยเกาะกลาง จะมีวันแห่เทียนพรรษาทางน้ำ ถือเป็นกิจกรรมเด่นของชุมชนเกาะกลางที่จะร่วมทำบุญและระลึกถึงหลวงปู่ดำ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพนับถือประจำชุมชน วันสำคัญทางศาสนาพุทธ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา จะจัดกิจกรรมเชิญพระสงฆ์มาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและสมาชิกชุมชนจะร่วมกันสวดมนต์ วันผู้สูงอายุหรือวันตุ้มโฮมที่จะจัดตรงกับวันสงกรานต์ของทุกปี ส่วนชุมชนชุมชนชาวจีนโบ๊เบ๊ มีวันสำคัญเกี่ยวเนื่องกับเทพเจ้าชาวจีนทั้งสิ้นมี 5 เทศกาล ได้แก่ เทศกาลง่วนเซียว วันเกิดเจ้าแม่ทับทิม วันเกิดเจ้าพ่อกวนอู วันเกิดของปึงเถ่ากง วันขอบคุณเทพเจ้า โดยจะมีการจัดแสดงงิ้วตามอัตลักษณ์ของชาวจีน รวมทั้งการจัดงานรื่นเริงตามประเพณีสากล

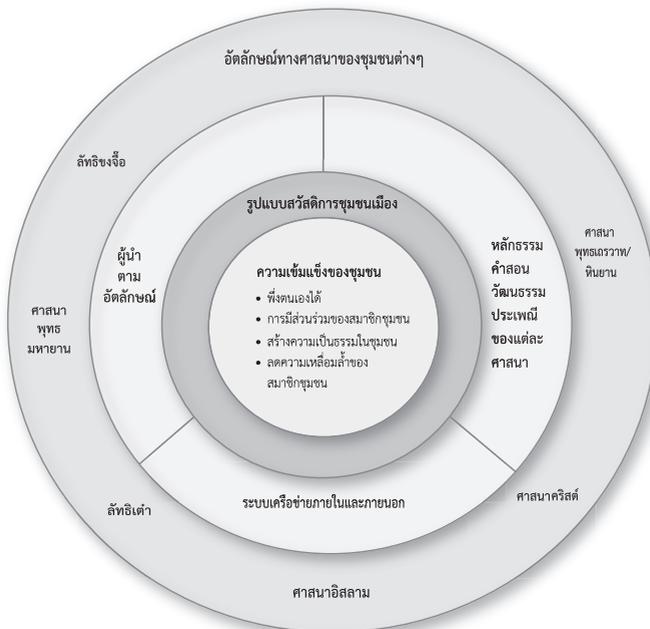
และประเพณีไทยควบคู่ไปด้วยทั้งงานวันขึ้นปีใหม่และวันสงกรานต์ ส่วนชุมชนคริสต์ก๊กจีน มีกิจกรรมหลักของชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับศาสนาคริสต์ผ่านการจัดกิจกรรมของโบสถ์คริสต์ที่จัดขึ้นตลอดทั้งปี ได้แก่ วันพระมหาทรมาน วันฉลองวัด วันคริสต์มาสหรือวันสมโภชพระคริสตสมภพ วันข้าวหม้อแกงหม้อ วันประกอบพิธีมิสซา และการเข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ สำหรับชุมชนมุสลิมมีลัทธิคัมภีร์อัลกุรอาน กิจกรรมที่จัดขึ้นได้รับอิทธิพลจากหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลามทั้งสิ้นคือ การถือศีลอดในช่วงเดือนรอมฎอน ที่มีการถือศีลอดการละหมาดและการบริจาคซะกาต เทศกาลอาชูรอ ที่จะนำวีดิทัศน์ทั้งดาวและหาวนมาควมรวมกันแล้วแจกจ่ายทุกคนในชุมชน พิธีกรรมการเข้าสู่หน้ดที่จะทำการขลิบปลายหน้งอวัยวะเพศชาย การทักทายด้วยการสลาม และการละเล่นนาเสบเพื่อความบันเทิง

3) ระบบเครือญาติ ชุมชนในการวิจัยครั้งนี้ล้วนเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอายุไม่ต่ำกว่าร้อยปี สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเหล่านี้ผ่านปัญหานานับประการได้คือ ระบบเครือญาติหรือความสัมพันธ์อันดี เครือญาติภายในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง โดยชุมชนชาวไทยเกาะกลางมีตระกูลใหญ่อยู่สามตระกูลที่เป็นกลุ่มเครือญาติคือ กลุ่มตระกูลแก้วเกื้อญาติ ตระกูลสายสัมพันธ์ และตระกูลสอนคุ่ม ยิ่งภายหลังการเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ภายในชุมชนเนื่องจากปัญหาเสาตึ๊ง ได้สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีและเข้มแข็งยิ่งขึ้นผ่านระบบความสัมพันธ์อันดีเครือญาติภายในชุมชน ส่วนชุมชนชุมชนชาวจีนไต้เบ้ ที่อพยพเข้ามายังพื้นที่ไต้เบ้ล้วนเป็นชาวจีนที่อพยพมาจากเมืองชัวเถา (Shantou) แถบไต้ล้น และมีความสัมพันธ์อันดีเครือญาติหลายครอบครัว โดยครอบครัวรุ่นแรกทีอพยพมาจากชัวเถามักจะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างกัน เช่นญาติพี่น้อง อาหลาน พ่อลูก อีกทั้ง วัฒนธรรมของชาวจีนสมัยก่อนจะไม่มีการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ ดังนั้นชาวจีนภายในชุมชนไต้เบ้ จึงมักนิยมให้ลูกหลานแต่งงานกับชาวจีนชัวเถาภายในชุมชนไต้เบ้ด้วยกัน ส่วนชุมชนคริสต์ก๊กจีน หลายตระกูลเคยเป็นทหารของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งมีต้นตระกูลดั้งเดิมทั้งหมด 17 ตระกูล แต่ปัจจุบันมีทั้งสิ้น 83 ตระกูล โดยความเข้มแข็งของระบบเครือญาติภายในชุมชนก๊กจีนได้แสดงผ่านเพลงประจำชุมชนคือ เพลงลูกก๊กจีน และธงสีแดงฟ้าที่เป็นธงประจำชุมชน สำหรับชุมชนมุสลิมมีลัทธิคัมภีร์อัลกุรอาน เป็นชาวไทรบุรีที่อพยพมาจากทางใต้ของประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2329 ที่ส่วนหนึ่งมีความสัมพันธ์เครือญาติที่มีนามสกุลเดียวกัน แต่ภายใต้คำสอนของศาสนาอิสลามหากผู้ใดเป็นชาวมุสลิม ผู้นั้นคือเครือญาติของพระเจ้าทั้งหมด ถือเป็นหลักที่ชาวมุสลิมยึดถืออย่างเคร่งครัดในการอยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน

4) ศูนย์รวมหรือศูนย์กลางจิตใจชุมชน การเกิดขึ้นของศูนย์รวมจิตใจไม่ได้เป็นเพียงสถานที่พบปะของสมาชิกชุมชนเท่านั้น แต่ยังคงเป็นสถานที่ถ่ายทอดอัตลักษณ์ของเชื้อชาติและศาสนาอีกด้วย โดยชุมชนชาวไทยเกาะกลาง เป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีพื้นที่อยู่กลางน้ำ จึงได้จำลองโบสถ์ที่ประดิษฐานพระพุทธรชินราชและศาลพ่อปู่ดาบริเวณหน้าชุมชนเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ส่วนชุมชนชุมชนชาวจีนไต้เบ้ มีศาลเจ้าปึงเถ่ากงเป็นศาลเจ้าที่สร้างขึ้นมาจากความเคารพนับถือเทพเจ้าประจำท้องถิ่นของชาวจีนไต้เบ้และบริหารจัดการโดยสำนักงานศาลเจ้าปึงเถ่ากง ซึ่งศาลเจ้าปึงเถ่ากงไม่ได้เป็นเพียงศาลเจ้าที่เคารพนับถือเท่านั้น แต่ศาลเจ้าปึงเถ่ากงยังเป็นสถานที่นัดพบกันของชาวจีนรุ่นเก่าอีกด้วย ส่วนชุมชนคริสต์ก๊กจีน มีโบสถ์หรือวัดทางตาครู้สถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของสมาชิกชุมชนและใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ทั้งหมด สำหรับชุมชนมุสลิม

มัสยิดกมาลุลอิสลาม โดยมีมัสยิดกมาลุลือเป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของสมาชิกชุมชนอิสลามทั้งหมด และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวมุสลิม

5) ระบบเครือข่ายความสัมพันธ์ ชุมชนกรณีศึกษาทั้งหมดมีรูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ใกล้เคียงกันโดยทุกชุมชนจะมีคณะกรรมการชุมชนเป็นเครือข่ายภายในที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและจัดระบบสวัสดิการชุมชนเมือง ตลอดจนเชื่อมต่อกับหน่วยงานภายนอก เกิดเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ภายนอก 3 ภาคส่วนหลักคือ 1) ภาครัฐ ซึ่งชุมชนกุฎีจีน ชุมชนเกาะกลาง และชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม ถูกก่อตั้งอย่างเป็นทางการภายใต้การบริหารงานตามระเบียบของกรุงเทพมหานคร ฉะนั้น จึงมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับสำนักงานเขตในพื้นที่ที่สังกัดอยู่ แต่ชุมชนโบ้เบ้มีความแตกต่างออกไป เนื่องจากเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการและไม่ได้ก่อตั้งเป็นชุมชนภายใต้ระเบียบของกรุงเทพมหานคร จึงไม่ได้มีความสัมพันธ์หรือการพังกกับภาครัฐตามระเบียบของกรุงเทพมหานคร 2) ภาคเอกชน จะมีเพียง 2 ชุมชนเท่านั้นที่ได้รับความช่วยเหลือหรือเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์คือ ชุมชนเกาะกลางและชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม ซึ่งภาคเอกชนสนใจเข้ามาทำ CSR (Corporate Social Responsibility) เนื่องจากทั้งสองชุมชนโดดเด่นเรื่องการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม 3) ภาคการศึกษา โดยมี 3 ชุมชนที่ได้รับความร่วมมือสนับสนุนทางวิชาการจากสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนและจัดสวัสดิการชุมชนคือ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนเกาะกลาง ชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม แต่ชุมชนโบ้เบ้ ไม่ได้ประสานความร่วมมือ เนื่องจากไม่ได้เป็นชุมชนอย่างเป็นทางการและถูกมองว่าเป็นย่านการค้าที่มีความเจริญอยู่แล้ว

ภาพที่ 1 กลไกในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองและสวัสดิการชุมชนเมือง

ลักษณะสำคัญและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร

ลักษณะสำคัญและรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง จากการศึกษาพบว่า รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนบนฐานอัตลักษณ์ศาสนาที่แตกต่างกัน ซึ่ง 4 ชุมชนกรณีศึกษา มีความต้องการรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองแตกต่างกันออกไปตามบริบทของแต่ละชุมชน ดังนั้น คณะผู้วิจัยสามารถจัดรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองของแต่ละชุมชนได้ดังต่อไปนี้

1) ชุมชนชาวไทยเกาะกลาง สร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยเรียนรู้จากข้อผิดพลาดจากเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่นำมาสร้างเป็นสวัสดิการชุมชนเมือง 4 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย ทั้งการเปลี่ยนระบบไฟฟ้าในชุมชน การมี อพพร. และอาสาสมัครความปลอดภัยชุมชน (2) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน ทั้งการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเกาะกลาง ผลิตภัณฑ์จำหน่ายและมีกองทุนส่วนกลาง (3) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านที่อยู่อาศัย การทำทะเบียนประวัติสมาชิกชุมชนทุกคนและบริการเปลี่ยนอุปกรณ์ไฟฟ้าชำรุดโดยช่างชุมชน (4) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการขยะภายในชุมชน โครงการผู้เฒ่าในบ้าน และศูนย์ศึกษาดูงานด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนเมือง

2) ชุมชนชาวจีนโบ๊เป๊ะ สร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองจากกลไกภายในชุมชนที่มีอยู่เน้นการพึ่งพากันเอง จนเกิดการรวมกลุ่มอย่างชัดเจนเป็นรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองของชาวโบ๊เป๊ะ 4 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน ทั้งการเล่นแชร์ เป็นรูปแบบที่สร้างจากระบบเครือข่าย และการยืมเงินเจ้า ผ่านระบบศาลเจ้า (2) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านนันทนาการ การแสดงงิ้วถ่ายทอดนิยายจีนที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวจีน (3) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย โดยมีกลุ่มบรรเทาสาธารณภัยและกลุ่มอพพร.ดูแลทั้งชุมชน (4) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต สำนักงานศาลเจ้าปึงเถ่ากงเป็นศูนย์กลางในการจัดงานแต่งงานและงานศพให้แก่สมาชิกชุมชน พร้อมทั้งของช่วยเหลืองานจากทั้งส่วนของศาลเจ้าและจากการรวบรวมของสมาชิกภายในชุมชน

3) ชุมชนคริสต์กุฎีจีน บริบทดั้งเดิมถูกก่อตั้งโดยบาทหลวงกอร์ริ มิซชันนารีชาวต่างประเทศร่วมกับสมาชิกชุมชนยุคบุกเบิกที่เป็นชาวโปรตุเกสหรือชาวต่างประเทศทั้งสิ้น ฉะนั้น ตั้งแต่อดีตรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองจึงมีความสอดคล้องกับศาสนาคริสต์ ใน 4 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา สมาชิกชุมชนที่มีฐานะยากจนสามารถได้รับการศึกษาฟรีจากโรงเรียนในเครือวัดซางตาครู้ส เช่น โรงเรียนซางตาครู้สคอนแวนต์ โรงเรียนซางตาครู้สศึกษา โรงเรียนอนุบาลซางตาครู้ส (2) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านนันทนาการ ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางศาสนาคริสต์จะมีการการแสดงละครหรือการถอดพระ (3) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย การฝึกกลุ่มเยาวชนของชุมชนให้เป็นกลุ่ม อพพร. (4) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน การมีสำนักงานเครดิตยูเนียนกุฎีจีน

4) ชุมชนมุสลิมมัสยิดกมลาจุลอิสลาม เป็นชุมชนอิสลามที่ประยุกต์อัตลักษณ์ของศาสนาอิสลามมาสร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่ตอบสนองความต้องการของชาวมุสลิม ใน 4 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการ

ชุมชนเมืองทางการศึกษา มีโรงเรียนที่บริหารงานภายใต้ชุมชนมัศยิดกมาลูลิสลามคือ ศูนย์พัฒนาเด็กอ่อนก่อนวัยเรียน โรงเรียนสอนศาสนาชาลิมนียานาน โรงเรียนพิทยพัฒน์ศึกษา เป็นโรงเรียนสามัญระดับประถมศึกษา (2) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย การตรวจตราชุมชนโดยตำรวจ อาสาสมัครชุมชน และคณะกรรมการชุมชน (3) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน ที่จะเอามาใช้ในการจัดระบบบริการชุมชนและการศึกษาของชุมชนเป็นหลัก (4) สวัสดิการทางด้านสิ่งแวดล้อม การใช้ข้อบังคับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในการรักษาให้คงอยู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะความสะดวกของลำคลองรอบชุมชน

ทั้งนี้ จากผลการศึกษารูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองของทั้ง 4 ชุมชน พบว่า สวัสดิการชุมชนเมืองที่ปรากฏมี 7 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย (2) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน (3) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม (4) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา (5) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านนันทนาการ (6) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านที่อยู่อาศัย (7) สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต โดยเมื่อนำมาสรุปผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่เกิดขึ้น สามารถแสดงให้เห็นถึงรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่ทุกชุมชนเมืองต้องการและเหมาะสมกับชุมชนที่มีฐานอัตลักษณ์ศาสนาทุกศาสนา 2 รูปแบบคือ (1) สวัสดิการชุมชนเมืองด้านความปลอดภัย (2) สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน ส่วนสวัสดิการชุมชนเมืองด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นรูปแบบที่ปรากฏกับชุมชนที่ล้อมรอบด้วยน้ำหรือลำคลองเป็นหลัก สำหรับสวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษาจะเป็นรูปแบบที่ปรากฏกับชุมชนคริสต์และชุมชนมุสลิม ส่วนสวัสดิการชุมชนเมืองด้านนันทนาการจะเป็นรูปแบบที่โดดเด่นของชุมชนคริสต์และชุมชนชาวจีน ดังตารางที่ 1 และ ตารางที่ 2

ตารางที่ 1 รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองกรณีศึกษา 4 ชุมชนเมือง

ชุมชนเมือง	รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง
ชุมชนมัศยิดกมาลูลิสลาม	<ol style="list-style-type: none"> 1. สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา 2. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย 3. สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน 4. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม
ชุมชนเกาะกลาง	<ol style="list-style-type: none"> 1. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย 2. สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน 3. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านที่อยู่อาศัย 4. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม
ชุมชนโป้เป้	<ol style="list-style-type: none"> 1. สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน 2. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านนันทนาการ 3. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย 4. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชุมชนเมือง	รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง
ชุมชนกุฎีจีน	1. สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา 2. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการนันทนาการ 3. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย 4. สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน

ตารางที่ 2 รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเมืองเชิงเปรียบเทียบ

รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมือง	ชุมชนเมือง
1. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความปลอดภัย	ทุกชุมชน
2. สวัสดิการชุมชนเมืองทางการเงิน	ทุกชุมชน
3. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านสิ่งแวดล้อม	1. ชุมชนมัสดิคมมาตุลีอิสลาม 2. ชุมชนเกาะกลาง
4. สวัสดิการชุมชนเมืองทางการศึกษา	1. ชุมชนมัสดิคมมาตุลีอิสลาม 2. ชุมชนกุฎีจีน
5. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านการนันทนาการ	1. ชุมชนกุฎีจีน 2. ชุมชนโบ้เบ้
6. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านที่อยู่อาศัย	1. ชุมชนเกาะกลาง
7. สวัสดิการชุมชนเมืองทางด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต	1. ชุมชนโบ้เบ้

อภิปรายผล

ผลการศึกษาที่ปรากฏนำมาสู่การทำความเข้าใจและก่อเกิดบทเรียนรู้เพื่อการการสังเคราะห์ถึงแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองและสวัสดิการชุมชนเมือง ให้เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนภายใต้บริบทชุมชนเมืองบนฐานอัตลักษณ์ศาสนาที่แตกต่างในสังคมพหุวัฒนธรรม ดังนี้

1. การประยุกต์อัตลักษณ์ทางศาสนาและความเชื่อของแต่ละชุมชนมาใช้เป็นหลักพื้นฐานในการสร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองที่เหมาะสม

จากผลการศึกษาชุมชนทั้ง 4 ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา แสดงถึงจุดร่วมของการสร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่สามารถตอบสนองความต้องการและอยู่กับชุมชนมาได้อย่างยาวนาน โดยการประยุกต์อัตลักษณ์ทาง

ศาสนาและความเชื่อของชุมชนมาเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และกำหนดสร้างเป็นรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองในแต่ละมิติออกมา โดยการกำหนดสร้างตัวแทนของศาสนาหรือความเชื่อขึ้นมาอย่างชัดเจนภายในชุมชน เช่น โบสถ์ พระพุทธรูป ศาลเจ้า มัสยิด เป็นต้น เพื่อเป็นทั้งศูนย์รวมจิตใจ สร้างการเคารพในกฎระเบียบของชุมชนและสวัสดิการชุมชนอย่างเคร่งครัด ตลอดจนสามารถตอบสนองความต้องการและวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนได้อย่างเหมาะสม สามารถอธิบายได้ว่า กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชน ผ่านกลไกการรวมกลุ่มเครือญาติและร้านค้าในย่านชุมชนเดียวกันเป็นเครื่องมือสำคัญ ควบคู่ไปกับกระบวนการร่วมกันทางจิตวิญญาณผ่านการนับถือศาสนาในบริบทชุมชนได้อย่างเหมาะสม (Keeratinawanun, 2015) ได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนชาวจีน ผ่านกลไกการรวมกลุ่มเครือญาติและร้านค้าในย่านชุมชนเดียวกันเป็นเครื่องมือสำคัญ ควบคู่ไปกับกระบวนการร่วมกันทางจิตวิญญาณผ่านการนับถือศาลเจ้าของชาวจีน

2. การใช้บทบาทของผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชนมาบริหารจัดการรูปแบบสวัสดิการชุมชนและสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง

จากผลการศึกษาชุมชนทั้ง 4 ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา แสดงถึงจุดร่วมของการใช้บทบาทผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชนมาบริหารจัดการรูปแบบสวัสดิการชุมชนมิติต่างๆ ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างเหมาะสมกับบริบทชุมชนและสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางศาสนาและความเชื่อของชุมชนร่วมกันมาอย่างยาวนานนั้น ผู้นำที่สามารถเป็นผู้นำทางความคิดและจิตวิญญาณร่วมของชุมชนได้คือ ผู้นำทางศาสนา ซึ่งเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ สามารถสร้างความร่วมมือจากสมาชิกชุมชนให้ร่วมกันเสียสละเพื่อส่วนรวมและชุมชนผ่านรูปแบบสวัสดิการชุมชนในมิติต่างๆ แล้วจึงประสานความร่วมมือกับกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการคือ คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการทางศาสนา ของชุมชนในการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนเมืองให้เกิดประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของสมาชิกภายในชุมชนต่อไป สามารถอธิบายได้ว่า หลักการบริหารและจัดการสวัสดิการชุมชนเมืองบนฐานของกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการส่งคืนเงินกองทุน และให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยบทบาทของผู้นำ ทั้งคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเอง และผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่ถูกยอมรับจากชุมชนร่วมด้วย (Rupkhumdee, Kerdmoli & Khunakornsakul, 2007)

3. การบูรณาการและเชื่อมโยงเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชนมาสนับสนุนการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนเมือง

จากผลการศึกษาชุมชนทั้ง 4 ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา แสดงถึงจุดร่วมของการบูรณาการและเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อมาสนับสนุนการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนเมืองให้เกิดความยั่งยืนได้มากที่สุด โดยเฉพาะการขอรับการสนับสนุนด้านทรัพยากรด้านต่างๆ จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ชุมชนอยู่ในพื้นที่การดูแลรับผิดชอบ การขอรับการสนับสนุนด้านวิชาการเพื่อการจัดระบบรูปแบบสวัสดิการชุมชนด้านต่างๆ จากสถาบันการศึกษาที่อยู่ใกล้กับชุมชน ตลอดจนการขอรับการสนับสนุน

จากภาคเอกชนเพื่อการต่อยอดหรือการพัฒนาในรูปแบบสวัสดิการชุมชนด้านอื่นๆ ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Academic Promotion and Support Office (2012) ที่แสดงให้เห็นถึงการจ้ดสวัสดิการชุมชนให้ประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยกลไกและการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่หลากหลายทั้งภายในและภายนอกชุมชนต้องนำเข้ามาเชื่อมโยงความร่วมมือและเติมเต็มการทำงานซึ่งกันและกัน ควบคู่ไปกับการสร้างภาคีเครือข่ายภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เข้ามาช่วยเป็นพี่เลี้ยงและอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่นเดียวกับการศึกษาของ Lyson (2006) และข้อเสนอของ Rattanachuy (2017) เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ต้องเน้นการพึ่งพากันของสมาชิกภายในชุมชนที่อยู่บนหลักการมีส่วนร่วมเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและอยู่บนฐานการของเป็นประชาธิปไตยร่วมกัน ควบคู่กับความสัมพันธ์ระหว่างสวัสดิการชุมชนและการมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งธุรกิจท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่อยู่ในชุมชน สามารถกลายมาเป็นหนึ่งในผู้บริจาคสมทบทุน ให้กลายเป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่ขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการในระดับพื้นที่

1) การวางแผนในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนสู่แกนนำรุ่นต่อไป เนื่องจากคณะกรรมการชุมชนทั้งสี่ชุมชนเริ่มเข้าสู่วัยสูงอายุมากขึ้น จึงควรมีการถ่ายทอดกระบวนการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน ตลอดจนวิธีการสร้างความเข้มแข็งภายในกลุ่มผู้นำและรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่ดำเนินการอยู่ภายในชุมชน ให้เกิดการสืบทอดสู่รุ่นต่อไปและอยู่กับชุมชนต่ออย่างยั่งยืนภายใต้อัตลักษณ์บนฐานศาสนา ควบคู่กับการส่งเสริมผู้ที่มีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ภายในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน โดยการค้นหาและดึงศักยภาพทุนมนุษย์ภายในชุมชนออกมาและเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมทำงานควบคู่กับกลุ่มคณะกรรมการชุมชนในชุดปัจจุบันอย่างจริงจัง

2) การสร้างรายได้เพิ่มเติมจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อหมุนเวียนในกองทุนสวัสดิการชุมชนที่แต่ละชุมชนมีอยู่ โดยการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมการค้าภายใน สำนักงานเขตในพื้นที่ เพื่อการพัฒนาศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้สามารถแข่งขันกับตลาดสินค้าในกลุ่มเดียวกันได้ รวมถึงสามารถผลักดันสินค้าไปสู่ตลาดต่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้แก่กองทุนสวัสดิการชุมชน จนนำมาสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเพิ่มเติมที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) กรุงเทพมหานครควรกำหนดให้รูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนเมืองหลวง โดยอาศัยทีมขับเคลื่อนองค์ความรู้จากเครือข่ายสถาบันการศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานครและสถาบันการศึกษาภายในกรุงเทพมหานคร เพื่อสร้างเครือข่ายการทำงานที่ครอบคลุมชุมชนทั่วกรุงเทพมหานคร ร่วมกับสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร และสำนักงานเขตต่างๆ

2) การเสริมสร้างแรงจูงใจในการบริหารชุมชนและการสร้างรูปแบบสวัสดิการชุมชนเมืองให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยการจัดประกวดชุมชนเข้มแข็ง ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยการมีรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่ความหลากหลาย เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้เกิดแก่ผู้นำและสมาชิกชุมชนในแต่ละชุมชนให้เกิดความภาคภูมิใจในการทำงานชุมชนและเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการสื่อถึงการมีส่วนร่วมและการประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นกรุงเทพมหานครจึงควรจัดสรรงบประมาณผ่านสำนักงานเขตให้แก่ชุมชนขนาดเล็กที่มีความเข้มแข็งเป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในความเสียสละด้วยการสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชนของชุมชนเหล่านั้นต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จัดตั้งสำนักงานกลางเพื่อการพัฒนาสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ ควรเป็นหน่วยงานกลางของภาครัฐที่ตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เฉพาะในการส่งเสริมการบริหารจัดการและการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งทำหน้าที่เฉพาะเพื่อการพัฒนาสวัสดิการชุมชนและการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนไทยทั่วประเทศ ทำให้เกิดการกระตุ้นการพัฒนาสังคมด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากผ่านการมีสวัสดิการชุมชนที่ครอบคลุมชุมชนทั่วประเทศ สร้างให้เกิดแนวทางการดำเนินงานด้านสวัสดิการที่สามารถบูรณาการทั้งในส่วนของข้อมูลและเครือข่ายความช่วยเหลือ จากทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาชน ให้การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างสอดคล้องทั้งประเทศ เป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาสวัสดิการชุมชนและชุมชนเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในวงกว้างอย่างมีคุณภาพมากกว่ากระตุ้นอย่างรวดเร็วในเชิงปริมาณ

2) จัดตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งสวัสดิการชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตแห่งชาติ เป็นคณะทำงานระดับชาติที่ภาครัฐจัดตั้งขึ้นมาในลักษณะของที่มีวิชาการ มาจากทั้งนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญในแต่ละศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชน สวัสดิการสังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อทำหน้าที่ทั้งการกำหนดเป้าหมาย จัดทำแผนงาน ประเมินผล และส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในภาพรวมของทั้งประเทศ โดยการจัดทำแผนยุทธศาสตร์สวัสดิการชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตแห่งชาติ และตั้งคณะกรรมการที่มีโครงสร้างการทำงานรองรับในทุกระดับ ตั้งแต่คณะกรรมการระดับชาติ คณะกรรมการระดับภูมิภาค คณะกรรมการระดับจังหวัด คณะกรรมการระดับชุมชน

3) ส่งเสริมการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านสวัสดิการชุมชนอย่างจริงจัง และเร่งรัดการนำองค์ความรู้จากการวิจัยสู่การภาคปฏิบัติ และจัดทำข้อเสนอเชิงวิชาการเพื่อประกอบการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ให้กระทรวงที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยการกำหนดประเด็นสวัสดิการชุมชน ให้เป็นหนึ่งในวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณภาพชีวิตระดับชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การนำวิธีการศึกษาวิจัยในลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพ ไปขยายผลต่อยอดสู่การศึกษาสวัสดิการชุมชนในพื้นที่อื่นต่อไป ทั้งชุมชนเมือง ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท และชุมชนชนบท

References

- Academic Promotion and Support Office. (2012). *Project to promote the model of social welfare that is suitable for the area Community Welfare Fund*. Bangkok: Ministry of Social Development and Human Security.
- Jaiboon, K. (2001). *Research project for the development of a cultural source to be a source of learning and a source of income for the people: A case study of the KUDI-CHIN and near area*. Bangkok: National Research Council of Thailand.
- Kardmanee, J. (2014). *Community Welfare Management by the People in Bangkok: A Case Study of the Network of Community Welfare Fund of Kannayao District*. Dissertation Doctor of Faculty of Liberal Arts. Krirk University.
- Keeratinawanun, S. (2015). *Process of Community Welfare on Chinese's identity in Case of Bobae*. Dissertation of Faculty of Social Administration. Thammasat University.
- Keeratinawanun, S. (2015). The Strength of Community Welfare on Chinese's Identity in Case of Bobae. *Journals of Politics and Governance, Mahasarakham University*, 5(2), 57-71.
- Lyson, T. (2006). Big Business and Community Welfare. *The American Journal of Economics and Sociology*, 65(5).
- Rattanachuy, S. (2017). Community Development in Dynamic of New Era. *Journals of Politics and Governance, Mahasarakham University*. 7(1), 72-87.
- Rupkhumdee, V., Kerdmoli, C. & Khunakornsakul, S. (2007). *Community Welfare Fund Network Integration Case study of Khlong Toei district Bangkok*. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- Touraine, A. (2001). *Beyond Neoliberalism*. London: Polity press.

สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมของพนักงานในการส่งเสริม องค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบริษัท เถ้าแก่น้อย ฟู้ดแอนด์ มาร์เก็ตติ้ง จำกัด (มหาชน)*

Employee Engagement on Peace Innovation in Promoting Environmental Preservation at Taokaenoi Food and Marketing Public Company Limited

¹อภิชาติ กุลพงษ์วานิชย์, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์
และบรรจบ บรรณรุจิ

¹Apichart Kulpongwanich, Khanthong Wattanapradith
and Banjob Bannaruji

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: apichart.kpwn@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา และสาเหตุ ปัญหาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ในองค์กรธุรกิจ 2) เพื่อเสนอรูปแบบสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมของพนักงานในการส่งเสริมองค์กรอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมของบริษัท เถ้าแก่น้อยฯ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกมีผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ 18 คน/รูป และการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ 11 คน/รูปท่าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเกิด “อคติ” ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมจากโรงงานที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่าง
รวดเร็ว และขาดการประชุมร่วมกัน ทำให้เกิดการร้องเรียนกับหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นตาม
ลำดับ หลักพุทธสันติที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา คือ สาราณียธรรม ใช้การสานเสวนาเพื่อส่งเสริมให้ระบบการ
บำรุงรักษาทรัพย์สินแบบมีส่วนร่วม (TPM) ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการแก้ไขปัญหาขององค์กรควรใช้กลไก
“เชิงรุก” และ “เชิงรับ” เชิงรับ คือ สร้างจิตสำนึกในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และกำหนดนโยบาย การออก

พื้นที่สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ร่วมกันแก้ปัญหาด้วยระบบเทคโนโลยีทันสมัย โดยชุมชนมีส่วนร่วมในเชิงรุก คือ มาตรการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา กำหนดธรรมนูญอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับชุมชน และหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมรับทราบ ควบคุมและกำกับการทำงานร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม พร้อมขจัดความขัดแย้งโดยสันติวิธี ผ่านการ (1) แก้ปัญหาน้ำเสียควบคู่ทั้ง “ภายใน” และ “ภายนอก” ของโรงงาน (2) สร้างโอกาสให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน ร่วมประชุม รับฟัง เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหายังตรงจุด (3) เคารพธรรมนูญที่ถูกตั้งขึ้นมาร่วมกัน (4) ปลุกฝังปรับจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม การเจรจา โดยปราศจากความรุนแรง

คำสำคัญ: พุทธสันติ; วิธีการมีส่วนร่วม; การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม; องค์กรธุรกิจ

Abstract

The objective of this research is to: 1) Analyze the problem and causes of environmental conservation problems in business organizations and 2) Present the peaceful model for innovation in the form of employee participation in promoting environmental conservation of the Taokaenoi Company. It was conducted by qualitative research methodology by interviewing 18 key information and group discussion with 11 experts. The data were analyzed by descriptive analysis.

The results were as follows: People in the community are not satisfied with environmental problems caused by the Taokaenoi company's factory. Environmental problems are not solved urgently. There is no joint meeting between the company and the people in the community around the company, it causes complaints to government's environmental agencies. Buddhist peaceful principle used in solving problem is Saraniyadhamma 6, dialogue to promote the system of participatory Total Productive Maintenance (TPM). The efficiency of the problem solving of the organization should be implemented by using two methods: receptive by creating consciousness in solving environmental problems, defining environmental policy, building relationships with surrounding communities and solving problems together with modern technology; proactive by creating preventive measures, defining the constitution, conserving the environment by participating communities and government agencies, controlling work in 3 parts. Conflicts between companies and communities will be handled by peaceful means through 4 methods: 1) Solving water pollution problems both inside and outside of the factory; 2) Solving common problems for correct solutions to problems; 3) The practice compliance with the statute, strictly protecting the environment; 4) Cultivating environmental awareness and negotiation without violence.

Keywords: Buddhist Peaceful Mean; Way to Engage; Business organization

บทนำ

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่สังคมควรให้ความใส่ใจอย่างมาก เนื่องจากการพัฒนาประเทศ และการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ เร่งให้เกิดความเสื่อมโทรมมากขึ้น ซึ่งการแก้ปัญหาอย่างไม่ตรงจุด ยิ่งทำให้สิ่งแวดล้อมงบประมาณ เพิ่มปัญหา และสร้างผลกระทบต่อทุกส่วนของสังคมในวงกว้างมากขึ้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้ง 9 แผน ที่ผ่านมาสภาพพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติเอง ยอมรับว่าแผนที่มีอยู่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม (Solving the industrial pollutions by The Four Noble Truths, 2007) จนกระทั่ง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เน้นการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Office of The Nation Economic and Social Development Board, 2012) เริ่มให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อม อย่างครบวงจร โดยเฉพาะปัญหาสิ่งแวดล้อมจากอุตสาหกรรมผลิตสินค้าตรงกับรายงานสถานการณ์ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ในปี พ.ศ.2560 ของกระทรวงทรัพยากรและธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมควบคุมมลพิษพบว่า ประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นขยะมูลฝอย, คุณภาพน้ำทะเล, มลพิษทางอากาศ, ของเสียอันตรายจากชุมชน โดยเฉพาะน้ำเสียจากอุตสาหกรรมผลิต (Environmental Division of the Supreme Court, 2017)

ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากโรงงาน หลายครั้งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับโรงงาน หากทั้งสองฝ่ายไม่สามารถตกลงกันได้ มักจบลงที่ชุมชนทำการฟ้องร้อง เพื่อคุ้มครองสิทธิของตนเองตาม มาตรา 67 (Environmental Division of the Supreme Court, 2017) ตัวเลขการฟ้องร้องในคดีสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 – 2558 มีมากถึง 2,504 คดี (Constitution of the Kingdom of Thailand, 2007) สาเหตุสำคัญเกิดจากขาดการมีส่วนร่วมขององค์กร และพนักงาน ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

บริษัท แก้วแก่น้อย ฟู้ดแอนด์มาร์เก็ตติ้ง จำกัด (มหาชน) ในส่วนของโรงงานการผลิตที่ตั้งอยู่ในหมู่ 4 ตำบลหน้าไม้ จังหวัดปทุมธานี ได้รับการร้องเรียนจากชุมชนโดยรอบว่าสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาน้ำเสียลงสู่คลองสาธารณะริมถนนบางบัวทอง-สุพรรณบุรี ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของบริษัท และกระทบต่อเป้าหมายในการดำเนินธุรกิจด้วยการดูแลสิ่งแวดล้อม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

ในเบื้องต้น บริษัทแก้วแก่น้อยฯ ได้นำหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรม และหลัก 4 M : Man (คน) Money (เงิน) Material (วัสดุ) และ Method (กระบวนการ) เข้ามาช่วยลดปัญหาน้ำเสีย ผ่านการประชุมร่วมกัน หาแนวทางแก้ไขปัญหา, อนุมัติงบประมาณปรับปรุงระบบน้ำเสีย, เลือกว่าสฤ และเครื่องจักรที่ดี และปรับปรุงการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่พบว่า กระบวนการดังกล่าว ยังขาด “การมีส่วนร่วม” และการ “ไม่ตระหนักถึงปัญหา” ของพนักงาน ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับชุมชน (Taokaenoi Food and Marketing Public Company Limited, 2017)

จากปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดแนวคิดที่จะนำหลักพุทธสันติวิธี ซึ่งเป็นหลักธรรมในการจัดการความขัดแย้ง อันได้แก่ หลักอริยสัจ 4 หลัก สาราณียธรรม และหลักอภิธานิยธรรมประกอบกับแนวคิดการมีส่วนร่วม และหลักบำรุงรักษาเครื่องจักรที่วิผลแบบทุกคนมีส่วนร่วม (Total Productive Maintenance TPM) ซึ่งเป็นระบบมาตรฐานในระดับสากล มาบูรณาการสร้างหลักการสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมของพนักงานในการส่งเสริมองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบริษัท แก้วแก่น้อย ฟู้ดแอนด์มาร์เก็ตติ้ง จำกัด (มหาชน) เพื่อให้องค์กรนำไปปฏิบัติกระตุ้นพนักงานให้อยากเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา ลดโอกาสถูกฟ้องร้องให้น้อยลง ส่งเสริมภาพลักษณ์ของบริษัทให้ดีขึ้น จนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนรอบข้างได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา และสาเหตุ ปัญหาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในองค์กรธุรกิจ
2. เพื่อเสนอรูปแบบสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมของพนักงานในการส่งเสริมองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบริษัท แก้วแก่น้อย ฟู้ดแอนด์มาร์เก็ตติ้ง จำกัด (มหาชน)

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมของพนักงานในการส่งเสริมองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบริษัท แก้วแก่น้อย ฟู้ดแอนด์มาร์เก็ตติ้ง จำกัด (มหาชน) เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ศึกษาสภาพปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำเสียขององค์กร โดยบูรณาการหลักพุทธสันติวิธี แนวคิดการมีส่วนร่วม และเทคนิคการบำรุงรักษาเครื่องจักรแบบ TPM เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร สู่พุทธสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมของพนักงานในการส่งเสริมองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบริษัท แก้วแก่น้อย ฟู้ดแอนด์มาร์เก็ตติ้ง จำกัด (มหาชน)

ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง ผู้ที่มีเกี่ยวข้องกับปัญหาน้ำเสียของโรงงานแก้วแก่น้อยฯ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงาน จำนวน 6 คน (2) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการสิ่งแวดล้อมของอุตสาหกรรมการผลิต จำนวน 3 คน (3) พนักงานภายในองค์กรทั้งในระดับบริหารและปฏิบัติการ ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์และฝ่ายบำบัดน้ำเสีย จำนวน 7 คน (4) และผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 7 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 18 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการใช้เครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ได้แก่การสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการจัดประเด็นคำถามตามแนวเกณฑ์ชี้วัดกระบวนการสร้างสันติภาพ ที่ได้ข้อมูลจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มากำหนดประเด็นคำถามให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. **การตรวจสอบเครื่องมือ** โดยใช้กระบวนการ Index of Objective Congruence (IOC) ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญสาขาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจำนวน 5 ท่าน โดยเครื่องมือที่จะนำไปใช้ ต้องได้รับการให้นำน้ำหนักความน่าเชื่อถือจากคณะกรรมการร้อยละ 60 ขึ้นไป

3. **การรับฟังความเห็นของผู้เกี่ยวข้อง** เป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิด ที่ได้ทำการกำหนดหัวข้อการศึกษาเอาไว้ด้วยล่วงหน้า โดยอิงกับแนวคิด และทฤษฎี ทั้งทางฝั่งตะวันตก และเชิงพุทธสันติ เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึก และสามารถยืดหยุ่นหรือปรับปรุงคำถามได้ตลอดตามสถานการณ์ของการสัมภาษณ์

4. **วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ** วัสดุอุปกรณ์ที่ได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือการศึกษา ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลในภาคสนามโดยเตรียมบันทึกไว้ล่วงหน้า ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ บันทึกที่เกิดจากความจริงว่า ใครทำอะไรที่ไหน อย่างไร เมื่อไหร่ กับใคร และทำไม โดยยังไม่ตีความ ส่วนที่สองเป็นการตีความเบื้องต้น โดยใช้แนวคิดทฤษฎีประกอบ และส่วนที่สาม เป็นส่วนบันทึกเพิ่มเติมหลังจากที่ได้วิเคราะห์ข้อมูลแล้ว

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสังเคราะห์เอกสารการประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาหน้าเสีย และการจัดการกับความขัดแย้ง รวมทั้งเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเองตามระเบียบวิจัย และตรงตามประเด็นโจทย์วิจัย วิจัยดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion: FDG) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การสังเคราะห์เนื้อหา (Synthesis) ตามลำดับขั้นตอน อันได้แก่ จัดระเบียบข้อมูล (data organizing) การแสดงข้อมูล (data display) การหาข้อสรุป ตีความหมายและตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย (conclusion, interpretation and verification) และสรุปผลพร้อมกับการนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์สภาพปัญหา และสาเหตุ ปัญหาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในองค์กรธุรกิจ

จากการลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาน้ำเสียของบริษัทเอกชนรายหนึ่ง ผู้วิจัยได้ทำการสรุปเสียงสะท้อนของปัญหา ได้ดังต่อไปนี้

สรุปเสียงสะท้อนจากชุมชน: ปัญหาสิ่งแวดล้อมเรื้อรัง เกิดขึ้นจากการทำผิดกฎหมายอุตสาหกรรม โดยถือสิทธิเหนือชุมชน เพราะเชื่อว่าโรงงานสร้างประโยชน์ให้ชุมชนมากกว่าผลเสีย และชาวบ้านเรียกร้องการแก้ปัญหาที่มากเกินไป ต้องการเงินชดเชย (Highlights from the interview villagers, 2018)

สรุปเสียงสะท้อนจากหน่วยงานภาครัฐ: โรงงานเก่าแก่น้อยยังไม่สามารถควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ทั้งหมด การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันมักผ่านหน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่เป็นคนกลาง ทำให้บางปัญหาที่เล็กน้อยไม่ได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็วจนสะสมกลายเป็นความขัดแย้งและขาดประชุมร่วมกันทั้งสามฝ่าย (Highlights from the interview Environmental Agency, 2018)

ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ นำไปสู่ “อคติ” ของชุมชนต่อโรงงาน เมื่อเวลาผ่านไป ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข ก็ยิ่งเพิ่มพูนขึ้น ทำให้เกิดความขัดแย้ง นำไปสู่การร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอำนาจมากขึ้นตามลำดับ จนกว่าจะได้รับการแก้ไขปัญหา ส่งผลเชิงลบต่อภาพลักษณ์ของบริษัทเก่าแก่น้อยๆ ในระยะยาว นอกจากนี้จากการสานเสวนาภายในบริษัทเก่าแก่น้อยๆ ของหัวหน้าพนักงานที่รับผิดชอบฝ่ายการผลิตและฝ่ายบำบัดน้ำเสีย เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาพบว่า พนักงานในโรงงานเก่าแก่น้อยขาด “ความตระหนักในปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน” และ “การมีส่วนร่วม” ในการแก้ไขปัญหา ซึ่งสามารถแก้ไขได้ ด้วยการเสวนาทำให้นำไปสู่แนวทางในการแก้ปัญหา โดยการประยุกต์นำพุทธสันติมาบูรณาการร่วมกับกระบวนการบำรุงรักษาโดยทุกคนมีส่วนร่วม (TPM) ดังเสียงสะท้อนว่า

ผู้บริหารองค์กร: ควรจะจัดทำนโยบายต่างๆ ที่สามารถช่วยในการป้องกัน และแก้ไขปัญหา น้ำเสียได้ในระยะยาว (1) การเลือกใช้เครื่องจักรที่มีประสิทธิภาพได้มาตรฐาน (2) จัดการฝึกอบรมพนักงานให้เข้าใจความสำคัญของ TPM (3) การอนุมัติให้ติดตั้งอุปกรณ์เพื่อป้องกันความผิดพลาด (4) จัดซื้ออุปกรณ์ทำความสะอาดที่เหมาะสมกับเครื่องจักรแต่ละประเภท (5) ปรับปรุงสภาพของเครื่องจักร ให้ง่ายต่อการเข้าถึง และตรวจสอบปัญหาได้อย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ฝ่ายบำรุงรักษาเครื่องจักร: หน้าที่ในการซ่อมบำรุงเครื่องจักรที่เกิดความผิดปกติขึ้น ในขณะเดียวกันก็ต้องทำหน้าที่ในการอบรม ให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อพนักงานผู้ควบคุมเครื่อง เพื่อให้ทำความสะอาดเครื่องจักร และซ่อมแซมเครื่องจักรในเบื้องต้นได้ด้วยตัวเอง รวมไปถึงการทำกรการบำรุงรักษาตามรอบเวลาทุก 15 วัน และการตรวจซ่อมใหญ่ (Overhaul) โดยไม่จำเป็นต้องรอให้เกิดปัญหาของเครื่องจักรขึ้น และจัดทำคู่มือ TPM ฉบับง่าย สำหรับให้พนักงานผู้รับผิดชอบเครื่องจักรนำไปปฏิบัติใช้ได้จริง

พนักงานผู้รับผิดชอบเครื่องจักร: เพิ่มความรู้ความเข้าใจในการใช้เครื่องจักรตามกระบวนการ TPM ได้รับการอบรม ความรู้ ความเข้าใจอย่างเหมาะสม ก็สามารถที่จะช่วยลดการเสื่อมสภาพของเครื่องจักร และโอกาสในการเกิดของเสียจากกระบวนการผลิตให้น้อยลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป ในกระบวนการแก้ไขปัญหา น้ำเสียที่เกิดขึ้นจากโรงงานอุตสาหกรรมการผลิตอย่างได้ผลนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือผู้บริหารต้องเปิดใจยอมรับว่ามีปัญหาเกิดขึ้นจริง และทำการลงพื้นที่เพื่อรับฟังปัญหาจากชาวบ้าน ชุมชน และผู้ได้รับผลกระทบอย่างใกล้ชิด เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างได้ผล

ผ่านการจัดทำนโยบายที่พนักงานทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและแก้ไขปัญหาพร้อมกับทาง
โรงงาน พร้อมกับบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้าไปในกระบวนการต่างๆ เพื่อสร้างความรักสามัคคีและ
ลดความขัดแย้งในองค์กรที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการทำงานร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การได้รับรูปแบบสันติวัฒนธรรม
การมีส่วนร่วมในองค์กร เพื่อให้เกิดการบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาหน้าเสียได้อย่างประสบความสำเร็จ

2. หลักการสันติวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมฯ

ผลการศึกษาพบว่า การแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นต้องนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้สร้างการ
มีส่วนร่วม โดยใช้ (1) หลักสารณียธรรม เพื่อช่วยในการลดความขัดแย้ง สร้างความสามัคคีปรองดองเป็น
อันหนึ่งอันเดียวกัน (2) อปริหานิยธรรม เพื่อช่วยในการป้องกันไม่ให้เกิดหุ้มนะเสื่อมถอยและ (3) หลักอริยสัง
4 อันเป็นหลักเป็นหลักการพื้นฐานของพุทธศาสนา ที่เป็นขั้นตอนความรู้ ที่นำพาการดับทุกข์ แก้ไขปัญหา
ต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพมา สร้างเป็นกรอบการปฏิบัติเป็นสองส่วน คือ (1) ส่วนของผู้บริหารเชิงนโยบาย
และ (2) ส่วนของพนักงานในโรงงานเล็กๆน้อยๆ นำไปสู่รูปแบบ “สันติวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมฯ” ที่พร้อม
ในการนำไปใช้แก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

กล่าวคือ บริษัทเล็กๆน้อยๆ ได้มีนโยบายในการบริหารองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ
ด้วยหลักการ 4M บริษัทเล็กๆน้อยๆ ได้นำหลัก 4M: Man (คน) Money (เงิน) Material (วัสดุ) และ
Method (กระบวนการ) เพื่อช่วยแก้ปัญหา ผ่านการประชุมร่วมกัน เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา, อนุมัติงบ
พัฒนาระบบน้ำเสีย, ปรับปรุง เลือกใช้วัสดุ และเครื่องจักรที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และปรับปรุงกระบวนการ
ผลิตให้ดีขึ้น เพื่อช่วยลดปัญหาน้ำเสีย ที่เกิดจากอุตสาหกรรมการผลิตให้น้อยลง โดยการทำให้มีการสาน
เสวนา (Dialogue) ภายในบริษัทเล็กๆน้อยๆ ระหว่างพนักงานสร้างความร่วมมือร่วมกันเสริมความปรารถนา
ที่ดีต่อกัน เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน
ด้วยการปรับปรุงระบบน้ำเสียพื้นฐาน ลดของเสียจากผลิตให้น้อยลง ขุดลอกท่อระบายน้ำเสีย ในลำดับต่อมา
ได้อนุมัติงบประมาณจ้างผู้เชี่ยวชาญในการบำบัดน้ำเสีย เข้ามาแก้ไขปัญหา และประเมินผลการบำบัด
น้ำเสียอย่างต่อเนื่องทุกๆ 1 เดือน ยกเว้นในช่วงที่เกิดปัญหาวิกฤต เช่น ระบบบำบัดน้ำเสียไม่สามารถใช้งานได้
จะมีการจัดประชุมฉุกเฉินเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการนำหลัก TPM มาประยุกต์
ใช้เพื่อป้องกันไม่ให้เครื่องบำบัดน้ำเสียหยุดโรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้จากสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยทำการสรุปผล โดยการอธิบายวัตถุประสงค์ ผ่านรูปแบบของ อริยสัจ 4 เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจในเชิงพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

ทุกข์ : สภาพปัญหา และสาเหตุ ปัญหาสิ่งแวดล้อมในองค์กรธุรกิจ

เปิดใจยอมรับ ทุกข์ ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ มีลักษณะเป็น “วงกลม” มี “ทุกข์หลัก” คือ ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากโรงงานที่ส่งผลต่อชุมชนสะสมเป็น “อคติ” ทำให้เกิดการร้องเรียน สร้างทุกข์ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โรงงาน และพนักงานตามลำดับ

สมุทัย : วิเคราะห์ปัญหา และหาสาเหตุที่แท้จริง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขได้อย่างตรงจุด

สมุทัย วิเคราะห์ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงานถ้าแก่น้อยที่ก่อให้เกิด ทุกข์ แก่ชุมชนโดยรอบ พบว่าคือ (1) เสียงดังจากการทำงาน (2) กลิ่นจากกระบวนการผลิต (3) น้ำเสียที่ถูกปล่อยออกมาภายนอก (4) น้ำฝนที่ท่วมขังพื้นของชาวบ้าน (5) ขยะรอบโรงงาน และ (6) การจราจรที่ติดขัดในช่วงเวลาเปลี่ยนกะของพนักงาน

นิโรธ : หลักสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วม

นิโรธ แสวงหาวิธีแก้ไขปัญหาที่ได้ผล โดยนำหลักพุทธสันติ อันได้แก่ หลักสาราณียธรรม หลักอปริหานิยธรรม และอริยสัจ 4 แนวคิดการมีส่วนร่วม หลัก TPM มาบูรณาการร่วมกันเพื่อสร้างเครื่องมือในการดับทุกข์อย่างมีประสิทธิภาพ

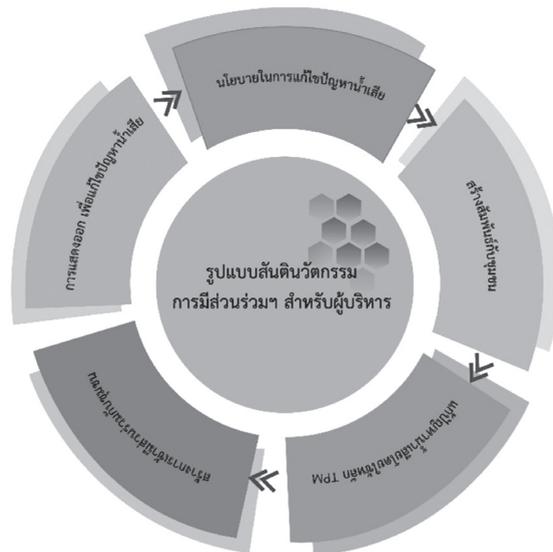
มรรค : รูปแบบสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วม

สร้างรูปแบบสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วม นำมาใช้ปฏิบัติจริง เริ่มจากสร้างความร่วมมือระหว่างกันภายในโรงงาน ลดความขัดแย้ง ประชุมหาวิธีแก้ปัญหา จากนั้น ผู้บริหารกำหนดนโยบายที่ชัดเจน เพื่อกระตุ้นให้พนักงานปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง พร้อมทั้งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ผ่านกิจกรรมต่างๆ และ CSR ฯลฯ อย่างสม่ำเสมอ ผลที่ได้รับคือ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงานลดน้อยลง และความสัมพันธ์กับชุมชนดีขึ้น

อภิปรายผล

รูปแบบสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วม ของผู้บริหาร และพนักงาน

ผู้วิจัยนำเสนอ รูปแบบสันตินวัตกรรมฯ ใน 2 ประเด็น ที่มีความน่าสนใจ คือ ส่วนของผู้บริหาร และพนักงาน ที่ควรนำไปใช้ปฏิบัติ ในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย

ตาราง 1 รูปแบบสันติวัตรกรรมการมีส่วนร่วมฯ สำหรับผู้บริหาร

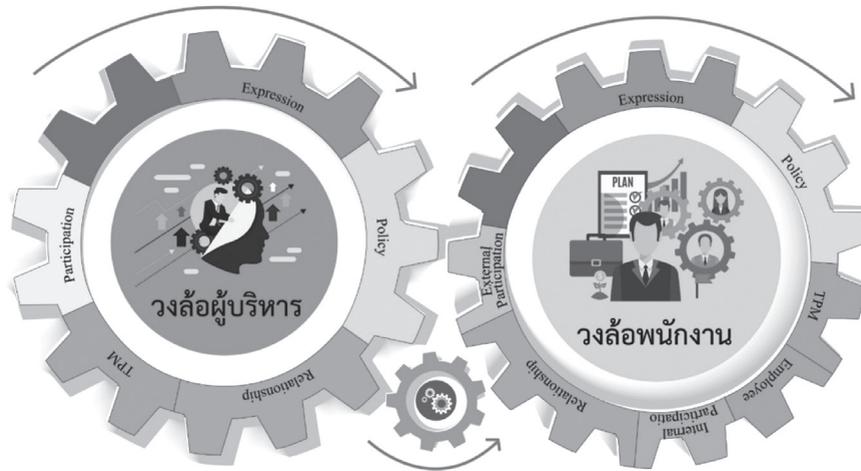
จากการศึกษาพบว่า รูปแบบสันติวัตรกรรมการมีส่วนร่วมฯ ในส่วนของผู้บริหาร ควรเริ่มจากการนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้เพื่อวิเคราะห์ปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุและผล สอดคล้องกับแนวคิดของ ดร.รินกรรณ์ รัตนศรี (Rattanasri, 2010) อริยสัจ ชั้นตอนทั้ง 4 ของอริยสัจ “วิธีการแห่งปัญญา” เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาคือเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ผ่านการค้นหาสาเหตุที่ทำให้เกิด (1) ทุกข์กับทุกฝ่าย ทั้งภายใน และภายนอกของโรงงาน (2) สมุทัย ค้นหาสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ (3) นิโรธ ค้นหาวิธีในการแก้ไขปัญหาคือ หลักสารถยธรรม หลักอภิธานยธรรม และ (4) มรรค อันได้แก่ รูปแบบสันติวัตรกรรมการมีส่วนร่วมฯ สำหรับผู้บริหาร ที่ช่วยลดความขัดแย้ง สร้างความสามัคคี และการประชุมร่วมกันเพื่อติดตามแก้ไขปัญหอย่างสม่ำเสมอ พร้อมกับนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของพนักงาน บูรณาการเข้ากับแนวคิด เสาทั้ง 8 ของหลัก TPM ในการจัดการปัญหาน้ำเสียจากการกระบวนการผลิตให้น้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญาณธิป จิตรหาญ (Jitharn, 2011) ที่พบว่า การวิเคราะห์สาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และความมุ่งมั่นของผู้บริหารระดับสูง เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการ TPM ประสบความสำเร็จ เมื่อผู้บริหารยอมรับปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้น ก็จะนำไปสู่การสร้างนโยบาย หรือเครื่องมือในการดับทุกข์อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านรูปแบบสันติวัตรกรรมการมีส่วนร่วมฯ อย่างเหมาะสม และสร้างรูปแบบของการแก้ไขปัญหาที่ช่วยในการกระตุ้นจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมของพนักงาน ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติตามได้อย่างเหมาะสม พร้อมกับสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ด้วยการสร้างแรงจูงใจให้พนักงานทำการปรับปรุงที่ดีขึ้น (Kaizen) โดยการปรับปรุงการทำงานในส่วนที่รับผิดชอบ ให้กระบวนการผลิตมีประสิทธิภาพ ลดน้ำเสียในขั้นตอนการผลิตให้น้อยลง ตามแนวคิดของ อุไรรัตน์ เพชรยัง (Petcyoung, 2012) และเมื่อปัญหาน้ำเสียในโรงงานเข้าขั้นน้อยได้รับการร่วมมือจากพนักงานแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การวางแผนนโยบายเพื่อสร้างความสัมพันธ์

ตาราง 2 รูปแบบสันติวัตกรรมการมีส่วนร่วม สำหรับพนักงาน

ที่ดีกับชุมชน และสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว (Don Kaew, 2016) นำเสนอกลยุทธ์สู่ความสำเร็จ ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน คือ นโยบายของผู้บริหาร และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อภิชาติ อนันตประยูร (Anantaprayoon, 2015) ที่ได้เสนอว่าการผ่านการผ่อนปรนเข้าหากัน เพื่อให้เกิดความสามัคคี และร่วมมือกัน ผ่านกิจกรรมต่างๆ และ CSR ฯลฯ อย่างสม่ำเสมอ ผลที่ได้รับนอกจาก ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานลดน้อยลง ความสัมพันธ์กับชุมชนก็จะดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาพบว่า สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสีย คือ พนักงานในโรงงาน “ขาดการมีส่วนร่วม” และ “ไม่ตระหนักถึงปัญหา” ในการแก้ไขปัญหาทั้งสองส่วนนี้ ควรเริ่มต้นจากการปรับทัศนคติ เพื่อให้พนักงานเกิดความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาผ่านขั้นตอน TPM อย่างยั่งยืน งานวิจัยของ ชัยวัฒน์ กิตติ (Kitti, 2012) ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของ TPM ของพนักงานขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ส่วนร่วมในการวางแผน และส่วนร่วมในการติดตามผล ซึ่งการเข้าร่วมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ พนักงานต้องได้รับความรู้ และมีความตระหนักถึงปัญหาน้ำเสียที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ตรงกับแนวคิดของ ชาญณรงค์ ศักดิ์สิริสกุล (Saksisisakul, 2016) มองว่าการมีส่วนร่วมของพนักงาน จะเกิดขึ้นได้หากมีการสนับสนุนของผู้บริหาร ผลวิจัยเหล่านี้ ช่วยให้เห็นว่า ความเข้มแข็งของนโยบายในการแก้ไขปัญหาของผู้บริหาร และทัศนคติความอยากเข้าร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยความสมัครใจ ปราศจากบังคับ ชมชู่ นำไปสู่การแก้ไขปัญหาในองค์กรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 3 รูปแบบสันติวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมฯ สำหรับโรงงานอุตสาหกรรม

ซึ่งควรนำหลักพุทธสันติมาใช้ควบคู่กัน เพื่อช่วยแก้ไข และป้องกันความขัดแย้งในการปฏิบัติงานด้วยการใช้หลักสารานีธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงหยิบยกขึ้นมา เป็นแนวทางกลางในการแก้ไขความขัดแย้ง เมื่อเกิดการทะเลาะวิวาท และหลักอภิธานีธรรม ในการประชุมร่วมกันเพื่อแก้ไข และติดตามผลน้ำเสียอย่างสม่ำเสมอ ตามรูปแบบของรูปแบบสันติวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมฯ สำหรับพนักงาน ซึ่งการมีส่วนร่วมเหล่านี้ สามารถช่วยเพิ่มระดับความร่วมมือของพนักงานให้ดียิ่งขึ้น จนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาน้ำเสียจากโรงงานได้อย่างยั่งยืน

สรุป

การจัดการกับปัญหาน้ำเสีย ในส่วนภายในโรงงาน ผู้บริหารควรยอมรับปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้น และให้ความใส่ใจกับการสร้างนโยบายแก้ไขปัญหาคัดเจน ในส่วนของหัวหน้าแผนก ต้องประชุมสรุปปัญหา ความคืบหน้าต่างๆ เพื่อเสนอให้ผู้บริหารรับทราบ พร้อมกับคอยกำชับดูแล ให้ความรู้ ให้ความใส่ใจ ให้พนักงานใน ความดูแลทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และพนักงาน ควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ด้วยการปฏิบัติ ตามหลัก TPM เพื่อป้องกันปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิต และปัจจัยสำคัญในการขจัดความ ขัดแย้งระหว่างโรงงานอุตสาหกรรม และชุมชน ที่เกิดขึ้นจากปัญหาน้ำเสีย เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องให้ความ ใส่ใจ ผ่านการดำเนินควบคู่กันทั้ง “ภายใน” และ “ภายนอก” ของโรงงาน เพราะการใส่ใจจัดการกับความ ขัดแย้งเพียง และปัญหาเฉพาะกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ไม่ใช่สันติภาพที่แท้จริง โดยการจัดการกับปัญหาความขัด แย้งที่แท้จริง คือ การสร้างโอกาสให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน ร่วมประชุม รับฟัง เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหา อย่างตรงจุด และอยู่ภายใต้ธรรมนุญ (กตिका) ที่ถูกตั้งขึ้นมาร่วมกันระหว่างโรงงาน ชุมชน และหน่วยงานที่ดูแล ด้านสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบของการทำงานแบบ “วิงสามขา” เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน โดยปราศจากความ

ขัดแย้ง ได้อย่างยั่งยืน ด้วยการประยุกต์นำเอา หลักอริยสัจ 4 หลักสาราณียธรรมและหลักอภิธานิยธรรมมา บูรณาการเพื่อให้เกิดแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยการปลูกฝังปรับจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม การเจรจา ปราศจากการใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็นแก่นแท้ในการแก้ปัญหา โดย “สันติวิธี” ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา น้ำเสีย ให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยขอเสนอให้คณะผู้บริหารโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ใกล้ชุมชนต่างๆ นำสิ่งที่ได้รับการศึกษารูปแบบสันติวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมฯ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง และป้องกัน แก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาการนำรูปแบบหลักสาราณียธรรมหลักอภิธานิยธรรมและหลักอริยสัจ 4 มาปรับใช้ในการบริหารจัดการบริษัทอุตสาหกรรม พร้อมทั้งมีการประเมินผลอย่างละเอียดว่า การนำหลักธรรมมาใช้มีการพัฒนาไปในด้านใดบ้าง

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบก่อนและหลังการนำหลักสาราณียธรรมหลักอภิธานิยธรรมและหลักอริยสัจ 4 เข้าไปใช้กับโรงงานอุตสาหกรรมว่ามีผลอย่างไร

2.3 นำรูปแบบสันติวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมฯ ที่ได้จากการวิจัยไปพัฒนาเครื่องมือเพื่อส่งเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมกับชุมชนอย่างยั่งยืน และเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นนำไปพัฒนาการอยู่ร่วมกันต่อไป

References

- Anantaprayoon, A. (2015). *The Application of the Saraniyadhamma to Conflict Management in Khaokheow Open-Zoo Community, Chonburi Province*. Master of Art. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Taokaenoi Food and Marketing Public Company Limited. (2017). *Corporate Social Responsibility*. Retrieved October 20, 2018, From <http://investor-th.taokaenoi.co.th/misc/cg/20180420-tnk-csr-th.pdf>
- Villagers. (2018). Community around the Taokaenoi Food and Marketing Public Company Limited, *Interview*, October, 27.

- Environmental Agency. (2018). Environmental Agency in Taokaenoi Food and Marketing Public Company Limited, *Interview*, October, 22.
- Constitution of the Kingdom of Thailand. (2007). *Section 67*. Retrieved October 20, 2018, From https://cdc.parliament.go.th/draftconstitution2/download/article/article_20180829093502.pdf
- Don Kaew. (2016). *Project for centralized wastewater treatment system for community wastewater that is attached to public mines. Don Kaew Sub district Administration Organization*. Retrieved October 20, 2018, From <https://www.unescap.org/sites/default/files/Session-2-Donkaew-Chiangmai.pdf>
- Environmental Division of the Supreme Court. (2017). *Department of Environmental Law, 2005 – 2015*. Retrieved May 30, 2018, from <http://www.peopleunitynews.com/>
- Jitharn, Y. (2010). *Study of Critical success Factors for TPM Implementation in JIPM Award Winners*. Faculty of Engineering. Thammasat University.
- Kitti, C. (2012). *Employee participation CPF (Thailand) Public Company Limited Animal feed production plant in Lamphun for TPM activities towards quality management*. Research report. North-Chiang Mai University.
- Petcyoung, A. (2012). *Industrial waste management of modern medicine factories, case studies of Bioplastics Company*. Independent research. Master of Science. Faculty of Social and Environmental Development. National Institute of Development Administration.
- Rattanasre, D. (2010). *The Development of learning activities emplacing on mathematics problem solving using noble truths teaching model on piteous theory mattayo-msuksa 2 students*. Faculty of Education. Khon Kaen University.
- Saksirisakul, C. (2016). *Critical success factors performance and obstacle for implement total productive maintenance in manufacturing*. Faculty of Commerce and Accountancy Thammasat University.
- Solving the industrial pollutions by The Four Noble Truths. (2007). *Alternative public policy to promote industries that reduce the environmental impact on health*. Retrieved may 30, 2018, from <https://mgronline.com/qol/detail/9500000007689>

การพัฒนาคุณลักษณะผู้ประนีประนอมประจำศาล จังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี*

A Development of Mediator Characteristics at Samutprakarn Provincial Court by Buddhist Peaceful Means

¹ประสิทธิ์ ลาภพิทักษ์มงคล, ขันทอง วัฒนประดิษฐ์,
บรรจบ บรรณรุจิ และ บรรพต ต้นธีรวงศ์

¹Prasit Larppitakmongkol, Khanthong Wattanapradith,
Banjob Bannaruji and Banpot Thontiravong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: Prasithappy@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือมี 9 กลุ่มดังนี้ (1) ผู้ประนีประนอมที่ได้รับรางวัลดีเด่น (2) ผู้ประนีประนอมอื่น (3) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา (4) นักวิชาการด้านสันติวิธีเชิงพุทธ (5) ด้านอบรมผู้ไกล่เกลี่ย (6) ศูนย์ดำรงธรรม (7) ผู้ประนีประนอมประจำศาลสมุทรปราการ (8) ผู้ใช้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และผู้เกี่ยวข้องศาลสมุทรปราการ (9) ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ศาลจังหวัดสมุทรปราการ จำนวนทั้งสิ้น 42 คน (โดยพิจารณาคัดเลือกจากผู้มีประสบการณ์ในการทำงานนานที่สุดก่อนเป็นเบื้องต้น) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ เครื่องบันทึกเสียง การถ่ายภาพ การจดบันทึกข้อมูล ระบบคอมพิวเตอร์วิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดแยกประเด็นและหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายในการวิจัย 2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อนำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย สำหรับสร้างข้อสรุปตาม

วัตถุประสงค์ เพื่อนำมาเป็นฐานในการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วยกฎทอง 3 ข้อกล่าวคือ ไตรสิกขาเพิ่มธรรมเพิ่มทักษะไกล่เกลี่ยเชิงพุทธฝึกฝนทักษะเพื่อเสริมสร้างพลังทั้ง 5 ในการไกล่เกลี่ย พื้นที่ในการสานเสวนากับกัลยาณมิตรเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และเสริมพลัง เรียกโมเดลนี้ว่า “T-I-P Model”

คำสำคัญ: ผู้ประนีประนอม; การพัฒนาคุณลักษณะ; พุทธสันติวิธี

Abstract

This research is to present the development of Mediator Characteristics at Sumutprakarn Provincial Court by Buddhist Peaceful Means; it is a qualitative field research with 9 groups of sampling study of (1) mediators who received the outstanding rewards, (2) other mediators, (3) Buddhist scholars, (4) Buddhist-peaceful- means academicians, (5) mediating-training, (6) Dhamrongdhama Center, (7) Mediators of Sumutprakarn Provincial Court, (8) dispute mediation clients, and (9) administrators and staff of Sumutprakarn Provincial Court, totaling 42 people; the tools to collect data are recorder, photographing, taking notes; computerized system with the following steps: 1) bringing the information from studying related various documents to separate into issues and groups in accordance with the research objective, 2) bringing the information from interviews to descriptively analyze and study by using the primary information to analyze and separate into types for finding conclusion, and then collect more information to analyze in the last step to create conclusion according to the objective for bringing as the base in making a model of Development of Mediator Characteristics at Sumutprakarn Provincial Court by Buddhist Peaceful Means.

From the research, its result indicates that the model of Development of Mediator Characteristics at Sumutprakarn Provincial Court by Buddhist Peaceful Means comprises the Three Golden Rules of the Three fold Learning of adding Dhamma, mediating skills in Buddhist perspective, practicing skills for enhancing the five energies in mediating, area of making dialogs with good friends for knowledge exchange and enhancement of energy; it is called "T-I-PMModel".

Keywords: Mediators; Development of Characteristics; Buddhist peace method

บทนำ

จากสภาพปัญหาความขัดแย้งในสังคมนับวันจะยิ่งปรากฏให้เห็นเป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากจำนวนคดีที่มีการนำขึ้นสู่การพิจารณาในศาลยุติธรรมประมาณ 1,500,000 ต่อปี จากทั่วประเทศ ซึ่งถือได้ว่ามีปริมาณคดีมากเมื่อเทียบกับจำนวนศาลและจำนวนผู้พิพากษาศาล ในระบบศาลยุติธรรม และจากรายงานการเปรียบเทียบปริมาณคดี แสดงให้เห็นว่าปริมาณคดีในแต่ละปีมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น (Court Of Justice, 2016) และเมื่อความขัดแย้งมีจำนวนมากขึ้นแนวทางหนึ่งในการลดภาระของศาลและย่นระยะเวลาในการพิจารณาคดี รูปแบบที่กระบวนการยุติธรรมนานาชาติได้นำมาใช้ในกระบวนการระงับข้อพิพาทได้แก่ การเจรจา (Negotiation) การอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) การไต่สวน (Inquiry) การสร้างความสมานฉันท์โดยการไกล่เกลี่ย (Reconciliation) และการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2011)

อนึ่ง ในกรณีของประเทศไทย จุดเปลี่ยนที่สะท้อนให้เห็นถึงกระแสการหันมาให้ความสำคัญและผลักดันกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างจริงจังปรากฏขึ้นในแวดวงศาลยุติธรรมในช่วงปี พ.ศ.2535 เมื่อนายประมาธ ชันชื้อประธานศาลฎีกาในขณะนั้นได้เริ่มผลักดันให้ศาลต่างๆ นำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้อย่างเต็มรูปแบบและแพร่หลายรวมถึงมีการเชิญวิทยากรจากต่างประเทศมาบรรยาย และอบรมผู้พิพากษาไทยในเรื่องกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ศาลแพ่งได้ออกระเบียบศาลแพ่งว่าด้วยการไกล่เกลี่ยเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ พ.ศ. 2537 โดยระเบียบดังกล่าวเป็นผลจากมติที่ประชุมผู้พิพากษาในศาลแพ่งที่ให้ยกร่างขึ้นโดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการตามมติที่ประชุมมีมติ ประกอบกับ เอาแนวทาง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศสหรัฐอเมริกามาประยุกต์ใช้นอกจากนั้นในปี พ.ศ. 2538 กระทรวงยุติธรรม ได้มีหนังสือแจ้งศาลต่างๆ ว่ามีโครงการจะร่วมมือกับศาลในการสร้างแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้เกิดขึ้น โดยกระทรวงยุติธรรมได้กำหนดรูปแบบและตัวอย่างการดำเนินการจัดการอบรมสัมมนาแก่ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ธุรการ รวมถึงพยายามพัฒนารูปแบบการไกล่เกลี่ยให้เป็นระบบและแนวทางเดียวกันทั่วประเทศ ภายหลังส่งหนังสือดังกล่าวพบว่าศาลต่างๆ ได้ร้องขอความสนับสนุนจากกระทรวงยุติธรรมเพื่อสร้างระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้นในศาล

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) ในประเทศไทยเริ่มขึ้นตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงิน พ.ศ.2544 (Kongsila & Posri, 2016) ซึ่งเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือก ที่ศาลยุติธรรมเล็งเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญในฐานะเครื่องมือที่เสริมสร้างประสิทธิผลในการดำเนินคดีทางศาลอำนวยความสะดวกแก่คู่ขัดแย้ง และเป็นการระงับข้อพิพาทด้วยความสมัครใจของตัวคู่ขัดแย้ง ร่วมมือกันตกลงผลแห่งคดีอันอาจเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ได้ทั้งความสะดวก รวดเร็ว ประหยัด โดยมีคนกลางเข้ามามีส่วนร่วมในการประนีประนอมข้อพิพาท อีกทั้งยังเป็นการลดภาระหน้าที่ของศาลยุติธรรม ทำให้ดำเนินคดีเสร็จสิ้นไปโดยรวดเร็ว และเป็นแบบอย่างให้หน่วยงานอื่นๆ นำกระบวนการไกล่เกลี่ยเข้ามาปรับใช้ เพื่อลดปัญหาข้อขัดแย้ง เช่น กรมบังคับคดี (การไกล่เกลี่ยชั้นบังคับคดี) (Legal Execution Department Mediation Center, 2016) กล่าวได้ว่าการไกล่เกลี่ยปัจจุบันเป็นเครื่องมือหนึ่ง

ที่สำคัญในการลดความขัดแย้ง และช่วยบรรเทาภาระงานในศาลเกี่ยวกับความขัดแย้งหรือข้อพิพาท โดยผู้ที่ทำหน้าที่ในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย เรียกว่า ผู้ประนีประนอม

ผู้ประนีประนอมเป็นปัจจัยสำคัญในการไกล่เกลี่ย คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย จึงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าวิธีการที่ใช้ ในขณะที่นักวิชาการไทยผู้ชำนาญด้านความขัดแย้ง เช่น ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ ได้ให้ความสำคัญเรื่องการฟังอย่างตั้งใจ (Active listening) (Wattansap, 2007) ซึ่งเป็นคุณลักษณะเบื้องต้นที่สำคัญ เพราะการฟังอย่างตั้งใจเป็นการแสดงออก มีภาษาท่าทางว่าฟังอยู่ เช่น การสบตาคู่ความ การพยักหน้า เป็นต้น ภาษาท่าทางเหล่านี้ถือว่าสามารถสื่อความหมายได้ (Sothasathien, 2014) สอดคล้องกับหลักการฟังอย่างตั้งใจในมุมมองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหนึ่งในคุณสมบัติของผู้สมควรเป็นทูตซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะทั้งหมด 8 ประการ (Thai Tipitaka, 21/32/50) ซึ่งในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีหลายเรื่องราวที่สะท้อนบทบาทของการเป็นผู้ประนีประนอมหรือนักเจรจาไกล่เกลี่ยของพระพุทธเจ้าและพุทธสาวก อย่างเช่น พระอานนท์ พระสารีบุตร เป็นต้น เรื่องเล่าที่สะท้อนความเป็นผู้ประนีประนอมของพระพุทธองค์ที่นักสันติวิธีหลายสำนักยกมาเป็นตัวอย่างในการสอน เช่น เรื่องเล่าของความขัดแย้งกรณีพระญาติแย่งน้ำ หรือกรณีภิกษุโกสัมพี เป็นต้น ทั้งนี้คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมนับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นคนกลางที่จะเชื่อมสะพานให้คู่กรณีสามารถหันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมกันหาทางออกของปัญหาที่สามารถสิ้นสุดได้หากต่างก็ตกลงและยอมรับเงื่อนไขกันและกันได้

แม้ว่าจะมีนักวิชาการตะวันตกบางท่านมองคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมว่า ไม่มีอะไรที่แน่นอนตายตัว หรือมีคำตอบเพียงคำตอบเดียว เช่น เคนเนธ โคลค (Kenneth Cloke) มองว่า คุณลักษณะเฉพาะตัวของ ผู้ประนีประนอมไม่มีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะตัวเปลี่ยนแปลงได้ รวมทั้งเหตุและผลของสิ่งที่ทำการประนีประนอม (Daniel & David, 2010) ซึ่งในทัศนะของผู้วิจัยมีบางประเด็นที่เห็นด้วยและบางประเด็นที่เห็นแตกต่าง สำหรับสิ่งที่เห็นด้วยคือ คุณลักษณะที่เป็นบุคลิกเฉพาะตัวของ ผู้ประนีประนอมที่ธรรมชาติอาจมีความแตกต่างกันได้ แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับคุณลักษณะภายในของผู้ประนีประนอม ซึ่งสามารถสะท้อนออกมาเป็นท่าทีการแสดงออกภายนอก นับว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้ที่เป็นคู่กรณีสามารถรับรู้และสัมผัสได้ อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คู่กรณียอมรับ ใจกว้างใจ และเปิดใจให้กับผู้ประนีประนอม ซึ่งจะเอื้อให้ผู้ประนีประนอมดำเนินหน้าที่ตามกระบวนการเจรจาขั้นตอน ตามที่ได้รับการอบรมมาให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นที่ควรได้รับการพัฒนาและส่งเสริม นอกจากคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมตามที่กฎหมายกำหนด

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีหลายเรื่องราวที่สะท้อนบทบาทของการเป็นผู้ประนีประนอมหรือนักเจรจาไกล่เกลี่ยของพระพุทธเจ้า และพุทธสาวก อย่างเช่น พระอานนท์ พระสารีบุตร เป็นต้น เรื่องเล่าที่สะท้อนความเป็นผู้ประนีประนอมของพระพุทธองค์ที่นักสันติวิธีหลายสำนักยกมาเป็นตัวอย่างในการสอน คือ เรื่องเล่าของความขัดแย้งกรณีพระญาติแย่งน้ำ หรือกรณีภิกษุโกสัมพี เป็นต้น (Thai Tipitaka, 15/25/60) ทั้งนี้มีผลการศึกษาถึงหลักการและวิธีการในการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ ประกอบไปด้วย 9 ขั้นตอน ซึ่งได้แก่

(1) คุมสติ - Mindfulness Control (2) ทำหน้าที่กัลยาณมิตร - Education Process (3) สื่อสารอย่างลึกซึ้ง - Deep Communication (4) วิเคราะห์เรื่องราว - Issues Analysis (5) เข้าถึงวิธีการ - Approaching to Strategies (6) คิดอย่างแยบคาย - Thinking Wisely (7) หาจุดสนใจ - Interest Finding (8) เสนอทางเลือก - Option Creating และ (9) สร้างสัมพันธ์ภาพอันดี-New Relationship Building (Tainsongjai, 2010) ซึ่งผลการศึกษานี้ได้สะท้อนให้เห็นคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธ นอกจากนี้มีผลการศึกษาลงถึงแนวคิดคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) เป็นผู้ฟังที่ดี 2) มีศิลปะในการพูด 3) ใฝ่ศึกษาพัฒนาตนเอง 4) จดจำแม่นยำ 5) ทำความเห็นได้ถูกต้อง 6) อธิบายชัดแจ้ง 7) ฉลาดในสถานการณ์ และ 8) ประสานสัมพันธ์สามัคคี (Pha Adisak Apipanyo, 2015) คุณลักษณะเด่นเหล่านี้ประกอบด้วยหลักธรรมที่เกี่ยวพัน ซึ่งครอบคลุมแนวคิดคุณลักษณะของนักสันติวิธีต่างๆ รวมทั้งในแง่ของกฎหมายด้วย นอกจากนี้คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการ มีเกณฑ์คุณลักษณะเครื่องบ่งชี้อยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) ทางด้านกายภาพ เป็นผู้ที่มีสติเป็นเครื่องกำกับตนและมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนด 2) ทางพฤติกรรม เป็นผู้ที่ดีตรงตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม 3) ทางจิตใจ เป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณาปราศจากอคติมีจิตใจเป็นสุข และ 4) ทางปัญญา เป็นผู้รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี (Pha Adisak Apipanyo, 2015)

สรุปได้ว่า มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธไว้ในระดับหนึ่ง ถึงแม้ว่าการศึกษาที่ผ่านมา จะทำให้ทราบถึงคุณลักษณะสำคัญของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธที่สามารถบูรณาการกับวิธีการทางสากล แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยตั้งคำถามว่า การพัฒนาคุณลักษณะผู้ไกล่เกลี่ยเชิงพุทธที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่ได้จริงให้กับผู้ไกล่เกลี่ยควรมีวิธีการอย่างไร ซึ่งมีผลการศึกษาพบว่าหนึ่งในปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิผลการบริหารระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ย การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะที่อยู่ด้านในตามหลักพุทธสันติวิธีจึงเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยให้ความสนใจในการศึกษาค้นคว้าเพื่อค้นหาคำตอบ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อนำเสนอการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้การวิจัยแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Filed Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1) ได้ทำการศึกษาด้านเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยทำการรวบรวมข้อมูลดังนี้ ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี)

พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสารบทความ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาเอกสารมาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ประกอบกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะผู้ไกล่เกลี่ยประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key informants)

การวิจัยครั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์มี 9 กลุ่ม (1) ผู้ประนีประนอมที่ได้รับรางวัลดีเด่น จำนวน 11 คน (2) ผู้ประนีประนอมอื่น จำนวน 2 คน (3) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 คน (4) นักวิชาการด้านสันติวิธีเชิงพุทธ จำนวน 2 คน (5) ด้านอบรมผู้ไกล่เกลี่ย จำนวน 4 คน (6) ศูนย์ดำรงธรรม จำนวน 1 คน (7) ผู้ประนีประนอมประจำศาลสมุทรปราการ จำนวน 9 คน (8) ผู้ใช้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และผู้เกี่ยวข้องศาลสมุทรปราการ จำนวน 7 คน (9) ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ศาลจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 9 คน จำนวนรวมทั้งสิ้น 42 คน โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยกำหนดคุณสมบัติตามกลุ่มต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยจัดประเด็นคำถามเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ใช้กระบวนการ Index of Objective Congruence (IOC) ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ 5 คน โดยเครื่องมือที่จะนำไปใช้ต้องได้รับการเห็นพ้องความเห็นว่าเชื่อถือจากคณะกรรมการร้อยละ 60 ขึ้นไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำจดหมายติดต่อขออนุญาตเพื่อเข้าทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง และใช้เครื่องบันทึกเสียง การถ่ายภาพ และการจดบันทึกข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยโดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดูความสมบูรณ์ของข้อมูลนั้น ว่าสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครบ แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยาย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดแยกประเด็นและจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายในการวิจัย

2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อนำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย สำหรับการสร้างข้อสรุปตามวัตถุประสงค์

3) นำคุณลักษณะที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์มาเพื่อดำเนินการรับรอง การพัฒนาคุณลักษณะผู้ประนีประนอมฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมศาลประจำจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณลักษณะข้างต้น ได้แก่ 1) การอบรมโดยบูรณาการหลักธรรมตามกรอบการเรียนรู้ไตรสิกขาที่สอดคล้องกับหลักการประนีประนอม 2) การใช้บันทึกเครื่องมือตรวจสอบตนเองเพื่อการฝึกฝนและพัฒนา 3) การเปิดพื้นที่สื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยหลักการและเหตุผลดังนี้

การฝึกอบรมไตรสิกขาเพื่อพัฒนาสันติภายในและเพิ่มพูนสันติวิธี ผู้วิจัยนำเสนอการนำกรอบไตรสิกขามาบูรณาการกับการองค์ความรู้ทักษะการไกล่เกลี่ยเป็นแนวทางการพัฒนาการอบรมเพื่อเพิ่มสันติภายในของผู้ประนีประนอม และพัฒนาเพิ่มพูนสันติวิธีของผู้ประนีประนอม

สันติพัฒนาด้วยการใช้บันทึกเครื่องมือตรวจสอบตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้การอบรมได้นำมาใช้ปฏิบัติได้จริง และเป็นการฝึกทำซ้ำ การหมั่นทบทวนตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาอื่นๆ ขึ้น

การเปิดพื้นที่สื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกัลยาณมิตรเป็นการส่งเสริมผู้ประนีประนอมให้เป็นผู้ฉลาดในการสร้างสัมพันธ์ ในที่นี้เป็นเรื่องของการสร้างพลังให้ผู้ประนีประนอมมีความเข้มแข็งในสายสัมพันธ์ อันจะทำให้เปิดพื้นที่การเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในหมู่ผู้ประนีประนอมซึ่งมีความหลากหลายในอาชีพและประสบการณ์ที่แตกต่างกันจะช่วยให้สามารถนำไปใช้ในการไกล่เกลี่ยได้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปความคิดรวบยอดที่ได้รับจากงานวิจัย การพัฒนาคุณลักษณะผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี กฎทอง 3 ข้อ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมตามหลักพุทธสันติวิธี Triple golden rules to develop characteristic of mediator กล่าวคือ ไตรสิกขาเพิ่มธรรมเพิ่มทักษะไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ Threefold increase the Dharma, ฝึกฝนทักษะเพื่อเสริมสร้างพลัง

T-I-P Model

Triple golden rules to develop characteristic of mediator
กฎทอง 3 ข้อ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมตามหลักพุทธสันติวิธี

ทั้ง 5 ในการไกล่เกลี่ย Indicator Buddhist mediation skills by mediator check list พื้นที่ในการสานเสวนากับกัลยาณมิตรเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และเสริมพลัง Peace dialogue space with Kalayanamit to exchange knowledge and empowerment เรียกโมเดลนี้ว่า “T-I-P Model”

สรุปรายละเอียดตามแผนภูมิ การพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธี

จากการศึกษาการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธีตามรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพสามารถนำมาขยายผลการวิจัยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้ คือ แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมของศาลจังหวัดสมุทรปราการ แบ่งเป็น 3 ประเด็น 1) การจัดให้มีการฝึกอบรมโดยเนื้อหาสาระและแนวทางอบรม ได้แก่ การอบรม การบูรณาการศาสนาพุทธ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งทางศาลไม่มีการอบรมทางด้านนี้มีแต่ทางโลกตะวันตก ทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยมีความสงบในจิตใจ นิ่งใสเหมือนน้ำ นำหลักพระพุทธศาสนามาช่วยชี้ให้เห็นบาปบุญคุณโทษหลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการไกล่เกลี่ยอบรมเรื่องไกล่เกลี่ยและกฎหมายพัฒนาบุคลิกภาพการฝึกสติ สมาธิใจสงบนั่งวิปัสสนกรรมฐาน ฝึกกำหนดรู้อารมณ์ตนเอง ฝึกการฟังที่ดี การเข้าร่วมไกล่เกลี่ยปฏิบัติงานจริง ฝึกทักษะการเจรจา ฯลฯ 2) การสร้างพื้นที่สำหรับปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ประนีประนอมด้วยกัน ระหว่างผู้ประนีประนอมกับวิทยากรภายในหรือภายนอกศาล จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านศาล และศาสนาพุทธ ถอดบทเรียน เรียกว่า สานเสวนา (dialogue) สักต้อออกมาว่าอะไรดีกับ ผู้ประนีประนอม กระบวนการเปิดการเจรจา การค้นหาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง ทำงานวิจัยองค์ความรู้ที่เป็นระบบเพื่อส่งต่อให้ผู้อื่นนำไปใช้ 3) การฝึกพัฒนาการอ่านสำนวนอย่างจริงจังและการทำงานร่วมกับผู้พิพากษา

หลักการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะผู้ประนีประนอมจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่ามีหลักการที่นำมาใช้ในการไกล่เกลี่ยและพัฒนาตัวผู้ประนีประนอมคือ (1) หมวดธรรมว่าด้วยศีลธรรมการประพฤติตนที่ดีเป็นแบบอย่างและเป็นเครื่องหมายของคนดี คนที่จะเป็นกัลยาณมิตรให้ผู้อื่น ได้แก่ หลักศีล 5 กัลยาณมิตร 7 สัปปริสธรรม 7 และมรรคมองค์ 8 (2) หมวดธรรมว่าด้วยการฝึกฝนตนเอง ได้แก่ การฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ, การมีสติ สมาธิ และขันติ (3) หมวดธรรมว่าด้วยการเสริมพลังการทำหน้าที่ ได้แก่ หลักพละ 5(4) หมวดธรรมว่าด้วยการนำไปใช้แก้ปัญหาค้นหาสาเหตุ ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 (5) หมวดธรรมว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้อื่น ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 การให้ การปราศจากอคติ 4 และ (6) หมวดธรรมว่าด้วยการสร้างให้เกิดความสามัคคีเข้มแข็งของผู้ประนีประนอมได้แก่ หลักอภิธานียธรรม 7 ถึงแม้ว่า ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการจะมีจุดแข็งที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีจุดอ่อนบางประการที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณลักษณะที่ควรได้รับการพิจารณา แต่เมื่อนำแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ก็พบว่า สอดคล้องกับคุณลักษณะทั้ง 11 ประการที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ไว้ว่าการพิจารณาคุณลักษณะใดที่ผู้ประนีประนอมควรได้รับการพัฒนา ผลการวิจัยได้ข้อสรุปว่า ควรจะพัฒนาคุณลักษณะทั้ง 11 ประการดังกล่าว ทั้งนี้ด้วยเหตุเพราะในคุณลักษณะใดที่ผู้ประนีประนอมมีอยู่แล้วเมื่อได้รับการพัฒนาก็จะยิ่งเข้มแข็งขึ้น ในขณะที่คุณลักษณะใดที่ขาดย่อมต้องได้รับความพัฒนาให้ดีขึ้น และนอกจากนี้ข้อใดที่มีผู้เสนอไว้ก็ควรนำมาพัฒนาด้วยเช่นกัน ดังนั้นในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะเรียกคุณลักษณะผู้ประนีประนอมที่ได้จากการสังเคราะห์งานเอกสารว่า คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 11 ประการประกอบด้วย

(1) **อุดมการณ์** คุณลักษณะที่เป็นหัวใจสำคัญของการเป็นผู้ประนีประนอม กล่าวคือ การที่ผู้ประนีประนอมมีหัวใจแห่งการเป็นผู้ให้ ปราบปรามและพร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวม ด้วยการอุทิศเวลาของตนให้กับสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน และไม่หวังผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นตามมา

(2) **สันติภายใน** คือ การจิตใจอ่อนน้อมถ่อมตน มีสติปัญญารู้เท่าทันอารมณ์อารมณ์ไม่เร่าร้อน จะสะท้อนให้เห็นถึงความจริงใจ ผ่านการแสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจ โดยผู้ประนีประนอมต้องมีความตระหนักรู้ตนเองมีสติรู้เท่าทันอารมณ์ของตน และสามารถจัดการอารมณ์เหล่านั้นได้ด้วยสติและปัญญาเป็นคุณลักษณะสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการมีอุดมการณ์ทำเพื่อผู้อื่น เพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและเป็นตัวชี้วัดความสุขที่ได้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย

(3) **ความรู้/ความเชี่ยวชาญ** ผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการควรมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการในการเจรจาไกล่เกลี่ย รอบรู้เรื่องเกี่ยวกับกฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่างๆ การนำความรู้และประสบการณ์ที่สะสมมาใช้ในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย การมีความรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้งในปรัชญาว่าด้วยการประนีประนอมในกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยจนมีความสามารถเป็นที่ยอมรับ ตลอดจนต้องเป็นผู้ที่มีความฉลาด ซึ่งต้องอาศัยการมีสติ สมาธิ เป็นฐานที่ทำให้เกิดปัญญาในการแก้ปัญหา โดยมีสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ มองเห็นคุณค่าและศรัทธาในสิ่งที่ตนทำ

(4) การฟังที่สะท้อนให้เห็นถึงความจริงใจ ความเอาใจใส่ของผู้ประนีประนอมในการนำไปสู่การค้นหาคำความต้องการที่แท้จริงของคู่ความทั้งสองฝ่าย

(5) การสนทนาอย่างสร้างสรรค์ ผู้ประนีประนอมควรมีทักษะการเจรจา การใช้วาจา คำพูด ต้องสะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจ การใช้เหตุผล การสื่อสารได้อย่างชัดเจน ชัดถ้อยชัดคำ ทำให้ผู้ฟังเกิดการยอมรับ กล่าวคือ ผู้ประนีประนอมจะต้องเป็นผู้มีศาสตร์และศิลป์ในการพูดที่มีใช้การโน้มน้าวทางออก แต่เป็นการประคองคู่ความทั้งสองฝ่ายให้หันหน้าหาทางออกที่เป็นไปได้ที่สุจริตร่วมกัน

(6) เชื้อถือได้ในฐานะผู้ช่วยหรือกัลยาณมิตรที่จะทำหน้าที่ในการระงับข้อพิพาท คุณลักษณะของผู้ประนีประนอมในด้านความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี ได้แก่ ดำรงตนอยู่ในศีล 5 อันเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐาน และปฏิบัติตนให้อยู่ในอุดมการณ์สากลและทำให้เป็นผู้นำเชื้อถือผู้อื่นไม่อาจตำหนิได้

(7) พร้อมพัฒนา ผู้ประนีประนอมที่ดีไม่ได้มาจากพรสวรรค์ในการสื่อสารเจรจา แต่เป็นเรื่องของการฝึกฝนพัฒนาและหมั่นหาความรู้อยู่เสมอ ทั้งความรู้ด้านนอกและความรู้ด้านใน ความรู้ด้านนอกเป็นเรื่องของศึกษาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ การศึกษาหาความรู้ด้านต่างๆ ที่จะมาพัฒนาตนเอง ความรู้ด้านในเป็นการศึกษาในทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการพัฒนาจิตและปัญญาของตนในด้านความประพฤติ คือ ศีล (ความประพฤติ วินัย สุจริตกาย วาจา และอาชีวะ) ด้านจิตใจ (จิตคุณธรรม คุณภาพ สุขภาพ และสมรรถภาพทางจิต) ด้านปัญญา (สัมมาทิฐิ) (ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ความคิดถูกต้องดีงาม)

(8) ความมุ่งมั่นรับผิดชอบคุณลักษณะที่ดีประการหนึ่งที่ผู้ประนีประนอมต้องยึดปฏิบัติคือ ความรับผิดชอบ การรับผิดชอบในความลับของถ้อยคำที่ได้พูดคุยกับคู่ความไม่ควรนำมาเปิดเผยปลายทางที่ยิ่งใหญ่ที่นอกเหนือจากการระงับข้อพิพาทแล้ว สุดปลายทางคือการคืนสัมพันธหรือการที่ทำให้คู่ความสามารถหันหน้ามาพูดคุยกันได้ด้วยดี ซึ่งหมายถึงความทุ่มเทความพยายามด้วยความอดสาหัสและอดทนในการติดตามเข้าร่วมการประนีประนอมข้อพิพาททุกครั้งซึ่งจะเป็นตัวสะท้อนถึงความมุ่งมั่นรับผิดชอบและความเป็นมืออาชีพของผู้ประนีประนอม

(9) ฉลาดในการสร้างสัมพันธ์ ผู้ประนีประนอมมิใช่จะทำหน้าที่เพียงลำพังจะต้องทำงานประสานกับเจ้าหน้าที่ บุคลากรของศาล ซึ่งจะ เป็นผู้เอื้อเพื่อข้อมูลการนัดหมายและการจัดเตรียมเอกสาร ภาพลักษณ์ของผู้ประนีประนอมจึงต้องสะท้อนถึงการมีสัมพันธ์ที่ดีทั้งต่อเพื่อนร่วมงาน การมีสัมมาคารวะต่อกันและกัน การไม่สร้างความแตกแยกในหมู่คณะ และการมีส่วนร่วมกลมกลืนกับหมู่คณะ

(10) ไหวพริบปฏิภาณ เป็นเรื่องของปัญญาในการแก้ปัญหาการบูรณาการทำให้มองเห็นได้ถูกต้อง (เป็นผู้รู้ได้เข้าใจชัด) กล่าวคือผู้ประนีประนอมควรที่จะรู้จักปัญหา รู้ว่าปัญหาข้อพิพาทคืออะไรสาเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง รู้คำตอบของปัญหา รู้ว่าปัญหาข้อพิพาทแก้ไขแล้วมีผล คือ สามารถทำให้คู่ความบรรลุข้อตกลงร่วมกันด้วยใจสมัคร บางครั้งการไกล่เกลี่ยด้วยวิธีเดียวกันก็ไม่ได้หมายถึงจะสำเร็จทุกกรณี ไหวพริบและปฏิภาณของผู้ประนีประนอมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าคุณลักษณะอื่นๆ

(11) **ความเป็นกลาง/ไม่อคติ** คุณลักษณะนี้จำเป็นว่าเป็นแกนกลางสำคัญของการเป็นผู้ประนีประนอมที่สามารถขาดได้เลย อันเนื่องจากหน้าที่หลักของผู้ประนีประนอมทำเพียงแค่อำนวยให้การเจรจาไกล่เกลี่ยบรรลุผล โดยผู้ประนีประนอมต้องไม่ไปชี้นำหรือชี้ขาดในผลของการเจรจา หากผู้ประนีประนอมสามารถรักษาคุณภาพในใจไม่ได้รับฟังความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะทำให้เห็นความจริงที่เป็นมูลเหตุแห่งความขัดแย้งและสามารถให้แนวทางหรือข้อมูลที่ทั้งสองฝ่ายสามารถนำมาพิจารณาร่วมกัน ดังนั้นผู้ประนีประนอมจึงต้องมีสติไม่ปล่อยหลงผิดเป็นลูกซึ่งในทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะลำเอียงเพราะรัก เพราะชัง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

การพัฒนาคุณลักษณะของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการตามหลักพุทธสันติวิธีสามารถนำไปปรับใช้ในศาลอื่นๆ ได้โดยอาจนำไปปรับให้เหมาะกับบริบทของแต่ละศาล และมีการติดตามการนำไปใช้ โดยเฉพาะการใช้แบบบันทึกเครื่องมือตรวจสอบตนเองเพื่อการฝึกฝนและพัฒนา สามารถนำไปใช้กับผู้ประนีประนอมได้ ระยะเวลาหรือช่วงของการใช้แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละศาล

2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการนำคุณลักษณะผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการไปทดลองฝึกและสร้างเสริมให้ผู้ประนีประนอมมีสมรรถนะที่ดีขึ้น
2. ควรศึกษาการนำคุณลักษณะผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการนี้ไปเป็นฐานในการไปพัฒนามาตรวัดผู้ประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือคัดเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่ผู้ประนีประนอม

References

- Daniel, B. & David A. H. (2010). *Mediator: Characteristics and Success in Conflict Management*. Translated by Dr. Banpot Tonthirawong. Bangkok: Torchlight
- Dispute Resolution Center, Legal Execution Department. (2016). *History and Background*. Retrieved June 22, 2018, from <http://branch.led.go.th/drc/about.asp>
- Phramaha Hansa Dhammahao. (2011). *Buddhist Peaceful Mean Integration of principles and conflict management tools*. Bangkok: Company 21 Century.
- Kongsila, P. & Phosri, W. (2016) . *The role of the Office of Dispute Resolution and Development of Mediation in the Court of Justice*, Retrieved May 20, 2018, from http://elib.coj.go.th/Article/j5_s_14.pdf
- Mahachulalongkorn University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok. MCU Press.
- Phra Adisak Wachirapanyo. (2016). *The characteristics of Buddhist integrators*. Thesis Master of Arts. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Sothasathien, S. (2016). *Communication Theory*. Bangkok: Poram Thong Printing Factory
- Thiansongjai, C. (2011) *Mediation Mediation Negotiation: Principles and Tools for Conflict Management*. Dissertation Doctor of Buddhist, Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

รูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1*

A Model of Teachers' Skills Development in Temple Education Welfare Schools in Sangha Administrative Region 1

¹พระครูสารกิจไพศาล (ปิยปุตโต), สมศักดิ์ บุญπού และ พระมหาญาณวัฒน์ จิตวฑฒโน

¹PhraKhru Sarakitpisan (Piyaputto), Somsak Boonpoo and PhramahaYannawat Thitavaddhano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: Piya_2499@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมวิธีทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 ในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ องค์ประกอบที่ 2 จุดมุ่งหมาย องค์ประกอบที่ 3 ระบบการดำเนินการ และองค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนา และ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 พบว่า มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะครูในโรงเรียนศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชน และศูนย์กลางการส่งเสริมอาชีพของชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะของครู; โรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัด; การปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1

Abstract

The objectives of this research were; 1) To study the state of teachers' skills in temple educational welfare schools in the area of the Sangha Administration Region 1, 2) To develop a model of teachers' skills development in temple educational welfare schools in the area of the Sangha Administration Region 1 3) To present the model of teachers' skills development in temple educational welfare schools in the area of the Sangha Administration Region 1. The data were analyzed by content analysis.

The results of the study found that:

1) The state of teachers' skills in temple educational welfare schools in the area of the Sangha Administration Region 1 in 5 aspects was at a high level; in monitoring and evaluation, learning atmosphere, learning plan management, teaching media and technology, and critical thinking learning.

2) A model of teachers' skills development in temple educational welfare schools in the area of the Sangha Administration Region 1 consisted of 4 main elements: 1. Principle 2. Purpose 3. Implementation, and 4. Development process

3) The model of teachers' skills development in temple educational welfare schools in the area of the Sangha Administration Region 1 was approved and could be implemented in teachers' skills development in order to prepare the temple schools as community learning centers, community activity centers, and community career promotion centers.

Keywords: Teachers' Skills Development; Temple Education Welfare Schools; Sangha Administrative Region 1

บทนำ

การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษา เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่น โดยการศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จัดการศึกษาซึ่งการจัดการศึกษาและการจัดการอบรม คือ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการ ศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา (Khongkhapanyo, 1997) เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นแนวปฏิบัติการอยู่ร่วมกันการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาภายในวัดและนอกวัด ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนและประชาชนทั่วไป จัดบริการทางวิชาการด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ชุมชนมีการสงเคราะห์แก่ผู้ประสบภัยต่างๆ การสงเคราะห์ทุนการสร้างโรงพยาบาล ตึกสงฆ์อาพาธ การสงเคราะห์ที่พักอาศัยผู้ได้รับความเดือดร้อน และการบริการแก่ประชาชนทั่วไป (Phramaha Wisit Dhiravangso, 2019)

การจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในระยะเวลาที่ผ่านมา จะพบว่าวิกฤตการณ์ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ เรื่องคุณภาพของศูนย์ฯ ที่ไม่เท่าเทียมกัน คนส่วนใหญ่อาจไม่มีสิทธิที่จะเลือก ต้องยอมให้ลูกหลานเรียนในศูนย์ฯ ที่ไม่แน่ใจในคุณภาพ การพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้มีคุณภาพเพื่อให้ประชาชนมีความมั่นใจที่จะส่งลูกหลานไปเรียนนั้น จะต้องมีการกำหนดมาตรฐานของศูนย์ฯ และทำให้การบริหารจัดการศูนย์ฯ มีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด การมีมาตรฐาน คือ การดำเนินกิจกรรมและการกิจต่างๆ ทั้งด้านวิชาการและการบริการ และการจัดการได้สร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการ ทั้งผู้รับบริการโดยตรง คือ ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม คือ ประชาชน และสังคมโดยรวมว่าการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีประสิทธิภาพและทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ (Chaitamat, 2019)การมีมาตรฐานเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ “ป้องกัน” ไม่ให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ และเกิดผลผลิตที่ไม่มีคุณภาพ ไม่ได้มาตรฐาน (Department of Religion, 2011) แสดงให้เห็นว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยเฉพาะการใช้องค์ประกอบต่างๆ และกระบวนการนำมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาที่จะส่งผลถึงความสำเร็จของควมมีประสิทธิภาพและคุณภาพการของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ดังผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาในสังคมไทย” พบว่า ผู้เรียนธรรมศึกษาทุกช่วงชั้น มีความคาดหวังสูงกว่า ตามสภาพความเป็นจริงทุกด้านต้องการศึกษาระบบศึกษาเพื่อนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน สำหรับหนังสือแบบเรียนธรรมศึกษายังขาดแคลน ภาครัฐควรให้การสนับสนุนในเรื่องดังกล่าว (Khamthong and Slathongtrng, 2007) โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับทักษะของครูที่ทำการสอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่ขาดทักษะด้านการต่างๆ เช่น ทักษะการสอน ทักษะการสอนในศตวรรษที่ 21 เป็นต้น

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวมา การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1” จะได้นำผลการวิจัยที่ศึกษามาพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กล่าวคือ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับใช้เป็นนโยบายในการวางแผนการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มุ่งพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นดี เก่ง และอยู่ร่วมทำงานกับคนอื่นได้อย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 มีการดำเนินการดังนี้ 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดและเพื่อสร้างแบบสอบถาม 2) ศึกษาสภาพทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 โดยมีประชากรในการวิจัย ได้แก่ ครูในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 70 โรงเรียน ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 เนื่องจากไม่ทราบประชากรที่ใช้ในการวิจัยที่แน่นอน ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างกรณีที่ไม่ทราบประชากรที่แน่นอน โดยใช้สูตรของ W.G. Cochran (1963) โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้ขนาดตัวอย่างอย่างน้อย 384 คน จึงจะสามารถประมาณค่าร้อยละ โดยมีความผิดพลาดไม่เกินร้อยละ 5 ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 เพื่อความสะดวกในการประเมินผล และการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 ตัวอย่าง ซึ่งถือได้ว่าผ่านเกณฑ์ตามที่เงื่อนไขกำหนด คือไม่น้อยกว่า 384 ตัวอย่าง และใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นการเลือกกลุ่ม

ตัวอย่างเจาะจงโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 4 จังหวัดๆ ละ 100 รูป/คน มีเครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 โดยการจัดสัมมนา (seminar) มีผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นครูผู้สอน หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการพัฒนาทักษะการสอนของครู จำนวน 10 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อใช้องค์ความรู้ดังกล่าวมาพัฒนาเป็นรูปแบบ มีเครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสัมมนา และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 เสนอรูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 โดยการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นครูผู้สอน หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการพัฒนาทักษะการสอนของครู หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 8 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) มีเครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

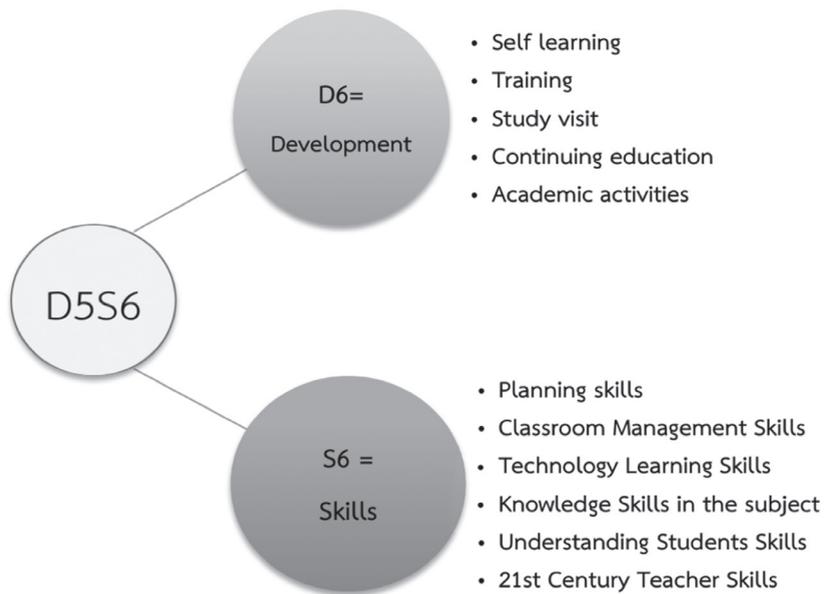
1. สภาพทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 ในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน คือ การติดตามประเมินผล การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ การวางแผนการจัดการเรียนรู้ การทำสื่อเทคโนโลยีการสอน และการจัดการเรียนรู้ให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. รูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ คือ การพัฒนาทักษะของครู และหลักของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์กลางที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ประกอบด้วย 1) พัฒนาเด็ก เยาวชนและประชาชนให้มีปัญญาและคุณธรรม 2) เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่หลากหลาย 3) เป็นฐานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 4) เป็นสายใยเชื่อมสัมพันธ์ชุมชน องค์ประกอบที่ 2 จุดมุ่งหมาย 1) เพื่อการพัฒนาทักษะครูในโรงเรียนศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ให้สามารถที่จะสร้างเสริมให้เกิดชุมชนคุณธรรม สังคมคุณธรรมจากการใช้พลังบวร คือ บ้าน-วัด-โรงเรียน (บวร) 2) เพื่อให้โรงเรียนศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้ดำเนินการพัฒนาทักษะของครูเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชนและศูนย์กลางการส่งเสริมอาชีพของชุมชน องค์ประกอบที่ 3 ระบบการดำเนินการ และองค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนา ประกอบด้วย ทักษะของครู 6 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการวางแผนการจัดการเรียนการสอนและบทเรียน ทักษะการจัดการชั้นเรียน ทักษะการเรียนรู้เทคโนโลยี ทักษะองค์ความรู้ในวิชา ทักษะความเข้าใจในนักเรียน และทักษะครูในศตวรรษที่ 21 และกระบวนการพัฒนา

ทักษะครู คือ 1) การเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) การฝึกอบรม 3) การศึกษาดูงาน 4) การศึกษาต่อ 5) การเข้าร่วมกิจกรรมวิชาการ 6) การแลกเปลี่ยนครูอาจารย์ระหว่างสถาบันฝึกอบรมกับสถานศึกษา

3. ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 พบว่า มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะครูในโรงเรียนศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชน และศูนย์กลางการส่งเสริมอาชีพของชุมชน

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 เพื่อการพัฒนาทักษะครูในโรงเรียนศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (ศพอ.) ให้สามารถที่จะสร้างเสริมให้เกิดชุมชนคุณธรรม สังคมคุณธรรมจากการใช้พลังบวร คือ บ้าน-วัด-โรงเรียน (บวร) และเพื่อให้โรงเรียนศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (ศพอ.) ได้ดำเนินการพัฒนาทักษะของครูเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชนและศูนย์กลางการส่งเสริมอาชีพของชุมชน โดยสรุปเป็น “D5S6 MODEL” ดังแสดงในภาพ

ภาพองค์ความรู้จากการวิจัย D5S6 MODEL

อธิบายภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “D5S6 MODEL” ดังนี้

D5S6 MODEL เป็นกระบวนการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ดังนี้

D5 = Development การพัฒนา เป็นกระบวนการพัฒนาทักษะครู 5 ประการ เพื่อการพัฒนาทักษะครูในโรงเรียนศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชน และศูนย์กลางการส่งเสริมอาชีพของชุมชน ได้แก่

Self learning การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยให้มีการจัดทำชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามสาขาวิชาทั้งที่เป็นความรู้พื้นฐานสำหรับทุกคนและความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

Training การฝึกอบรม โดยการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมครูประจำการและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามความต้องการของครูและหน่วยงานต้นสังกัด

Study visit การศึกษาดูงาน เป็นการมุ่งเน้นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ใหม่กับการศึกษาดูงานเฉพาะอย่าง

Continuing education การศึกษาต่อ เป็นการส่งเสริมให้ครูทุกระดับและประเภทการศึกษามีวุฒิทางการศึกษาอย่างต่ำในระดับปริญญาตรีและเป็นการเตรียมพัฒนาครูประจำการให้มีวุฒิทางการศึกษาสูงขึ้นในระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอกเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาในสาขาต่างๆ

Academic activities การร่วมกิจกรรมวิชาการ เป็นการจัดกิจกรรมวิชาการที่หลากหลาย สอดคล้องกับความสนใจ และการปฏิบัติงานในหน้าที่ครู

S6 = Skills ทักษะ คือ ทักษะของครูโรงเรียนศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่สำคัญ 6 ทักษะ ได้แก่

Planning skills ทักษะการวางแผน เป็นการวางแผนการจัดการเรียนการสอนและบทเรียนของครูในโรงเรียนศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อทำให้บทเรียนน่าสนใจและตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้และสร้างความตระหนักทางวัฒนธรรมและสังคมที่หลากหลายของชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงความสำคัญของการเตรียมแผนการจัดการเรียนรู้และบทเรียน มีลักษณะคือ 1) การกำหนดความต้องการของนักเรียน 2) จุดประสงค์หลักและผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง 3) การฝึกนักเรียน 4) เนื้อหาและภาระงาน 5) วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ 6) การประเมินผลนักเรียน

Classroom Management Skills ทักษะการจัดการชั้นเรียน เป็นการวางแผนการจัดการสนับสนุนให้มีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนในชั้นเรียนและการจัดกิจกรรมสนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อทำให้เห็นถึงความต้องการและความสามารถที่แตกต่างของนักเรียนในโรงเรียนศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยต้องตระหนักในเรื่องความเท่าเทียมและมีหัวข้อการเรียนรู้หลากหลาย ประกอบด้วย 1) การจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ 2) การจัดการกับปฏิสัมพันธ์ของนักเรียน 3) การจัดการบทเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้ 4) การจัดการความสัมพันธ์และพฤติกรรม 5) การจัดการตนเองของครู 6) การจัดการประมวลผลย้อนกลับ

Technology Learning Skills ทักษะการเรียนรู้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการบูรณาการการเรียนรู้เทคโนโลยีในชั้นเรียนและการใช้ภาษาเหมาะสม ประกอบด้วย 1) การจัดชั้นเรียน 2) การจัดชั้น

เรียนแบบ The IWB 3) การจัดการกับคอมพิวเตอร์ในชั้นเรียน 4) การค้นหาแหล่งเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ 5) การออกแบบสื่อการเรียนรู้ 6) การแก้ปัญหา

Knowledge Skills in the subject ทักษะองค์ความรู้ในวิชา เป็นความสามารถทางการวิเคราะห์ และกระบวนการใช้ภาษา ตั้งแต่การพูดไปจนถึงการเขียนข้อความเพื่อจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในโรงเรียนศูนย์ พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้เข้าใจมากขึ้น ประกอบด้วย 1) องค์ความรู้ทางภาษาและทักษะการวิจัย 2) การคัดเลือกและจัดระดับภาษา 3) มุ่งมั่นและฝึกปฏิบัติทางภาษา 4) พัฒนาความเข้าใจและการใช้ภาษาพูดและ ภาษาเขียน 5) การตอบสนองเพื่อสนับสนุนนักเรียน

Understanding Students Skills ทักษะความเข้าใจในนักเรียน เป็นความเข้าใจนักเรียนของครู และกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งครูสามารถจัดการสอนเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาและสนับสนุนนักเรียน เพื่อให้เกิดความสามารถในการเรียนรู้มากที่สุด ประกอบด้วย 1) ความรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ 2) ความ เข้าใจความต้องการจำเป็นของนักเรียน 3) การวางแผน 4) ความตระหนักส่วนบุคคล 5) สนับสนุนความเป็น ปัจเจกของนักเรียน

21st Century Teacher Skills ทักษะครูในศตวรรษที่ 21 เป็นเป็นทักษะที่สำคัญที่ครูต้อง ทำงานร่วมมือกับผู้อื่นเพื่อนำเทคโนโลยีใหม่เข้าสู่ชั้นเรียนและเตรียมนักเรียนออกสู่โลกกว้าง ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการชั้นเรียน 2) การจัดบทเรียนให้สอดคล้องกับชีวิตจริง 3) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ 4) เทคโนโลยี 5) ความเป็นสากล 6) ความร่วมมือ 7) การพัฒนาวิชาชีพ

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1” ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

จากผลการศึกษาสภาพทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะ สงฆ์ ภาค 1 ในภาพรวม พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีระดับการ ปฏิบัติมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีระดับการการปฏิบัติมากไปน้อย ได้แก่ การติดตามประเมินผล การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ การวางแผนการจัดการเรียนรู้ การทำสื่อเทคโนโลยีการสอน และการจัดการ เรียนรู้ให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Romine Stephen (1975) ที่พบว่าการ จัดสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ดีขึ้น ผู้สอนจะต้องสร้างสภาพการ เรียนการสอน 1) ด้านบุคลิกภาพของผู้สอน ต้องเป็นคนกระฉับกระเฉง มีอารมณ์ขัน สนใจในวิชาที่ตนเอง สอน ให้ความจริงใจและเป็นกันเองกับนักเรียน 2) ด้านการเตรียมการสอน มีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี ชี้แจงให้ผู้เรียนรู้ถึงวัตถุประสงค์และเครื่องอำนวยความสะดวก รวมทั้งแนะนำหนังสืออ้างอิงต่างๆ 3) ด้านผล การสอนที่ผู้เรียนได้รับ ผู้เรียนต้องได้รับประโยชน์สมควรตามความตั้งใจจากวิชาที่เลือกเรียน ผู้เรียนมีส่วน ร่วมในกระบวนการเรียนและลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง 4) ด้านการเสนอเนื้อหา เช่น พูดหรืออธิบายชัดเจน

ใช้คำถามและกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด สามารถใช้วิธีการสอนแบบต่างๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหา 5) ด้านการประเมินผล การนำข้อมูลย้อนกลับและเสริมแรงทางการเรียน เช่น มีการทำรายงานผลการเรียนภาคปฏิบัติ หรือผลการทดสอบ เมื่อตรวจสอบแล้วจะต้องรีบแจ้งให้ผู้เรียนทราบทันที ดังนั้นการที่ครูผู้สอนจะสามารถปฏิบัติการสอนได้ดีมีประสิทธิภาพและบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ นั้น (Sakprasertphon, 2016) ประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านตัวครูผู้สอน วิธีการสอน สื่อเทคนิคการสอนต่างๆ บรรยากาศสภาพแวดล้อมและปัจจัยสนับสนุนอื่นๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพการสอนของครูประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ (Eun, 2002) ได้แก่ การเตรียมการสอนของครู การใช้สื่อการสอนของครู การวัดและประเมินผลของครู บรรยากาศในการเรียนการสอน การให้การเสริมแรงแก่นักเรียน ความสัมพันธ์ครูและนักเรียน ประสบการณ์ในการสอนของครู บุคลิกภาพของครูผู้สอน เจตคติต่อการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างครูภายในโรงเรียน สภาพเศรษฐกิจของครู ชีวัญและกำลังใจของครู

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำรูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 ไปพัฒนาให้สามารถปฏิบัติได้จริง ให้การสนับสนุนงบประมาณ การพัฒนาบุคลากร และกิจกรรมศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เพียงพอต่อความต้องการ
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและโรงเรียนการกุศลของวัด ควรให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน หรือร่วมพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนในแต่ละท้องถิ่นของประเทศ รวมทั้งควรมีการสนับสนุนงบประมาณเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนการกุศลของวัด และมีการทำวิจัยในประเด็นกระบวนการพัฒนาการบริหารงานในแต่ละด้านของศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ควรเน้นประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารงานทั่วไปของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษาวิจัยนี้มีประเด็นที่ควรศึกษาต่อยอดให้ละเอียดอีกหลายมิติที่ควรดั่งต่อไปนี้

1. เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ควรเน้นประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารงานวิชาการ
2. การทำวิจัยในประเด็นกลยุทธ์การบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ควรเน้นประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารงานบุคคลของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษา
3. การทำวิจัยในประเด็นกระบวนการพัฒนาการบริหารงานในแต่ละด้านของศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ควรเน้นประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารงานทั่วไปของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษา

References

- Chaitamat, A. (2019). The Development of Internal Quality Assurance Operation Model for Schools under the Secondary Educational Service Area Office 23. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 4(1), 29-44.
- Department of Religion, Ministry of Culture. (2011). *Project Implementation Guidelines Buddhist Sunday School Center Project Fiscal Year 2011*. Bangkok: Department of Religion.
- Eun, S. (2002). Contextual Autonomy in EFL Classrooms: A Critical Review of English Teaching Methods in South Korea. *Dissertation Abstracts International*. 62(11), 3666-A.
- Khamthong, A. and Slathongtrng, P. (2007). *Dhamma Scholar, Elementary Level is currently in use the revised version*. Bangkok: Agricultural Cooperative Federation of Thailand Printing.
- Khongkhapanyo, V. (1997). *Documentation Ecclesiastical and Religion Rule*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Wisit Dhiravangso. (2019). Development of the Competency of Sangha Administrators in Surin Province. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 4(1), 169-180.
- Romine, S. (1975). Student and Faculty Perceptions of an Effective University Instructional Climates. *The Journal of Education Research*. 68(6), 139-143.
- Sakprasertphon, S. (2016). *Strategic Planning of Management for Buddhist Sunday Center*. Dissertation Doctor of Philosophy (Buddhist Educational Administration). Graduate School of Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- W.G. Cochran. (1963). *Sampling Techniques*. (2nd ed.). New York: John Wiley & Sons.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน* A Propagation Leadership Development Model for Administrative Monks in the Andaman Coastal Area

¹พระมหาญาณพล ญาณปญโญ, อินถา ศิริวรรณ
และ พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน

¹PhramahaYanapon Yanapunyo, Intha Siriwan
and PhramahaYannawat Thitavaddhano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: yanapon1987@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยมีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาในส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ในภาพรวม พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทั้ง 3 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ฝั่งอันดามัน มีองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ องค์ประกอบที่ 3 ระบบและกลไก องค์ประกอบที่ 4 วิธีการดำเนินงาน และองค์ประกอบที่ 5 แนวทางการประเมินผล

3. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ฝั่งอันดามัน มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปพัฒนาพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

คำสำคัญ: รูปแบบ; การพัฒนาภาวะผู้นำ; การเผยแผ่

Abstract

The purpose of this research were 1) To study the propagation leadership of administrative monks in the Andaman Coastal Area. 2) To enhance the propagation leadership model for administrative Monks in the Andaman Coastal Area. 3) To present the propagation leadership model for administrative Monks in the Andaman Coastal Area. The multi-method to be used in this study. The questionnaire and discus group were the tools. Content analysis and mean, \bar{X} , Percentage and S.D to be used for the data analysis, the quantitative research to be used for this field.

The result of this study followed:

1. The propagation leadership of administrative monks in the Andaman Coastal Area was an overall performance at the height level. Having considered in each side it was found that 3 aspects: knowledge, skills, and personality was a performance at height level.

2. The propagation leadership development model for administrative Monks in the Andaman Coastal Area it consists of 5 aspects as following;- 1) Principle 2) Objective 3) System and Mechanism 4) Methodology and 5) Evaluation guideline

3. The propagation leadership development model for administrative Monks in the Andaman Coastal Area is an appropriate approach in term of propagation leadership development for administrative Monks in the Andaman Coastal Area.

Keywords: Model; Leadership Development; Propagation

บทนำ

วัดและพระสงฆ์ถือว่าเป็นศูนย์กลางเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการพัฒนาจิตใจและพัฒนาประชาชนเปรียบประดุจเหมือนตะเกียงให้แสงสว่าง เป็นประโยชน์แก่ผู้คนเป็นตะเกียงทางจิตวิญญาณของชาวบ้าน เพราะฉะนั้นพระสงฆ์จึงเป็นผู้นำการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งทั้งหลายทั้งปวงทั้งภายในวัดและภายนอกวัดด้วยหลักความถูกต้องดีงาม และได้ประโยชน์สูงสร้างความเจริญก้าวหน้าเป็นปึกแผ่นต่อวัดวาอาราม และเป็นประโยชน์แก่พุทธบริษัทที่เป็นชาวบ้านอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ (Department of Religious Affairs, Department of Religious Affairs, 1998) โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้านปัญญาเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างศรัทธาของสาธุชนชนทั่วไป (Department of Religious Affairs, Office of National Buddhism, 2005) ดังนั้น ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในทุกระดับ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนากิจการงานคณะสงฆ์ พัฒนาคณะพัฒนาประเทศและจะต้องมีคุณลักษณะ คือ ผู้นำต้องมีคุณสมบัติ เช่น มีสติปัญญา ความดีงามความรู้ความดีงามและความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงามและลักษณะผู้นำที่มีคุณภาพต้องประกอบด้วย หลัก 3 ประการ คือ มองกว้าง คิดไกล และใฝ่สูง ตลอดจนต้องมีประสิทธิภาพตามแนวทางของหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคนและสังคม (P.A. Payutto, 2003) เพื่อสร้างศาสนทายาทและดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนให้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (Phrakrunonthakitkosol, 2019; Nyani, 2018) คณะสงฆ์ต้องปฏิรูประบบโครงสร้างการปกครองโดยยึดหลักพระธรรมวินัย (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) และมีการกระจายอำนาจ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการระดับต่างๆ ให้พระสงฆ์ที่อยู่ในเขตนั้นๆ ได้มีโอกาสคัดเลือกผู้นำของตน มีการตั้งสำนักงานเจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับที่ถาวร และมีแนวทางป้องกันภัยของพระพุทธศาสนาอันจะพึงมีในอนาคต (Phramaha Sanya khantidhammo Treesawat, 2018; Pinyonattagarn, 2018)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 มหาเถรสมาคมในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่และบทบาทที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ด้าน ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งบทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ที่กล่าวมา จะสำเร็จได้นั้น มีคุณลักษณะภาวะผู้นำทางพระพุทธศาสนาที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำ หรือมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ได้มีการศึกษาตั้งแต่คุณลักษณะของผู้นำอำนาจของผู้นำพฤติกรรมของผู้นำแบบต่างๆ และในปัจจุบันได้มีการศึกษาภาวะผู้นำอยู่ตลอดเวลา โดยพยายามหาภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลในแต่ละองค์กร หรือในสถานการณ์ต่างๆ (Kangpeng & Kanlong, 2010)

องค์กรคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ซึ่งเป็นกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง อันเป็นหนึ่งใน 18 กลุ่มจังหวัด

กลุ่มจังหวัดที่ได้แต่งตั้งขึ้นตามประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ เรื่อง การจัดตั้งกลุ่มจังหวัดและกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 26 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2551 คณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2552 ด้วยเหตุนี้ คณะสงฆ์จึงต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการวัด (Kanjana, 1999) โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำการบริหารจัดการและดูแลวัดให้กันไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม โดยเฉพาะด้านการเผยแผ่อันเป็นหัวใจของหลักพระพุทธศาสนา จนมีคำกล่าวว่า พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชน พระสงฆ์ย่อมเป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา (Phradhamvarodom, 1996) ดังนั้น พระสังฆาธิการควรเป็นผู้มีภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่เพื่อทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันจะส่งผลถึงความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป

จากความเป็นมาและความสำคัญดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อนำประโยชน์มาใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ทั้งแก่องค์กรสงฆ์ สังคมประเทศชาติ และสังเคราะห์บูรณาการสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่อันจะเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับวัดในปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีการดำเนินการดังนี้

- 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดและเพื่อสร้างแบบสอบถาม

2) ศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดยมีประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 17 จำนวน 3,968 รูป และมีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 17 จำนวน 351 รูป โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซี และ มอร์แกน(Krejcie & Morgan, 1970) มีเครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระสังฆาธิการ ในพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา 5 จังหวัดๆ ละ 3 รูป จำนวน 15 รูป ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) มีเครื่องมือในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 เสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ พระสังฆาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน 12 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) มีเครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ในภาพรวม พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทั้ง 3 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการ ประกอบด้วย 1) พัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน 2) พัฒนาภาวะผู้นำการเผยแผ่อันเป็นหลักการสำคัญต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับซึ่งสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ 3) พัฒนาพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันให้มีความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีวัตถุประสงค์การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ บุคลิกภาพ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจของพระสังฆาธิการให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามธรรมวิธี

องค์ประกอบที่ 3 ระบบและกลไก ระบบและกลไกของการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีการเตรียมการพัฒนาเพื่อให้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1) การเตรียมการก่อนการพัฒนา 2) การเตรียมการระหว่างการพัฒนา 3) การเตรียมการหลังการพัฒนา

องค์ประกอบที่ 4 วิธีการดำเนินงาน วิธีการดำเนินงานการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ก. ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ 1) ด้านความรู้ (1) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคม ด้านการเผยแผ่ (2) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ (3) ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนา ทั้งปริยัติ และปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่ต้องสอนคนอื่น และความรู้ทางภาษาท้องถิ่นที่ตนไปอยู่เผยแผ่ โดยเข้าใจพื้นฐานชีวิตและวัฒนธรรมคนที่จะไปสอน (4) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 6 ประการ คือ ห้ามการทำความชั่ว ส่งเสริมให้ทำความดี ให้ฟังและรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง อธิบายให้รู้ในสิ่งที่ไม่เข้าใจ อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง (5) ความรู้ในทางธรรมและความรู้ในโลกเพื่อจะนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) ด้านทักษะ (1) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ (2) เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา (3) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ (4) การมุ่งเน้นให้สอนประชาชนให้มีความรู้ในเรื่องธรรมะอย่างรอบด้าน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง (5) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่และการบริหารจัดการเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด (6) เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (7) ทักษะตามหน้าที่ทูต 8 ประการ 3) ด้านบุคลิกภาพ (1) เป็นผู้มีความประพฤติดีตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ (2) เป็นผู้ปฏิบัติในทางพระวินัย (3) เป็นผู้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (4) เป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาทำที่อื่นจะทำให้เสียบุคลิกภาพ 4) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (1) วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เป็นวิธีที่เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน (2) วิธีการปฏิบัติเชิงรุกหรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน หรือวิธีการบริการชุมชน (3) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น (4) วิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการเข้าหาหัวหน้าผู้เป็นผู้นำทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ

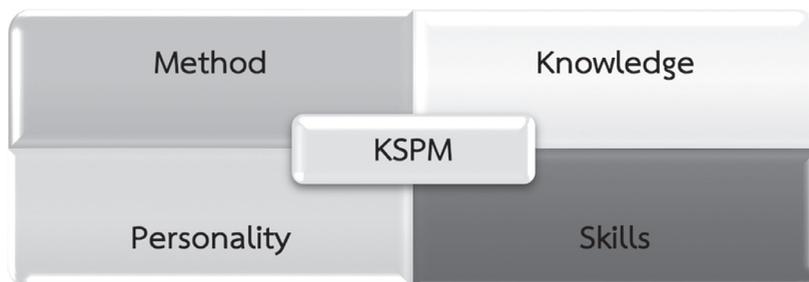
ข. การพัฒนา เป็นกระบวนการพัฒนาในการเพิ่มพูนความรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย 1) การให้การศึกษาแก่พระสังฆาธิการเกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคม 2) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้พัฒนาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยายและผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ 3) การอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาค

ทฤษฎีและปฏิบัติ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา 4) การระดมสมอง เป็นการประชุมกลุ่มเล็ก เพื่อเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี โดยไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี 5) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของพระสังฆาธิการที่มีผลงานดีเด่นด้านการเผยแผ่และวัดที่มีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีเด่น

องค์ประกอบที่ 5 แนวทางการประเมินผล 1) ประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ 2) การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง 3) สะท้อนผลการประเมินเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ 4) การตั้งคณะกรรมการิกรทำงานเพื่อติดตามผลงานและกำหนดยุทธศาสตร์ โดยคณะสงฆ์ภาคคณะสงฆ์ภาค 17 ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง ร่วมกันดูแล

3. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปพัฒนาพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจของพระสังฆาธิการให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามธรรมวิธีแก่มหาชนเป็นอันมาก

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีวัตถุประสงค์การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ สำหรับพระสังฆาธิการใน 4 ประการ ประกอบด้วยความรู้ ทักษะ บุคลิกภาพ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจของพระสังฆาธิการให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามธรรมวิธี โดยยึดถือปฏิบัติตามพระพุทธพจน์ในการส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชน เพื่อความสุขแก่มหาชน” โดยสรุปเป็น “KSPM MODEL” ดังแสดงในภาพ

ภาพองค์ความรู้จากการวิจัย KSPM MODEL

อธิบายภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “KSPM MODEL” ดังนี้

KSPM MODEL เป็นการนำหลักการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ด้านการเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน เพื่อเป็นการประกาศพระพุทธศาสนาแพร่หลายรุ่งเรืองไปทั่วสารทิศอันจะเป็นการทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างมั่นคง

K = Knowledge คือ ความรู้ เป็นความรู้ที่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันควรศึกษาเรียนรู้ ได้แก่ 1) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผยแผ่ 2) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ 3) ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนา ทั้งปริยัติ และปฏิบัติ 4) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ (1) ห้ามการทำ ความชั่ว (2) ส่งเสริมให้ทำความดี (3) ให้ฟังและรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (4) อธิบายให้รู้ในสิ่งที่ไม่เข้าใจ (5) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (6) บอกราคาดังชีวิตที่ถูกต้อง 5) ความรู้ในทางธรรมและความรู้ในทางโลก เพื่อจะนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่พุทธศาสนา

S = Skills คือ ทักษะ เป็นทักษะที่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันควรศึกษาเรียนรู้ให้มีความเชี่ยวชาญ ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ 2) เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา 3) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ 4) การมุ่งเน้นให้สอนประชาชนให้มีความรู้ในเรื่องธรรมะอย่างรอบด้าน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง 5) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่และการบริหารจัดการเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด

P = Personality คือ บุคลิกภาพ เป็นบุคลิกภาพที่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ควรประพฤติเป็นประจําสม่ำเสมอให้เป็นกิจวัตร และให้เกิดขึ้นภายในตนเอง ได้แก่ 1) เป็นผู้มีคุณธรรมตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวงการทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งปวงด้วยกาย วาจาและใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เป็นผู้มีจิตใจเบิกบาน มีความเมตตาปรานีต่อทุกคนมีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ 2) เป็นผู้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นผู้สํารวมระวางในการบริโภคใช้สอยเสนาสนะเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสงบไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แม่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น 3) เป็นผู้มี ความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอันจะทำให้เสียบุคลิกภาพในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบากยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา

M = Method คือ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ควรศึกษาให้เกิดความเชี่ยวชาญและควรมีความกล้าหาญในการนำวิธีการไปใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) วิธีการปฏิบัติเชิงรุกหรือเยี่ยมเยียนตามบ้านหรือวิธีการบริการชุมชน เป็นวิธีที่การเผยแผ่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้านและพระภิกษุสงฆ์ เช่น การเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนช่วยเหลือชาวบ้าน

โดยวิธีแก้ปัญหา โดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม 2) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเผยแผ่ให้มากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรูสึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังธรรมเทศนา และการแสดงธรรมด้วยภาษาท้องถิ่นตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ในภาพรวม พบว่ามีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านจากด้านที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาด้านที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด พบว่า ด้านความรู้ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านทักษะ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และด้านบุคลิกภาพ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งหากมีการพิจารณาในทั้ง 3 ด้านของภาวะผู้นำด้านเผยแผ่อย่างละเอียดจะพบว่า

ด้านที่ 1 ความรู้ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด 3 อันดับแรก พบว่า ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดหลักการ 6 ประการ คือ ห้ามการทำความชั่ว ส่งเสริมให้ทำความดี ให้ฟังและรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา และบอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง มีความรู้ความเข้าใจหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง มีความรู้แม่นยำในหลักคำสอนทางศาสนาดี ทั้งปริยัติและปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี

ด้านที่ 2 ทักษะ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด 3 อันดับแรก พบว่า ส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ให้ดีขึ้นและจัดให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดให้มีปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย มีวิธีการ ทักษะในการเทศนา บรรยายธรรม ที่จะสามารถสร้างความศรัทธาแก่ผู้ฟังธรรม ได้แก่ การเปรียบเทียบธรรม การให้แง่คิดในการใช้ชีวิตที่ดี

ด้านที่ 3 บุคลิกภาพ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด 3 อันดับแรก พบว่า มีศรัทธามีความภูมิใจในการครองเพศบรรพชิตอันเป็นอุดมเพศอันประเสริฐ และมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการถ่ายทอดคำสอนเพื่อชีวิตที่ดีงามตาม

ระดับความศรัทธาของผู้คน มีความอดทนไม่แสดงกิริยาทำที่อื่นจะทำให้เสียบุคลิกภาพ มีความอดทน อดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา มีคุณธรรมลักษณะพื้นฐานในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจาและใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่ประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เป็นผู้มึจิตใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคน มีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธวัชชัย ฉินสงธีระพานิช (Chinsongteerapanit, 2016) ผลการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส คือ หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรมหน้าที่อำนวยความสะดวกในการ บำเพ็ญกุศล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลงานวิจัยนี้ไปพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์และจำเป็นต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ และพัฒนาการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาให้บรรลุเป้าหมายได้

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลงานวิจัยนี้ไปพัฒนาเป็นคู่มือประกอบรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยแนวทางการเสริมสร้างความสามัคคีของพระสังฆาธิการภาค 17 หรือในภาคอื่นๆ เพื่อค้ำจุนธรรมนูญหรือข้อตกลงร่วมมือกันในการสร้างเป็นเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการทุกระดับ โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการริเริ่มสร้างสรรค์ และพัฒนาพระสังฆาธิการด้านภาวะผู้นำด้านเผยแผ่

2.2 ควรวิจัยบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันให้ปรากฏชัดเจน

References

- Chinsongteerapanit, T. (2016). *Development of the Propaganda Competency of the Abbot of the Monastery*. Dissertation Doctor of Philosophy. Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Department of Religious Affairs, Department of Religious Affairs. (1998). *A guide to the development of a temple park*. Bangkok: Religion printing.
- Department of Religious Affairs, Office of National Buddhism. (2005). *Wat Pattana 48*. Bangkok: Office of National Buddhism Printing.
- Kangpeng, S. & Kanlong, S. (2010). *Organizational leadership: concepts, principles, theories, and research*. Khon Kaen: Klangnanavitaya Printing.
- Kanjana, P. (1999). *Management Guide and Measurement Management*. Bangkok: Department of Religious Affairs.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607 - 610.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.
- Nyani, Y. (2018). Buddhist Cardinal Principles for Peace and Harmony. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(1), 19-29.
- P.A. Payutto. (2003). *Leadership: Important to the Development of the Country*. Bangkok: Thammasapha.
- Phradhamvarodom. (1996). *Governance*. Bangkok: Religion.
- Phrakrunonthakitkosol (Sirichai Kokrathok). (2019). The Development of Change Management Model Toward Excellence of The Buddhist Institutions. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(1), 55-69.
- Phramaha Sanya khantidhammo Treesawat. (2018). A Model of Thai Sangha Administration in the Future. *Journal of MCU Peace Studies*, 6(1), 711-728.
- Pinyonattagarn, D. (2018). Mind and Enlightenment in Buddhism. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(1), 31-44.
- Thawondhammo, R. (2011). *The management of the Sangha is the learning center of Wat Phai Lom community. Chanthanimit District Amphoe Mueang Chanthaburi Chantaburi province*. Research Report. Resources Faculty of Social Sciences. Wat Phai Lom (Royal Monastery): Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Watano, T. (2018). Wisdom: The process of developing wisdom according to the scriptures. *Journal of MCU Peace Studies*, 6(3), 1014.

ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจ อาสภมหาเถระ)

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์*

Leadership in Sangha Administration of Somdet Phra Phuthajan (Arch Asabha Mahathera)

¹บุญมา แพ่งศรีสาร และ สมศักดิ์ บุญปู

¹Boonma Phaengsrisara and Somsak Boonpoo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: smingnakornin@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกและภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาวิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจ อาสภมหาเถระ) และ 3) เพื่อเสนอภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจ อาสภมหาเถระ) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์เอกสาร 2) การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน ใช้เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ และ 3) การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 8 รูป/คน ใช้เครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกพบว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจ อาสภมหาเถระ) เป็นผู้นำที่มีความสามารถในการสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามทำงานให้แก่องค์กร จนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำแบบมีวิสัยทัศน์ แบบการเปลี่ยนแปลงและแบบมีศีลธรรม และมีภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามหลัก ปาปนิยกรรม 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 สัมปยุตธรรม 7 ทศพิธราชธรรม 10 และภาวะผู้นำตามหลักธรรมที่เป็นบทบาทและหน้าที่ ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 สังคาลกสูตรว่าด้วยทิศ 6 อปริหานิยธรรม 7

* Received January 15, 2019; Revised August 02, 2019; Accepted August 09, 2019

2. วิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ยึดหลักการ ยึดความถูกต้อง ทำตนเป็นแบบอย่าง มีความริเริ่ม และส่งเสริมผู้ตามให้ทำงานตามหลักการเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรและสังคมทั่วไปให้มีผลดีทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3. ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์พบว่า มี 8 ประการ คือ 1) เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 2) เป็นผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว 3) เป็นผู้มีความรอบรู้ 4) เป็นผู้มีความมนุษยสัมพันธ์ 5) เป็นผู้ที่มีทีมงานที่ดี 6) เป็นผู้มีความอดกลั้นอดทน 7) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม 8) เป็นผู้ให้อภัย ที่ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือการปกครอง ศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ เผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณะสงเคราะห์ ผู้นำในระดับต่างๆ ควรมีภาวะผู้นำและบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายใต้ภาวะผู้นำดังกล่าวโดยสามารถดูตัวเองออก บอกตัวเองได้ ใช้ตัวเองเป็น เห็นสังฆธรรม และนำความรู้สู่สากล

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร); การบริหารกิจการคณะสงฆ์

Abstract

The objectives of this research are; 1) to study theories of western leadership and Buddhist leadership, 2) to study the methods of Sangha administration of Somdejphraphutthachan (Arch Asabha Mahathera), and 3) to propose the leadership of Somdejphraphutthajarn (Arch Asabha Mahathera) in Sangha administration. The data of this qualitative study were obtained from 1) documents, 2) interviews with 17 key informants, and 3) focus group discussions with 8 experts, and then analyzed by content analysis.

The research results found that:

1. According to western leadership theories, Somdetphraphuthajan (Arch Asabha Mahathera) was capable to build leadership in himself, had a version and could inspire his subordinates to sacrifice for the organization successfully and effectively corresponding with Visionary, Transformational and Moral Leadership Theories. According to Buddhist leadership principles, he followed the principles of Papanika Dhamma, Brahmavihara Dhamma, Sangahavatthu Dhamma, Sappurisa Dhamma, Dasabidharaja Dhamma, and principles of leadership in the role and obligation consisting of Rajasangahavatthu, Saraniya Dhamma, Disa in Singalaka Sutta, and Aparihaniya Dhamma.

2. In the Sangha administration approach, Somdetphraphuthajan (Arch Asabha Mahathera) applied the principles of participative management, rule of law, righteousness, exemplary behaving, and creativity in his performance, and he encouraged the others to work for duty sake for the benefits of organization and society.

3. In Sangha administration, 8 leadership characteristics could be found in Somdetphraphuthajan (Arch Asabha Mahathera) as follows; 1) Vision, 2) Courage and intention, 3) Knowledge, 4) Human relation, 5) Teamwork, 6) Patience, 7) Honest and Fairness, and 8) Forgiveness. These leadership characteristics were applied in Sangha administration in 6 aspects; Administration, Ecclesiastical Education, Welfare Education, Propagation of Buddhism, Public Assistance, and Public Welfare. The leaders in all levels should achieve the aforementioned leadership and administrate their organizations successfully in accordance with the full qualification of self-realization, moralization, intellectualization, naturalization, and generalization.

Keywords: Leadership; Somdetphraphuthajan (Arch Asabha Mahathera); Sangha Administration

บทนำ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำดูแลปกครองคณะสงฆ์ แม้ว่าจะเกิดปัญหาจากภายในและภายนอกคณะสงฆ์ก็ตาม พระพุทธองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้รอดพ้นจากภัยต่างๆ ได้ จนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว พระมหากัสสปะเป็นพระสาวกที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะสงฆ์ให้เป็นประธานใหญ่ในการทำสังคายนาครั้งที่ 1 ที่ถ้ำสัตตบรรณ ในเขาเวภาระ เขตกรุงราชคฤห์ (Longsamrang, 1998) หลังจากการสังคายนาพระธรรมและวินัยครั้งที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งพระมหาเถระไปประกาศพระพุทธศาสนา 9 สาย และประเทศไทยได้รับผลจากการเผยแผ่คราวนั้นด้วย (Prayudh Payutto (P.A. Payutto) and Phavirai, 1989) ทำให้พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานในดินแดนสุวรรณภูมิ อันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยและอีกหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาตั้งแต่ยุค กรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของไทย ซึ่งการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยเท่าที่ปรากฏหลักฐานมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และได้รับการอนุโลมไปตามแบบแผน ประเพณี บ้านเมืองในสมัยนั้น ทำให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไขมาโดยตลอด เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองและพระธรรมวินัย ในปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ถูกกำหนดโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายเถรสมาคม เป็นต้น (Phra Methee Thammamaporn (Prayoon Thammamitto), 1996)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 มหาเถรสมาคมในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่และบทบาทที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งพระสังฆาธิการผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น นับว่ามีบทบาทสำคัญที่จะทำให้กิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ (Rodjunwong, 2017) ในบรรดาพระสังฆาธิการผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้งในอดีตมีหลายรูป แต่มีพระสังฆาธิการรูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นผู้นำการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 จากพม่ามาเผยแพร่ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ท่านดำรงตำแหน่งสำคัญทางการคณะสงฆ์ คือ สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ซึ่งเทียบได้กับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และได้ดำรงตำแหน่งสภานายกมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ นอกจากนี้ท่านยังเป็นพระมหาเถระผู้เฝ้ามองในความเจริญของงามของพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายปริยัติและปฏิบัติ ผลงานของพระเดชพระคุณได้กระจายไปทั่วโลก และได้สร้างความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ เช่น ประเทศพม่า อินเดีย ศรีลังกา อังกฤษ และอเมริกา เป็นต้น อันเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปทั่วทุกมุมโลก (Thankeaw,

2008) ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่พบว่า มีผู้ใดทำการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงเป็นสาเหตุที่ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่องนี้

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์” อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรคณะสงฆ์ไทยเป็นสถาบันหนึ่งในพระพุทธศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของประเทศ และเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับต่างๆ ในการนำความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกและตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)
3. เพื่อเสนอภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตก และภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. แหล่งข้อมูล ได้แก่ ตำรา หนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
2. เครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลและทำการวิเคราะห์ข้อมูล
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยอ่านตำรา หนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยละเอียด แล้วสรุปสาระสำคัญ
4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาวิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. แหล่งข้อมูล ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับผลงานและแนวคิดสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) จำนวน 17 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นศิษย์ จำนวน 8 รูป/คน และ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำแนวคิดการบริหารไปปฏิบัติ จำนวน 9 คน

2. เครื่องมือ เป็นแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

2) นำหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์และเอกสารที่จำเป็นของการวิจัยแก่ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง โดยผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านเป็นผู้กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการให้สัมภาษณ์

3) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์และทำการบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปตามแบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 เสนอภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. แหล่งข้อมูล ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ ด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับผลงานและแนวคิดสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) จำนวน 8 รูป/คน โดยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection)

2. เครื่องมือ เป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการจัดสนทนากลุ่มและกำหนดประเด็นในการสนทนากลุ่ม โดยมีขั้นตอนการเตรียมการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1) ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย การจัดทำกำหนดการสนทนากลุ่ม การจัดทำหนังสือเชิญ ประธานพร้อมคำกล่าวเปิด และคำกล่าวรายงานต่อประธาน การประสานงานเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม การขออนุมัติใช้สถานที่พร้อมโสตทัศนูปกรณ์ในการจัด และการจัดทำเอกสารประกอบการ สนทนากลุ่ม ประกอบด้วยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

- 2) ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม นำเสนอวิทยานิพนธ์ ดำเนินการอภิปราย และจัดบันทึกข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งทำการบันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง
- 3) ขั้นตอนการวิเคราะห์สรุปลักษณะสำคัญและข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม
4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกและตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า 1) ภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตก ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและผู้บริหารทุกระดับ และการที่จะทำให้องค์กรเป็นผู้นำที่มีความสามารถก็ต้องสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง อีกทั้งนิยามหรือความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำมีอีกมากมายและแตกต่างกันไปตามทัศนคติของนักวิชาการแต่ละท่าน จากการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์และสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ตามได้ทำงานให้แก่องค์กร จนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย (1) เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (2) เป็นผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว (3) เป็นผู้มีความรอบรู้ (4) เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ (5) เป็นผู้ที่มีทีมงานที่ดี (6) เป็นผู้มีความอดทนอดทน (7) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม (8) เป็นผู้ให้อภัย 2) ภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้นำควรมีและควรนำไปประยุกต์ใช้ ได้แก่ ปาปฉริตธรรม 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 สัมปยุตธรรม 7 ทศพิธราชธรรม 10 และภาวะผู้นำตามหลักธรรมที่เป็นบทบาทและหน้าที่ ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 สิ่งกาลกสูตรว่าด้วยทิศ 6 อปริหานิยธรรม 7

2. วิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ประกอบด้วย 1) การปกครอง ใช้หลักการบริหารการปกครองคณะสงฆ์แบบที่มีส่วนร่วมดูแลคณะสงฆ์ให้มีระเบียบวินัยมีความสมัครสามัคคีเป็นเอกภาพ ส่งเสริมขวัญกำลังใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาในการทำงาน โดยมีแนวนโยบายในการทำงานที่ยึดหลักประโยชน์สูงสุดของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่มีอคติในการปกครอง และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงาน 2) การศาสนศึกษา ส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในประเทศ การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และบาลี ดำเนินการตรวจชำระและจัดพิมพ์คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา พัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่งอาจารย์ และพระนักศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยไปศึกษาต่อในต่างประเทศ 3) การศึกษาสงเคราะห์ ส่งเสริมสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรในเขตปกครองเพื่อให้มีขวัญกำลังใจในการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่คณาจารย์และพระนิสิตไปศึกษาต่อทั้งในและต่างประเทศ 4) การเผยแผ่ในประเทศไทย ตั้งกองวิปัสสนาธุระในวัดมหาธาตุเพื่อให้เป็นศูนย์กลางวิปัสสนาธุระ จัดระบบการเรียนการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้องตรงตามหลักในคัมภีร์พระไตรปิฎก และการเผยแผ่วิปัสสนาธุระในต่างประเทศ 5) การสาธารณูปการ บูรณปฏิสังขรณ์วัดมหาธาตุ จัดระเบียบและภูมิทัศน์ของวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น รวมถึงบูรณและปฏิสังขรณ์และปรับปรุงอาคารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และส่งเสริมสนับสนุนการ

สร้างวัดไทยในต่างประเทศ 6) การสาธารณสงเคราะห์ ตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์พระสงฆ์สามเณร ศิษย์วัด และประชาชนทั่วไปที่ประสบกับภัยพิบัติ

3. ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจา อัสภมมหาเถระ) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจา อัสภมมหาเถระ) 8 ประการ ประกอบด้วย 1) เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 2) เป็นผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว 3) เป็นผู้มีความรอบรู้ 4) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ 5) เป็นผู้มีความรักใคร่เมตตา 6) เป็นผู้มีความอดกลั้นอดทน 7) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม 8) เป็นผู้ให้อภัย โดยประยุกต์กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำทั้งตะวันตกและภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และการสังเคราะห์หลักภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจา อัสภมมหาเถระ) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ประกอบด้วยมีลักษณะ Self – Realization คือ ดูตัวเองออก Moralization คือ บอกตัวเองได้ Intellectualization คือ ใช้ตัวเองเป็น Naturalization คือ เห็นสังขารธรรม Generalization คือ นำความรู้สู่สากล สรุปองค์ความรู้จากการวิจัยเป็น “SMING” ดังแสดงในภาพ

S	• Self – Realization (ดูตัวเองออก)
M	• Moralization (บอกตัวเองได้)
I	• Intellectualization (ใช้ตัวเองเป็น)
N	• Naturalization (เห็นสังขารธรรม)
G	• Generalization (นำความรู้สู่สากล)

ภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “SMING”

จากภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “SMING” มีคำอธิบายดังนี้

S = Self – Realization คือ ดูตัวเองออก หมายถึง การรู้จักตนเองว่าอยู่ในฐานะใด มีศักยภาพเพียงใด ประกอบด้วย 1) รู้จักตนเอง รู้แจ้งตนเอง รู้ศักยภาพในตนเอง (Competency) ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นครูประจำบาล ตั้งแต่อายุ 17 ปี แต่รู้ศักยภาพของตนเองว่าจะพัฒนาศักยภาพตนเองและผู้อื่นต้องเรียนให้สูงขึ้นจึงลาออกจากการเป็นครูแล้วเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อการศึกษาที่สูงขึ้น 2) ด้วยการเรียนรู้ไม่หยุดจึงสามารถบริหารกิจการที่ได้รับมอบหมายอย่างประสบความสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ 3) เข้าใจสถานะของตนเองในการดำเนินชีวิต

M = Moralization คือ บอกตัวเองได้ หมายถึง การยึดมั่นในหลักธรรมจนบอกตนเองได้ว่า สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ประกอบด้วย 1) การปฏิบัติตามสมณธรรมตามหลักพระธรรมวินัย จนสามารถหักห้ามตนเองได้ว่าสิ่งใดควรทำไม่ควรทำ สิ่งใดถูกต้องควรทำ 2) มีคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา 3) รู้จักให้อภัย ไม่อาฆาตใคร ไม่พยาบาทใคร แม้เป็นผู้มั่งร่ำรวย 4) มีความมั่นคงในธรรม พุดอย่างไร สอนอย่างไรต้องทำอย่างนั้น (ยถาวาที ตถากาโร) 5) ยึดหลักในการทำงาน การบริหาร แม้มักอยู่ในสภาพได้ก็มั่นคง และแก้ปัญหาได้โดยไม่เสียหลักการ

I = Intellectualization คือ ใช้ตัวเองเป็น หมายถึง การมีความฉลาดหลักแหลมจนสามารถชี้ถูกชี้ผิดได้ ประกอบด้วย 1) รู้จักงานที่ได้รับมอบหมาย (วิรุโร) 2) ความเป็นผู้เรียนมาก ศึกษามาก ทำงานมาก จึงวางตัวได้เหมาะสม เป็นที่เคารพนับถือ 3) สร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บังคับบัญชา 4) เป็นผู้นำที่ชาญฉลาด ใช้ตัวเองให้คุ้มค่า ไม่เห็นแก่ความลำบาก ไม่คำนึงถึงชั้นวรรณะ 5) จัดวางทีมงานให้เหมาะกับภาระหน้าที่จึงมีการสืบต่องานมาอย่างไม่ขาดสายและยั่งยืน

N = Naturalization คือ เห็นสังขธรรม หมายถึง การปฏิบัติตามหลักธรรมจนเห็นแจ้งในสังขธรรมที่เป็นจริง 1) รู้จักสร้างเครือข่ายการเผยแผ่สังขธรรม (นิสยสัมปันโน) จึงมีมิตรสหายในหลายประเทศ 2) การเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนจนเป็น พุทฺธุตแล้วเจริญภาวนา คือ วิปัสสนากรรมฐานทำให้เห็นสังขธรรม คือสภาวะตามความจริงจึงมีจิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่ออิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ 3) แม้อุกใสร้าย หรือถูกจับเข้าคุกก็มองเห็นเป็นเรื่องธรรมดา 4) ใช้วิกฤตให้เป็นโอกาสในการปฏิบัติธรรมและการแปลตำรา อ่านหนังสือธรรมะ เจริญวิปัสสนากรรมฐานตามปกติ

G = Generalization คือ นำความรู้สู่สากล หมายถึง การนำความรู้อันเกิดจากการปฏิบัติธรรม วิปัสสนากรรมฐานเพื่อไปเผยแผ่ ประกอบด้วย 1) มีวิสัยทัศน์กว้างไกล (จักขุมา) 2) วิธีการเข้าถึงธรรมให้แก่มวลมนุษยชาติทุกภาษาไม่เลือกชั้นวรรณะไม่เลือกเชื้อชาติ 3) ความเป็นผู้แตกฉานทั้งในด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ (เรียนธรรม ปฏิบัติธรรม และบรรลุธรรม) มีความมุ่งมั่นในการสอนการเผยแผ่หลักพระพุทธศาสนา 4) นำปฏิบัติธรรมและเผยแผ่หลักธรรมไปในหลายประเทศ จนพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในต่างประเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เป็นพระมหาเถรที่มีภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ฉลาดหลักแหลม คมความคิด กล้าหาญเด็ดเดี่ยว ยืนหยัดและยึดหยุ่น มีเมตตาธรรม เน้นหลักประสิทธิภาพ และคุณภาพในการทำงาน มองโลกเชิงสร้างสรรค์ ส่งเสริมการให้โอกาสและเวทีสร้างความสำเร็จแก่ทุกคน และรู้จักการให้การอภัยกับทุกคนแม้แต่ผู้ที่ไม่หวังดีต่อท่าน นอกจากนี้ จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ภาวะผู้นำของ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ประกอบด้วยมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (Vision) มีความรอบรู้ (Knowledge) มีความกล้าหาญและเด็ดเดี่ยว (Courage and firmness) มีความอดกลั้นอดทน (Patience) มีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) เป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) มีความยุติธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต (Fairness and Honesty) มีการสร้างทีมงานที่ดี (Team work) และรู้จักให้อภัย (Forgiveness) นั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระเทพปริยัติเมธี (Phratheppariyatmethi, 2010) ที่ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธมีลักษณะ 3 อย่าง ได้แก่ 1) คุณลักษณะภายนอก คือ มีรูปร่างสง่างาม นำเคารพศรัทธาเลื่อมใส มีกำลังแข็งแรง สุขภาพดี มีความเพียร 2) คุณลักษณะภายใน คือ มีความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความชำนาญในงาน มีมนุษยสัมพันธ์ดี 3) มีความแตกต่างจากบุคคลอื่น ซึ่งความแตกต่างนี้เองทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเคารพนับถือ มีความเชื่อมั่น มีความเชื่อฟังอย่างจริงใจ โดยผู้นำเชิงพุทธควรจะมีหลักธรรมทางพุทธศาสนาใช้ในการทำงานแก้ไขความขัดแย้งในสังคม โดยนำหลักธรรมมาใช้ในการปกครองตน ปกครองคน ปกครองงาน และนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ ยังพบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานพพล กนต์สีโล (Phramahanopphon Kantasillo, 2014) ที่ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์ภาค 15 คือ ผู้นำของพระสังฆาธิการต้อง 1) เก่งคิด คือ มีภาวะผู้นำในการคิดริเริ่มต้องสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ พัฒนางค์การและแก้ปัญหาต่างๆ มีความยืดหยุ่นในความคิด มีความสามารถในการคิดรวดเร็วฉับพลัน แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและทันเหตุการณ์ 2) เก่งคน คือ รู้จักหัวใจผู้บังคับบัญชา รู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง อันจะนำมาซึ่งการเข้าใจผู้อื่นและยอมรับผู้อื่น ปรับตนให้รู้จักทุกคน รู้จักจูงใจคน หรือพูดได้ว่าปรับคนอื่นได้รู้จักเพื่อน รู้จักคบมิตรและผูกมิตรไว้ได้ และ 3) เก่งงาน รู้งานของผู้บังคับบัญชา คือรู้จักปรับงานให้ปฏิบัติงานสอดคล้องกับนโยบาย ทำได้ตามบทบาทหน้าที่เต็มความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชา และยังมีมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของธงชัย สิงอุดม (Singudom, 2014) ที่ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณลักษณะของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 8 ประกอบด้วย 1) ภูมิฐาน ได้แก่ พระสังฆาธิการเป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางกายที่สะอาดเรียบร้อยทั้งภูมิฐานหรือภูมิหลังแห่งการสะสมในการคิดในการสร้างรู้จักการมองที่กว้างลึก มองเห็นเหตุแห่งปัญหาซึ่งจะเกิดขึ้นโดยการสรุปจากประสบการณ์ที่สร้างสั่งสมมา 2) ภูมิรู้ หมายถึง พระสังฆาธิการเป็นผู้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กัน เป็นผู้ที่มีความมีความวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองทุกอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งมีสติปัญญาที่เฉียบแหลมสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้ง 3) ภูมิธรรม หมายถึง พระสังฆาธิการเป็นผู้มีความสามารถในการครองตน ไม่เอนเอียงไปในสิ่งที่น่าเราให้ตำ รู้จักเส้นทางแห่งความพอดีหรือมีขมิ้มมิวดี รู้จักเวลา และครองคน คือ รู้วิธีผูกใจคน สร้างระบบการศึกษาและปฏิบัติศีลธรรมให้ปรากฏแก่สังคม จนเป็นต้นแบบของคณะสงฆ์ได้นำไปเป็นแบบอย่างที่ดีในการเจริญรอยตาม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และคณะสงฆ์ ควรนำองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ดังนี้

1. การปกครอง ควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรขององค์กรคณะสงฆ์ทุกระดับ เพื่อให้เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ รู้จักการวางแผนทำงานอย่างเป็นระบบ รู้จักวิธีสร้างแรงบันดาลใจในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้คณะสงฆ์ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. การศาสนศึกษา ควรให้ความสำคัญในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ให้แก่พระภิกษุและสามเณร เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถอบรมสั่งสอนประชาชนทั่วไปได้อย่างถูกต้อง
3. การศึกษาสงเคราะห์ ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาทางธรรมแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ในทางธรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษาวิจัยนี้มีประเด็นที่ควรศึกษาต่อยอดให้ละเอียดอีกหลายมิติที่ควรดังต่อไปนี้

1. ควรวิจัยเพิ่มในประเด็นการจัดตั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุนให้มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศและจัดอบรมถวายความรู้ให้แก่พระนักเผยแผ่เพื่อให้มีความรู้และวิธีในการเผยแผ่เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ควรวิจัยเพิ่มในประเด็นการจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัด การบริหารจัดการวัดด้วยความโปร่งใส การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและศูนย์กลางทางการศึกษาและการพัฒนาของชุมชน
3. ควรวิจัยเพิ่มในประเด็นการกำหนดนโยบายการส่งเสริมสาธารณประโยชน์ เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและประชาชน เช่น การตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือระหว่างวัดกับวัด

References

- Longsamrang, S. (1998). *The legend of Buddha disciples*. Bangkok: Aksornsiam Printing.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Methee Thammamaporn (Prayoon Thammamitto). (1996). *Thai Buddhist Monarchy*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Nopphon Kantasilo (Saisin). (2014). *Leadership development of sangha administrative monks In sangha administrative region 15*. Dissertation Doctor of Philosophy (Buddhist Management). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phrathepariyatmethi (Sarit Phrathat). (2010). *Buddhist Leadership and Conflict Management in Thai Society*. Research Report. Nakornsawan Campus: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Prayudh Payutto (P.A. Payutto) & Phavirai, R. (1989). *Buddhist Company and Phra Dhamma Discipline*. Bangkok: Panya Publishing.
- Rodjunwong, V. (2017). Buddhist Leadership for Thailand 4.0. *Journal of Educational Review Faculty of Education in MCU*, 4(1), 64.
- Singudom, T. (2014). *Leadership Development of Sangha for Buddhism Stability in Region 8*. Dissertation Doctor of Philosophy. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Thankeaw, B. (2008). *History and work of Thai Ethicists*. Bangkok: Odeon Store.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้รับชม สตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก ภายในเขตจังหวัดชลบุรี*

Factors Influencing Consumer Behavior of Streaming Netflix in Chonburi Province

ณรงค์ ทมเจริญ

Narong Tomcharoen

นักวิชาการอิสระ

Independent academic, Thailand.

Corresponding Author. Email: Narong.Tomcharoen99@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้รับชมสตรีมมิ่งเน็ตฟลิก ภายในเขตจังหวัดชลบุรี 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้รับชมสตรีมมิ่ง เน็ตฟลิกภายในเขตจังหวัด 3) เพื่อเปรียบเทียบการเลือกใช้บริการตามปัจจัยลักษณะประชากรศาสตร์โดยศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ และเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกของสตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก จำนวน 385 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อยู่ในช่วงอายุ 15 – 22 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า อาชีพนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท ผลการศึกษาความพึงพอใจในการใช้บริการพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจระดับมากทุกรายการ ทั้งด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมแนะนำการบริการสำหรับพฤติกรรมการใช้บริการ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเคยใช้บริการมาน้อยกว่า 1 ปี มีจำนวนมากที่สุด และชื่นชอบภาพยนตร์แนวแอ็คชั่นมากที่สุด และเลือกชมในช่องทางคอมพิวเตอร์มากที่สุด และนิยมดูซีรีส์เป็นจำนวนมากที่สุด ส่วนมากผู้ใช้บริการจะชมสตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก ที่บ้าน 4 – 6 ครั้งต่อสัปดาห์ 3 – 4 ชั่วโมงต่อครั้ง และจากการทดสอบสมมติฐานลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันมีผลต่อที่พฤติกรรมของผู้รับชมสตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก ภายในเขตจังหวัดชลบุรีที่ไม่แตกต่างกันในเรื่อง เพศ ส่วนด้านความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด 4Ps กับพฤติกรรมของผู้รับชมสตรีมมิ่ง เน็ตฟลิกภายในเขตจังหวัดชลบุรี มีความสัมพันธ์แค่บางตัว ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย

คำสำคัญ: ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม; การรับชม; สตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก

Abstract

The objective of this study is 1) To study the factors that influence the behavior of Streaming Netflix viewers in ChonBuri province 2) To study the behavior of Streaming Netflix viewers in the provincial region 3) To compare the selection of services according to demographic factors by studying demographic characteristics and collecting data. With a questionnaire from a sample of 385 Streaming Netflix members who analyzed the data. By using the frequency, percentage, mean, standard deviation and variance analysis way. The results showed that most of the samples were male, aged between 15– 22 years of undergraduate or equivalent academic career. Students / students / students. The average monthly income is less than 10,000 baht. The results of the satisfaction of the service found that the sample group has a high level of satisfaction in all items. In terms of products, price, distribution channels, and promotion of service recommendations for service behavior, found that the sample group used the service for less than 1 year, had the most number and liked the action movie the most and chose to watch in Most computer channels and the most popular series watching Most users will watch Streaming Netflix at home 4–6 times per week, 3-4 hours per time, and based on the test of different demographic assumptions affecting the behavior of Streaming Netflix viewers in Chonburi province that doesn't break. Differences in gender, while the relationship between the 4Ps marketing mix factors and the behavior of viewers of Streaming Netflix in Chonburi province, there are only some relationships. Including product and distribution channels.

Keywords: Factors influencing behavior; Viewing, Streaming Netflix

บทนำ

ภาพยนตร์ หรือ หนังสือ คือ กระบวนการบันทึกภาพด้วยฟิล์ม แล้วนำออกฉายให้เห็น ภาพเคลื่อนไหว ภาพที่ปรากฏบนฟิล์มภาพยนตร์หลังจากผ่านกระบวนการถ่ายทำ ตัดต่อแล้วเป็นเพียงภาพนิ่งจำนวนมาก ที่มีอิริยาบถหรือแสดงอาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปทีละน้อยต่อเนื่องกันเป็นช่วง ตามเรื่องราวที่ได้รับ การถ่ายทำและตัดต่อมา ซึ่งอาจเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือเป็นการแสดงให้เหมือนจริง อาจเป็นการแสดงและสร้างภาพจากจินตนาการของผู้สร้างก็ได้ ไม่ว่าจะ เป็นชนิดฟิล์มเนกาทีฟ หรือฟิล์ม โปซิทีฟ (Long & Schenk, 2000) ซึ่งได้ถูกถ่ายอัด หรือกระทำด้วยวิธีใดๆ ให้ปรากฏรูปหรือเสียงหรือ ทั้งรูปและเสียง เป็นเรื่องหรือเหตุการณ์ หรือข้อความอันจักถ่ายทอดรูปหรือเสียง หรือทั้งรูปและเสียงได้ ด้วยเครื่องฉายภาพยนตร์หรือเครื่องอย่างอื่นทำนองเดียวกัน และหมายความตลอดถึงฟิล์มซึ่งได้ถูกถ่ายอัด หรือทำด้วยวิธีใดๆ ให้ปรากฏสี เพื่ออัดลงในฟิล์มชนิดดังกล่าว เป็นสาขาที่สร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะใน รูปของภาพเคลื่อนไหว และเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมบันเทิงที่สร้างความตื่นตัวอย่างกว้างขวางในหลาย วงการ การปรับเปลี่ยนระบบและกระบวนการผลิตไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การแข่งขัน ทางด้านการผลิต และการเปลี่ยนแปลงของโลก (Kunaruck, 2010)

สตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก บริษัทผู้ให้บริการวิดีโอสตรีมมิ่งรายใหญ่ของโลก (Siampod, 2016) ผ่านระบบ รับประทานที่มีผู้ใช้บริการแล้วกว่า 93 ล้านคน ใน 190 ประเทศทั่วโลก สตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก คือบริการสตรีมมิ่ง ที่ลูกค้าสามารถชมเนื้อหาความบันเทิงหลากหลายสำหรับ รายการทีวี ภาพยนตร์ สารคดีที่ชนะรางวัล และอื่นๆ มากมาย ในอุปกรณ์ต่างๆ ที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตด้วยสตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก คุณจะเพลิดเพลินไปกับการ รับประทานได้อย่างไร้ขีดจำกัด โดยไม่ต้องรับชมโฆษณา ค้นพบความบันเทิงใหม่ๆ ได้เสมอ ทั้งรายการทีวีและ ภาพยนตร์ที่มีเพิ่มเข้ามาทุกเดือน และยังรับชมมากเท่าไร สตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก จะสามารถแนะนำรายการทีวี และภาพยนตร์ให้ตรงใจคุณได้มากขึ้นนอกจากนี้ ยังสามารถดาวน์โหลดรายการโปรดไว้ในโทรศัพท์มือถือระบบ IOS หรือ Android หรือ คอมพิวเตอร์และแท็บเล็ต ที่ใช้ Windows 10 ได้อีกด้วย โดยการดาวน์โหลด ยังสามารถรับประทานเนื้อหาได้ระหว่างเดินทางโดยไม่ต้องเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ภาพรวมของเวลาที่คนใช้ดู สตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก นั้นคิดเป็นสัดส่วนถึง 46% ของเวลาทั้งหมดที่คนใช้ดูวิดีโอต่างๆบนอินเทอร์เน็ต โดย YouTube นั้น มาเป็นอันดับสองที่ 15% ล่าสุด สตรีมมิ่ง เน็ตฟลิกประสบความสำเร็จอย่างมาก จากกลยุทธ์นี้ ราคาหุ้นของ บริษัทขึ้นจาก 23.61 ดอลลาร์ ในปี 2013 มาอยู่ที่ 150.18 ดอลลาร์ในปัจจุบันเป็นหนึ่งในหุ้นเทคโนโลยีที่ถูก พูดถึงอย่างมาก สตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก คือ บริษัทที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผ่านร้อนผ่านหนาวมากมาย จนสามารถผันตัวจากบริษัทให้เช่า DVD มาเป็นบริษัทให้บริการวิดีโอสตรีมมิ่ง และผู้ผลิตคอนเทนต์รายใหญ่ ที่แม้แต่ Google, Apple, Amazon หรือ HBO ก็ร้อนๆหนาวๆ แน่นนอนว่า ณ เวลานั้นมีผู้ใช้บริการวิดีโอ สตรีมมิ่งมากมาย แต่การที่ สตรีมมิ่ง เน็ตฟลิก มีหนังและซีรีส์เป็นของตัวเองนั้น คือการสร้างความพิเศษให้กับ ลูกค้าของตัวเอง สตรีมมิ่ง เน็ตฟลิกจึงสามารถเป็นผู้นำในด้านนี้ (Liner, 2018)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของเรื่องและปัญหาต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น จึงได้นำเรื่องของสตรีมมิ่ง เน็ตฟลิกมาทำการศึกษา วิจัย ค้นคว้า โดยใช้ชื่อเรื่องว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้รับชมสตรีมมิ่ง เน็ตฟลิกภายในเขตจังหวัดชลบุรี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้รับชมสตรีมมิ่ง เน็ตฟลิกภายในเขตจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้รับชมสตรีมมิ่ง เน็ตฟลิกภายในเขตจังหวัดชลบุรี
3. เพื่อเปรียบเทียบการเลือกใช้บริการตามปัจจัยลักษณะประชากรศาสตร์

สมมติฐานของการศึกษา

สมมติฐานที่ 1 ลักษณะด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี ที่ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1.1 ผู้รับชมที่มีเพศที่แตกต่างกันส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี ที่ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1.2 ผู้รับชมที่มีอายุที่แตกต่างกันส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี ที่ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1.3 ผู้รับชมที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี ที่ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1.4 ผู้รับชมที่มีอาชีพที่แตกต่างกันส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี

สมมติฐานที่ 1.5 ผู้รับชมที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกันส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี ที่ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยของส่วนผสมทางการตลาด 4Ps ทุกตัวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

1. แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนของด้านลักษณะประชากรศาสตร์ ด้านปัจจัยส่วนผสมทางการตลาด 4Ps และด้านพฤติกรรมผู้บริโภค เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจ จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นกลุ่มผู้รับชม Streaming Netflix

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากหนังสือ วารสาร บทความทางวิชาการ เอกสารทางด้านการตลาด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลที่ได้จากทางอินเทอร์เน็ต

2. เครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การศึกษาในครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยคำถาม ข้อมูลเกี่ยวกับแบบสอบถามที่เกี่ยวกับลักษณะทางประชากรศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ย คำถามเป็นแบบให้เลือกตอบ (Check List)

2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับแบบสอบถามที่เกี่ยวกับปัจจัยที่อิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนผสมทางการตลาด

2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับแบบสอบถามที่เกี่ยวกับผลของการเลือกรับชม Streaming Netflix ประกอบด้วย เป็นสมาชิกของ Streaming Netflix มากี่ปี , รู้จัก Streaming Netflix จากช่องทางใด, ช่องทางการรับชมภาพยนตร์ Streaming Netflix , สถานที่ในการรับชม Streaming Netflix , แนวภาพยนตร์ที่ชอบในการรับชม

3. ประชากรและขนาดตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษา คือ บุคคลทั่วไปที่อยู่ในเขตจังหวัดชลบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอศรีราชา อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ อำเภอนนทบุรี อำเภอบ่อทอง อำเภอเกาะสีชัง อำเภอเกาะจันทร์ อำเภอบ้านบึง อำเภอหนองใหญ่ และพานทอง ซึ่งเป็นประชากรที่ทราบที่ไม่แน่นอนในช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษ จึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Taro Yamane

4. วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงตามความมุ่งหมาย (Purposive Sampling) จากกลุ่มผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี ด้วยการตอบแบบสอบถามโดยตรงจากกลุ่มตัวอย่าง ทำการเก็บแบบสอบถามจากพื้นที่ 11 อำเภอในจังหวัดชลบุรีได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอศรีราชา อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ อำเภอนนทบุรี อำเภอบ่อทอง อำเภอเกาะสีชัง อำเภอเกาะจันทร์ อำเภอบ้านบึง อำเภอหนองใหญ่ และพานทอง ด้วยวิธีการต่อไปนี้

1. ใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงตามความมุ่งหมาย (Purposive Sampling) จากผู้ที่เคยมีประสบการณ์การในการรับชม Streaming Netflix ด้วยการตอบแบบสอบถามออนไลน์ที่ได้ประกาศ (Post) แบบสอบถามบนอินเทอร์เน็ตผ่าน Website Google Docs ดังนี้

1.1 <https://www.facebook.com/>

1.2 <https://www.twitter.com/>

1.3 <http://line.me>

2. การสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างโดยแบ่งประชากรออกตามพื้นที่โดยไม่จำเป็นต้องทำบัญชีรายชื่อของประชากร และสุ่มตัวอย่างประชากรจากพื้นที่ ลาดกระบัง ตามจำนวนที่ต้องการ แล้วศึกษาทุกหน่วยประชากรในกลุ่มพื้นที่นั้นๆ

5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่าการแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ในการอธิบายลักษณะของข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านปัจจัยส่วนผสมทางการตลาด 4Ps ของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ตามเกณฑ์ระดับความสำคัญกำหนดเกณฑ์วัดระดับความสำคัญในด้านปัจจัยส่วนผสมทางการตลาด 4Ps จะใช้สูตรคำนวณช่วงความกว้างของชั้น

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านพฤติกรรมการรับชม Streaming Netflix โดยใช้ค่าการแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ(Percentage) ในการอธิบายลักษณะของข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์

ส่วนที่ 4 การทดสอบโดยใช้ t-test สำหรับทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน ซึ่งใช้ในการทดสอบลักษณะทางประชากรศาสตร์ในเรื่อง เพศ โดยใช้สถิติ Independent sample t-testการทดสอบโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ด้วย f-test สำหรับทดสอบค่าความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มขึ้นไปที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Samples) ใช้ทดสอบตัวแปรปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และส่วนผลของพฤติกรรมการเลือกรับชม Streaming Netflix ได้แก่ช่วงเวลาในการรับชม Streaming Netflix ต่อวัน, แนวภาพยนตร์ที่ชอบ, ช่องทางการรับชมภาพยนตร์ Streaming Netflix, ประเภทของการรับชม Streaming Netflix, สถานที่ในการรับชม Streaming Netflix

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ ภายในเขตจังหวัดชลบุรี

พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงในสัดส่วนที่แตกต่างกันไม่มากนัก เนื่องจากการ Streaming Netflix มีภาพยนตร์และซีรีส์ที่ให้เลือกรับชมได้หลากหลายและสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้รับชม อีกทั้งยังรองรับผู้ใช้บริการทุกอาชีพ ทุกเพศ ทุกวัย การ Streaming Netflix จึงได้รับความนิยมทั้งเพศหญิงและเพศชาย กลุ่มตัวอย่างที่เลือกชม Streaming Netflix อยู่ในช่วงอายุ 15 – 22 ปี มากที่สุด ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า อาชีพนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา รองลงมาคือ พนักงานบริษัทเอกชน/ลูกจ้าง รายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท เนื่องจากการ Streaming Netflix นั้นมีภาพยนตร์และซีรีส์ให้เลือกชมได้สะดวกสบาย โดยไม่ต้องเสียเวลาเดินทางไปดูถึงโรงภาพยนตร์ อีกทั้งการให้บริการ Streaming Netflix ยังสามารถโหลดภาพยนตร์เก็บมาชมภายหลังที่ออกจากบ้านหรือเดินทางไกลๆได้อีกด้วย พร้อมทั้งอัตราค่าบริการต่อเดือนที่ไม่สูงมากนัก การเลือกชม Streaming Netflix จึงมีความเหมาะสมกับกลุ่มนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา พนักงานเอกชนหรือลูกจ้างที่เพิ่งเริ่มต้นทำงาน ซึ่งยังมีรายได้ต่อเดือนไม่มากนัก

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดภายในเขตจังหวัดชลบุรี

พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจด้านผลิตภัณฑ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ตัวเลขค่าเฉลี่ยสูงสุดที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจ คือ มีรูปแบบการให้บริการที่เข้าใจง่าย ไม่ยุ่งยาก และมีการอัปเดตระบบอยู่เสมอ และ ภาพยนตร์และซีรีส์มีการดำเนินเนื้อเรื่องได้ดี โดยส่วนระดับความพึงพอใจด้านราคาภายในเขตจังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีความพึงพอใจระดับมากทุกรายการ ได้แก่ สามารถเลือกราคาสมาชิกได้หลายระดับตามความต้องการ ราคาเหมาะสมกับคุณภาพที่ได้รับ สามารถเลือกชำระเงินได้หลายช่องทางและช่องทางการชำระเงินมีความปลอดภัย เมื่อเปรียบเทียบราคากับคู่แข่งแล้วมีราคาที่เหมาะสมหรือถูกกว่า และสามารถยกเลิกแพ็คเกจได้ทุกเมื่อ และสำหรับระดับความพึงพอใจด้านช่องทางการจัดจำหน่ายภายในเขตจังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ตัวเลขค่าเฉลี่ยสูงสุดที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจ ได้แก่ มีอุปกรณ์รองรับการใช้งานที่หลากหลาย เช่น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต Play station 4 Smart TV Computer ส่วนระดับความพึงพอใจด้านการส่งเสริมแนะนำการบริการภายในเขตจังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ตัวเลขค่าเฉลี่ยสูงสุดที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจ ได้แก่ มีการให้ทดลองใช้บริการของ Streaming Netflix โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายภายในเดือนแรก สำหรับพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ใช้บริการเป็นคนที่เพิ่งหันมาใช้บริการน้อยกว่า 1 ปี มีจำนวนมากที่สุด เนื่องจากการ Streaming Netflix เป็นแอปพลิเคชันใหม่ที่ได้ออกมาให้บริการไม่นานนัก และผู้ใช้บริการส่วนใหญ่ชื่นชอบแนวภาพยนตร์ Action มากที่สุด รองลงมาคือ Romantic และมีช่องทางการรับชมทาง Computer มากที่สุด รองลงมาคือ Smartphone ไม่ต่างกันมากนัก สอดคล้องกับกลุ่มนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา เนื่องจากกลุ่ม นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา มีจำนวนมากที่ใช้อุปกรณ์ Computer และ Smartphone

และมีการเลือกรับชม ซีรีส์ มากที่สุด และผู้ใช้บริการส่วนมากจะรับชม Streaming Netflix ที่ บ้าน มากที่สุด และมีการใช้บริการ 4-6 ครั้งต่อสัปดาห์ ระยะเวลา 3-4 ชั่วโมงต่อครั้ง

3. ผลการเปรียบเทียบการเลือกใช้บริการตามปัจจัยลักษณะประชากรศาสตร์

ผลการวิจัยตามลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันมีผลต่อที่พฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรีที่ไม่แตกต่างกันในเรื่อง เพศ ส่วนด้านความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด 4Ps กับพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี มีความสัมพันธ์แค่บางตัว ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย โดยการศึกษา Streaming Netflix ควรมีการรองรับด้านภาษาที่มากขึ้น เช่นการทำ Subtitle ที่หลากหลายภาษามากขึ้น เพื่อสร้างความ เข้าใจและความสะดวกสบายต่อผู้ใช้บริการ รวมถึงมีการจัดกิจกรรมเนื่องในโอกาสวันพิเศษต่างๆ เช่น วันเด็ก วันสงกรานต์ วันฮาโลวีน วันแม่ วันพ่อ เป็นต้น เพื่อชิงของรางวัลให้แก่ลูกค้าเสมอ ดังนั้นทาง Streaming Netflix จึงควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้ใช้บริการมีส่วนร่วมชิงของรางวัลหรือลุ้นรับส่วนลดราคาค่าบริการ ในเนื่องโอกาสวันพิเศษต่างๆ

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยของส่วนประสมทางการตลาด 4Ps ทุกตัวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ คือ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด 4Ps ภายในเขตจังหวัดชลบุรี สูงสุดได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ซึ่งค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.29 อยู่ในระดับความพึงพอใจที่มาก ทั้งนี้สามารถอภิปรายได้ว่า การนำเสนอข้อมูลผลิตภัณฑ์ที่ให้บริการ เช่น ประเภทของห้องพัก อินเทอร์เน็ต ห้องอาหาร สปา เรือนำเที่ยว เป็นต้น จะเป็นปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดเป็นปัจจัยสำคัญที่ในกลยุทธ์ด้านการตลาด มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการตลาด โดยเฉพาะการทำ การตลาดแบบปากต่อปาก (Prasanphanich, 2019) จะส่งผลดีต่อการดำเนินธุรกิจได้อย่างเหมาะสมกับการบริการ

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขต จังหวัดชลบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอศรีราชา อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ อำเภอพนัสนิคม อำเภอ บ่อทอง อำเภอเกาะสีชัง อำเภอเกาะจันทร์ อำเภอบ้านบึง อำเภอหนองใหญ่ และพานทอง มีพฤติกรรมต่างๆ ประกอบไปด้วย ใช้บริการ Streaming Netflix เป็นระยะเวลานาน แนวภาพยนตร์ที่ชอบในการรับชม ช่อง ทางการรับชมภาพยนตร์ ประเภทของการรับชม สถานที่ในการรับชม รับชมภาพยนตร์กี่ครั้ง/สัปดาห์ เวลาใน การรับชมภาพยนตร์ในแต่ละครั้ง และเมื่อเปรียบเทียบการเลือกใช้บริการตามลักษณะประชากรศาสตร์ โดยมี ลักษณะประชากรศาสตร์ภายในเขตจังหวัดชลบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอศรีราชา อำเภอบางละมุง อำเภอ สัตหีบ อำเภอพนัสนิคม อำเภอบ่อทอง อำเภอเกาะสีชัง อำเภอเกาะจันทร์ อำเภอบ้านบึง อำเภอหนองใหญ่ และพานทอง ดังนั้น เพศที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อการใช้บริการ อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อการใช้บริการ ระดับ การศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อการใช้บริการ อาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อการใช้บริการ รายได้ที่แตกต่างกันมี

ผลต่อการใช้บริการเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 ลักษณะด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ที่ไม่แตกต่างกัน คือ เพศ ส่วน อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ นั้นแตกต่างกัน และถูกต้องตามสมมติฐานที่ 2 ปัจจัยของส่วนผสมทางการตลาด 4Ps ทุกตัวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตตลาดกระบี่ จากการวิเคราะห์สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยส่วนผสมทางการตลาด 4Ps มีความสัมพันธ์บางตัว ได้แก่ ด้านราคาและด้านส่งเสริมทางการตลาด

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี เพื่อเปรียบเทียบการเลือกใช้บริการตามปัจจัยลักษณะประชากรศาสตร์โดยศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน เพื่อประโยชน์ในการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนา Streaming Netflix ให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ อีกทั้งสามารถใช้พัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอศรีราชา อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ อำเภอพนัสนิคม อำเภอบ่อทอง อำเภอเกาะสีชัง อำเภอเกาะจันทร์ อำเภอบ้านบึง อำเภอหนองใหญ่ และพานทอง เพื่อเปรียบเทียบการเลือกใช้บริการตามปัจจัยลักษณะประชากรศาสตร์โดยศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ในด้านผลิตภัณฑ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการพบว่า รายการที่มีตัวเลขค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ รองรับการใช้งานได้หลากหลายภาษา ดังนั้นทาง Streaming Netflix จึงควรมีการรองรับด้านภาษาที่มากขึ้น เช่นการทำ Subtitle ที่หลากหลายภาษามากขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจและความสะดวกสบายต่อผู้ให้บริการ เป็นต้น

2. จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้รับชม Streaming Netflix ภายในเขตจังหวัดชลบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอศรีราชา อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ อำเภอพนัสนิคม อำเภอบ่อทอง อำเภอเกาะสีชัง อำเภอเกาะจันทร์ อำเภอบ้านบึง อำเภอหนองใหญ่ และพานทอง เพื่อเปรียบเทียบการเลือกใช้บริการตามปัจจัยลักษณะประชากรศาสตร์โดยศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ในด้านการส่งเสริมแนะนำการบริการโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาในแต่ละรายการพบว่า รายการที่มีตัวเลขค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ มีสิทธิพิเศษสำหรับผู้ใช้งาน Streaming Netflix เช่น การลดราคาค่าบริการ และรายการที่มีตัวเลขค่าเฉลี่ยต่ำรองลงมา คือ มีการจัดกิจกรรมเนื่องในโอกาสวันพิเศษต่างๆ เช่น วันเด็ก วันสงกรานต์ วันฮาโลวีน วันแม่ วันพ่อ เป็นต้น เพื่อชิงของรางวัลให้แก่ลูกค้าเสมอ ดังนั้นทาง Streaming Netflix จึงควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้บริการมีส่วนร่วมชิงของรางวัลหรือลุ้นรับส่วนลดราคาค่าบริการ ในเนื่องโอกาสวันพิเศษต่างๆ

References

- Kunaruck, N. (2010). System and Process of Contemporary 2 Dimensional Animated Film Production. *Journal of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University*, 3(2), 56-68.
- Long, B. & Schenk, S. (2000). *Digital Filmmaking Handbook*. USA: Charles River Media.
- Netflix. (2018). *What is Netflix*. Retrieved May 3, 2018, from <https://help.netflix.com/th/node/412>.
- Prasanphanich, A. (2019). The Marketing Mix (4Ps) and Benefits of Online Travel Agency (OTA) in Marketing Promotions of the Hotels in Nakhon Phanom Province. *Journal of Thai Hospitality and Tourism*, 14(1), 3-15.
- Schiffman, L. & Kanuk, L. (2004). *Consumer Behavior and Marketing Strategy*. New Jersey: Prentice Hall.
- Siampod, P. (2016). Streaming Netflix. Retrieved May 5, 2018, from <http://www.siampod.com/2016/12/16/netflix-thai-audio/>.

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อ การบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย*

Causal Relationship Model of Factors Affecting the Asset Management of Savings and Credit Cooperatives in Thailand

¹สุจรรยา ขุนทอง,ธีร์ธนิภษ์ สิริโวหาร
และ กันต์ฤทัย คลังพหล

¹Sujanya Khuntong, Theathanick Siriwoharn
and Kanreutai Klangphahol

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: Sujanya_ka@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย 2) เพื่อทดสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประธานหรือผู้จัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ วิธีการเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 25 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง วิธีการวิจัยเชิงปริมาณกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ของแฮร์รี่ และคนอื่นๆ ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 520 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทยพบว่า ความมั่นคงทางการเงินมีอิทธิพลทางบวกต่อเทคนิคการบัญชีบริหารและการบริหารสินทรัพย์ เทคนิคการบัญชีบริหารมีอิทธิพลทางบวกต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ทั้งนี้ตัวแปร

การบริหารสินทรัพย์อธิบายได้ด้วยเทคนิคการบัญชีบริหารและปัจจัยความมั่นคงทางการเงินได้ร้อยละ 73 และ ร้อยละ 61 ตามลำดับ 2) การทดสอบรูปแบบของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ ในประเทศไทยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้ และ 3) แนวทางที่ได้จากผลการวิจัย คือ สหกรณ์ควรนำความมั่นคงทางการเงิน เทคนิคการบัญชีบริหาร ไปพัฒนาระบบการบริหารสินทรัพย์ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทยต่อไป

คำสำคัญ: รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ; การบริหารสินทรัพย์; สหกรณ์ออมทรัพย์

Abstract

The objectives of this research were 1) To analyze the factors affecting the assets management of the savings and credits cooperatives in Thailand, 2) To examine the factors affecting the assets management of the savings and credits cooperatives in Thailand, and 3) To study the approaches of the assets management of the savings and credits cooperatives in Thailand. This study was a mixed methods research. The population were the chairmen or the managers from eight categories. The samples of qualitative research were 25 experts selected by purposive sampling. The quantitative research were used with the sample size which was obtained by Hair, et al. by using stratified random sampling of 520 respondents. The statistics were used to analyze data comprising mean, standard deviation, confirmatory factor analysis and structural equation modeling analysis by LISREL

The research results were as follows:

1) The factors affecting the assets management of the savings and credits cooperatives in Thailand revealed that financial security had positive influenced the technique of managerial accounting and assets management, technique of managerial accounting had positive influenced the assets management of the savings and credits cooperatives in Thailand. While the variables of the assets management could explain with the technique of managerial accounting and the factor of financial security at 73 percent ($R^2 = 0.73$) and 61 percent ($R^2 = 0.61$) respectively. 2) The examination of the factors affecting the assets management of the savings and credits cooperatives in Thailand showed the congruence with an empirical data at an acceptance level. And 3) the approaches of the assets management of the savings and credits cooperatives in Thailand should take place based on financial security, technique of managerial accounting towards the developing of assets management to be success efficiently and sustainably for the savings and credits cooperatives in Thailand.

Keywords: Causal Relationship Model; Asset Management; Savings Cooperative

บทนำ

ปัจจุบันการเติบโตกิจการสหกรณ์ในประเทศไทยได้กำเนิดครั้งแรกปี พ.ศ. 2459 มีการดำเนินงานของขบวนการสหกรณ์กว่า 100 ปีของสหกรณ์ไทย ตลอดระยะเวลาสหกรณ์ได้เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาความเป็นอยู่ของสมาชิกซึ่งเป็นประชาชนทุกสาขาอาชีพ มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และชุมชน อย่างเป็นรูปธรรม สหกรณ์เป็นแหล่งเรียนรู้หลักประชาธิปไตย การบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชน การรับผิดชอบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความสำเร็จของเชิงธุรกิจของ ระบบสหกรณ์เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนประเทศตามนโยบายของรัฐบาลชุดปัจจุบันโดยมีพลเอกนายประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้การที่ระบบสหกรณ์จะเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ระบบสหกรณ์จะต้องมีความเข้มแข็ง ยืนหยัดต่อสู้ในภาคธุรกิจให้ได้เสียก่อน และสามารถเป็นที่พึ่งของสมาชิก โดยปัจจุบันระบบสหกรณ์ยังมีปัญหาที่สะสมมาอย่างยาวนาน ซึ่งยังรอการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม จากทุกภาคส่วน (Chonphaisan, 2016)

จากข้อมูลและสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาหารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย โดยศึกษากลุ่มหรือสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทยแยกตามอาชีพมี 8 สหกรณ์ออมทรัพย์ ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ครู สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัย สหกรณ์ออมทรัพย์ราชการอื่น สหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจ สหกรณ์ออมทรัพย์ทหาร สหกรณ์ออมทรัพย์โรงพยาบาล/สาธารณสุข สหกรณ์ออมทรัพย์ภาครัฐวิสาหกิจ สหกรณ์ภาคเอกชนและอื่นๆ (Cooperative Promotion Department, 2015) เพื่อศึกษาความมั่นคงทางการเงิน และ การใช้เทคนิคการบัญชีบริหารให้ได้รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาสหกรณ์ออมทรัพย์ที่ต้องการพัฒนาการดำเนินธุรกิจนี้ และเพื่อเป็นข้อเสนอแนะทางการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย รวมถึงใช้เป็นแนวทางในการขยายผลในการปฏิบัติเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับเสนอแนะเชิงนโยบาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย
2. เพื่อทดสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มประธานหรือผู้จัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย จำนวน 8 ประเภท กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งหมด 25 คน และสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทยซึ่งกำกับดูแลโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางของ Hair et al (2010) นงลักษณ์ วิรัชชัย (2542) จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ 520 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และใช้โปรแกรมลิสเรล (LISREL) สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการเป็นสมาชิก เพื่อใช้ในการวิเคราะห์หาค่าสถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklists)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ลักษณะเครื่องมือเป็นมาตรวัดแบบประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีทั้งหมด 3 ด้าน เรียงเนื้อหาข้อความตามลำดับของการบริหารสินทรัพย์รายด้านที่นำมาศึกษา

ตอนที่ 3 แบบสอบถามแบบปลายเปิด ที่ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถให้ความคิดเห็นอย่างอิสระ นอกเหนือจากตอนที่ 1 และตอนที่ 2 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการเสนอรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

ในการการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ สำหรับการวิจัยนี้ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การทดสอบความตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่านตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่า ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC)

ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขไปทดลองใช้ (try-out) จำนวน 30 ชุด เพื่อคำนวณหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ และหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรล (LISREL) โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อคำนวณสถิติและวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ทางสถิติ

ผลการวิจัย

ประกอบด้วยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการความเสี่ยง 2 ด้าน มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาสรุปผลได้ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีผลต่อการบริหารสินทรัพย์ แสดงได้ดังแผนภาพที่ 1

r	CS	AQ	MA	LY	ES	SY	CT	BK	BS	CM	FA	CPM	NPM
CS	1												
AQ	.673**	1											
MA	.483**	.426**	1										
LY	.292**	.286**	.166**	1									
ES	.914**	.736**	.463**	.342**	1								
SY	.463**	.173**	.325**	.156**	.475**	1							
CT	.587**	.593**	.467**	.652**	.706**	.213**	1						
BK	.803**	.779**	.539**	.362**	.789**	.167**	.747**	1					
BS	.604**	.252**	.132**	.089**	.638**	.779**	.206**	.202**	1				
CM	.860**	.486**	.565**	.281**	.669**	.278**	.502**	.744**	.300**	1			
FA	.181**	.126**	.348**	.421**	.207**	.053*	.511**	.176**	.036*	.287**	1		
CPM	.874**	.617**	.628**	.395**	.785**	.308**	.774**	.845**	.329**	.887**	.456**	1	
NPM	.932**	.661**	.563**	.327**	.804**	.287**	.627**	.897**	.323**	.929**	.199**	.933**	1
MEAN	4.14	4.14	4.21	4.08	4.06	4.13	4.14	4.07	4.14	4.17	4.34	4.19	4.14
S.D.	0.571	0.629	0.624	0.689	0.521	0.515	0.532	0.629	0.622	0.532	0.549	0.537	0.628

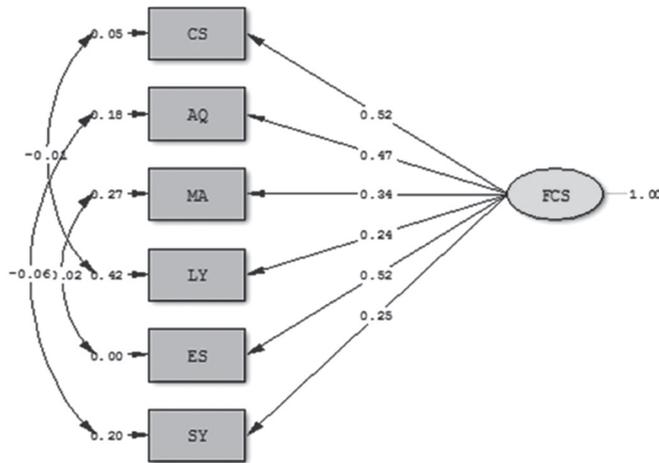
** p < .01 หรือ * p < .05

ภาพที่ 1 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารสินทรัพย์

ภาพที่ 1 พบว่า ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 13 คู่ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมด 130 คู่ มีนัยสำคัญทางสถิติ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.025 - 0.933 ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ด้วยตัวเองเกือบทุกคู่มีค่าความสัมพันธ์กันอย่างน้อยนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าความสัมพันธ์แนวบวกอยู่ระหว่าง 0.053 ถึง 0.887 โดยมีค่าเฉลี่ยของตัวแปรอยู่ระหว่าง 4.06 - 4.19 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.515 - 0.689

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารสินทรัพย์

โมเดลปัจจัยความมั่นคงทางการเงิน (FCS)

Chi-Square=10.81, df=6, P-value=0.09436, RMSEA=0.039

ภาพที่ 2 แสดงการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ปัจจัยความมั่นคงทางการเงิน (FCS)

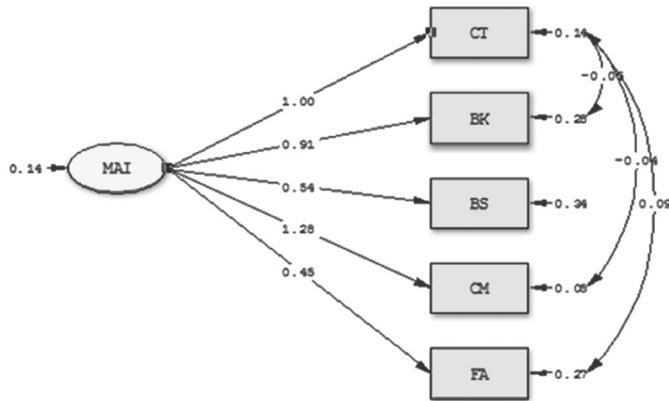
ตารางที่ 1 แสดงสมการโครงสร้างการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันปัจจัยความมั่นคงทางการเงิน (FCS) กับข้อมูลเชิงประจักษ์

ตัวแปรสังเกตได้ภายใน	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ	ค่าความคลาดเคลื่อน (SE)	ค่าสถิติ (t)	สัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R ²)
CS	0.52	0.02	27.17**	0.85
AQ	0.47	0.02	19.77**	0.55
MA	0.34	0.03	12.76**	0.30
LY	0.24	0.03	8.02**	0.12
ES	0.52	0.02	31.08**	0.98
SY	0.25	0.02	11.75**	0.24
X ² = 10.81 df= 6, p=0.09436, CFI= 0.997, GFI=0.993, AGFI=0.976, SRMR=0.017, RMSEA=0.039				

** p < .01 หรือ * p < .05

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของความมั่นคงทางการเงิน (FCS) พบว่า ความมั่นคงทางการเงิน (FCS) มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ แสดงให้เห็นว่าค่าน้ำหนักองค์ประกอบทุกตัวบ่งชี้มีค่าเป็นบวก มีค่าตั้งแต่ 0.24 - 0.52 โดยตัวแปรสังเกตได้ที่มีค่าน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดคือการทำกำไร (ES)

โมเดลปัจจัยเทคนิคการบัญชีบริหาร (MAI)

Chi-Square=3.38, df=2, P-value=0.18414, RMSEA=0.036

ภาพที่ 3 แสดงการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ปัจจัยเทคนิคการบัญชีบริหาร (MAI)

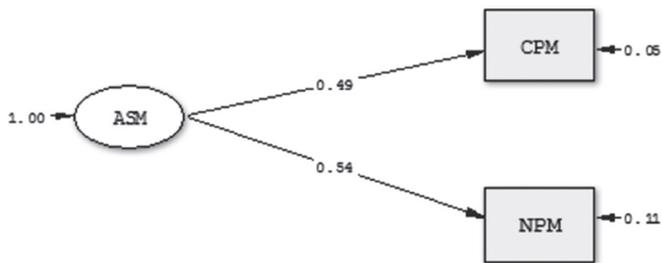
ตารางที่ 2 แสดงสมการโครงสร้างการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันปัจจัยเทคนิคการบัญชีบริหาร (MAI) กับข้อมูลเชิงประจักษ์

ตัวแปรสังเกตได้ภายใน	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ	ค่าความคลาดเคลื่อน (SE)	ค่าสถิติ (t)	สัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R ²)
CT	0.38	-	-	0.53
BK	0.34	0.07	4.85**	0.30
BS	0.20	0.05	3.91**	0.11
CM	0.48	0.08	6.33**	0.83
FA	0.17	0.04	4.51**	0.10

** p < .01 หรือ * p < .05

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของเทคนิคการบัญชีบริหาร (MAI) พบว่า เทคนิคการบัญชีบริหาร (MAI) มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ แสดงให้เห็นว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบทุกตัวบ่งชี้มีค่าเป็นบวก มีค่าตั้งแต่ 0.17 ถึง 0.48 โดยตัวแปรสังเกตได้ที่มีค่าน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดคือเทคนิคการบริหารค่าตอบแทน (CM)

โมเดลปัจจัยการบริหารสินทรัพย์ (ASM)

Chi-Square=0.06, df=2, P-value=0.96903, RMSEA=0.000

ภาพที่ 4 แสดงการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ปัจจัยการบริหารสินทรัพย์ (ASM)

ตารางที่ 3 แสดงสมการโครงสร้างการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันปัจจัยการบริหารสินทรัพย์ (ASM) กับข้อมูลเชิงประจักษ์

ตัวแปรสังเกตได้ภายใน	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ	ค่าความคลาดเคลื่อน (SE)	ค่าสถิติ (t)	สัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R ²)
CPM	0.49	-	-	0.18
NPM	0.54	-	-	0.27

$X^2=0.06$ $df= 2$, $p=0.96903$, $CFI= 1.000$, $GFI=1.000$, $AGFI=1.000$, $SRMR=0.003$, $RMSEA=0.000$

** $p < .01$ หรือ * $p < .05$

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของปัจจัยการบริหารสินทรัพย์ (ASM) พบว่า การบริหารสินทรัพย์ มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ แสดงให้เห็นว่าค่าน้ำหนักองค์ประกอบทุกตัวบ่งชี้มีค่าเป็นบวก มีค่าตั้งแต่ 0.49 ถึง 0.54 โดยตัวแปรสังเกตได้ที่มีค่าน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดคือด้านการบริหารกำไรสุทธิ (NPM)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาแนวทางการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย และการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ผลวิเคราะห์ ทั้ง 3 ปัจจัย ทุกปัจจัยมีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ดังนี้

1) ปัจจัยด้านความมั่นคงทางการเงิน ประกอบด้วย ความเข้มแข็งของเงินทุน คุณภาพของสินทรัพย์ ความสามารถในการบริหาร สภาพคล่อง การทำกำไร และผลกระทบต่อธุรกิจ ผลการวิจัยพบว่า ความมั่นคงทางการเงิน มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นว่า การบริหารสถานะทางการเงินโดยกิจการมีสินทรัพย์เพียงพอต่อการชำระหนี้ที่เกิดขึ้น มีผลกำไรเพิ่มสูงขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และมีหนี้สินที่ลดน้อยลงอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะทำให้กิจการสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างต่อเนื่อง ตามแนวคิดและทฤษฎีและผลการวิจัย (Fortun, 2007; Sripan; 2009; Sakulpruet, 2009) พบว่า สหกรณ์ออมทรัพย์มีความมั่นคงทางการเงินดีหรือไม่ โดยถือหลักเกณฑ์อัตราส่วนทางการเงินของมีค่าแสดงความไม่มั่นคงทางการเงิน (-) ตั้งแต่ 5 อัตราส่วนขึ้นไปของอัตราส่วนจำนวน 9 อัตราส่วนแสดงว่าสหกรณ์ออมทรัพย์นั้นไม่มีความมั่นคงทางการเงิน ส่วนสหกรณ์ออมทรัพย์ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์คือมีค่าอัตราส่วน (-) น้อยกว่า 5 อัตราส่วน แสดงว่าองค์กรการเงินชุมชนนั้นมีความมั่นคงทางการเงินการดำเนินงานของกิจการส่วนหนึ่ง คือ กระบวนการบริหารจัดการด้านสินทรัพย์ คุณภาพของกิจการ จึงอาจจะสะท้อนมาจากคุณภาพของสินทรัพย์ได้ด้วย ในทางปฏิบัติกิจการทุกกิจการจึงให้ความสำคัญกับการประเมินและการปรับปรุงคุณภาพของสินทรัพย์ไว้ในประเด็นที่ต้องดำเนินการลำดับแรกๆ จะสร้างคุณค่าให้แก่องค์กรมากขึ้น

2) ปัจจัยด้านเทคนิคการบริหาร ประกอบด้วย เทคนิคการบริหารต้นทุน เทคนิคการเปรียบเทียบสมรรถนะ เทคนิคระบบวัดผลคุณภาพเชิงปฏิบัติการ เทคนิคการบริหารค่าตอบแทน และเทคนิคการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน ผลการวิจัยพบว่า เทคนิคการบริหาร มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นว่า กระบวนการทางการบัญชีที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้สำหรับผู้บริหารเป็นกระบวนการกำหนดวัดค่ารวบรวมวิเคราะห์จัดเตรียมการคำนวณและการสื่อสารข้อมูลทางการบัญชีเพื่อช่วยให้ฝ่ายบริหารใช้ในการวางแผนให้สามารถดำเนินงาน ควบคุมและตัดสินใจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ตามแนวคิดและทฤษฎี และการวิจัย (Ayedh et al., 2015; Rasid et al., 2014; Cihak, Demircuc Kunt, Feyen, & Levine, 2012; Sojn & Scheytt, 2008; Preedasak, 2013) พบว่า เป็นเครื่องมือทางการบริหารจัดการสมัยใหม่เครื่องมือหนึ่งที่ใช้สำหรับการบริหารผลการปฏิบัติงาน ซึ่งองค์กรที่มีการจัดการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน นิยมนำมาใช้ในการควบคุมและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร และองค์กรทางด้านการเงินในประเทศไทยได้นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการวางแผนการบริหารองค์กร เพื่อความสำเร็จด้านการเงินขององค์กร และสามารถวัดผลทางด้านลูกค้าและพนักงานในองค์กรด้านการเงินอีกด้วย

3) ปัจจัยด้านการบริหารสินทรัพย์ ประกอบด้วย การบริหารเงินทุน และการบริหารกำไรสุทธิ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการบริหารสินทรัพย์มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นว่า การบริหารสินทรัพย์เป็นการการบริหารเงินทุน (Capital management) โดยการบริหารเงินสด การบริหาร ลูกหนี้และการบริหารสินค้าคงคลังโดยพยายามให้สินทรัพย์เหล่านี้อยู่ในระดับที่พอเหมาะ มีสภาพคล่อง เพียงพอ และมีต้นทุนเสียโอกาสต่ำสุด และการบริหารกำไรสุทธิ (Net profit management) ความสามารถในการทำกำไรสุทธิ เปรียบเทียบกับยอดขาย ทำให้ทราบถึงความสามารถในการทำกำไรสุทธิของกิจการภาย หลังจากการหักค่าใช้จ่ายทุกรายการแล้ว ใช้วัดความสามารถของบริษัทในการควบคุมต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่างๆ (รวมถึงค่าใช้จ่ายในการขายและบริหาร และค่าใช้จ่ายดอกเบี้ย) เพื่อให้เกิดผลกำไรสุทธิ (Chalikarnchanana, 2009; Army Internal Audit Office, 2016; Bumrungrat, 2016; Chonphaisan, 2016)

ดังนั้นการบริหารสินทรัพย์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย นับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ ผู้บริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ ต้องใช้วางแผนตั้งแต่เริ่มต้นการบริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อที่จะทำให้การ บริหารสหกรณ์ออมทรัพย์สามารถบริหารจัดการ และประสบความสำเร็จได้ตามประสิทธิผลที่วางเป้าหมายไว้ แต่สิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดคือผู้บริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ จะต้องมุ่งมั่น ใส่ใจ เรียนรู้ และศึกษาการบริหาร สหกรณ์ออมทรัพย์อยู่ตลอดเวลา ต้องพร้อมที่จะบริหารสหกรณ์ออมทรัพย์อย่างต่อเนื่องเพื่อความเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1.1 ควรนำผลการวิจัยที่ได้ คือ ปัจจัยเทคนิคบริหารบัญชีไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการบริหาร สินทรัพย์ เนื่องจากมีค่าอิทธิพลที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์มากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสินทรัพย์กับ สหกรณ์ออมทรัพย์อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 การแก้ปัญหาและแนวปฏิบัติที่ดีของสถานประกอบการในกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ควรมีการวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มปัจจัยด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น

References

- Army Internal Audit Office. (2016). (MSP) *Military in the Army Region 4*. Retrieved March 19, 2016, from http://www.rta.mi.th/216100u/Data/Data_pro/CAMP_ARMY/Page_camp4.htm
- Ayedh, A., Mohamed, A., Eddine, H., & Oussama, C. (2015). The impact of advance Management accounting techniques on performance: The case of Malaysia. *Middle East Journal of Business*, 10 (2).
- Bumrungrat, K. (2016). *Analysis of data factors of financial ratios of Cooperatives*. Agriculture and Non-agricultural cooperatives for the year 2015.
- Chalikarnchanana, K. (2009). *Management Accounting*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Chonphaisan, P. (2016). Business alarms in case studies of companies registered in Stock Exchange of Thailand. *Net Review*, 30 (94), 238-249.
- Cihak, M., Demircuc-Kunt, A., Feyen, E., & Levine, R. (2012). *Benchmarking financial systems around the world*. World Bank Policy Research Working Paper (6175).
- Cooperative Financial. (1999). *Surveillance and Warning System: Set Standard Program*. Bangkok: CFSAWS.
- Cooperative Promotion Department. (2015). *CAMEL Analysis Application Guide*. Bangkok: Cooperative Auditing Department.
- Ngernprasertsri, N. (2014). *Quality management*. (2nd ed.). Bangkok: Thammasat University Press.
- Preedasak, P. (2013). *Principles of Microeconomics*. (4th ed.). Bangkok: Thammasat University Press.
- Rasid, S. Z.A., Isa, C. R., & Ismail, W. K. W. (2014). Management accounting systems, enterprise risk management and organizational performance in financial institutions. *Asian Review of Accountion*, 22(2), 128-144.
- Sakulpruet, Y. (2009). *Membership of the Community Financial Institution: A Case Study of Community Financial Institutions, Bang Rakhum Sub district, Bang Len District, Nakhon Pathom Province*. Master of Arts (Department of Education): Silpakorn University.
- Sripan, S. (2009). *Strengthening the Strengthening Process of Baan Wang Khum Ngoen Collection Group, Mae Faek Mai Sub-district, San Sai District, Chiang Mai Province*. Thesis (Education).

การสื่อสารทางการเมือง ค่านิยม ผลประโยชน์ และระบอบ
การเมืองที่ส่งผลการตัดสินใจเลือกของประชาชนให้
นักการเมืองได้รับเลือกตั้ง พื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ เขต 2*
Political Communication, Popularity, Advantage and
Political System that Culminate in Public Decision
Making for Politicians to be Elected: A Case Study of
Samut Prakan Province, Zone 2

ภัทรวดี อภิเด่นนภาลัย

Pattaravadee Apidenphalai

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan sunandha Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author. Email: thassanan_kingphut@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับของการสื่อสารทางการเมือง ค่านิยม ผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากนักการเมือง ระบอบการเมือง และการตัดสินใจเลือกผู้แทนของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไป 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของการสื่อสารทางการเมือง ค่านิยม ผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากนักการเมือง และระบอบการเมืองที่มีต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนในการเลือกตั้งทั่วไป การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากประชาชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการเขต 2 จำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย จำนวนของกลุ่มตัวอย่างคำนวณตามสูตรของยามาเน่ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสมการโครงสร้าง ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักการเมืองที่เคยได้รับเลือกตั้งทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่นจำนวน 10 คน และนักวิชาการด้านการเมืองอีก 3 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การสื่อสารทางการเมือง ค่านิยม ผลประโยชน์ ระบอบการเมือง และการตัดสินใจเลือกนักการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไป มีระดับตีมากทุกปัจจัย และ 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกนักการเมืองของประชาชนมากที่สุด คือ ระบอบการเมือง รองลงไปคือการสื่อสารทางการเมือง ผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากนักการเมือง และค่านิยม ตามลำดับ ซึ่งผลการวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงเหตุผล หรือ แรงจูงใจของประชาชนในการเลือกผู้แทน ซึ่งพรรคการเมือง หรือ ผู้สมัครรับเลือกตั้งสามารถนำไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ของพรรคในการหาเสียงเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง; ค่านิยม; ผลประโยชน์; ระบอบการเมือง; การตัดสินใจ

Abstract

The objectives of this research 1) To study level of political communication, values, perceived benefits, political system, and people's decision to vote for representatives in a general election; and 2) To study the influence of political communication, values, perceived benefits, and political system on people's decision to vote for representatives in a general election. This research utilized a mixed research methodology combining quantitative and qualitative research methods. For the quantitative research part, data were gathered with the use of a questionnaire from 400 people living in Samut Prakan Province Region 2 Area. They were selected by simple random sampling. The sample size was calculated based on Taro Yamane Formula. Data were analyzed with a structural equation model. As for the qualitative research component, in-depth interviews were conducted with 10 politicians, who had won elections at both local and national levels, and 3 academics in the field of politics. Data were analyzed with content analysis.

Research findings showed that: 1) political communication, values, perceived benefits, political system, and people's decision to vote for representatives in a general election were all rated at a high level; and 2) political system had the greatest influence on people's decision to vote for representatives in a general election, followed by political communication, perceived benefits, and values, respectively. These findings provided knowledge on voter motivation. Political parties and candidates can use these findings in determining strategies for more efficient campaigning.

Keywords: Political Communication; Values; Benefits; Political Regimes; Obtaining

บทนำ

การเลือกตั้งเป็นนวัตกรรมทางการเมืองที่คิดค้นขึ้นมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 เพื่อให้การเปลี่ยนถ่ายอำนาจจากคนกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่งเกิดขึ้นได้อย่างสงบเรียบร้อย โดยไม่ต้องใช้กำลังบังคับเช่นในอดีต ในปัจจุบัน ประเทศประชาธิปไตยทั่วโลกถือว่าการเลือกตั้งเป็นกลไกสำคัญที่ขาดไม่ได้ การเลือกตั้งเป็นเครื่องมือให้มหิตมหาชนเป็นผู้กำหนดว่า ใครจะบริหารประเทศ และจะนำพาประเทศไปสู่ทิศทางใด นอกจากนั้น กลไกการเลือกตั้งยังมีส่วนให้ประชาชนมีอำนาจในการตรวจสอบ และควบคุมการทำงานของผู้นำประเทศที่ได้รับเลือก ในหลายประเทศ การเลือกตั้งเป็นเครื่องมือที่ใช้ตัดสินความคิดเห็นที่แตกต่างต่อแนวทางการบริหารประเทศเพื่อป้องกันมิให้ความเห็นแตกต่างบานปลายเป็นความรุนแรง (Sawasdee et.al, 2011)

สำหรับประเทศไทยนั้น การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบประชาธิปไตย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ได้สร้างระบบการเมืองที่ประชาชนเลือกผู้แทนของตน เข้าไปทำหน้าที่กำหนดนโยบายสาธารณะแทนตน ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งที่ผ่านมาในระดับชาติ ประเทศไทยจัดให้มีการเลือกตั้งในหลากหลายรูปแบบ ทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รวมถึงการเลือกตั้งตัวแทนในระดับท้องถิ่น เพื่อทำหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม คงมีอาจปฏิเสธได้ว่า ในระบบการเมืองไทยยังคงมีระบบอุปถัมภ์ และระบบเครือญาติที่ส่งผลกระทบต่อ การเลือกตั้ง และยังคงฝังรากลึกมากกว่า 86 ปี ซึ่งระบบเช่นนี้ทำให้เกิดการผูกขาดของทายาททางการเมืองทั้งในระดับชาติและในระดับพื้นที่ไม่กี่กลุ่มการเมืองเท่านั้น อีกทั้งรูปแบบการอุปถัมภ์ที่หลากหลายในสังคมไทยนั้น ได้ถูกพัฒนาและปรับปรุงแบบให้มีประสิทธิผลในแต่ละยุคสมัย (Promgird, 2014) อาจเป็นการให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด หรือแม้แต่การจัดทำนโยบายเพื่อประโยชน์ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็ตาม นอกจากนี้ การพิจารณาตัดสินใจเลือก “ผู้แทน” ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้น ส่วนใหญ่พิจารณาจากผลประโยชน์ที่ได้รับเป็นการเฉพาะหน้า หรือชั่วครั้งชั่วคราว ภายใต้อาณัติสัมพันธที่ต่อกันมาอย่างยาวนาน ในขณะที่เดียวกัน ผู้แทนก็มีได้ให้ความสำคัญกับหน้าที่ของผู้แทนเท่าใดนัก แต่เน้นหนักไปในการทำประโยชน์ หรือช่วยแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนในพื้นที่เขตเลือกตั้งเป็นหลัก ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง หรือขาดความตระหนัก และให้ความสำคัญกับสิทธิที่ตนพึงมี (King Prajadhipok’s Institute, 2010)

จังหวัดสมุทรปราการ เขต 2 เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งเป็นจังหวัดในเขตปริมณฑลที่มีความคล้ายคลึงกับกรุงเทพมหานคร ทั้งในแง่ภูมิศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคม พร้อมทั้งมีชื่อเสียงในฐานะเมืองแห่งผลประโยชน์ และเขตอิทธิพลของกลุ่มอำนาจต่างๆ และที่สำคัญ คือ จังหวัดสมุทรปราการเป็นจังหวัดที่มีสภาพเศรษฐกิจเติบโตมาก ทั้งการเป็นเมืองอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เขตอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก การมีสนามบินนานาชาติสุวรรณภูมิซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาเป็นศูนย์กลางการบินในภูมิภาคเอเชีย แต่ก็ยังคงมีบางพื้นที่ในจังหวัดที่มีบริบทพื้นที่กึ่งเมือง กึ่งชนบทอยู่ ระบบสาธารณูปโภคยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ เช่น อำเภอบางบ่อ อำเภอบางเสาธง เป็นต้น

และหากพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการแล้วนั้น จะพบว่าสมุทรปราการเป็นพื้นที่ที่มีการเลือกตั้งทั่วไปมาตั้งแต่ พ.ศ. 2476 จนถึงการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2554 นั้น นักการเมืองท้องถิ่นของจังหวัดก็ยังคงเป็น 2 กลุ่มการเมืองใหญ่ อันได้แก่ กลุ่มอัครวม ซึ่งเป็นกลุ่มการเมืองดั้งเดิมที่ปราศจากคู่แข่งทางการเมืองมากกว่า 30 ปี แต่ด้วยกระแสความนิยมพรรคไทยรักไทย (พรรคเพื่อไทยในปัจจุบัน) กลุ่มของรัศมีทัตได้รับเลือกตั้ง จึงถือเป็นการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวอำนาจที่สำคัญของจังหวัดสมุทรปราการ จากสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นนั้น งานวิจัยฉบับนี้ จึงได้มุ่งเน้นการศึกษาวิจัยในพื้นที่ของจังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้วิจัยมุ่งหวังในการสังเคราะห์รูปแบบการตัดสินใจเลือกนักการเมืองของประชาชนผู้มีสิทธิ เพื่อคาดหวังกว่าการศึกษาวิเคราะห์การเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จะช่วยชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของปรากฏการณ์ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งหลากหลายวัยวุฒิ คุณวุฒิที่มีต่อประชาธิปไตย พรรคการเมือง และสถาบันทางการเมืองได้กระจ่างยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสภาพของการสื่อสารทางการเมือง ค่านิยม ผลประโยชน์ และระบอบการเมือง และการตัดสินใจเลือกของประชาชนให้นักการเมืองได้รับเลือกตั้ง: พื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ เขต 2
2. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลขององค์ประกอบที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกของประชาชนให้นักการเมืองได้รับเลือกตั้ง: พื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยแบบผสมวิธี (mixed methods) โดยผสมวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative method) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative method) โดยการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) มาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างรูปแบบการสื่อสารทางการเมือง ค่านิยม ผลประโยชน์ และระบอบการเมืองที่ส่งผลให้นักการเมืองได้รับเลือกตั้ง

การเก็บรวบรวมข้อมูล จากประชาชน นักการเมือง และนักวิชาการเกี่ยวกับการเมืองพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ เขต 2 ในช่วงเดือนธันวาคม 2560 – ธันวาคม 2561

การวิจัยเชิงปริมาณประชากร ซึ่งได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง ในจังหวัดสมุทรปราการ เขต 2 จำนวน 8,000 คน สุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งพื้นที่ และการสุ่มอย่างง่ายได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 400 คน แล้วใช้เครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามซึ่งมีค่าความเชื่อถือได้ 0.78 เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ด้วยโปรแกรม LISREL ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพทำการสัมภาษณ์นักการเมืองและนักวิชาการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

การเชื่อมโยงองค์ประกอบกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การเชื่อมโยงองค์ประกอบกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เป็นผลจากการศึกษาวิจัยตามรายนามที่กล่าวมาข้างต้น โดยเรียงลำดับตามการให้ความสำคัญของแนวคิดทฤษฎี และเรียงตามการให้ความสำคัญขององค์ประกอบก่อน - หลัง (Banboonlertchai, 2016; Chalermchuang, 2016; Chanaboon, 2016; Cheypratub, 2008; Chulintorn, 2011) แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบ	การมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชน	การมีสภาวะผู้นำทางการเมือง	แนวคิด การตัดสินใจ	แนวคิดการเมืองท้องถิ่น	แนวคิดเกี่ยวกับ การเลือกตั้ง
การสื่อสาร ทางการเมือง	ประชาชนมีทางเลือกในการรับ ข่าวสารที่หลากหลาย รวมไปถึง ถึงความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ส่งผลให้เกิดการสรุปแบบการ สื่อสารที่ลดตัวกลางมากขึ้น มี การสื่อโดยตรง ซึ่งส่งผลให้ใน ทางตรงข้ามประชาชนก็สามารถ แสดงออกถึงการรับรู้สารได้อย่าง รวดเร็ว	นักการเมืองมักสื่อสารโดย การเข้ามานำ สื่อบทบาท ในการเป็นผู้นำเมื่อเกิด ปัญหา หรือเหตุขัดข้อง ภาวะวิกฤติ นำมาซึ่งการ จัดจำของประชาชน	ประชาชนตัดสินใจเลือก นักการเมืองจากการเข้าถึง ของนักการเมือง ผ่านช่อง ทางต่างๆ มากกว่านักการ เมืองที่ไม่มีช่องทางการเข้า ถึงและสื่อสารที่เหมาะสม	นักการเมืองที่อยู่ในพื้นที่ สามารถใช้ความเป็นท้องถิ่น ถินนิยมเพื่อสื่อสารถึง ความเป็นพวกเดียวกัน	การสื่อสารเพื่อกระตุ้น ให้ประชาชนทราบว่า มี ช่องทางเพื่อแสดงความ ประสงค์ หรือผลความไว้ วางใจต่อการเมืองผู้ นั้น
ค่านิยม	การที่นักการเมืองเข้าร่วม กิจกรรมสาธารณะ และร่วม เผชิญภาวะวิกฤติกับชุมชน ส่งผล ให้เกิดความนิยมต่อบุคคล	การสร้างความเป็นผู้นำ ในสถานการณ์ปกติ รวม ถึงภาวะวิกฤติของบุคคล กลุ่ม ชุมชน นำมาซึ่ง ความนิยมต่อบุคคล หรือ พรรคการเมือง	ความมั่นใจของประชาชน ต่อบุคคลผู้ลงสมัครรับเลือก ตั้งการยกย่อง เชิดชู กระทั่ง ตัดสินใจมอบหมายความไว้ วางใจให้เป็นผู้แทนทางการเมือง	การสร้างความเป็นพวก เดียวกัน เป็นคนในท้องถิ่น สนับสนุนคนในท้องถิ่นให้ รับใช้ เพื่อตอบแทนท้องถิ่น ของตนเอง	การสร้างค่านิยมพอใจทั้ง ในระดับบุคคล กลุ่ม และ ชุมชน โดยมุ่งหวังให้เกิด ความเป็นปึกแผ่นผ่านการ เลือกตั้ง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

องค์ประกอบ	การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน	แนวคิดภาวะผู้นำทางการเมือง	แนวคิดการตัดสินใจ	แนวคิดการเมืองท้องถิ่น	แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง
ผลประโยชน์	การที่นักการเมืองสร้างหรือกระทำการบางอย่างเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคล หรือสาธารณะ โดยประชาชนเป็นผู้ร้องขอ หรือเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์	การนำริเริ่ม หรือผลักดันของนักการเมืองให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางบวกกับบุคคล กลุ่มคน และชุมชน	การที่ประชาชน กลุ่มคน ชุมชนได้รับผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ส่งผลให้เกิดการตัดสินใจเลือกนักการเมือง	การสร้างประโยชน์ต่อท้องถิ่น หรือชุมชนเป็นการเฉพาะเจาะจง	ความคาดหวังว่าจะเกิดการผลักดันในเชิงนโยบาย ที่จะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนระดับปัจเจก และชุมชน สังคม
ระบอบการเมือง	การสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อร่วมสร้างและพัฒนา เปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นสมาชิกแนวร่วมของพรรคการเมือง สามารถร่วมเสนอแนะทางการเมืองได้ ทั้งเชิงนโยบายและปฏิบัติ	การสร้างภาพลักษณ์ถึงความเป็นผู้นำพรรคการเมืองรวมถึงตัวนักการเมือง ที่จะสามารถแสดงถึงภาพของการนำพาประเทศมุ่งสู่การพัฒนาได้	ความเชื่อมั่นต่อพรรคการเมือง หรือผู้นำของพรรคการเมืองที่ส่งผลให้ประชาชนตัดสินใจเลือกพรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้งจากพรรคการเมืองนั้น	การอิงความเชื่อมั่นจากประชาชน โดยอาศัยความเป็นแบบแผน ความนิยม และนโยบายของพรรคการเมืองระดับชาติ	การกำหนดให้เกิดการตัดสินใจเลือกสิ่งที่คาดหวังว่าจะนำมาซึ่งความพึงพอใจของประชาชนต่อการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศและสังคม
การตัดสินใจเลือกของประชาชน	การเลือกนักการเมืองที่ประชาชนสามารถเข้าถึง และพึงพิงได้ รวมถึงนำมาซึ่งการพัฒนาที่เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และชุมชน	การตัดสินใจเลือกนักการเมืองที่สามารถเป็นผู้ผู้นำได้ทั้งในภาวะปกติ และภาวะวิกฤติ	ความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากแนวคิดเชิงปัจเจก และกระแสนิยมของกลุ่ม ซึ่งส่งผลให้เกิดการเลือกนักการเมืองของประชาชน	ความนิยมต่อความเป็นคนในท้องถิ่นของประชาชน ต่อนักการเมือง	การแสดงความประสงค์ที่จะเลือกหรือไม่เลือกนักการเมืองของประชาชน ซึ่งกำหนดให้เป็นหน้าที่ของประชาชนที่ต้องปฏิบัติ

ผลการวิจัย

การเลือกตั้งถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการคัดสรรผู้แทนเพื่อให้ใช้อำนาจหน้าที่แทนประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจสืบทอดกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมประชาธิปไตยของไทยจากรุ่นสู่รุ่นภายใต้ระบบอุปถัมภ์จนทำให้เกิดทายาททางการเมือง หรือได้ผู้แทนที่ให้ผลประโยชน์เฉพาะหน้าชั่วคราวภายใต้ความสัมพันธ์ต่อกันโดยเน้นหนักไปที่ผลประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความเดือนร้อนในพื้นที่เป็นหลัก แทนที่จะเลือกผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถในการทำหน้าที่พิจารณากฎหมายที่บังคับใช้ในสังคม และประโยชน์อื่นๆ ที่ทำให้ประชาชน และประเทศชาติเจริญก้าวหน้า

ผลการวิจัยพบว่า

- 1) สภาพของปัจจัยการสื่อสารทางการเมือง ค่านิยม ผลประโยชน์ ระบอบการเมือง และการตัดสินใจเลือกนักการเมืองของประชาชนตามความคิดเห็นของประชาชนอยู่ในระดับดีมากทุกปัจจัย
- 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกของประชาชนให้นักการเมืองได้รับเลือกตั้งมากที่สุดคือ ระบอบการเมือง รองลงไปที่การสื่อสารทางการเมืองผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ และค่านิยมต่อพรรคการเมือง ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากวัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ระดับของสภาพปัจจัย การสื่อสารทางการเมือง ค่านิยม ผลประโยชน์ ระบอบการเมือง และการตัดสินใจเลือกนักการเมืองของประชาชนตามความคิดเห็นของประชาชนอยู่ในระดับดีมากทุกปัจจัย ซึ่งจะเห็นว่าบางมิติคือมิติผลประโยชน์สอดคล้องกับการวิจัยของสถาบันพระปกเกล้าที่พบว่านักการเมืองเน้นหนักไปในการทำประโยชน์หรือช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนในพื้นที่เขตเลือกตั้งเป็นหลัก (King Prajadhipok's Institute, 2010) อย่างไรก็ตามปัจจัยด้านค่านิยมในประเด็นค่านิยมต่อพรรคการเมือง ที่นักการเมืองสังกัดนั้นประชาชนเห็นว่ามีความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครให้เป็นผู้แทนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยอื่นๆ เพราะจะเห็นว่าประชาชนจะเลือกนักการเมืองที่สังกัดพรรคที่ชื่นชอบประกอบกับพรรคการเมืองนั้นๆ มีนโยบายที่ดีตรงกับความต้องการของประชาชน (Phothaen, 2011; Almond & Bingham, 1966) อีกทั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งขอช่วยเหลือสังคมและเป็นที่น่ายินดีที่ประชาชนมั่นใจว่าการโฆษณาชวนเชื่อไม่สามารถทำให้เปลี่ยนใจได้ โดยเฉพาะนักการเมืองที่ฉ้อโกง และนักการเมืองที่มีชาติตระกูลใหญ่ก็ตาม

2. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกของประชาชนให้นักการเมืองได้รับเลือกตั้งมากที่สุดคือ ระบอบการเมืองรองลงไปที่ การสื่อสารทางการเมือง ผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับและ ค่านิยมต่อพรรคการเมือง ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้อง และเป็นไปตามผลการวิเคราะห์พบว่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ปรากฏว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างระบอบทางการเมือง

มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับการตัดสินใจเลือกของประชาชนให้นักการเมืองได้รับเลือกตั้ง ($r = 0.37$) อีกทั้งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับค่านิยม อีกด้วย ($r = 0.40$) และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้งหมดก็พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทุกๆคู่ความสัมพันธ์ แม้ว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าอยู่ระหว่าง 0.34 – 0.47 ซึ่งเห็นว่าไม่สูงนักแต่ค่าสถิติดังกล่าวมีนัยสำคัญทั้งนั้นเพราะโดยหลักการแล้วขนาดของกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนมาก ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แม้ว่าจะต่ำๆ ก็จะมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงแสดงให้เห็นว่าปัจจัยทุกปัจจัยที่นำมาเป็นตัวแปรและเขียนโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ และผลดังกล่าวกรอบแนวคิดของการวิจัยเรื่องนี้สมเหตุสมผลแล้ว

จากผลการวิจัยที่พบว่า ระบอบการเมืองมีอิทธิพลมากที่สุดต่อการตัดสินใจเลือกของประชาชนให้นักการเมืองได้รับเลือกตั้งนี้ จะเห็นว่าเป็นไปตามหลักการกล่าว คือ การที่ประชาชนรู้จักคุณของพรรค ความจงรักภักดีต่อพรรคการเมือง และความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองมีความสำคัญมากที่สุดที่จูงใจให้ประชาชนตัดสินใจเลือกผู้แทนของตน และการสื่อสารทางการเมืองที่มีความสำคัญเพราะเป็นการทำการโฆษณาชวนเชื่อ มาผสมผสานกับเนื้อหาทางการเมือง และการสื่อสารเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในทางการเมืองซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อนำไปสู่เป้าหมายทางการเมือง (Jungcharoeng, 2014) เป็นการสร้างเครือข่ายผลประโยชน์ การประสานผลประโยชน์ การสร้างกฎการประยุกต์ใช้กฎ และการปรับเปลี่ยนกฎ เพราะการสื่อสารทางการเมืองมีหน้าที่ในการสร้างทัศนคติทางการเมืองมีหน้าที่ในการสร้างทัศนคติทางการเมือง ด้วยการพูดคุยการเผยแพร่ การประชุม การอบรม การแจกใบปลิว การติดประกาศ แผ่นพับ ข่าว และบทความทางวิทยุกระจายเสียง เพื่อให้ประชาชนสนใจในเมือง สร้างบทบาททางการเมือง (Petchbordee, Naressenie & Pairindra, 2015)

ดังนั้นการค้นหาเหตุจูงใจให้ประชาชนตัดสินใจเลือกผู้แทนของตนที่มีผลจากสภาพของการสื่อสารทางการเมือง ค่านิยม ผลประโยชน์ ระบอบการเมือง การตัดสินใจเลือกของประชาชนให้นักการเมืองได้รับเลือกตั้ง และการสื่อสารเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในทางการเมืองซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อนำไปสู่เป้าหมายทางการเมือง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1.1 พรรคการเมืองควรกำหนดลำดับความสำคัญของปัจจัยที่ส่งผลให้การตัดสินใจเลือกของประชาชนให้นักการเมืองได้รับเลือกตั้ง คือ การสื่อสารทางการเมือง ผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ และค่านิยมต่อพรรคการเมือง และระบอบการเมืองตามลำดับ

1.2 ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และหวังผลได้รับเลือกควรให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องต่อปัจจัยด้านระบอบการเมือง และการสื่อสารทางการเมืองโดยเน้นให้ประชาชนทราบ คือ ประโยชน์ที่ประชาชน และประเทศชาติจะได้รับ เป็นสำคัญ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ประชาชนชื่นชมยกย่อง และศรัทธาพรรคการเมือง

References

- Almond G.A. & Bingham P. (1966). *Comparative Politics : A Developmental Approach*. Boston : Little, Brown and company.
- Banboonlertchai, S. (2016). *Summary of the Public Participation Act in the Process of Public Policy*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Cheypratub, S. (2008). Communication, Politics, and Democracy in Developed Societies. Chonburi Province. *Pathu mthani University Academic Journal*, 6 (2), 181-182.
- King Prajadhipok's Institute. (2010). *Research integration: Local politicians and election behavior 2007*. Bangkok: Bureau of Research and Development King Prajadhipok's Institute.
- Petchbordee, L., Naressenie, N. & Pairindra, B. (2015). The Performance Management of Municipalities in Samut Prakan Province. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University*, 9 (3).
- Phothaen, W. (2011). *Basic Concepts of Democracy*. Bangkok: Office of the Cabinet.
- Promgird, P. (2014). Democracy Development and Democratic Political Culture Building. *Rattasapasarn*, 62 (7), 9-44.

การเมืองในนโยบายประชานิยมประเทศไทย

พ.ศ. 2544-2557*

The Politics in Populism Policy in Thailand

B.E. 2544-2557

¹ชุตินันท์ ปราณีราษฎร์ และ นิธิตา สิริพงษ์ศักดิ์กษิณ

¹Chutinun Praneerad and Nithita Siripongtugsin

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Ramkhamhaeng University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: prettyair@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษานโยบายประชานิยมต่างประเทศ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดประชานิยมทางการเมืองใน พ.ศ. 2544 - 2557 2) เพื่อศึกษาถึงการเมืองในการบริหารนโยบายประชานิยมของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2544 - 2557 โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเชิงนโยบายจากเอกสารวิชาการ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ กลุ่มที่ 1 นักการเมือง ได้แก่ กลุ่มสนับสนุน กลุ่มต่อต้าน กลุ่มที่ 2 ข้าราชการเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มที่ 3 นักวิชาการ พบว่า นโยบายประชานิยมต่างประเทศและประเทศไทยคล้ายกันในการให้ความสำคัญกับคนชนชั้นล่างด้วยนโยบายส่งเสริมคนจน และต่างกันที่ประเทศไทยมีความเข้มแข็งและมีวินัยทางการคลังมากกว่าต่างประเทศ นอกจากนี้ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดประชานิยมทางการเมืองไทย พ.ศ. 2544-2557 ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของระบบการเมือง เป็นการลดบทบาทของฝ่ายทหาร การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมืองโดยพัฒนาไปสู่ระบบสองพรรค รวมถึงสภาพเศรษฐกิจหลังวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 มีการใช้นโยบายประชานิยมเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความยากจน และฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐานแก่ประชาชน ทั้งนี้ การเมืองในการบริหารนโยบายประชานิยมของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2544-2557 พบว่า แต่ละรัฐบาลดำเนินนโยบายควบคู่กับการแสวงหาผลประโยชน์ขาดจิตสำนึกรับผิดชอบ กระทั่งนำไปสู่ความแตกต่างของอุดมการณ์ทางการเมือง ดังนั้น ประเทศไทยควรเตรียมความพร้อมและสร้างความชัดเจนของนโยบายประชานิยมในมิติต่างๆ เพื่อกำหนดขอบเขตนโยบายประชานิยมที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: นโยบายประชานิยม; การเมือง

Abstract

The purpose of this research 1) To study foreign populist policy, to study factor to incurred political populism in B.E. 2544-2557. 2) To study political in administration populist policy of the government in B.C. 2544-2557. The process is applied qualitative research to study policy from the academic document and in-depth interview form the sample as follows: group 1 is politician including group support and group resist, group 2 is government official, group 3 is an academican. The finding has the populist policy in foreign and in Thailand were similar to emphasized on lower class with the poor promotion policy and different with Thailand is strong and has fiscal discipline more than a foreign country. Furthermore, the factor is occurring Thai political populism B.E. 2544-2557 as follows: changing the power structure of the political system to decrease the role of the military. The announcement of the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540 to creates political stability by developing into a two-party system. Moreover, the economic conditions after the economic crisis in B.E. 2540, using populist policies to solve social inequality, poverty, and infrastructure restoration for people. Indeed, political in the administration of populist policies of the government during the period B.E. 2544-2557 found that each government implemented policies along with seeking benefits, lack of responsibility, until leading to differences in political ideologies. Therefore, Thailand should prepare readiness and create clarity of populist policies in various dimensions. To determines the scope of appropriately and effectively populist policies.

Keywords: Populist policy; Politics

บทนำ

นโยบายประชานิยมที่ค้นพบหลักฐานจากประวัติศาสตร์การเมืองโลก มีแนวคิดมาจากกษัตริย์ไลเคอร์กุส แห่งนครรัฐสปาร์ตา ผู้วางรากฐานเศรษฐกิจ สังคม และระเบียบกฎหมายของสปาร์ตาพลูตาร์ค (Plutarch) มีหลักการสร้างความเท่าเทียมกันในหมู่ประชาชน โดยจัดแบ่งที่ดินออกเป็นส่วนตัวๆ กัน แจกจ่ายให้แก่ราษฎร เพื่อประกอบการกสิกรรมเลี้ยงคนในครอบครัว ซึ่งเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้กับประชาชนที่ยากจนในรูปแบบประชานิยมดั้งเดิม (Bahr, 2017) ต่อมาในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ได้เกิดแนวคิดประชานิยมในประเทศรัสเซีย เป็นขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับประชาชนมากที่สุด ได้แก่ ขบวนการหรือเกษตรกร ผู้นำสำหรับแนวคิดนี้ สนับสนุนให้เยาวชนออกจากสถานศึกษา เพื่อแสวงหาเป้าหมายของการเป็นนักต่อสู้ เพื่อประชาชนและอาศัยประชาชนเป็นพลังหลักในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ก้าวหน้า (Taggart, 2000) การสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเคารพค่านิยมของท้องถิ่น มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น (Siripongtugsin, 2018) ต่อมาในปี ค.ศ. 1920 – 1930 ได้เกิดการเมืองประชานิยมในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา เรียกว่า ประชาชนิยมใหม่ (Neo-populism) ซึ่งเต็มไปด้วยการแข่งขันทางการเมืองที่รุนแรง ต้องการชัยชนะทางการเมืองมากขึ้น จึงนำไปสู่การใช้นโยบายประชานิยมที่ผสมผสานความเกลียดชังต่อคนกลุ่มหนึ่งหรืออีกชนชั้นหนึ่ง โดยการสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองที่โดดเด่น เพื่อต่อสู้ทางการเมืองกับกลุ่มอนุรักษ์นิยมดั้งเดิม ซึ่งพยายามคัดค้านนโยบายประชานิยมที่ครองใจประชาชน เพื่อชัยชนะทางการเมือง (Wonsurawattana, 2007)

สำหรับประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ได้นำนโยบายประชานิยมเข้ามามีใช้ในการบริหารประเทศ เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2518 สมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม นโยบายประชานิยมที่โดดเด่น คือ โครงการพัฒนาท้องถิ่นและช่วยประชาชนในชนบทให้มีงานทำในฤดูแล้ง (ปชล.) หรือโครงการเงินผัน เพื่อให้ชาวชนบทมีงานทำในช่วงเวลาว่างงานในฤดูร้อนก่อนถึงฤดูทำนา โดยการจ่ายเงินไปยังประชาชนโดยตรงในลักษณะของการว่าจ้างทำงาน ให้ชุดคูคลอง สร้างถนน อ่างเก็บน้ำ และอื่นๆ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในชนบท และส่งเสริมสภาพสังคมในชนบทให้อยู่ดีกินดีมากขึ้น (Angrakul, 1991) รัฐบาลยุคต่อมา ก็ได้จัดตั้งโครงการที่มีลักษณะคล้ายกันแต่มีชื่อเรียกแตกต่างกัน เมื่อพรรคไทยรักไทยนำนโยบายประชานิยมมากำหนดเป็นนโยบายพรรคการเมืองอย่างชัดเจน ทำให้สังคมไทยรู้จักคำว่า “นโยบายประชานิยม” ตั้งแต่การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 รัฐบาลทักษิณบริหารงานโดยนโยบายเศรษฐกิจคู่ขนาน (dual track policy) เน้นกระตุ้นเศรษฐกิจในแนวทางหลัก 2 ประการ ดังนี้ (1) เป็นนโยบายส่งเสริมการส่งออก การลงทุนจากต่างประเทศ และการท่องเที่ยว ซึ่งมีภาคธุรกิจเอกชนเป็นตัวขับเคลื่อน (2) เป็นนโยบายกระตุ้นการใช้จ่ายของประชาชนในระดับรากหญ้า โดยช่วยเหลือภาคเกษตรกร ภาคธุรกิจขนาดกลางขนาดย่อม (small and medium enterprise: SMEs) พร้อมกับการสร้างผู้ประกอบการรายใหม่ๆ (new entrepreneurs) เข้าสู่ตลาด

หากพิจารณาเจตนารมณ์ของรัฐบาลในการนำนโยบายประชานิยมมาบริหารประเทศนั้น อาจมองได้สองด้าน คือ รัฐบาลต้องการช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนอย่างแท้จริง และรัฐบาลต้องการสร้างความ

นิยมทางการเมือง แต่ด้วยนโยบายประชานิยมเอง ก็มีจุดอ่อนที่สำคัญ คือ เป็นนโยบายที่รัฐบาลนำมาใช้เป็นครั้งคราว ไม่มีความมั่นคงถาวร เลี่ยงโครงการต่อเนื่อง แต่จะสร้างโครงการใหม่ขึ้นมา เป็นโครงการของตน เพื่อให้เกิดความแตกต่าง และพยายามสร้างผลงานเชิงประจักษ์แก่ประชาชนให้ต่างจากรัฐบาลชุดก่อน จึงขาดประสิทธิภาพและความต่อเนื่อง กระทั่งทำให้เกิดข้อวิตกกังวลว่า การใช้นโยบายประชานิยมของประเทศไทย จะซ้ารอยประเทศอาร์เจนตินาและประเทศเวเนซุเอลาที่ใช้นโยบายประชานิยมเกินขอบเขต ทำให้มีเปดานหนี้สาธารณะของประเทศสูงเกินกว่าระดับที่กำหนดไว้ เพียงเพราะผู้นำทางการเมืองมุ่งแสวงหาอำนาจด้วยการสร้างคะแนนนิยมทางการเมืองจากการเลือกตั้งเท่านั้น มีผลบิดเบือนต่อกลไกตลาดอย่างรุนแรง เช่น การคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศมากเกินไป ส่งผลกระทบต่อการผลิต ทำให้ขาดประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกัน นโยบายเพิ่มค่าจ้างแรงงาน แต่ไม่ให้ผู้ผลิตเพิ่มราคาสินค้า ทำให้ผู้ผลิตขาดแรงจูงใจในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ โครงสร้างเศรษฐกิจจึงอ่อนแอขาดเสถียรภาพอย่างรุนแรง ส่งผลกระทบระยะยาวต่อประเทศทั้งสองกระทั่งเข้าสู่สภาวะวิกฤติการณ์ (Acemoglu, Egorovand & Sonin, 2012)

อย่างไรก็ดี นโยบายประชานิยมเหล่านั้น ทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองและการหวังผลประโยชน์ในระยะสั้น เป้าหมายเพื่อชนะการเลือกตั้งโดยมิได้คำนึงว่า นโยบายประชานิยมที่นำมาใช้นั้น มีการวางแผนและกำหนดนโยบายสาธารณะที่ดีเพียงพอหรือไม่ ในระยะยาวจะสามารถเอื้อประโยชน์หรือให้โทษแก่ประชาชน การวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับนโยบายประชานิยม ปัจจัยสนับสนุนให้มีการใช้นโยบายประชานิยมทางการเมือง โดยมุ่งหวังในการแสวงหาข้อเท็จจริงทางการเมืองในเชิงลึกเกี่ยวกับนโยบายประชานิยมภายใต้บริบทการเมืองไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบายประชานิยมต่างประเทศ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดประชานิยมทางการเมืองใน พ.ศ. 2544-2557
2. เพื่อศึกษาถึงการเมืองในการบริหารนโยบายประชานิยมของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2544-2557

การทบทวนวรรณกรรม

การเมืองในนโยบายประชานิยมของประเทศไทย พ.ศ. 2544-2557 อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีการเมืองประชานิยม (political theory of populism) โดยลักษณะการเมืองประชานิยม เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่ประชาชนหวาดกลัวต่ออำนาจที่ตกอยู่กับกลุ่มการเมืองที่มีแนวคิดอนุรักษนิยม ซึ่งครองอำนาจมาอย่างยาวนาน เป็นความกลัวในอำนาจของกลุ่มการเมืองที่มีมากเกินไป เป็นมือที่มองไม่เห็นหรือกลัวการทุจริต ปราบกฏการณ์ทางการเมืองลักษณะนี้ ทำให้นักการเมืองพยายามชูนโยบายประชานิยม เสนอตัวเข้ามาเป็นทางเลือกให้ประชาชนตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Acemoglu, Egorov & Sonin, 2013)

ในที่นี้ การเมือง หมายถึง วิธีการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและอิทธิพลในการบริหารประเทศ ซึ่งเป็นอำนาจเด็ดขาดที่ครอบคลุมทางสังคม สามารถกำหนดนโยบายบริหารประเทศ แต่งตั้งบุคคลดำรงตำแหน่งสำคัญๆ จัดสรรงบประมาณและใช้ข้าราชการได้ รวมถึงการแสวงหาผลประโยชน์ต่อกลุ่มบุคคลและองค์กรที่มีจุดประสงค์ทางการเมืองร่วมกัน (Techapeera, 2007) การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองมักจะมาจากการใช้นโยบายประชานิยมในรูปแบบต่างๆ โดยนโยบายประชานิยม หมายถึง นโยบายที่พรรคการเมืองนำมาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยมีลักษณะที่ทำให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งส่วนใหญ่พึงพอใจจากการได้รับความช่วยเหลือ การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน และทำให้เป็นรูปธรรมเมื่อชนะการเลือกตั้งเข้ามาเป็นรัฐบาล รวมถึงการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองไปพร้อมๆ กัน (Muller, 2016) เมื่อมีโอกาสได้จัดตั้งคณะรัฐบาล จะนำหลักการนั้น มากำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เรียกว่า นโยบายพรรคการเมือง ซึ่งหมายถึง สัญญาประชาคมประเภทหนึ่งที่พรรคการเมืองได้สัญญาไว้กับประชาชนในสังคม เมื่อพรรคการเมืองของตนได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง จะนำนโยบายนั้น ไปกำหนดเป็นนโยบายรัฐบาลที่รวมความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายไว้ในพรรคการเมืองเดียวกัน การเสนอนโยบายพรรคการเมือง จะต้องผ่านการต่อสู้ทางความคิด กระทั่งได้รับการเห็นชอบและยอมรับต่อนโยบายร่วมกันของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ต่างๆ จึงจะสามารถประกาศนโยบายพรรคสู่สาธารณชนได้

นอกจากนี้ ทฤษฎีการเมืองประชานิยมเป็นการแย่งชิงอำนาจระหว่างฝ่ายขวาที่เป็นตัวแทนอุดมคติทางเศรษฐกิจที่มีแนวคิดอนุรักษนิยม การดำเนินงานบริหารประเทศจะเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่ฝ่ายซ้ายมีแนวคิดลัทธิสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ ที่มีการดำเนินงานอย่างรวดเร็ว เน้นการเปลี่ยนแปลง (Gyurkocza, 2011) จะเห็นได้ว่า หากมีอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างกันจะนำไปสู่ความขัดแย้งในการบริหารประเทศ โดยอาศัยฐานเสียงจากประชาชนเครื่องมือในการเจรจาต่อรองทางการเมือง และการดำเนินนโยบายประชานิยมจำเป็นที่จะต้องสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่ผู้นำสูงสุด นั่นคือ เป็นผู้นำในลักษณะบารมี มีความสามารถที่โดดเด่น มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชน เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในทุกกิจกรรมทางการเมือง และขยายฐานเสียงให้กว้างขึ้น (Laothamatas, 2006) ความสำเร็จจากการบริหารนโยบายประชานิยม จะมีคะแนนนิยมทางการเมืองสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจนนำไปสู่การใช้อำนาจทางการเมืองที่ขาดความเป็นธรรมและความถูกต้อง (Techapeera, 2007) รวมถึงการให้ความสำคัญกับประชาชนชั้นล่างในการกระจายทรัพยากรทางเศรษฐกิจ มอบเงินอุดหนุนโครงการต่างๆ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ซึ่งการเสนอนโยบายของพรรคการเมือง

ดังนั้น ทฤษฎีประชานิยมทางการเมือง จึงเป็นกลยุทธ์ทางการเมือง เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะและอำนาจในการปกครอง (Weyland, 2001) ลักษณะของประชานิยมตามแนวคิดนักวิชาการตะวันตก ถูกแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 แนวคิดประชานิยมเป็นนโยบายที่ไม่แน่นอน กลุ่มที่ 2 แนวคิดประชานิยมคือ ส่วนหนึ่งของการเมือง และกลุ่มที่ 3 แนวคิดประชานิยมทางเศรษฐกิจมหภาค (macroeconomic populism) (Coupal, 2003) ซึ่งแนวคิดที่เน้นบริหารเศรษฐกิจมหภาคมีความสอดคล้องกับบริบทของไทย ในช่วง พ.ศ. 2544-2557 หากพรรคการเมืองมีเป้าหมายเพื่อชัยชนะในการเลือกตั้งและได้ครองอำนาจทางการเมืองตามที่

คาดหวัง จำเป็นที่จะต้องใช้นโยบายหลักที่โดดเด่นเพื่อการบริหารประเทศ ซึ่งมีผลกับประชาชนโดยรวมและใช้งบประมาณจำนวนมาก อาทิเช่น โครงการรถยนต์คันแรก โครงการประกันและจำนำข้าว โครงการลดการเก็บภาษีสรรพสามิตเพื่อพุงราคาก๊าซหุงต้ม เป็นต้น นโยบายเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจมหภาคของประเทศได้ และหากงบประมาณขาดดุลมากขึ้น จะนำไปสู่สถานการณ์วิกฤติทางการคลังของประเทศ สะท้อนถึงความล้มเหลวทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม หลักการสำคัญของนโยบายประชานิยมจะมุ่งเน้นการใส่ใจต่อประชาชนทั่วไปอย่างเท่าเทียมกัน ทุกคนควรได้รับโอกาสขั้นพื้นฐานอันพึงมีของตน (Rawls, 1999) เพื่อหลีกเลี่ยงความเหลื่อมล้ำทางสังคม สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นได้จากทฤษฎีความยุติธรรม (a theory of justice) หรือความยุติธรรมทางสังคม (social justice) ของจอห์น ราวล์ส (John Rawls) โดยหลักการกล่าวว่า รัฐจะต้องช่วยเหลือคนที่ยากจนที่สุดก่อน เนื่องจากบุคคลเหล่านั้นได้รับความเดือดร้อนมากที่สุด และทุกคนในสังคมควรเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม แต่การช่วยเหลือดังกล่าวจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผลและเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งแนวคิดนี้มีฐานคติมาจากเรื่องของสิทธิและเสรีภาพในการบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรม (Freeman, 2003)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ได้เลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่อศึกษารายละเอียดในเชิงลึกเกี่ยวกับนโยบายประชานิยมและการเมืองที่เกิดจากการนำนโยบายประชานิยมไปใช้ในการบริหารประเทศ สามารถดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร เพื่อให้เข้าใจถึงความเป็นมา หลักการของนโยบายประชานิยมที่ได้นำมาใช้ทางการเมืองทั้งบริบทต่างประเทศและประเทศไทย รวมถึงผลของการใช้นโยบายที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2557 และเพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดที่ครอบคลุมทุกด้านของนโยบายประชานิยม จึงได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายประชานิยม ในลักษณะของบุคคลที่นำนโยบายประชานิยมไปปฏิบัติและบุคคลที่ได้รับผลจากนโยบายประชานิยม ได้แก่

- 1) กลุ่มนักรการเมือง แบ่งออกได้เป็น กลุ่มสนับสนุน คือ กลุ่มรัฐบาล และกลุ่มต่อต้าน คือ กลุ่มคัดค้าน
- 2) กลุ่มข้าราชการเจ้าหน้าที่รัฐที่นำนโยบายไปปฏิบัติ
- 3) กลุ่มนักวิชาการ ที่มีทัศนคติต่อการบริหารนโยบายประชานิยม

โดยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย 12 เดือน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ คั่นคว่ำจากเอกสารบทความวิจัย ฐานข้อมูลทางวิชาการที่มีความน่าเชื่อถือ และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามกึ่งโครงสร้างที่ใช้ในการสัมภาษณ์ โดยการตั้งข้อคำถามแบบปลายเปิดไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อการแสดงความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับนโยบายประชานิยมเป็นไปอย่างอิสระ ทั้งนี้ ข้อคำถามได้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา (content validity) จากผู้เชี่ยวชาญทางด้านรัฐศาสตร์ ด้านกฎหมายการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐศาสตร์นโยบาย

ทั้งหมด 3 ท่าน และปรับปรุงให้ข้อความมีความครบถ้วน สมบูรณ์ เข้าใจง่าย และตรงประเด็น เพื่อให้แน่ใจได้ว่า แบบสอบถามนั้นมีคุณภาพเพียงพอในการใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้วางแผนการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) ในการอภิปรายข้อมูลและเสนอรายงานผลการวิจัยเชิงบรรยาย

ผลการวิจัย

นโยบายประชานิยมนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากความยากจน หากพิจารณาในเชิงลึกพบว่า ความยากจนของคนไทยมิได้มีอัตราสูงเฉพาะในปี พ.ศ. 2544 เท่านั้น แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้อย่างยาวนาน ที่สำคัญคือ ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 จึงทำให้เกิดปรากฏการณ์ประชานิยมขึ้นในประเทศไทยจาก 3 ปัจจัย (Pipatseritham, 2008) ดังนี้

(1) ปัจจัยจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองไทย เพื่อให้เป็นไปตามหลักของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของผู้นำประเทศ จะต้องได้รับคะแนนเสียงสูงสุดในการเลือกตั้งจากประชาชน และการกำหนดนายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้งในรัฐธรรมนูญ แต่ในความเป็นจริง กลุ่มทุนที่สนับสนุนพรรคการเมืองมาจากนักธุรกิจ ชนชั้นกลางที่มีการศึกษา ให้เงินสนับสนุนและสร้างความสัมพันธ์กับทหารและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พร้อมทั้งส่งตัวแทนเข้ามามีบทบาททางการเมืองควบคู่กับการแสวงหาผลประโยชน์ ทำให้ทหารสามารถเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองอยู่เสมอ ภายหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ได้สร้างความเสียหายแก่บ้านเมืองและเกิดการสูญเสียแก่ประชาชนจำนวนมาก ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้ทหารลดบทบาททางการเมืองลงไป และส่งเสริมให้เกิดความชอบธรรมทางการเมืองแก่ประเทศมากขึ้น

(2) ปัจจัยจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นเงื่อนไขสำคัญที่บัญญัติขึ้น เพื่อสร้างเข้มแข็งทางการเมือง ด้วยกระบวนการทางการเมืองในการสร้างเสถียรภาพ นั่นคือ การพัฒนาไปสู่การเมืองระบบสองพรรค

(3) ปัจจัยจากผลกระทบของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ถือเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดปรากฏการณ์ประชานิยมมากที่สุด เนื่องด้วยประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง เกิดปัญหาการว่างงาน ความยากจน คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับต่ำ ปัญหาสุขภาพและอื่นๆ นอกจากนี้ ประชาชนผิดหวังจากการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลที่ล้มเหลวและล่าช้า ซึ่งเป็นสภาวะการณ์ที่เหมาะสมในรัฐบาลทักษิณ ด้วยบุคคลลักษณะที่เป็นผู้ประสบความสำเร็จทางธุรกิจและภาพลักษณ์นักการเมืองที่เปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสและนำนโยบายประชานิยมต่างๆ มาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนพอใจในการได้รับความช่วยเหลือให้พ้นจากความยากจน จึงเป็นที่มาของชัยชนะการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 และสร้างศรัทธาแก่ประชาชนในระดับรากหญ้า ทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นทางการเมืองมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การต่อต้านระบบเศรษฐกิจกระแสหลัก คือ การสร้างระบบเศรษฐกิจหรือกลุ่มทางเศรษฐกิจขึ้นมาเป็นการเฉพาะสำหรับประชาชน ชาวเกษตรกร และคนจน เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ตัวแบบนี้จะมีปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองน้อยกว่าตัวแบบการสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคม เนื่องจากรัฐบาลอุดหนุนงบประมาณเบื้องต้นเท่านั้น และโครงการดำเนินต่อไปได้จากเงินทุนหมุนเวียนมีผลกำไรจากดอกเบี้ยของสมาชิกเป็นรูปแบบเศรษฐกิจรูปแบบหนึ่ง เมื่อตั้งขึ้นมาแล้วสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง มิใช่การจ่ายงบประมาณให้ทุกๆ ปี ประเด็นทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากตัวแบบต่อต้านระบบเศรษฐกิจกระแสหลักที่พบ คือ พรรคการเมืองจะแฝงการสร้างความนิยมทางการเมืองโดยการเพิ่มงบประมาณกองทุนให้มากขึ้นเพื่อเอาใจประชาชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. นโยบายประชานิยมต่างประเทศ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดประชานิยมทางการเมืองใน พ.ศ. 2544 – 2557

นโยบายประชานิยมต่างประเทศและประเทศไทยให้ความสำคัญกับประชาชนในระดับรากหญ้า เช่นเดียวกัน เนื่องด้วยเป็นชนชั้นทางสังคมที่มีจำนวนมาก และหากตอบสนองความต้องการของประชาชนเหล่านั้นได้จะสามารถขยายฐานเสียงได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งการได้รับคะแนนสนับสนุนจากประชาชนเหล่านั้นมากขึ้น พรรคการเมืองก็จะมีโอกาสได้เป็นรัฐบาลมากขึ้นตามไปด้วย จากสถานการณ์วิกฤติหนี้สาธารณะของประเทศในแถบลาตินอเมริกาและกลุ่มสหภาพยุโรป ชี้ให้เห็นว่า การดำเนินนโยบายประชานิยมที่มีการใช้งบประมาณด้านรายจ่ายเกินขอบเขต มีความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางการเงินของประเทศและมีแนวโน้มต่อการก่อหนี้สาธารณะสูงมาก เนื่องด้วยใช้นโยบายประชานิยมด้านรายจ่ายในลักษณะของสวัสดิการทางสังคมที่ภาครัฐให้การช่วยเหลือประชาชนเช่นนั้น ทำให้ประเทศขาดศักยภาพในการแข่งขันและความสามารถในการชำระหนี้ต่ำ ดังนั้น หากรัฐบาลไทยจะใช้นโยบายประชานิยมด้านรายจ่ายในลักษณะดังกล่าว จะต้องวางแผนอย่างรอบคอบและวิเคราะห์ถึงความสามารถชำระหนี้ในอนาคตโดยละเอียด ตลอดจนสร้างวินัยทางการเงินเพื่อหลีกเลี่ยงวิกฤติเศรษฐกิจที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศ

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดนโยบายประชานิยมทางการเมืองของไทย ได้แก่ ปัจจัยทางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจ การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2540 กระตุ้นระบบการเมืองให้พัฒนาไปสู่ระบบสองพรรคการเมือง เพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมือง สังคม ตลอดจนความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และผลกระทบจากปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 พบว่า นโยบายประชานิยมทางการเมืองมีทั้งผลดีและผลเสีย โดยขึ้นอยู่กับนำไปใช้ของพรรคการเมืองและการให้นิยามความหมายของนโยบายประชานิยม จะเชื่อมโยงไปยังหลักการนโยบายประชานิยมที่นำมาใช้ในการบริหารประเทศของแต่ละรัฐบาล สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สมชาย สาโรวาท (Sarovat, 2013) ได้ชี้ให้เห็นว่า นโยบายประชานิยมที่ดีเป็นการช่วยบรรเทาความเดือนร้อนแก่ประชาชน สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ ยกระดับคุณภาพชีวิต

ของประชาชน และพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบันได้ เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน เรียกว่า วงจรอภิวัดน์ (constructive circle) ในทางตรงกันข้าม หากพรรคการเมืองแสวงหาผลประโยชน์จากนโยบายประชานิยม จนเกิดผลเสียตามมาภายหลัง เช่น ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การได้รับการช่วยเหลือที่ไม่มีคุณภาพ ไม่สามารถสร้างอาชีพที่เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ เกิดความขัดแย้งทางสังคม การคอร์รัปชันของกลุ่มนักการเมือง กระทั่งเกิดปัญหาหนี้สาธารณะ กระทบต่อภาพรวมของระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ เรียกว่า วงจรวิบัติ (destructive circle) ดังนั้น ประเทศไทยอยู่ในสภาวะการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ก็สามารถนำนโยบายประชานิยมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ โดยวางแผนอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ พิสิฐ ลิ้อธรรม (Leeatham, 2015) ที่ได้อธิบายว่า การใช้นโยบายประชานิยมเพื่อประโยชน์ในการหาเสียงเลือกตั้ง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยเฉพาะการกำหนดนโยบายประชานิยม มักจะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับงบประมาณรายจ่ายของประเทศ จึงเป็นโอกาสที่ดีในการปฏิรูปทางการเมืองควบคู่กับการปฏิรูประบบการคลัง สร้างวินัยการใช้จ่ายแก่พรรคการเมืองเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาภาระหนี้สินของประเทศ โดยการปฏิรูปกฎหมายการคลัง สร้างกลไกการบริหารการคลังและงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ นั่นคือ ตรากฎหมายที่ควบคุมการจัดทำงบประมาณรายได้และรายจ่ายของประเทศ งบประมาณบริหารราชการแผ่นดิน การตรวจสอบบัญชีภาครัฐ และกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และเสถียรภาพทางการเมือง ทำนองเดียวกันกับ อัญชญา แสงแก้ว (Saengkaew, 2016) ที่อธิบายว่า นโยบายประชานิยมทำให้เกิดการกักเงินหรือหนี้สาธารณะ แต่หากรัฐบาลมีการกำหนดนโยบายและวางแผนที่ดี โดยมีได้หวังเพียงผลคะแนนเพื่อชนะการเลือกตั้ง แต่มุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศอย่างแท้จริง ก็ถือเป็นการก่อหนี้สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ เอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวม และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระหว่างประเทศ อาทิเช่น การลงทุนด้านการศึกษา การจัดการระบบสาธารณสุขปโภค การลงทุนสำหรับโทรคมนาคมและการขนส่งด้านต่างๆ เป็นต้น มีการกำหนดนโยบายภาษี เพื่อช่วยแก้ปัญหาทางงบประมาณขาดดุล มีการจัดสรรงบประมาณอย่างถูกต้อง โปร่งใส เป็นธรรม สะท้อนถึงนโยบายประชานิยมของรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผลงานวิจัยของ ประภาส มั่นตะสูตร (Mantasoot, 2015) ได้ระบุว่า ประสิทธิภาพของการนำนโยบายประชานิยมไปปฏิบัติในสังคมชนบทไทยนั้น ทำให้ประชาชนในระดับรากหญ้าที่ถูกทอดทิ้ง เอารอดเอาเปรียบในรูปแบบต่างๆ ได้รับความพึงพอใจเมื่อได้รับการดูแลจากภาครัฐ ในการเพิ่มรายได้ สร้างอาชีพ ลดช่องว่างระหว่างชนชั้นทางสังคม และผลของนโยบายประชานิยมนี้ เป็นแรงจูงใจให้ประชาชนในชนบทมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมทางการเมือง ตอบรับการเข้าร่วมโครงการที่รัฐจัดสรรให้ ก่อให้เกิดประโยชน์สำหรับทุกฝ่าย และนอกเหนือจากการสร้างอาชีพแล้ว ประชาชนในชนบทยังต้องการการพัฒนาด้านการศึกษา ความต้องการรู้หนังสือ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เมื่อประชาชนในชนบทมีความรู้จะช่วยให้สามารถปรับทัศนคติที่มีต่อการเมืองและตัดสินใจทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง ถือเป็นการป้องกันการถูกครอบงำทางการเมือง ดังเช่นอดีตที่ผ่านมาที่ประชาชนในชนบทถูกครอบงำทางความคิด ปิดกั้นข่าวสาร รับรู้ข้อมูลเพียงด้านเดียว จนก่อให้เกิดความแตกต่างด้านความคิดเกี่ยวกับการเมือง นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชนชั้น กลุ่มบุคคล และบานปลายเป็นความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นในอดีต

ดังนั้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดนโยบายประชานิยมในสังคมไทย สามารถลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม กระตุ้นเศรษฐกิจ สร้างโอกาส และยกระดับคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนในระดับรากหญ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะท้อนถึงความเป็นธรรมในการบริหารจัดการของภาครัฐ ในการนำนโยบายประชานิยมมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมและการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า ตรงตามหลักการของนโยบายประชานิยมที่มุ่งเน้นในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น และตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน หากนำนโยบายประชานิยมไปใช้เกินขอบเขต จะนำไปสู่วิกฤตการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่สำคัญ คือ ภาพลักษณ์ของประเทศได้รับความเสียหาย ขาดความเชื่อมั่นจากประชาชน และไร้เสถียรภาพ ไม่มีความเชื่อถือ จำเป็นต้องใช้เวลาในการแก้ปัญหาระยะยาวและสูญเสียงบประมาณจำนวนมากในการฟื้นฟูด้านต่างๆ

2. การเมืองในการบริหารนโยบายประชานิยมของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2544-2557

การเมืองจากการบริหารนโยบายประชานิยมของรัฐบาล เป็นการแสวงหาอำนาจทางการเมือง เพื่อผลประโยชน์ของพรรคการเมืองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อมีการหาเสียงเลือกตั้ง พรรคการเมืองจะพยายามแสวงหาโอกาส และฉวยโอกาสโดยไม่คำนึงถึงวิธีการ เพื่อให้ได้รับชัยชนะในการแข่งขันเลือกตั้ง เนื่องด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2540 มีช่องว่างในการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง ดังเช่น รัฐบาลทักษิณ ที่ชูนโยบายประชานิยมในการหาเสียงเลือกตั้งและประสบความสำเร็จ อีกทั้งองค์กรอิสระที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อตรวจสอบ คัดค้านการทำงานของรัฐบาลก็ทำหน้าที่บกพร่อง เป็นเหตุให้เกิดการทุจริตจากโครงการตามนโยบายประชานิยมที่ให้ไว้แก่ประชาชน โดยผลงานวิจัยของ นพวงษ์ มังคละชน (MangKhalachon, 2010) ได้สะท้อนถึงการใช้อำนาจแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองจากโครงการของรัฐบาลทักษิณ นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ให้สิทธิในการเข้าถึงการรักษาพยาบาล แต่ขาดการบริหารจัดการที่ดีไร้ประสิทธิภาพในการให้บริการแก่ประชาชน บกพร่องในการจัดสรรงบประมาณ นโยบายห้วยบนดิน เป็นการช่วยแก้ไขปัญหาผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น แต่การใช้จ่ายเงินในโครงการนี้ มีความไม่โปร่งใส สังคมเสื่อมโทรม นโยบายบ้านคนจน เป็นการช่วยเหลือผู้ยากไร้ไม่มีที่อยู่อาศัย แต่แท้จริงแล้วบริหารโครงการอย่างไม่มีคุณภาพ ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ดังนั้น การเมืองจากการบริหารนโยบายประชานิยมของรัฐบาล เป็นการใช้อำนาจในทางที่มิควร ทำยที่สุดแล้วความเสียหายตกอยู่ที่ประเทศชาติและประชาชน

ดังนั้น นโยบายประชานิยมทางการเมืองที่ผ่านมา พยายามสร้างความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในสังคมไทย แต่เมื่ออำนาจทางการเมืองอยู่เหนือหลักการนโยบายประชานิยม จึงนำไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ เฉพาะกลุ่มบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มองค์กรมากกว่าประโยชน์ของส่วนรวม จะเห็นได้ว่า การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางสังคมควรขึ้นอยู่กับความยั่งยืนของนโยบายโดยไม่จำเป็นต้องเป็นนโยบายประชานิยมเสมอไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 พัฒนานโยบายประชานิยมอย่างสร้างสรรค์ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้

1.2 นโยบายประชานิยมที่ดีมีความมุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มมีรายได้น้อย ยากจน ใช้แรงงาน เพื่อเป็นฐานเสียงแก่พรรคการเมือง แต่ความมุ่งเน้นประโยชน์แก่ประชาชนทั้งประเทศให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

1.3 เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของพรรคการเมืองก่อนนำไปหาเสียงเลือกตั้ง ในประเด็นที่ว่า นโยบายประชานิยมที่สร้างขึ้นมานั้นสามารถนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้

1.4 กำหนดขอบเขตของการใช้นโยบายประชานิยม ควรเลือกเฉพาะนโยบายสำคัญที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตและกระตุ้นเศรษฐกิจ หลีกเลี่ยงการใช้นโยบายประชานิยมที่ฟราเฟือและมากจนเกินไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประชาชนในแบบองค์รวมบูรณาการโดยนำวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 มาเป็นกรณีศึกษาว่าสาเหตุความยากจนนั้นเกิดจากสิ่งใด เพราะตลอดระยะเวลาที่รัฐบาลหลายต่อหลายชุดมีนโยบายแก้ไขปัญหาค่าความยากจนและความเหลื่อมล้ำแต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้เลย ปัญหาความยากจนและการขาดโอกาสทางสังคมยังมีปรากฏให้เห็นในสังคมไทยอยู่ ดังนั้น ควรจะมีการวิจัยโดยภาพรวมและความเกี่ยวเนื่องของปัญหาของความยากจนกับปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาการขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรทางเศรษฐกิจ หรือปัญหาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ เพื่อนำไปสู่การกำหนดการความช่วยเหลือจากภาครัฐที่ชัดเจน

2.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการเมืองและนโยบายประชานิยมจากหลากหลายภูมิภาคทั่วโลก โดยเฉพาะการขยายตัวของพรรคการเมืองประชานิยมในยุโรปที่กำลังเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ พรรคการเมืองประชานิยมในยุโรปมีอุดมการณ์ทางการเมืองสายกลางที่ประนีประนอมกับสถาบันทางการเมืองดั้งเดิม ควรนำวิจัยและนำผลการวิจัยมาศึกษาเพื่อเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคอื่นๆ ดังนั้นเนื่องจากปัจจุบันการรับรู้นโยบายประชานิยมในสังคมการเมืองไทยเน้นเฉพาะความล้มเหลวทางการเมืองในลาตินอเมริกาเท่านั้น

References

- Acemoglu, D., Egorov, G., & Sonin, K. (2012). *A political theory of populism*. British: Oxford University Press.
- Acemoglu, D., Egorov, G., & Sonin, K. (2013). A political theory of populism. *Quarterly Journal of Economics*. P. 771-805.
- Angtrakul, R. (1991). The Project to Create a Rural Work with Thai Rural Development. *Parliament Letter*, 39 (July).
- Bahr, D. (2017). *How Sparta became*. Spartan: Plutarch's life of Lycurgus.
- Coupal, Y. (2003). *Macroeconomics of populism in Venezuela*. Mimeo, Stanford University Press, Stanford.
- Freeman, S. (2003). *The Cambridge companion to Rawls*. United States of America: Cambridge University Press.
- Gyurkocza, D. (2011). *Political theory of populism*. South – East Europe.
- Laothamatas, A. (2006). *Thaksin-Popular: Meanings, Problems and Solutions*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Leeatham, P. (2015). The Reform of the Fiscal System and Government Budget to the Financial Discipline. *Journal of Economics*, 19(1), 3-25.
- MangKhalachon, N. (2010). News Agenda and Content Direction of Populist Policy as Presented in Newspaper During and Post Thaksin Shinawatra. *Journal of Management Science Chiangrai Rajabhat University*, 5(2), 64-96.
- Mantasoot, P. (2015). Effectiveness of the Introduction of Civil Policy in Thai Rural Society. *SSRU Graduate Studies Journal*, 8(2), 298-308.
- Muller, JW. (2016). *What is populism?* Philadelphia. PA: University of Pennsylvania Press, Kindle edition.
- Pipatseritham N. (2008). Factors Affecting the Occurrence of Popular Nations in Thailand. *Thammasat Economic Journal*, 26(3), 119-166.
- Rawls, J. (1999). *A theory of justice*. Revised Edition. US: Harvard University Press.

- Saengkaew, A. (2016). The Concept and the Increasing of Public Debt Through Populist Policies Utilization. *Political Science and Public Administration Journal Khon Kaen University*, 1(2), 99-103.
- Sarovat, S. (2013). *The Populist Policies Used in the 2011 General Election Campaign: A Case Study of the Democrat Party and Pheu Thai Party*. Ph.D. Dissertation. Krirk University.
- Siripongtugsin, N. (2018). Restorative Justice: Managing Conflicts to Empower the Justice of Pru Khuan Kreng Community in Nakhon Si Thammarat Province. *Journal of Social Development*, 20(1), 1-16.
- Taggart, P. (2000). *Populism*. Buckingham. UK: Open University Press.
- Techapeera, K. (2007). *From Thaksin to coup 19 September 2549: Thailand's Democratic Crisis*. Bangkok: 14 October Foundation.
- Weyland, K. (2001). Clarifying a contest concept: populism in the study of Latin American Politics. *Comparative Politics*.34 (1). *International Relations Quarterly*. V.2(1). (Spring 2011/1 Tavaszi). Retrieved Jun 30, 2017, from <https://www.forbes.com/sites/davidbahr1/2017/06/30/how-sparta-became-spartan-plutarchs-life-of-lycurgus/#56c9dfe62757>.
- Wonsurawattana, K. (2007). The United States Civil Movement. *Quality of Life and Law Journal*, 3(1), 5-21.

ตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่ง การเรียนรู้ของสถานศึกษาในสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*

Characteristics of Innovative Learning Organization Model of Schools under Primary Educational Service Area Office

¹ภรตกร ดุลณกิจ, สิริธร สิ้นจิ้นดว่ง และ ชารี มณีศรี

¹Pharadorn Dulnakit, Sirinthorn Sinjindawong
and Charee Maneesri

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Sripatum University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: dulnagij@outlook.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 2) เพื่อพัฒนาตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล จากตัวอย่างที่เป็นครูประจำโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น รวม 500 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ทุกปัจจัย โดยปัจจัย “การจัดการความรู้” มีค่าเฉลี่ยระดับเห็นด้วยมากในทุกปัจจัย โดยปัจจัย “การจัดการความรู้” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.24$) รองลงมา “โครงสร้างองค์กร” ($\bar{X} = 4.21$) และปัจจัย “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ($\bar{X} = 4.21$) 2) ตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าดัชนีความกลมกลืนของโมเดล

ดังนี้ $X^2=116.92$, $df=109$, $p=0.28477$, $X^2/df =1.0727$, $GFI=0.98$, $AGFI=0.96$, $RMR=0.017$, $RMSEA=0.012$, $CN=618.00$ และพบว่าการจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ทางบวกผ่านองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โครงสร้างองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ทางบวกผ่านองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 องค์กรแห่งการเรียนรู้มีอิทธิพลทางตรงต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: องค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้; สมการเชิงโครงสร้าง; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

Abstract

The objectives of this study were: 1) To study the factors influencing the learning innovation organization of Schools under the Primary Educational Service Area Office, and 2) To develop characteristics of learning innovation organization model of schools in the Primary Educational Service Area Office. This research is a quantitative research.

A questionnaire was utilized as the tool in this research. Data were gathered from sample for this study, i.e. 500 teachers in Khon Kaen Primary Schools under Primary Educational Service Area Office. Statistics were used in this research are as follows: mean and standard deviation, and Structural equation Model.

The results of this research found that: 1) the sample agree with all factors of innovation organization at a high level, by knowledge management ($\bar{X} = 4.24$), follow structural organization and learning organization ($\bar{X} = 4.21$) respectively, and 2) develop the characteristics of learning innovation organization model is consistent with empirical data. With the harmonic index of the model is as follows: $\chi^2 = 116.92$, $df = 109$, $p = 0.28477$, $\chi^2/df = 1.0727$, $GFI = 0.98$, $AGFI = 0.96$, $RMR = 0.017$, $RMSEA = 0.012$ and $CN = 618.00$, and found that knowledge management has a direct influence on positive learning organization with statistical significance at .01 level, and indirectly influences the organization of positive learning through the learning organization with statistical significant at a level of .01. The organizational structure has direct influence on Positive innovation learning organization with a significant level of .01, and indirectly influencing the positive learning organization through learning organization with statistical significant at a level of .01. Learning organizations have a direct influence on positive learning organizations with statistical significant at a level of .01.

Keywords: Innovative Learning Organization; Structural Equation Model; Primary Education Area

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ สำหรับพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ โดยมีการพัฒนาเด็กไทยให้มีนิสัยที่ดีและมีความรู้ดี รู้จักคิด รู้จักเลือกและค้นคว้า มีทักษะในการแก้ปัญหาในอนาคต มีทักษะการบริหารจัดการ สื่อสาร รู้จักเทียบมาตรฐาน และการพัฒนาตนเองสู่การแข่งขันกับโลกภายนอก ครูจะต้องจัดการเรียนรู้ให้เด็กสามารถบูรณาการเชื่อมโยงสาระการเรียนกับงานโครงการและชีวิตจริงได้

ในขณะเดียวกัน เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนในปัจจุบัน คือ การสร้างให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และทักษะหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดความพร้อมของผู้เรียนเข้าสู่โลกการทำงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบัน คือ ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ที่จะช่วยสร้างความโดดเด่นในสังคมการทำงานสำหรับภาคการศึกษา สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ได้จัดทำโครงการหนึ่งโรงเรียนหนึ่งนวัตกรรมซึ่งเป็นโครงการที่ส่งเสริมและกระตุ้นการพัฒนาวิชาชีพ ที่มุ่งให้สถานศึกษาที่มีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีของรัฐและเอกชนได้ให้ความสำคัญ และตื่นตัวในการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบท เป้าหมายการพัฒนา และสอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาอย่างแท้จริง เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา และได้ดำเนินการคัดสรรผลงานนวัตกรรมทางการศึกษา เช่น นวัตกรรมด้านหลักสูตร นวัตกรรมด้านกระบวนการเรียนรู้ นวัตกรรมด้านแหล่งเรียนรู้ และนวัตกรรมด้านสิ่งประดิษฐ์ สื่อและเทคโนโลยีการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ได้นวัตกรรมต้นแบบที่เป็นผลงานคุณภาพ มีคุณค่าทางวิชาการและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (Van Den Bosh & Heij, 2013)

การบริหารและการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นในระหว่างปี พ.ศ. 2557- 2559 ยังไม่บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาคุณภาพให้ได้ตามมาตรฐานเท่าที่ควร สังเกตได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนจากการทดสอบคุณภาพทางการศึกษา โดยใช้แบบทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน O-NET (Ordinary National Educational Test) ของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) (National Institute of Educational Testing Service) พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละรายกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 วิชา ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีสาเหตุมาจากครูสอนไม่ตรงกับวิชาเอก ขาดแคลนครูตามเกณฑ์ของโรงเรียน ซึ่งไม่สอดคล้องการพัฒนา กับศักยภาพของนักเรียนเป็นรายบุคคล รายกลุ่มและทักษะการใช้สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่มีความถนัดในการทำงานเดี่ยวเป็นรายบุคคลมากกว่าการทำงานเป็นทีม ซึ่งนับเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผลมาจากการบริหารและการจัดการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา (Khongkaen Province Primary Education Area, 2016)

แนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าว คือ การนำแนวคิดองค์การแห่งนวัตกรรมมาใช้ในระบบการศึกษา โดยพัฒนาให้เป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ที่มีการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการองค์การ

ศึกษาแนวใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการความรู้ การพัฒนาโครงสร้างองค์กร การประยุกต์ใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ รวมไปถึงการสร้างนิสัยนวัตกรรมให้เกิดขึ้นกับบุคลากรในองค์กรนั้นๆ ซึ่งสามารถพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีศักยภาพและนำไปสู่การพัฒนาองค์กรทางการศึกษาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น (Sarder & Russel, 2016)

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ในการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตลอดจนพัฒนาตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย นำไปสู่การวางแผนในการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และส่งผลต่อความก้าวหน้าของบุคลากรและประสิทธิภาพขององค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
2. เพื่อพัฒนาตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method Research) โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตของการวิจัย

1. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ศึกษาตัวแปรสาเหตุ ได้แก่ ตัวแปรแฝงภายนอก: การจัดการความรู้ ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 6 ตัวแปร คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การรวบรวมความรู้ การทบทวนความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้และการนำความรู้ไปใช้ ตัวแปรแฝงภายนอก: โครงสร้างองค์กร ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร คือ ความยืดหยุ่น การทำงานข้ามสาย การสื่อสาร และการกระจายอำนาจ ตัวแปรผล ได้แก่ ตัวแปรแฝงภายใน(ตัวแปรคั่นกลาง):องค์กรแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร คือ วัฒนธรรมการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนระบบองค์กร การสร้างระบบองค์ความรู้ การมีวิสัยทัศน์ การสร้างเครือข่าย ตัวแปรแฝงภายใน:องค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร คือ ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม ความร่วมมือกัน การถ่ายทอดองค์ความรู้ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้

2. ขอบเขตด้านประชากรและตัวอย่าง ประชากรในการศึกษานี้ คือ ครูประจำโรงเรียนที่สังกัดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นทั้ง 5 เขต จำนวนทั้งสิ้น 10,331 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้กฎอย่างง่ายว่าด้วยอัตราส่วนระหว่างหน่วยตัวอย่าง และจำนวนตัวแปรสังเกตได้ ควรเป็น 10-20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ (Hair et al., 2014) ผู้วิจัยจึงประมาณขนาดตัวอย่างตามข้อกำหนดนี้ คือ มีจำนวนตัวแปรสังเกตได้ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนทั้งหมด 20 ตัวแปรสังเกตได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่างทั้งหมด 400 คน (20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้) และในการวิจัยครั้งนี้ จึงเก็บกลุ่มอย่างทั้งหมด 500 คน โดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล เป็นคำถามแบบให้เลือกตอบเพียงคำตอบเดียว จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ จำนวน 30 ข้อ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กร จำนวน 20 ข้อ ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้ จำนวน 25 ข้อ ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ จำนวน 25 ข้อ คำถามในตอนที่ 2-5 เป็นคำถามแบบประเมินค่า (Rating scale) ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา(Content Validity) ภายใต้อัตราความสอดคล้อง (Index of item objective congruence: IOC) ของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดว่า เกณฑ์ที่ใช้ตัดสินความสอดคล้องของข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องไม่น้อยกว่า 0.50 (Ronna & Laurie, 2003) และตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ของแบบสอบถามทั้งฉบับได้เท่ากับ 0.936 ซึ่งได้ค่ามากกว่า 0.8 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดว่าค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาคมีค่า 0.8 ขึ้นไป (Eisinga, Te Grotenhuis & Peizer, 2012) แสดงว่าเครื่องมือแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือ สามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล โดยมีจดหมายขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลในการวิจัย และส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างทางไปรษณีย์ โดยผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์รายชื่อ ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ของกลุ่มเป้าหมายจาก สำนักงานการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นทั้ง 5 เขต จำนวน 500 คน หลังจากนั้นจึงส่งซองเอกสารซึ่งประกอบด้วยจดหมายแนะนำตัว แบบสอบถาม และซองเปล่าติดดวงตราไปรษณีย์ จำนวนชื่อ-สกุล ที่อยู่ของผู้วิจัย เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มตัวอย่างในการส่งคืน และผู้วิจัยระบุระยะเวลาในการตอบแบบสอบถามประมาณ 1 สัปดาห์ เมื่อครบกำหนดผู้วิจัยทำการติดตามด้วยตนเอง และขอให้บุคคลที่เกี่ยวข้องช่วยติดตาม รวมถึงติดตามทางโทรศัพท์ จนได้รับแบบสอบถามกลับคืน 500 ชุด ครบตามจำนวนที่แจกไป

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป นำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและสมการเชิงโครงสร้าง ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบปัญหาตัวแปรมีความสัมพันธ์กันเองสูง (Multicollinearity) ว่าอยู่ในเกณฑ์ ที่ไม่เกิน 0.80 หรือไม่ ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation) พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระไม่เกิน 0.80 จึงสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่ (Assessment of Model Fit) ผลการวิเคราะห์พบว่า องค์ประกอบการจัดการความรู้ องค์ประกอบโครงสร้างองค์กร องค์ประกอบองค์การแห่งการเรียนรู้ องค์ประกอบองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์สามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างและทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้

ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ ดังปรากฏตามตารางที่ 1

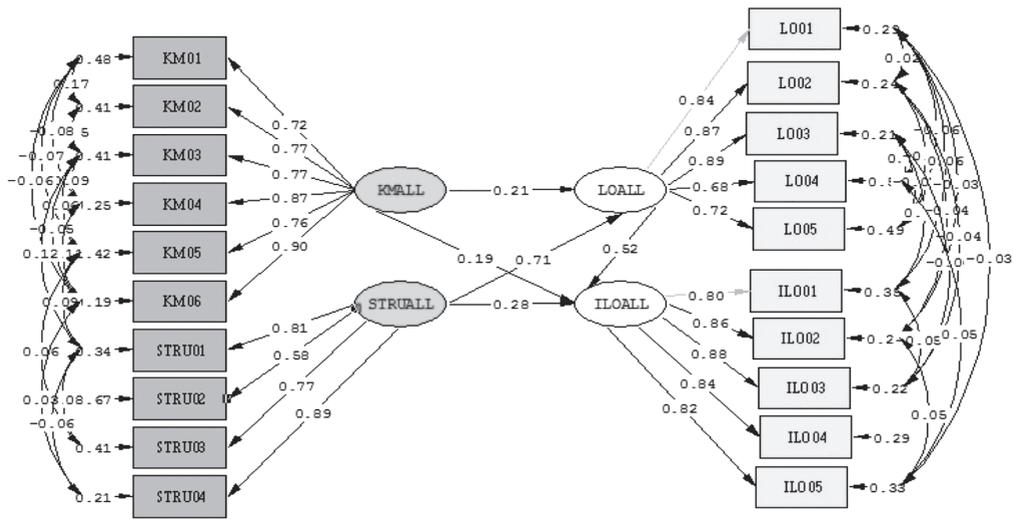
ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้	(\bar{X})	SD.	ระดับ
การจัดการความรู้	4.24	0.444	เห็นด้วยมาก
โครงสร้างองค์กร	4.21	0.455	เห็นด้วยมาก
องค์กรแห่งการเรียนรู้	4.21	0.465	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากในทุกปัจจัย โดยปัจจัย “การจัดการความรู้” มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.24$, $SD.1382 = 0.444$) รองลงมาปัจจัย “โครงสร้างองค์กร” ($\bar{X} = 4.21$, $SD. = 0.455$) และปัจจัย “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ($\bar{X} = 4.21$, $S.D. = 0.465$)

2. ผลการพัฒนาตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ผู้วิจัยนำเสนอตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่พัฒนาขึ้น ดังปรากฏตามภาพที่ 1 และตารางที่ 2

Chi-Square=116.92, df=109, P-value=0.28477, RMSEA=0.012

ภาพที่ 1 ตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ตารางที่ 2 ค่าสถิติวัดความสอดคล้องของตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้กับข้อมูลเชิงประจักษ์

ค่าดัชนี	เกณฑ์ที่ใช้พิจารณา	ค่าสถิติ	ผลการพิจารณา
χ^2/df	≤ 2.00	1.0727	✓
p-value	> 0.05	0.285	✓
GFI	≥ 0.95	0.98	✓
AGFI	≥ 0.95	0.96	✓
RMESA	≤ 0.05	0.012	✓
RMR	≤ 0.05	0.017	✓
CN	> 200	618.00	✓

✓ หมายถึง ผ่านเกณฑ์ผลการทดสอบดัชนีที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องและความกลมกลืนของตัวแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Diamantopoulos and Sigaw, 2006)

จากผลการวิเคราะห์ตามภาพที่ 1 และตารางที่ 2 เมื่อพิจารณาผลของค่าสถิติทดสอบของแบบจำลองสมการโครงสร้างปรับแก้ และพัฒนา (adjust model) กับเกณฑ์มาตรฐานตามข้อเสนอแนะของ Joreskog and Sorbom(1999) พบว่าค่าสถิติของแบบจำลองทุกค่าผ่านเกณฑ์มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ทั้งหมดคือ χ^2 เท่ากับ 116.92 ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 109 โดยค่าไค-สแควร์สัมพันธ์ (χ^2/df) เท่ากับ 1.0727 ซึ่งน้อยกว่า 2.00 มีค่า p-value เท่ากับ 0.285 ซึ่งมีค่ามากกว่า .05 ค่า GFI มีค่า 0.98 และดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้ (AGFI) มีค่า 0.96 ซึ่งทั้ง 2 ดัชนีมีค่ามากกว่า 0.95 ส่วนค่า RMR มีค่า 0.017 และค่า RMSEA มีค่า 0.012 ซึ่งทั้ง 2 ดัชนีมีค่าน้อยกว่า 0.05 และค่า Critical N มีค่า 618.00 ซึ่งมากกว่า 200 จึงแสดงให้เห็นว่าสามารถยอมรับแบบจำลองอิทธิพลเชิงสาเหตุ ตามที่กำหนดมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิเคราะห์ยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ 1 โมเดลเชิงสาเหตุของกระบวนการเรียนรู้ด้านการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม

ตัวแปรสาเหตุ	ประเภทของอิทธิพล	ตัวแปรตาม	
		องค์กรแห่งการเรียนรู้ (LOALL)	องค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ (ILOALL)
การจัดการความรู้ (KMALL)	DE	0.21 (3.31**)	0.19 (4.82**)
	IE	-	0.11 (2.84**)
	TE	0.21 (3.31**)	0.30 (5.16**)
โครงสร้างองค์กร (STRUALL)	DE	0.71 (10.19**)	0.28 (9.65**)
	IE	-	0.37 (6.49**)
	TE	0.71 (10.19**)	0.65 (9.65**)
องค์กรแห่งการเรียนรู้ (LOALL)	DE	-	0.52 (7.16**)
	IE	-	-
	TE	-	0.52 (7.16**)
	R ²	0.81	0.89

DE = Direct Effect, IE = Indirect Effect, TE = Total Effect ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (t-value \geq 2.58)

จากตารางที่ 3 เมื่อตรวจสอบการประมาณค่าพารามิเตอร์สัมประสิทธิ์อิทธิพลของตัวแปรแฝงที่ทำการศึกษาในตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า

1. การจัดการความรู้ (KMALL) มีอิทธิพลทางตรง (direct effect) ต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ (ILOALL) ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.19 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (p -value < 0.01) มีอิทธิพลทางอ้อม (indirect effect) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.11 และมีอิทธิพลรวม (total effect) ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการวิเคราะห์ยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ 1 การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางบวกต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้

2. โครงสร้างองค์กร (STRUALL) มีอิทธิพลทางตรง (direct effect) ต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ (ILOALL) ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.28 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (p -value < 0.01) มีอิทธิพลทางอ้อม (indirect effect) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.37 และมีอิทธิพลรวม (total effect) ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.65 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการวิเคราะห์ยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ 2 โครงสร้างองค์กรมีอิทธิพลทางบวกต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้

3. องค์กรแห่งการเรียนรู้ (LOALL) มีอิทธิพลทางตรง (direct effect) ต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ (ILOALL) ทางบวก ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.52 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (p -value < 0.01) และมีอิทธิพลรวม (total effect) ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.52 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการวิเคราะห์ยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ 3 องค์กรแห่งการเรียนรู้มีอิทธิพลทางบวกต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้

4. การจัดการความรู้ (KMALL) มีอิทธิพลทางตรง (direct effect) ต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ (LO) ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.21 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (p -value < 0.01) และมีอิทธิพลรวม (total effect) ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.21 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการวิเคราะห์ยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ 4 การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางบวกต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้

5. โครงสร้างองค์กร (STRUALL) มีอิทธิพลทางตรง (direct effect) ต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ (LO) ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.71 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (p -value < 0.01) และมีอิทธิพลรวม (total effect) ทางบวกที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.71 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการวิเคราะห์ยอมรับสมมติฐานที่ 5 โครงสร้างองค์กรมีอิทธิพลทางบวกต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดการความรู้ โครงสร้างองค์กรและองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยพบว่า การพัฒนาองค์กรนวัตกรรมการศึกษาของสถาบันการศึกษาควรให้ความสำคัญกับ ได้แก่ การจัดการความรู้ โครงสร้างขององค์กรและองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Morrison, 2009)

จากการพัฒนาตัวแบบคุณลักษณะการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้ โครงสร้างองค์กรและการจัดการความรู้ส่งผลร่วมกันต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ถึงร้อยละ 89.0 โดยองค์กรแห่งการเรียนรู้มีอิทธิพลต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้มากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่มีการสร้างช่องทางให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันภายในระหว่างบุคลากร ควบคู่ไปกับการรับความรู้จากภายนอก นอกจากนี้ยังพบว่า เมื่อสำนักเขตพื้นที่สามารถสร้างความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้โดยเริ่มจากการพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในหน่วยงาน ตามด้วยการสร้างระบบองค์ความรู้ การมีวิสัยทัศน์ใหม่เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบเพื่อให้เกิดความทันสมัยและมีการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก จากกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ และการให้ความสำคัญกับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่ได้ผลักดันให้เกิดการพัฒนาเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ขึ้นได้ ทั้งนี้องค์กรต้องมีพื้นฐานของการเรียนรู้เสียก่อนซึ่งจะทำให้พัฒนาสู่ความเป็นองค์กรนวัตกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยพบว่า ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มีอิทธิพลโดยตรงต่อความเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ (Yan Yu et al., 2013)

จากผลการวิจัยที่พบว่า โครงสร้างองค์กรมีอิทธิพลทางตรง (direct effect) ต่อองค์กร นวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ทางบวรรองลงมาจากองค์กรแห่งการเรียนรู้และมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านองค์กรแห่งการเรียนรู้ ทั้งนี้สามารถอภิปรายได้ว่า โครงสร้างองค์กรประกอบด้วย ความยืดหยุ่น การทำงานข้ามสายการสื่อสาร และการกระจายอำนาจ องค์กรที่มีระบบโครงสร้างนโยบาย และขั้นตอนการทำงานได้รับการออกแบบให้ยืดหยุ่นเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงได้ ทำให้มีการทำงานที่ไม่ซับซ้อน มีการปรับลดกฎระเบียบ มีการมอบหมายงานและความรับผิดชอบอย่างเป็นระบบ มีการกระจายอำนาจโดยมีระบบการจัดสายการบังคับบัญชาที่ไม่ซับซ้อน องค์กรที่มีการสื่อสารที่ชัดเจนระหว่างบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้วยกันและระหว่างบุคลากรกับผู้บริหารทำให้สารสนเทศสามารถไหลเวียนทั่วองค์กรได้ และการสนับสนุนให้บุคลากรทำงานข้ามสาย ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความหลากหลายทางด้าน แนวคิด ความรู้ และความสามารถ เกิดความคิดสร้างสรรค์ และสามารถทำงานเป็นทีมงานที่สมาชิกมาจากบุคลากรที่เคยทำงานแตกต่างกันมาก่อนได้ แต่การส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารและความยืดหยุ่นในการทำงาน ตลอดจนการทำงานข้ามสาย ช่วยให้เกิดความร่วมมือและการทำงานเป็นทีมซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการเป็นองค์กรนวัตกรรมการเรียนรู้ได้ ผลการวิจัย

ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rhee, Seo, Bozorov & Dedahanov (2017) เรื่อง Organizational structure and employees' innovative behavior: The mediating role of empowerment ซึ่งพบว่า โครงสร้างองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้

จากผลการวิจัยที่พบว่า การจัดการความรู้มีอิทธิพลต่อองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ทางบวรรองลงมาจากองค์กรแห่งการเรียนรู้และโครงสร้างองค์กร และมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านองค์กรแห่งการเรียนรู้ ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า การจัดการความรู้ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการสร้างความเป็นองค์กรนวัตกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำความรู้ไปใช้ซึ่งมีน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด เป็นการประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ขึ้นในองค์กร ทั้งนี้เพราะการมีองค์ความรู้มากขึ้น ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม เกิดความร่วมมือ และการทำงานเป็นทีมเพื่อถ่ายทอดความรู้และสร้างนวัตกรรมให้เกิดในองค์กรที่เหมาะสมต่อความรู้ที่เกิดขึ้นได้ และต้องใช้กระบวนการจัดการความรู้เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้และสร้างความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ในเขตพื้นที่การศึกษาได้ นอกจากนี้ การจัดการความรู้ยังทำให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย ระเบียบ คำสั่ง เอกสารความรู้ มาตรฐานและการวัดผล ตลอดจนมีเครือข่ายเทคโนโลยีและเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทันสมัยกับแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทั้งภายในองค์กร ชุมชนภายนอก ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นองค์กรนวัตกรรมขึ้นได้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thirawat Saengmaneedech (2015) เรื่อง An Innovative Organization Model for Human Resource Development in Thai Commercial Bank ซึ่งพบว่า การจัดการความรู้มีอิทธิพลต่อองค์กรนวัตกรรม

จากผลการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรแฝงต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ พบว่า โครงสร้างองค์กรและการจัดการความรู้ส่งผลร่วมกันต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ถึงร้อยละ 81.0 โดยโครงสร้างองค์กรมีอิทธิพลทางตรง (direct effect) ต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ทางบวรมากที่สุด ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจึงต้องพัฒนาโครงสร้างองค์กรของหน่วยงานก่อน และหากมีการพัฒนาโครงสร้างองค์กรให้มีความยืดหยุ่นได้ ทำให้มีการดำเนินงานที่คล่องตัว ทำให้เกิดการสร้างความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาฐานความรู้ที่เข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับได้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Koochborfardhaghghi & Altmann (2017) เรื่อง How organizational structure affects organizational learning ซึ่งพบว่า โครงสร้างองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้

จากผลการวิจัยที่พบว่า การจัดการความรู้มีอิทธิพลทางตรง (direct effect) ต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ทางบวรรองลงมาจากโครงสร้างองค์กร ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่มีผลต่อการองค์กรแห่งการเรียนรู้ซึ่งเป็นกระบวนการที่บุคลากรในองค์กรดำเนินงานร่วมกัน เพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการปฏิบัติงานให้บังเกิดแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ในองค์กรที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ จึงต้องมีกระบวนการจัดการความรู้ที่ชัดเจนและรวดเร็วเพื่อสร้างความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่สามารถขับเคลื่อนการปฏิบัติงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาให้มีองค์ความรู้ในการดำเนินงานให้ทัดเทียมหน่วยงานที่มีลักษณะเดียวกันได้ นอกจากนี้ การจัดการความรู้ทำให้

สถานศึกษาพัฒนาไปสู่ยุคประเทศไทย 4.0 เพราะสามารถใช้สนับสนุนการบริหารการศึกษาและสนับสนุนการเรียนการสอนได้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Shieh, Chich-Jen (2012) เรื่อง The Effect of Knowledge Management on Organizational Performance-from the aspects of learning Organizations ซึ่งพบว่า การจัดการความรู้มีผลทางบวกต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ขององค์กร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1.1 ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตลอดจนผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดควรส่งเสริมกระบวนการจัดการความรู้ในองค์กรให้มากขึ้นในประเด็นต่อไป: การสร้างความรู้ใหม่โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย การส่งเสริมให้ครูร่วมมือกันในการผลิตผลงานโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสร้างความรู้และนวัตกรรม การส่งเสริมให้ครูมีการจัดเก็บความรู้เป็นลายลักษณ์อักษรและโปรแกรมคลังความรู้ด้วยระบบเทคโนโลยี การส่งเสริมให้สืบค้นความรู้ที่จัดเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานตลอดจนสร้างนวัตกรรม การส่งเสริมให้เข้าถึงความรู้ที่จัดเก็บไว้ได้โดยง่าย ทันท่วงทีความต้องการในการพัฒนางานตลอดจนสร้างนวัตกรรม การแลกเปลี่ยนความรู้โดยการจัดทำกิจกรรมชุมชนนักปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนางานและสร้างนวัตกรรม และการสร้างแนวทางการเผยแพร่ความรู้ให้กับครูในโรงเรียนในสังกัด โดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

1.2 ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตลอดจนผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดควรปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้มีความเหมาะสมมากขึ้นในประเด็นต่อไป: การส่งเสริมและเอื้อต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ เพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน การใช้การทำงานข้ามสายของบุคลากรเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและสำนักงาน การติดต่อสื่อสารที่มีระบบสะดวก รวดเร็วและทันสมัยเพื่อใช้ในการพัฒนางานตลอดจนสร้างนวัตกรรม การสนับสนุนให้หัวหน้ากลุ่มสาระในโรงเรียนมีบทบาทในการตัดสินใจในทำงานโครงการสำคัญเพื่อให้เกิดการทำงานอย่างรวดเร็ว

1.3 ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตลอดจนผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดควรส่งเสริมการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ให้มากขึ้นในประเด็นต่อไป: การส่งเสริมให้ครูสร้างแบบแผนให้เกิดการเรียนรู้เพื่อใช้ในการสอนตลอดจนการพัฒนางานและการสร้างนวัตกรรม การส่งเสริมให้ครูแก้ไขปัญหาอย่างมีระบบเพื่อช่วยในการพัฒนางานและการสร้างนวัตกรรม การส่งเสริมให้ครูมีการคิดเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบเพื่อช่วยในการพัฒนางานและการสร้างนวัตกรรม การให้โอกาสครูฝึกคิดและปฏิบัติเพื่อช่วยในการพัฒนางานและการสร้างนวัตกรรม การส่งเสริมให้ครูเข้าใจวิสัยทัศน์ของหน่วยงานในการส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม การเชื่อมโยงข้อมูลด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศระหว่างโรงเรียนต่างๆ ในเขตพื้นที่การศึกษาเดียวกันเพื่อส่งเสริมการพัฒนางานและการสร้างนวัตกรรม

1.4 ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตลอดจนผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดควรส่งเสริมการสร้างองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ให้มากขึ้นในประเด็นต่อไปนี้: การส่งเสริมให้ครูสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพื่อใช้ในการเรียนการสอน การส่งเสริมให้เกิดการผสมผสานความคิดเห็นประสบการณ์ทำงานของสมาชิกแต่ละคนในทีมที่แตกต่างกันเพื่อช่วยให้เนื้องานมีความหลากหลายและสมบูรณ์ การส่งเสริมให้ครูมีการแบ่งปันข้อมูลเพื่อพัฒนาการทำงานให้รวดเร็วตลอดจนสร้างนวัตกรรม การถ่ายทอดข่าวสารที่จำเป็นเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานให้ครูอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาการทำงานให้รวดเร็วตลอดจนสร้างนวัตกรรม การพัฒนาระบบสารสนเทศในการสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการทำงานให้รวมเร็วตลอดจนสร้างนวัตกรรมในหน่วยงาน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาถึงตัวแปรอื่นที่ส่งผลทางตรงต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ เช่น ภาวะผู้นำ บรรยากาศองค์กร วัฒนธรรมองค์กร เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษาว่าองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ส่งผลต่อตัวแปรอื่นอย่างไร เช่น ประสิทธิภาพองค์กร ประสิทธิภาพองค์กร เป็นต้น

2.3 ควรศึกษาถึงองค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ในบริบทอื่นๆ เช่น องค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา องค์กรนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น

References

- Diamantopoulos, A. & Siguaw, J. A. (2006). Formative versus reflective indicators in organizational measure development: A comparison and empirical illustration. *British Journal of Management*, 17(4), 263-282.
- Eisinga R., Te Grotenhuis M. & Pelzer B. (2012). The reliability of a two-item scale: Pearson, Cronbach or Spearman-Brown. *International Journal of Public Health*.58(4),637-42.
- Hair, Joseph, F., et al. (2014). *Multivariate data analysis*. (7th ed.) Harlow: Pearson Education Limited.
- Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1999). *LISREL 8.30 for Windows (Computer software)*. Lincolnwood, IL: Scientific Software International.
- Khonkaen Province Primary Education Area. (2016). *2016 Annual Report of Khonkaen Province Primary Education Area*. Khonkaen: Khonkaen Province Primary Education Area

- Koohborfardhaghi, S. & Altmann, J. (2017). How organizational structure affects organizational learning. *Journal of Integrated Design and Process Science*, 21(1), 43-60.
- Morrison, K (2009). Educational Innovation in Thailand: A Case Study. *International Education*, 38(2), 29-55.
- Rhee, Jaehoon et al. (2017). Organizational structure and employees' innovative behavior: The mediating role of empowerment. *Social Behavior and Personality: An International journal*, 45(9), 1523-1536.
- Ronna CT. & Laurie C. (2003). Indexes of item-objective congruence for multidimensional items. *International Journal of Testing*. 3(2), 163-171.
- Sarder, R. (2016). *Building an innovative learning organization: a framework to build a smarter workforce, adapt to change, and drive growth*. NJ: John Wiley & Sons.
- Shieh, C. (2012). The Effect of Knowledge Management on Organizational Performance- from the aspects of learning Organizations. *Pakistan Journal Of Statistics*. 28(3), 395-408
- Saengmaneedech T. (2015). *An Innovative Organization Model for Human Resource Development in Thai Commercial Bank*. Dissertation Doctor of in Development Education. Graduate School. Silapakorn University.
- Volberda, H.W. Van Den Bosch et al. (2013). Management Innovation: Management as Fertile Ground for Innovation. *European Management Review*, 10(1), 1-15
- Yan Yu et al. (2013). Strategies, technologies and organizational learning for developing organizational innovativeness in emerging economies. *Journal of Business Research*. 66(12), 2507-2514.

รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของจังหวัดอุบลราชธานี

The Development Model of Agro-tourism Management of Ubon Ratchathani Province

¹พัชรินทร์ ธรรมสาร, จตุรงค์ ศรีวงษ์วรรณะ, และ กิติรัตน์ สีหพันธ์
¹Pacharin Thamsarn, Jaturong Sriwongwana, Kitirat Sihaban
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.
¹Corresponding Author. Email: pacharin.tg59@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี และ 3) ประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 60 คน ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา รังรูปแบบ จำนวน 12 คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินรูปแบบ จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบบบันทึกการสนทนากลุ่มและแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีอยู่ในระดับปานกลาง 2) รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 2.1) การบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยว โดยการมีโครงสร้างในการบริหารจัดการ การมีกระบวนการจัดการ การจัดการให้เป็นฐานแห่งการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวครบวงจร การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการจัดการแบบมีส่วนร่วม 2.2) การจัดการสถานที่ โดยการจัดการพื้นที่และภูมิทัศน์ การจัดการที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสถานที่แบบมีส่วนร่วม 2.3) การจัดการให้บริการและกิจกรรม โดยการให้บริการตามรูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การบริการความรู้ การอำนวยความสะดวก การให้ความปลอดภัย การจัดให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และการจัดกิจกรรมที่ดึงดูดใจ 2.4) การจัดการพัฒนาบุคลากร โดยการพัฒนาความรู้ การเตรียมความพร้อมของมัคคุเทศก์ การพัฒนาบุคลากรในภาคธุรกิจ องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ 2.5) การจัดการด้านการตลาด โดยการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การสร้างรายได้จากภาคีเครือข่าย การประชาสัมพันธ์ การสร้างความดึงดูดใจ การเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวประเภทอื่น การสร้างมูลค่าเพิ่ม และการสร้างรายได้ให้กับชุมชน 3) ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดและมีความเป็นไปได้ในระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร; จังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

The article aimed to 1) Investigated the state of agro-tourism management of Ubon Ratchathani province 2) Developed the model and 3) Evaluated the model. The target group of the study consisted of 60 stakeholders, 12 experts to consider draft of model and 17 professionals to evaluate model. The research instruments were questionnaires, focus groups and model evaluation. Collected data were analyzed by using mean, standard deviation, and content analysis.

The research findings were as follows: 1) The state of agro-tourism management of Ubon Ratchathani province was found to be at a moderate level. 2) The development model consisted of: 2.1) management managed by management structure, management process, management to be a learning base and a complete tourist attraction, creating a travel network, coordination with relevant agencies and participatory management; 2.2) place managed by land and landscape management, homestay accommodation management, natural resource conservation, attractive location management and participatory location management; 2.3) services and activities managed by services in the form of agro-tourism, knowledge service, facilities, safety, participate in activities and attractive activities; 2.4) personnel development managed by knowledge development, preparation of guides and personnel development in the business sector, local organization and government agencies; and 2.5) marketing managed by selling agricultural products, revenue generation from network, public relations, attractiveness, connection with other tourism, creating added value and generating income for the community. 3) The model assessed by experts resulted in a highest level of suitability and a higher level of possibility.

Keywords: Development Model; Agro-tourism Management; Ubon Ratchathani Province

บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวนับเป็นสิ่งที่ประเทศต่างๆ ล้วนให้ความสำคัญกลายเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่สามารถสร้างรายได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งในปี 2017 ที่ผ่านมามีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกโดยรวมประมาณ 1,322 ล้านคน และคาดการณ์ว่าในปี 2018 น่าจะขยายตัวเพิ่มขึ้นอีกประมาณร้อยละ 4-5 และมีการคาดการณ์ต่อไปอีกว่าในปี 2020 จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกโดยรวมมากกว่า 1,600 ล้านคน (Ministry of Tourism and Sports, 2012) ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีขนาดใหญ่ สามารถสร้างรายได้และผลประโยชน์สู่ภาครัฐและเอกชน เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นำความเจริญไปสู่ท้องถิ่น ทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านสาธารณสุข โภชนา และสิ่งแวดล้อม ความสะอาดขั้นพื้นฐาน (Boit, 2013)

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีมูลค่าอันดับหนึ่งของการค้าบริการรวมของประเทศ ในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศในรูปแบบเงินตราต่างประเทศปีละหลายแสนล้านบาท (Office of National Economics and Social Development Board, 2555) ซึ่งในปี พ.ศ. 2560 ประเทศไทยสามารถสร้างรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวถึง 2.76 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 20 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Prachachat, 2018) และในปี พ.ศ. 2561 ก็ได้เพิ่มขึ้นเป็น 3.08 ล้านล้านบาท สูงเป็นอันดับ 4 ของโลก (BLT Bangkok, 2019) การท่องเที่ยวจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในระบบเศรษฐกิจของประเทศเพราะนอกจากจะสร้างรายได้ให้กับประเทศแล้วก็ยังก่อให้เกิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องมากมาย เช่น โรงแรมและที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก การคมนาคมขนส่ง เป็นต้น ก่อให้เกิดการลงทุน การจ้างงานและการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้หมุนเวียนภายในประเทศปีละหลายแสนล้านบาท (Department of Tourism, 2013) อย่างไรก็ตามการที่การท่องเที่ยวจะประสบผลได้นั้นต้องมีการจัดการที่ดีพอ

การจัดการทางด้านการท่องเที่ยวนั้นมีครอบคลุมทั้งด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ด้านการจัดการที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ด้านกิจกรรมที่สามารถให้ประสบการณ์ความประทับใจ และด้านการบริหารจัดการที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน สำหรับประเทศไทยนั้นได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติ และมีการดำเนินการจัดการโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ผ่านการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่มีกำหนดยุทธศาสตร์และมาตรการการท่องเที่ยวของประเทศ ทั้งในด้านการประชาสัมพันธ์ การอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย รวมทั้งการกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติและยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ (Ministry of Tourism and Sports, 2012)

แต่เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวปัจจุบันนี้ได้ประสบกับปัญหาการให้น้ำหนักไปในทางแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีผลให้สิ่งแวดล้อม

เสื่อมโทรมและมีผลกระทบอย่างรุนแรง การท่องเที่ยวจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจมาเป็นการรักษาทุนธรรมชาติให้คงอยู่ (Ministry of Tourism and Sports, 2012) จากผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงทำให้เกิดแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ชุมชนและเศรษฐกิจ โดยคำนึงถึงการแสวงหาทางเลือกในการจัดการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นวิธีการเรียนรู้อย่างมีระบบเพื่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้มาเยือน และสร้างความตระหนักต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (Kerdpokha, 2010) ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมีหลายรูปแบบรวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นรากฐานของคนไทยที่นักท่องเที่ยวสามารถมาเที่ยวชม พักผ่อน ทำกิจกรรม ศึกษาความรู้ เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน รวมถึงวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย เพราะกิจกรรมทั้งหมดสามารถนำมาเป็นจุดขาย สามารถนำเสนอขั้นตอนในการผลิตและให้ความรู้ต่างๆ ทางเกษตร ตลอดจนสามารถจำหน่ายสินค้าการเกษตรและสินค้าชุมชนได้อีกด้วย ทำให้นอกจากส่งผลดีต่อเกษตรกรแล้วยังสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวที่ได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติเข้ามาท่องเที่ยวอีกด้วย (Na Songkhla, 2011) ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกำลังได้รับความนิยมมากขึ้นจากนักท่องเที่ยวหันมาสนใจในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ได้ร่วมทำกิจกรรม และเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วยตัวเอง ซึ่งพบว่าในปี พ.ศ. 2555 ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวเชิงเกษตรจำนวน 125,469 คน สามารถทำรายได้ให้ประเทศได้ถึง 16,544,962 บาท แบ่งเป็นรายได้จากการให้บริการ 5,796,762 บาท และการจำหน่ายสินค้า 10,748,200 บาท (Department of Agriculture Extension, 2012) และจากการที่ประเทศไทยมีพื้นฐานด้านการเกษตรอยู่แล้ว การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงได้รับการส่งเสริมให้เกิดขึ้นและกระจายอยู่ทั่วไปตามภูมิภาคต่างๆ รวมทั้งจังหวัดอุบลราชธานี

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นเมืองเก่าแก่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาว่าสองร้อยปี และมีสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลายและน่าสนใจทั้งด้านประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวก็มีโรงแรมที่พักมากมาย และการคมนาคมขนส่งมีความสะดวก (Ubon Ratchathani Provincial Office, 2016) และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากเป็นการนำวิถีชีวิตและอาชีพมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ของจังหวัด เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ ส่งเสริมการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชน ซึ่งปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่โดดเด่นของจังหวัด ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศบ้านบัวเวียง ตำบลท่าช้าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านตามุย อำเภอโขงเจียม และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านบุเปือย อำเภอน้ำยืน (Seansing, 2009) นอกจากนี้จังหวัดอุบลราชธานีก็ยังมีการทำเกษตรที่มีการรวมกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนในอีกหลายพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมได้

แต่พบว่าสภาพในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีนั้นได้ประสบกับปัญหาต่างๆ ทำให้ยังไม่ได้ได้รับความนิยมเท่าที่ควร เช่น นักท่องเที่ยวไม่คิดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก ป้ายประชาสัมพันธ์ชำรุด ขาดการประชาสัมพันธ์และการให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีการทำปฏิทินการท่องเที่ยวตามฤดูกาล ขาดการบูรณาการและความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชน กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่น่าสนใจ ระยะเวลาที่ห่างไกลกันของแหล่งท่องเที่ยว ความนิยมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังมีอย่างจำกัด มีคู่แข่งขาดความชำนาญ ห้องน้ำและที่จอดรถไม่เพียงพอ และสภาพถนนยังไม่สมบูรณ์ ในหลายช่วง (Ubon Ratchathani Community Development Office, 2017) ซึ่งปัญหาเหล่านี้มาจากการจัดการที่ยังไม่ดีพอ

จากปัญหาและสำคัญดังกล่าวและจากการสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าจะยังไม่ปรากฏงานที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี และยังไม่ปรากฏว่ามีการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีอย่างเป็นทางการที่ชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี เกษตรกรชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีการทำเกษตรที่สามารถจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ซึ่งจะทำให้เกิดการกระจายรายได้ให้กับเกษตรกรและชุมชนทั้งจากการบริการท่องเที่ยวและการจำหน่ายผลผลิตแก่นักท่องเที่ยว ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของชาวชุมชนท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี มีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ระยะตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 80 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มเป้าหมายตอบ จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและ

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

2. ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นระยะของการพัฒนารูปแบบด้วยการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 12 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้บริหารหน่วยงานพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน ตัวแทนผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้ปฏิบัติ และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ เครื่องมือที่ใช้คือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่มโดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี และผู้วิจัยบันทึกข้อมูลด้วยอุปกรณ์บันทึกภาพ อุปกรณ์บันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์ผลที่ได้ตามกรอบของเนื้อหา

3. ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มเป้าหมายคือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำเอกสารรูปแบบและการประเมินไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.76$) และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีด้านความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X} = 2.83$) รองลงมาคือการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 2.79$) ตามลำดับ สำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีด้านการบริหารจัดการทั่วไป อยู่ในระดับต่ำสุด ($\bar{X} = 2.68$) จากนั้นนำผลการวิจัยที่ได้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปร่างรูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อนำไปพัฒนารูปแบบฯ ในระยะที่ 2

2. วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี ที่พัฒนาแล้ว มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการและเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

1) หลักการของรูปแบบคือ การดำเนินการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ประกอบการด้านการเกษตรกรกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยว ด้านสถานที่ ด้านการบริการและกิจกรรม ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านการตลาด 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี ในด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยว สถานที่ การบริการและกิจกรรม การพัฒนาบุคลากร และการตลาด 3) การดำเนินการ ประกอบด้วย 3.1) การบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยว มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การมีโครงสร้างในการบริหารจัดการ การมีกระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การจัดการให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นฐานแห่งการเรียนรู้และข้อมูล การจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวครบวงจร การจัดการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว การจัดการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการจัดการแบบ มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 3.2) การจัดการสถานที่ มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การจัดการพื้นที่ของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการภูมิทัศน์ของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการที่พักแรมในรูปแบบโฮมสเตย์ การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานที่ท่องเที่ยว การจัดการสถานที่ท่องเที่ยวให้โดดเด่นและมีความดึงดูดใจ และการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม 3.3) การจัดการให้บริการและกิจกรรม มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การจัดการให้บริการตามรูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยว การบริการความรู้แก่นักท่องเที่ยว การบริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การจัดการเตรียมความพร้อมของระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน การจัดการให้บริการด้านความปลอดภัย การจัดให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และการจัดกิจกรรมที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว 3.4) การจัดการพัฒนาบุคลากร มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนาความรู้บุคลากรในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การเตรียมความพร้อมของมัคคุเทศก์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การสรรหาบุคลากรของแหล่งท่องเที่ยวเชิง การพัฒนาบุคลากรในภาคธุรกิจ การพัฒนาบุคลากรในองค์กรท้องถิ่น และการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐ 3.5) การจัดการด้านการตลาด มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การจัดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การจัดการสร้างรายได้จากภาคีเครือข่าย การจัดการกำหนดราคาที่เหมาะสม การจัดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การจัดการสร้างความดึงดูดใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับการท่องเที่ยวประเภทอื่น การจัดการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตการเกษตรในแหล่งท่องเที่ยว และการจัดการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และ 4) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ผู้ประกอบการต้องให้ความสำคัญกับการจัดการและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ บุคลากรต้องปฏิบัติตามแผนการดำเนินการอย่างเต็มความสามารถ แหล่งท่องเที่ยวต้องประสานความร่วมมือกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ภาครัฐและภาคีเครือข่ายต้องให้การสนับสนุนด้านทั้งงบประมาณ ระบบสาธารณูปโภคและการประชาสัมพันธ์ จากนั้นนำองค์ประกอบร่างรูปแบบฯ ที่ได้ไปทำเป็นแบบประเมินความเหมาะสมและเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิในระยะที่ 3

3. วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีโดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก

($\bar{X} = 3.98$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละองค์ประกอบแล้วพบว่าหลักการของรูปแบบ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$) สำหรับวัตถุประสงค์ของรูปแบบ พบว่าโดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$) สำหรับการดำเนินการของรูปแบบ พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.54$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$) และเงื่อนไขความสำเร็จ พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$)

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามลำดับวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี

พบว่าสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีส่วนใหญ่จะมีเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญทางด้านการผลิต แต่ยังคงขาดองค์ความรู้ในเรื่องการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการทั่วไป จึงส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงยังไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ได้เท่าที่ควร สอดคล้องกับการศึกษาของ Peanjaroen & Tantasuttikul (2012) ที่พบว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลาอยู่ในระดับปานกลาง

2. รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย

2.1 *หลักการ* พบว่าหมายถึงการดำเนินการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ประกอบการด้านการเกษตรกรกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยว ด้านสถานที่ ด้านการบริการและกิจกรรม ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านการตลาด เนื่องจากลำพังผู้ประกอบการที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรยังไม่สามารถทำให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเติบโตได้อย่างยั่งยืน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว และจำเป็นต้องมีการจัดการที่เป็นไปอย่างครอบคลุมสอดคล้องกับบริบท สร้างความมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว สอดคล้องกับการศึกษาของ Wannapo (2016) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนบ้านไทรเอน อำเภอแก่ง จังหวัดระยอง

2.2 *วัตถุประสงค์* พบว่าเป็นไปเพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานี ในด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยว ด้านสถานที่ ด้านการบริการและกิจกรรม ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านการตลาด เนื่องจากจุดอ่อนที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดอุบลราชธานีคือการบริหารจัดการจึงต้องให้ความสำคัญกับสิ่งนี้เป็นอันดับแรก ประการต่อมาคือด้านสถานที่ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญและเป็นจุดขายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในการดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวประเภทนี้ รวมทั้ง

นักท่องเที่ยวที่เริ่มให้ความสนใจให้มาเยือน อันจะนำไปสู่การสร้างงานและสร้างความสนใจต่อหน่วยงานต่างๆ ในการเข้ามาสนับสนุน ประการต่อมาคือด้านการบริการและกิจกรรม ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยว แม้แต่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่นักท่องเที่ยวความสะดวกสบายและได้ร่วมกับกิจกรรมที่น่าสนใจและให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเกษตรอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของการท่องเที่ยวประเภทนี้ ประการต่อมาการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่ก็คือเกษตรกรที่ยังขาดความรู้และทักษะในเรื่องการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยว รวมทั้งบุคลากรในหน่วยงานของภาคีเครือข่าย เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นไปอย่างมีคุณภาพมาตรฐาน และด้านการตลาด ที่นำไปสู่การสร้างรายได้และเติบโตอย่างยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการเข้าถึงของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับการศึกษาของ Nadee (2018) ที่พบว่าการพัฒนาการบริหารจัดการและกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสู่ความยั่งยืน

2.3 การดำเนินการ พบว่าประกอบด้วยการดำเนินการต่างๆ ดังต่อไปนี้

การบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยว มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การมีโครงสร้างในการบริหารจัดการ การมีกระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การจัดการให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นฐานแห่งการเรียนรู้และข้อมูล การจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวครบวงจร การจัดการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว การจัดการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการจัดการแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีความเจริญเติบโตก้าวหน้าและเติบโตอย่างยั่งยืน และองค์ประกอบของการดำเนินการทั้งหมดในการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็เป็นไปอย่างครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งการมีโครงสร้างและกระบวนการจัดการก็เพื่อให้เกิดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ การเป็นฐานแห่งการเรียนรู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวครบวงจรก็เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวประเภทนี้ การสร้างเครือข่ายก็เพื่อขยายฐานนักท่องเที่ยว การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็เพื่อการได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ และการจัดการแบบมีส่วนร่วมก็เพื่อเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ ร่วมกัน อันจะส่งผลถึงความก้าวหน้าและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สอดคล้องกับการศึกษาของ Kunok (2017) ที่พบว่าการสร้างการมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่นเชิงเกษตรของชุมชนบ่อแกและบ่อทอง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม และการศึกษาของ Nadee (2018) ที่พบว่าการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสู่ความยั่งยืน

การจัดการสถานที่ มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การจัดการพื้นที่ของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการภูมิทัศน์ของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการที่พักแรมในรูปแบบโฮมสเตย์ การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานที่ท่องเที่ยว การจัดการสถานที่ท่องเที่ยวให้โดดเด่นและมีความดึงดูดใจ และการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากสถานที่ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือสวนเกษตรคือสิ่งสำคัญในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวประเภทนี้ ดังนั้นจึงต้องมีการจัดการด้านพื้นที่เพื่อความมีสัดส่วนที่ชัดเจน สะอาดและสวยงาม การจัดการด้านภูมิทัศน์เพื่อความเหมาะสมในการเป็นสถานที่

ห้องเที่ยวแต่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นธรรมชาติของสวนเกษตร การมีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อความสะดวกของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสกับธรรมชาติของสวนเกษตรและวิถีชีวิตของเกษตรกร การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการคงอยู่และรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของสถานที่ การจัดสถานที่ให้ดึงดูดใจเพื่อการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวประเภทนี้และจูงใจนักท่องเที่ยวทั่วไปให้มาสนใจการท่องเที่ยวประเภทนี้ และการจัดสถานที่แบบมีส่วนร่วมเพื่อการได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากภาคส่วนต่างๆ ในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว สอดคล้องกับการศึกษา Jussapalo (2015) ที่พบว่าการแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจนและการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านบางเหริยงใต้ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา และการศึกษา Kunok (2017) ที่พบว่าการพัฒนาพื้นที่แหล่งเรียนรู้ การจัดกิจกรรมรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และการปรับปรุงบ้านเป็นที่พักโฮมสเตย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่นเชิงเกษตรของชุมชนบ่อแกและบ่อทอง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

การจัดการให้บริการและกิจกรรม มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การจัดการให้บริการตามรูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยว การบริการความรู้แก่นักท่องเที่ยว การบริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การจัดการเตรียมความพร้อมของระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน การจัดการให้บริการด้านความปลอดภัย การจัดให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและการจัดกิจกรรมที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เนื่องจากธรรมชาติของนักท่องเที่ยวมาจะเป็นประเภทใดก็ตามจะถือว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจที่ต้องมีความสะดวกสบาย และได้ทำกิจกรรมที่ตนคาดหวังไว้ตามลักษณะของการท่องเที่ยวประเภทนั้น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็เช่นกันที่ต้องมีการสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวในการมาเยือนและกลับมาเยือนอีกครั้ง ทั้งการให้บริการตามลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อสนองตอบความต้องการได้อย่างสอดคล้องกับบริบทให้กับนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวประเภทนี้ การจัดตั้งศูนย์บริการเพื่ออำนวยความสะดวกทางด้านข้อมูลและรายละเอียดต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว การบริการความรู้เพื่อตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการศึกษาเรียนรู้วิธีการทำเกษตรของแหล่งเที่ยวนั้นๆ การอำนวยความสะดวก การเตรียมพร้อมระบบสาธารณูปโภคและการรักษาความปลอดภัยเพื่อสร้างความประทับใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวจากความสะดวกสบายและความปลอดภัยที่จะได้รับ การให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมและการจัดกิจกรรมที่ดึงดูดใจเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวประเภทนี้และขยายฐานไปสู่นักท่องเที่ยวประเภทอื่นให้มาสนใจการท่องเที่ยวประเภทนี้ สอดคล้องกับการศึกษา Suwannakood (2016) ที่พบว่าการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วมกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง กิจกรรมที่ให้ประสบการณ์จริงแก่นักท่องเที่ยว กิจกรรมที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และกิจกรรมที่จัดต้องเน้นด้านการเกษตรเป็นหลัก เป็นแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านนาเหี้ย จังหวัดอุบลราชธานี และการศึกษา Nadee (2018) ที่พบว่าการพัฒนากิจกรรมที่ให้ความรู้และวิถีชีวิตเกษตรกรการพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่จอดรถ

ห้องสุชา ร้านจำหน่ายผลผลิตและสินค้าแปรรูป และจุดบริการนักท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสู่ความยั่งยืน

การจัดการพัฒนาบุคลากร มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนาความรู้บุคลากรในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การเตรียมความพร้อมของมัคคุเทศก์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การสรรหาบุคลากรของแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรในภาคธุรกิจ การพัฒนาบุคลากรในองค์กรท้องถิ่น และการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากการพัฒนาบุคลากรจะทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการการท่องเที่ยวและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ซึ่งก็มีทั้งการพัฒนาบุคลากรภายในของแหล่งท่องเที่ยวที่มีทั้งการพัฒนาความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพบุคลากรในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การเตรียมมัคคุเทศก์เพื่อให้มีทักษะในการถ่ายทอดเรื่องราวที่เป็นองค์ความรู้ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างครบถ้วน น่าติดตามและสามารถตอบคำถามของนักท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน และการสรรหาบุคลากรเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลที่มีความสนใจและอยากเข้ามามีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเพียงพอ และการพัฒนาบุคลากรภายนอกที่มีทั้งจากภาคธุรกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งจะส่งผลต่อทำให้ความสนใจในด้านการท่องเที่ยว และการออกกฎเกณฑ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวประเภทนี้ สอดคล้องกับการศึกษา Kongekapop (2014) ที่พบว่าการพัฒนาตัวเกษตรกรในด้านความรู้และพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในด้านความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นส่วนหนึ่งในแนวทางการพัฒนาสวนสับปะรดภูเก็ตให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการศึกษา Jussapalo (2015) ที่พบว่าการเตรียมความพร้อมของบุคลากรแหล่งท่องเที่ยว และการมีการมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถถ่ายทอดข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านบางเหริยงใต้ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา และการศึกษา Manmungsin (2016) ที่พบว่าการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก ในชุมชนให้สามารถบริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านดอยเวียง จังหวัดลำพูน

การจัดการด้านการตลาด มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การจัดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การจัดการสร้างรายได้จากภาคีเครือข่าย การจัดการกำหนดราคาที่เหมาะสม การจัดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การจัดการสร้างความดึงดูดใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับการท่องเที่ยวประเภทอื่น การจัดการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตทางการเกษตรในแหล่งท่องเที่ยว และการจัดการสร้างรายได้ให้กับชุมชน เนื่องจากการจัดการด้านการตลาดที่ดีนั้นจะนำไปสู่รายได้ที่เพิ่มขึ้น จำนวนของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น และการเป็นที่รู้จักที่เพิ่มมากขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นๆ ซึ่งมีทั้งการสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรภายในแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตทางการเกษตรได้มากกว่าการจำหน่ายแบบปกติ และเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่นอกจากการเข้ามาเที่ยวชม พักผ่อนและเข้าร่วมกับกิจกรรมต่างๆ

แล้วก็ยังต้องการได้บริโภคผลผลิตนั้นๆทั้งแบบโดยตรงและแบบแปรรูป รวมทั้งการซื้อกลับไปเป็นของฝาก สร้างรายได้จากภาคีเครือข่ายในลักษณะขององค์กรหรือหน่วยงานที่มีความสนใจในการนำบุคลากรมาเที่ยวชมหรือพักค้างจากการมาพักผ่อนหรือศึกษาความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การสร้างความดึงดูดใจและการกำหนดราคาที่เหมาะสมเพื่อสร้างความประทับใจและขยายฐานนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์เพื่อแพร่กระจายการเข้าถึงข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว การเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวประเภทอื่นเพื่อความคุ้มค่าและการขยายฐานนักท่องเที่ยวในลักษณะของการพึ่งพากัน การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตเพื่อการระบายผลผลิตและเพิ่มรายได้ของแหล่งท่องเที่ยว และการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความเจริญแก่ท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษา Bhujbal & Joshi (2012) ที่พบว่าการตลาดของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในการท่องเที่ยวพื้นที่ชนบท และการศึกษา Khamphuang (2016) ที่พบว่าการพัฒนาสินค้าให้มีเอกลักษณ์เหมาะสมกับท้องถิ่น การจัดทำแพ็คเกจท่องเที่ยวร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆในพื้นที่ การสนับสนุนการนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ประโยชน์ด้านการสื่อสารเพื่อการเข้าถึงนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการวิจัยประกอบด้วยข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอื่น โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรนำรูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดอุบลราชธานีไปปรับใช้ เนื่องจากมีบริบทใกล้เคียงกัน

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี ควรนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัด

1.3 หน่วยงานของรัฐบาลในระดับนโยบายควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มากกว่านี้ เพื่อการสร้างงานและสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นชนบทของประเทศไทยที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาในเรื่องการพัฒนาพื้นที่ทางการเกษตรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นช่องทางในการสร้างรายได้เพิ่มเติมของเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรที่นอกเหนือจากการผลิตและจำหน่ายผลผลิตเพียงอย่างเดียว

2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและได้รับความนิยมจากบุคคลทั่วไปเหมือนการท่องเที่ยวประเภทอื่น

2.3 ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาเกษตรกรทั่วไปให้เป็นผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อให้เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรที่สนใจนำองค์ความรู้ที่ได้นี้ไปใช้ในการพัฒนาต่อยอดอาชีพการเกษตรที่ปฏิบัติอยู่แล้วให้สามารถเป็นผู้ประกอบการที่มีความพร้อมในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

References

- Bhujbal, M. B. & Joshi, P. V. (2012). Agro-Tourism A Specialized Rural Tourism: Innovative Product of Rural Market. *International Journal of Business and Management Tomorrow*, 2(1), 1-12.
- BLT Bangkok, (2019). *Foreign tourists statistics*. Retrieved June 26, 2019, from <http://www.bltbangkok.com/article/info/3/1324>
- Boit, J. C. (2013). The role of destination attributes and visitor satisfaction on tourist repeat visit intentions to Lake Nakuru National Park, Kenya. *Master Abstracts International*, 52(2), 6012-A.
- Department of Agriculture Extension. (2012). *Agricultural tourists statistics*. Retrieved March 8, 2018, from <http://agrotourism.doae.go.th/agro-stat.html>
- Department of Tourism. (2013). *Tourist situation summary 2013*. Retrieved April 21, 2018, from http://www.m-society.go.th/article_attach/11259/15586.pdf
- Jussapalo, S. (2015). Agro-tourism Management of Bangrieang Tai Community, Kuanneing District, Songkhla Province. *RMU.J. (Humanities and Social Sciences)*, 9(1), 113-124.
- Kerdpokha, R. (2010). *Guideline on Sustainable Ecotourism Development of Uthaithani Province*. Thesis Master. National Institute of Development Administration.
- Khamphuang, D. (2016). *Network for the Development of Agro-Tourism Routes in Pakchong District, Nakhon Ratchasima Province*. Thesis Master. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Kongekapop, N. (2014). *Agro-Tourism Extension Needs for Phuket Pineapple Plantation in Thalang District of Phuket Province*. Thesis Master. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.

- Kunok, C. (2017). *Scenarios of Community-based Network Governance on Local Agricultural Tourism Development: A case Study of Bo kae and Bo Tong Communities, Kud Rang District, Mahasarakham Province*. Dissertation Doctor of Philosophy. Bangkok: Kasetsart University.
- Manmungsin, S. (2016). *Adoption of Agro-tourism Development of Community in Doi Wiang Village, Ban Thi Sub-district, Ban Thi District, Lamphun Province*. Thesis Master. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Ministry of Tourism and Sports. (2012). *National Tourism Development Plan 2012-2016*. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.
- Nadee, P. (2018). Agro-Tourism Development towards Sustainable tourism. *EAU Heritage Journal*, 8(2), 113–124.
- Na Songkhla, T. (2011). Interaction Between Agrotourism and Local Agricultural Resources Management: A case of Changklang Agrotourism, Nakornsritammarat Province. *MIS Journal of Naresuan University*, 6(2), 1–12.
- Office of National Economics and Social Development Board (NESDB). (2012). *The National Economics and Social Development Plan no.11, 2012-2016*. Bangkok: NESDB.
- Peanjaroen, K. & Tantasuttikul, S. (2012). *Community – Based Tourism Management Case Study Koh-Yor Agro - tourism Community Muang District, Songkhla Province*. Research report. Songkhla: Rajamangala University of Technology Srivijaya.
- Prachachat. (2018). *Keep an eye on the Thai tourism year 2018*. Retrieved March 2, 2018, from <https://www.prachachat.net/tourism/news-95937>
- Seansing, K. (2009). *A Study of Agro-Ecotourism Practice with Community Involvement: A Case of Bua-Theung Village at Tha Chang, Swangwirawong District, Ubon Ratchathani*. Thesis Master. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani University.
- Suwannakood, S. (2016). *The Development of Creatives for Agro-Tourism in Nayia Community, Nayia Sub-District, Ubon Ratchathani Province*. Thesis Master. UbonRatchathani: Ubon Ratchathani University.
- Ubon Ratchathani Provincial Office. (2016). *Ubon Ratchathani Provincial Development Plan (2018 - 2021)*. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani Provincial Office.

Ubon Ratchathani Community Development Office. (2017). *Community plan for strategic driving Ubon Ratchathani*. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani Community Development Office.

Wannapo, P. (2016). *Public Participation in Agrotourism: A Case Study of Ban Seien Community, Village Number 8. Songsalueng Sun District, Amphoe Klang, Rayong Province*. Thesis Master. Chon Buri: Burapa University.

การส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง จังหวัดนครปฐม*

Promoting Temples as the Center for Improving the Elderly Life's Quality in Urban Communities of Nakhon Pathom Province

¹พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จนทูปโม และ สันญา สดประเสริฐ

¹Phrakhubaidika Theerayut Chantupamo and Sanya Sodprasert

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhaphanya Sri Thawarawadee Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: mcuraiking@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองของวัดในจังหวัดนครปฐม 2) เพื่อพัฒนาการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง จังหวัดนครปฐม ตามหลักพุทธธรรม และ 3) เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง จังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ที่ปรากฏในฐานระบบข้อมูลทะเบียนราษฎร จังหวัดนครปฐม ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองของวัดในจังหวัดนครปฐม ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (3.69) 2) การพัฒนาและรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองที่ศึกษา ทำการแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองออกเป็น 3 กลุ่มโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง คือ กลุ่มหลัก กลุ่มรอง และกลุ่มสนับสนุน เพื่อทราบการส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง และ 3) การส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง ที่วัดได้ใช้ดำเนินการเพื่อปลูกจิตสำนึกในใจคน สร้างจิตสำนึกร่วมเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยกระบวนการต่างๆ

คือ กระบวนการการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการส่งเสริมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้น กระบวนการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากภาคส่วนต่างๆ กระบวนการส่งเสริมให้วัด และชุมชนร่วมกันดูแลผู้สูงอายุด้วยตนเอง และกระบวนการส่งเสริมความร่วมมือกับเครือข่ายภาคสังคม

คำสำคัญ: การส่งเสริม; การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ; ชุมชนเมือง

Abstract

This Mix Method research aims to: 1) To study the development of quality of life of the elderly in the urban community of temples in Nakhon Pathom province 2) To develop and promote the temple to be center for improving the quality of life of the elderly in the urban community in Nakhon Pathom province according to the Buddhist principles and 3) To analyze the promotion of the temple to be the center of development of quality of life for the elderly in the urban community in Nakhon Pathom province. The sample group used in the research is those who are 60 years of age and older who appear in database of Nakhon Pathom.

The research results revealed that: 1) Development of the quality of life of the elderly in the urban community of the temples in Nakhon Pathom province in all 4 aspects, in the overall image, at a high level (3.69). 2) Development and model of quality of life development for the elderly in the urban community studied. Dividing the groups involved in the quality of life development of the elderly in the urban community, is divided into 3 groups using the concept of interested persons in the quality of life development of the elderly in the urban community, is the main group, the secondary group and supporting group to know the promotion of temples as a center for improving the quality of life of the elderly in the urban community. Then, analyzing the promotion of the temple as a center for the development of the quality of life of the elderly in the urban community of all 3 groups that expressed to promote the temple as a center for the quality of life development of the elderly in the urban community. 3) Promotion of temples as a center for improving the quality of life of the elderly in the urban community that the temple used to carry out to raise awareness in the hearts of people, to create a share consciousness in order to take care of the quality of life of the elderly through various processes, namely the process of dissemination and exchange of learning, process of activity promotion from the beginning, process for promoting of quality of life development from various sectors, process to promote temple and the community together take care of the elderly by themselves and promotional process in cooperation with the social network.

Keywords: Promoting; Improving the Elderly Life's Quality; Urban Communities

บทนำ

สถานภาพผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน ยังไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลมากนัก ในขณะที่จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นสูงในแต่ละปี และในปัจจุบันเป็นที่ตระหนักและยอมรับกันว่า ในอนาคตจำนวนประชากรในวัยสูงอายุจะเพิ่มมากขึ้น ย่อมจะส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ทั้งทางด้านโครงสร้างทางประชากร ด้านเศรษฐกิจและสังคม สมัชชาโลกผู้สูงอายุ ได้มีมติที่นครเวนินา เมื่อ พ.ศ.2525 ว่า ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง เป็นประชากรที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของชาติ เพราะเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ลูกหลานและเยาวชนรุ่นหลังอีกทั้งยังเป็นผู้นำและเป็นผู้ทำประโยชน์ให้แก่สังคม หากมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและสุขภาพจิตที่ดีจะเป็นมิ่งขวัญของครอบครัว และเป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันเมืองไทยมีผู้สูงวัยหรือผู้สูงอายุ ประชากรวัย 60 ปีขึ้นไปกว่า 7 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนราวร้อยละ 11 ของประชากรประเทศ 65.4 ล้านคน สัดส่วนที่เคยเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ จากร้อยละ 7 ในช่วงเกือบสามสิบปีที่ผ่านมา กำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบันและคาดว่าจะพุ่งไปแตะร้อยละ 32 ในปี 2583

การที่สัดส่วนและจำนวนของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นเช่นนี้ ย่อมมีผลกระทบต่อกลุ่มผู้สูงอายุเอง และกลุ่มประชากรในช่วงวัยอื่นๆ ในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการแพทย์ สาธารณสุข สวัสดิการและสังคม ประกอบกับการที่ประเทศไทยมีเป้าหมายและแนวโน้มในการพัฒนาประเทศจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรม ในช่วงที่ผ่านมา ได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน (Sritihong, 2009) อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาของผู้สูงอายุอาจจะมีหลายประการทั้งทางด้านสรีรวิทยา สุขภาพอนามัย จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม โภชนาการ ฯลฯ ปัญหาดังกล่าว ย่อมกระทบโดยตรงต่อผู้สูงอายุเองและต่อประเทศชาติโดยรวม อย่างไรก็ตาม การจัดสวัสดิการต่างๆ แก่กลุ่มผู้สูงอายุในประเทศไทยก็ยังไม่สามารถดำเนินการจัดการได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งความชัดเจนในค่านโยบายต่อการจัดการปัญหาเหล่านี้ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว ผนวกกับภาวะผูกพันทางเศรษฐกิจจะทำให้การเร่งนโยบายและการดำเนินงบประมาณในการแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างล่าช้า ประกอบกับภาระหนี้สินเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทุกปี บุคคลมีการใช้จ่ายเกินตัว เหลือเงินไม่พอกับการใช้จ่ายด้านอื่น ทำให้ตนเองเดือดร้อนและคุณภาพชีวิตลดลง ถ้าย่างชำระหนี้ไม่หมดในช่วงวัยทำงาน (Limpaisan, 2017)

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุ ผนวกกับนโยบายในการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ (Dessler, 2001) ทำให้ปัญหาหลายด้านที่เกิดขึ้นแก่ประชากรผู้สูงอายุมีความโดดเด่นและทวีความเข้มข้นมากขึ้น อาทิ ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ปัญหาสุขภาพร่างกายเสื่อมโทรม ปัญหาทุพโภชนาการ ปัญหาการขาดการดูแลเอาใจใส่และการรักษาโรค ปัญหาสุขภาพจิต ซึมเศร้า จิตแปรปรวน ความจำเสื่อม ระวัง วิตกกังวล นอนไม่หลับ ปัญหาความยากลำบากในดำรงชีพ และปัญหาหาเสพติดในผู้สูงอายุ ในที่สุดกลายเป็นปัญหาที่ผู้สูงอายุตกเป็นภาระพึ่งพิงของสังคม เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้หลายปัญหามีความสัมพันธ์ต่อกัน และบางปัญหามีสาเหตุมาจากการกระทำของสังคมที่ขาดการ

เหลียวแล (Wongcha-um, 2001) โดยเฉพาะครอบครัวและเครือญาติของผู้สูงอายุ เนื่องจากบุตรหลานขาดจิตสำนึกทางคุณธรรม และบางครั้งวัยเรียนประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจและผู้ดูแลรักษาทำให้มีการทอดทิ้งและละเลยการเอาใจใส่ดูแล ทำให้ผู้สูงอายุเหล่านี้ขาดที่พึ่งทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นสาเหตุให้ขาดกำลังใจในการดำเนินชีวิต และประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมมากมาย (Chaleecrua, 2018) ในขณะที่ผู้สูงอายุเหล่านี้มีศักยภาพมากมายที่ได้สั่งสมประสบการณ์จากการดำเนินชีวิต และการทำงานในอดีต ตลอดถึงความรู้ความสามารถโดยเฉพาะในด้านภูมิปัญญา จึงเป็นที่น่าเสียดายว่าสังคมไทยได้ขาดกำลังสำคัญที่จะพัฒนาประเทศให้มั่นคงและยั่งยืนต่อไปเป็นจำนวนมาก (อย่างไรก็ตามแนวทางแก้ไขโดยการจัดสวัสดิการในด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ นั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการช่วยเหลือสงเคราะห์ทางด้านกายภาพ อาจไม่ใช่แนวทางแก้ไขปัญหาผู้สูงอายุได้ทั้งหมด เนื่องจากปัญหาของผู้สูงอายุอีกด้านหนึ่งคือปัญหาทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นปัญหาที่มีความสำคัญ (Phramaha Nuntawit Dhirabhaddo, Phrapalad Somchai Payogo & Mekhasilp, 2018) ดังนั้น การนำหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมของกลุ่มและชุมชนจะเป็นแนวทางหนึ่งในการเสริมสร้างสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน (Phrakhrupaladkaweewat, 2018) ซึ่งการพัฒนากิจกรรมทำให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนการการพัฒนาที่เหมาะสมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และปัญญา (Phra Brahmaganabhorn P. A. Payutto, 2009) เพื่อการพัฒนาไปสู่นโยบายที่มีความสอดคล้องต่อดำเนินชีวิตจริงในสังคมของผู้สูงอายุ (Wongsawad, 2018) ฝึกฝนอบรมตนให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญา มีความรับผิดชอบ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้เหมาะสมต่อไป (Phrakhrusripariyativitan, 2019)

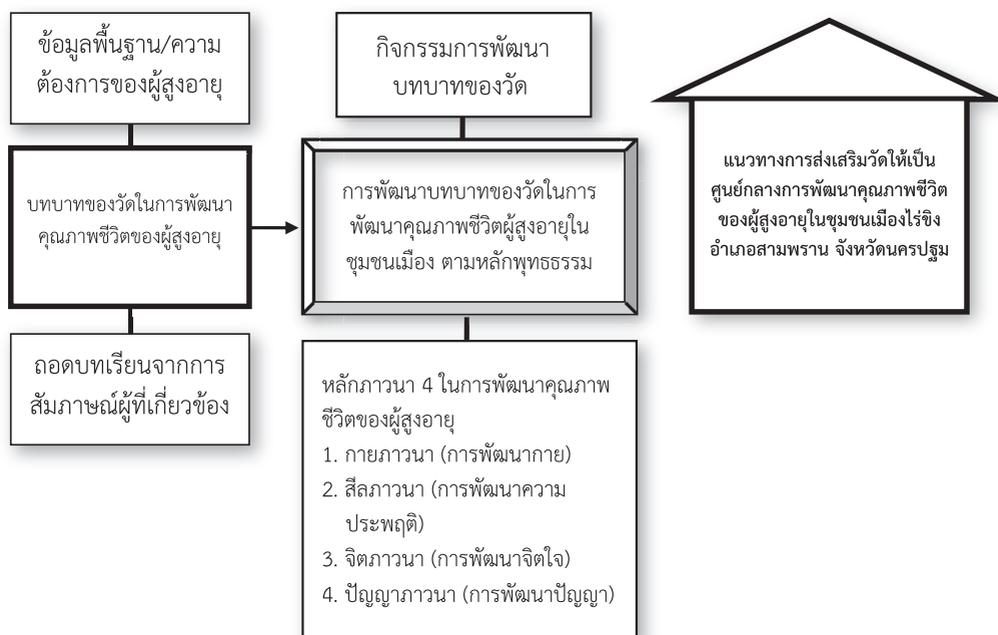
ด้วยเหตุนี้ จึงมีความสนใจในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุที่ถือว่าเป็นผู้ทรงคุณค่าของชุมชน ถือเป็นแหล่งเรียนรู้มีชีวิตที่สำคัญของชุมชน การพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจะเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง แก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและยกระดับคุณภาพชีวิต โดยมุ่งเน้นการพัฒนาการเตรียมความพร้อมในการสร้างหลักประกันทางสังคมและการคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน โดยยึดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักอายุวัฒนธรรม หลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตและทำให้อายุยืน ตลอดถึงแนวทางการสร้างความร่วมมือกับองค์กรการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ องค์กรทางศาสนา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นแกนหลักสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้โดยการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างทรงคุณค่าและภาคภูมิใจ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองของวัดในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อพัฒนาการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองจังหวัดนครปฐม ตามหลักพุทธธรรม
3. เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองจังหวัดนครปฐม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากการทบทวนวรรณกรรม 1) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด 2) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัด 3) แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต 4) แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ 5) แนวคิดการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Wongsawad, 2018; Phra Brahmagunabhorn P. A. Payutto; 2009; Dessler, 2001; Bunyarattapun, 2006; Srithong, 2009) ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีการเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

โดยมีการสำรวจข้อมูลพื้นฐานและปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จากปัจจัยด้านต่างๆ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม แล้วนำข้อมูลดังกล่าวเสนอต่อชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล ระดมสมองในการจัดทำแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม โดยมีองค์ประกอบด้านคุณภาพชีวิต 4 ด้าน คือ 1) กายภาพ (การพัฒนาการกาย) 2) สีสภาพ (การพัฒนาความประพฤติ) 3) จิตภาพ (การพัฒนาจิตใจ) 4) ปัญญาภาพ (การพัฒนาปัญญา)

ขอบเขตด้านประชากร

ประชาชนผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป ที่ปรากฏในฐานระบบข้อมูลทะเบียนราษฎรองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม จำนวน 23,709 คน (Rail Khing Municipality, 2018) และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 คน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยนี้มีระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี

ขอบเขตด้านพื้นที่ ประกอบด้วย

เขตเทศบาลเมืองไร่ขิง (ตำบลไร่ขิง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้อาศัยรูปแบบของการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ที่อยู่ภายใต้กรอบของแนวคิดของการพัฒนาคุณภาพชีวิต 4 ด้าน คือ 1) กายภาพ (การพัฒนาการกาย) 2) สีสภาพ (การพัฒนาความประพฤติ) 3) จิตภาพ (การพัฒนาจิตใจ) 4) ปัญญาภาพ (การพัฒนาปัญญา) โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. สถิติ (t-test) การทดสอบค่า (F-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ (Least Significant Difference : LSD) 2. การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) 3. การประมวลความรู้รวบยอด (Conceptualization) เป็นการสังเคราะห์ข้อมูล ความคิดและเนื้อหาทั้งหมดรวมเป็นประเด็นหลัก เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิวิเคราะห์ ความถูกต้อง ยืนยัน เสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองของวัดในจังหวัดนครปฐม ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (3.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกายภาพ (การพัฒนากาย) สีสภาพ (การพัฒนาความประพฤติ) จิตภาพ (การพัฒนาจิตใจ) และปัญญาภาพ (พัฒนาปัญญา) อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองของวัดในจังหวัดนครปฐม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง ของวัดในจังหวัดนครปฐม	ระดับความคิดเห็น		ความหมาย
	\bar{X}	S.D.	
ด้านกายภาพ (การพัฒนากาย)	3.74	0.71	มาก
ด้านสีสภาพ (การพัฒนาความประพฤติ)	3.73	0.82	มาก
ด้านจิตภาพ (การพัฒนาจิตใจ)	3.69	0.76	มาก
ด้านปัญญาภาพ (พัฒนาปัญญา)	3.58	0.94	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.69	0.77	มาก

2. การพัฒนาและรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองที่ศึกษา ทำการแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองออกเป็น 3 กลุ่มโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง คือ กลุ่มหลัก กลุ่มรอง และกลุ่มสนับสนุน เพื่อทราบการส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองจากนั้นทำการวิเคราะห์การส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองทั้ง 3 กลุ่มที่ได้แสดงออกต่อการส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองด้วยแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ดีที่มีผลต่อการส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง

3. การส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง ที่วัดได้ใช้ดำเนินการเพื่อปลูกจิตสำนึกในใจคน สร้างจิตสำนึกร่วมเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยกระบวนการต่างๆ คือ กระบวนการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการส่งเสริมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้น กระบวนการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากภาคส่วนต่างๆ กระบวนการส่งเสริมให้วัด และชุมชนร่วมกันดูแลผู้สูงอายุด้วยตนเอง และกระบวนการส่งเสริมความร่วมมือกับเครือข่ายภาคสังคม (Social Network) นับเป็นการทำงานที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชนเมือง เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อผู้สูงอายุด้วยกระบวนการสร้างจิตสำนึกร่วมของผู้นำที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ก่อให้เกิดการประสานอย่างยั่งยืนด้วยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กร วัด และเครือข่ายต่างๆ เป็น “กระบวนการสร้างจิตสำนึกร่วม” เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานการเชื่อมโยงการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของความยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้รับในการวิจัย

การศึกษาวิจัย “การส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง” ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยโดยการแสดงแผนภาพ ได้ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองของวัดในจังหวัดนครปฐม” โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญ น่าสนใจ และนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลการวิเคราะห์การส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมือง

ผู้วิจัยจึงเสนอสรุปการส่งเสริมวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองได้ 5 กระบวนการ ดังนี้

1. กระบวนการการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้

เป็นกระบวนการที่ผู้สูงอายุได้ให้ข้อมูลข่าวสารหรือสนับสนุนข้อมูลที่จำเป็นต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของวัด ชุมชน และเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในอันที่ต้งมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน โดยการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยช่องทางต่างๆ คือ

1.1 การเข้าไปส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในชุมชน เช่น เวทีประชาคมหมู่บ้าน หรือด้วยกิจกรรมที่ภาครัฐ หรือกลุ่มผู้นำจัดขึ้นเพื่อมุ่งเน้นให้วัด และชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการสุขภาพชุมชน

1.2 การประชุม อบรม สัมมนา โดยกลุ่มผู้นำ จะมุ่งเน้นให้วัด ชุมชนและเครือข่าย เกิดความรู้ เข้าใจ และเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ และกิจกรรมต่างๆ

1.3 การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหรือองค์ความรู้ด้านคุณภาพชีวิตชุมชนทางเครือข่ายทางสังคม (Social Network) รูปแบบต่างๆ เช่น ศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในวัดท่าพุท

1.4 การร่วมกันกับชุมชนในการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของ วัด ชุมชน เช่น ผ่าน YouTube หรือ Facebook เป็นต้น

2. กระบวนการส่งเสริมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้น

หลังจากได้มีการให้ความรู้แล้ว หรือเมื่อวัด ชุมชนรับทราบปัญหา และมีความต้องการจะแก้ไขปัญหา ผู้นำชุมชนจะแสดงบทบาทเป็นผู้นำในการจัดการพัฒนาสุขภาพชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น คือ

2.1 ส่งเสริมการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของภาครัฐ เมื่อได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นชมรมแล้วก็ส่งเสริมสมาชิกให้มีหน้าที่รับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพ

2.2 การฝึกอบรมบุคลากรและสร้างทีมงาน เป็นการพัฒนาศักยภาพประชาชนและตัวแทนของชุมชน หรือกลุ่มเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนางานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. กระบวนการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากภาคส่วนต่าง ๆ

ผู้นำชมรมจึงต้องหาเครือข่ายแหล่งทุนหรือแหล่งสนับสนุนการดำเนินงานในรูปแบบต่างๆ ทั้งจากวัดในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชนเข้ามาร่วมขับเคลื่อนให้ตระหนักถึงผู้สูงอายุในชุมชนเป็นหลัก ร่วมกันด้วยการร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ร่วมทำ และร่วมใช้ประโยชน์ เป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากภาคส่วนต่างๆ คือ

3.1 สนับสนุนกิจกรรมด้านการดูแลผู้สูงอายุ ใน 2 รูปแบบ คือ 1) การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน และ 2) การป้องกันรักษาสุขภาพจิตผู้สูงอายุด้วยมิติทางจารีตความเชื่อ มิติทางกฎหมาย และมิติความหลากหลายของชุมชน

3.2 สนับสนุนกิจกรรมด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ใน 2 ลักษณะ คือ 1) ส่งเสริมกิจกรรมการสร้างอาชีพ และ 2) ส่งเสริมการสร้างรายได้ในชุมชน

3.3 สนับสนุนกิจกรรมด้านการศึกษาและถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นการบริหารจัดการโดยการต่อยอดองค์ความรู้ และพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนขยายผลจากวัดสู่ชุมชน

3.4 การสนับสนุนกิจกรรมด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลข่าวสารทางด้านการดูแลผู้สูงอายุแก่สาธารณะชนทั่วไป

4. กระบวนการส่งเสริมให้วัด และชุมชนร่วมกันดูแลผู้สูงอายุด้วยตนเอง

เป็นกระบวนการที่ผู้นำให้วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุด้วยตนเองโดยมีกระบวนการต่างๆ คือ

4.1 ด้านการดำเนินงาน คือกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน สนับสนุนการปฏิบัติงานในลักษณะการทำงานเป็นทีม (Team work) มีปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ มีจิตสำนึกสาธารณะร่วมกัน เพื่อเป็นเครื่องมือหรือกลไกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเชิงบุคคล

4.2 ด้านการรับประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินงานส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ เป็นการก่อให้เกิดการเรียนรู้ในการสร้างอาชีพในท้องถิ่น การดำรงชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ด้านสังคม เป็นการทำให้เกิดการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เกิดความความสามัคคีบนระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันประกอบไปด้วย ครอบครัว เครือญาติ วัด และชุมชน 3) ด้านสิ่งแวดล้อม การดำเนินการส่งเสริมการดูแลวัด ทำให้พื้นที่วัดในชุมชน ได้รับการดูแล รักษา และ 4) วัฒนธรรมท้องถิ่น ที่นำไปสู่การปฏิบัติและการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าดั้งเดิม เช่น การเคารพผู้อาวุโส เป็นต้น

5. กระบวนการส่งเสริมความร่วมมือกับเครือข่ายภาคสังคม (Social Network)

การส่งเสริมให้วัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเป็นคณะทำงานภาคประชาชน ซึ่งจะรวมตัวกันเป็นผู้สูงอายุจากเครือข่ายระดับหมู่บ้าน ร่วมกันเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด แล้วจึงเป็นเครือข่ายระดับภูมิภาค และระดับประเทศ ซึ่งการทำงานด้วยระบบเครือข่ายทางสังคมนี้จะเป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น ใช้ความ

เป็นเครือข่ายเป็นเงื่อนไขในการรวมตัวกันต่อการดูแลสุขภาพ ใช้ความเป็นเครือข่ายเป็นเงื่อนไขในการต่อรอง ใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

ปัจจุบันชมรมผู้สูงอายุหลายๆ แห่งมีการรวมตัวจัดตั้งเป็น “โรงเรียนผู้สูงอายุ” ขึ้น จากเพียงจุดใดจุดหนึ่งสามารถดูแลสุขภาพคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นชุมชนหลายๆ ชุมชนที่มีจัดตั้งวัดเป็นศูนย์กลางในการดูแลสุขภาพชีวิตผู้สูงอายุ จึงหันมาจับมือประสานเป็นเครือข่ายช่วยกัน สร้างเป็นกลุ่มความร่วมมือที่เข้มแข็ง โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ไว้คือ

- 1) เป็นผู้ประสานงาน เชื่อมโยง และถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้กับสมาชิกเครือข่ายได้ทราบอย่างทั่วถึงกัน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาดำเนินงานด้านคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด
- 2) เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ และความช่วยเหลือการดำเนินงานด้านคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุแก่สมาชิกผู้สูงอายุ และ
- 3) เป็นตัวแทนของเครือข่ายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในการประสานการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนองค์กรและเครือข่ายต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

- 1) วัดควรมีนโยบาย การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ชัดเจนและเป็นระบบ เพื่อจัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่ของชุมชนชนบท โดยให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตนได้ และช่วยพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญมากขึ้น
- 2) วัดควรมีนโยบายในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยเน้นไปที่การพัฒนาคนในชุมชน เพื่อให้ได้มนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ ในการดำรงชีวิตของตนเองในสังคม
- 3) วัดควรมีการวางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นระบบ เพื่อที่จะได้พัฒนาสังคมด้านต่างๆ ให้เจริญก้าวหน้า ส่งผลให้เทศบาลมีความเจริญก้าวหน้าด้วย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

- 1) ควรที่จะส่งเสริมพัฒนาประชาชนไม่ให้ถืออภิสิทธิ์หรือกระทำการใดๆ อันเป็นที่เดือดร้อนแก่ผู้อื่นในสังคม และออกนโยบายการพัฒนาส่งเสริมให้บุคลากรและประชาชนในชุมชน ลด ละ เลิก ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดและของมีนเมา

2) ควรที่สร้างกิจกรรมสมมติภาวนาเพื่อส่งเสริมแรงจูงใจให้กับประชาชนที่กำลังใจในการปฏิบัติธรรม เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานของตน

3) ควรที่จะส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนในชุมชนให้มีการอบรม พัฒนาให้แก่ประชาชนในชุมชนเพื่อให้เกิดความคิดในกระบวนการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและรอบคอบ

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยครั้งต่อไปควรจะมีการศึกษาตัวแปรอื่นๆ เพิ่มเติมนอกเหนือไปจากปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยชุมชน ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา เป็นต้น

2) การวิจัยครั้งต่อไปควรจะมีการศึกษาด้วยการใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การจัดสนทนากลุ่ม (focus group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียด และลึกซึ้งกว่านี้

3) ควรจะมีการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาของเทศบาล

References

Bunyarattapun, S. (2006). *Research Methods for Public Administration*. (8th ed.) Bangkok: NIDA.

Dessler, G. (2001). *Management: Principles and Practices for Tomorrow's Leaders*. Florida: UG/GGS Information Services.

Limpaisan, N. (2017). Impact of Household Debt in Thai Economy and Countermeasure. *Business Review*, 9(2), 268-282.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2009). *Buddhadhamma*. (15th ed). Bangkok: Sahadhammika.

Phrakhrupaladkaweewat. (2018). An Applying Buddhist Principles To Improve The Quality Of Life Of The People in Sri Thamasok 1 Community, Tambon Nai Mueang, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(3), 319-334.

Phramaha Nuntawit Dhirabhaddo, Phrapalad Somchai Payogo & Mekhasilp, R. (2018). Social Welfare in Buddhism Approach: Model and Community Empowerment. *Journal of MCU Peace Studies*, 6(2), 445-559.

Rail Khing Municipality. (2018). *Strategic Development plan B.E.2559–2563*. (copy).

Srithong, N. (2009). *To Increase its Leadership in Community Development*. Bangkok: OS Printing House.

Wongcha-um, S. (2001). *Planning of the Development of the Country*. Nonthaburi: Petrung.

Wongsawad, S. (2018). Developing Activity Models in order to Promote Health in the Risk Group of Elders, for the Community Health Team: Critical Participatory Action. Research. *Journal of Behavioral Science for Development*, 10(1), 192-209

กระบวนการการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญา ด้วยกระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา* The Process of Cultivating Faith on The Basis of Wisdom in Creating Buddha Images

¹พระครูโพธิสุตาทธ, พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, และแม่ชีกฤษณา รักษาโถม

¹Phrakhruphthisutathorn, Phramaha Somboon Vuddhikaro,
and Maechee Kritsana Raksachom

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: ph.udom@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการปลูกฝังศรัทธาและปัญญาตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในสังคมไทย และ 3) เพื่อนำเสนอการปลูกฝังศรัทธาและปัญญาด้วยกระบวนการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา มีระเบียบวิธีวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 กลุ่ม คือ นักวิชาการ พระสังฆาธิการ ผู้สร้างพระพุทธรูปปฏิมาเจ้าของโรงหล่อ และประชาชนผู้สร้างพระปฏิมา

ผลการศึกษารวบรวมว่า 1) การปลูกฝังศรัทธาและปัญญาตามแนวคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น ต้องมีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา 3 ทางคือ 1. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง 2. จินตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด และ 3. ภวานมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการอบรม และปัญญาทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้วยหลักการเข้าหากัลยาณมิตร และทางที่เกิดของศรัทธา 4 อย่าง คือ 1. เชื่อกรรม 2. เชื่อผลของกรรม 3. เชื่อว่ากรรมของเฉพาะตน และ 4. เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า 2) การสร้างพระพุทธรูปยึดคติตามลักษณะมหาบุรุษลักษณะ และอนุพยัญชนะ เพื่อให้พระพุทธรูปเป็นรูปแทนของพระพุทธเจ้า ผลบุญเป็นผู้มีทรงงาม มีฤทธิ์เดชมาก มียศมีศักดิ์ มีความสุข ไม่มีโรค อายุยืน ไม่มีเวรไม่มีภัย มีทรัพย์มาก 3) พระพุทธรูปปฏิมาสะท้อนแนวคิด 1. พระกรุณาคุณ ที่ทรงช่วยสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ 2. พระปัญญาคุณ ที่ทรงตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ 3. พระบริสุทธิคุณ ทรงพ้นแล้วจากกิเลส เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ

คำสำคัญ: กระบวนการ; ศรัทธา; ปัญญา; พระพุทธรูปปฏิมา

Abstract

This research articles; there are 3 objectives of the research as follows: 1) To study the process of cultivating faith on the basis of wisdom in accordance with Buddhism 2) To study the process of creating Buddha images in Thai society and 3) To present the cultivating faith and wisdom in accordance with the process of creating Buddha images. The research methodology is a qualitative research by using in-depth interview. From the 6 sample group; Academic, Sanghas, Creator of Buddha images and the people who created the Buddha images.

The research results find that the process of cultivating faith and wisdom according to Buddhist scriptures must have faith on the basis of 3 wisdoms which were 1) Sutamayapanya (Wisdom is caused by listening), 2) Jittamayapanya, (Wisdom is caused by thinking), and 3) Pavanamayapanya (Wisdom is caused by training). The wisdom makes new knowledge with the principles of approaching Kalayanamit. and happening of 4 faith; 1. Believe karma 2. Believe the result of karma 3. Believe that the karma of one's own and 4. Believe the Buddha's enlightenment. 2) Creating Buddha images based on the 32 characteristics of the great man and Intention to create a Buddha image instead of the Buddha, The merit of creating a Buddha image is a beautiful person, have power, rank, happy, not sick, long live, no danger, have a lot of property. 3) The Buddha image reflects the concept of please, helps the worlds be free from suffering, reflects the wisdom that enlighten the true truth. reflects the pure of free from the passion to be a reminder

Keywords: Processes; Faith; Wisdom; Bhudda's image

บทนำ

ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ได้ตรัสสั่งให้พุทธบริษัททั้งหลายให้ปฏิบัติตามพระธรรมและพระวินัย กล่าวคือ ให้นำถือว่าพระธรรมและวินัยเป็นพระศาสดา ดังข้อความว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (Thai Tipitaka, 10/216/165) นอกจากนี้ยังมีข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงสังเวชนียสถาน 4 แห่งที่พุทธบริษัทควรไปดูระลึกนึกถึงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาทำให้ได้กุศลส่งผลให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ สังเวชนียสถานนี้ล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าเพราะเป็นสถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนา และสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน ดังข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนท์ว่า “อานนท์ สังเวชนียสถาน 4 แห่งนี้เป็นสถานที่ (เป็นศูนย์รวม) ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู (Thai Tipitaka, 10/202/150-151) สังเวชนียสถาน 4 แห่ง อะไรบ้าง คือ 1) สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตประสูติในที่นี้ 2) สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ 3) สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้ 4) สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาติเสส นิพพานธาตุในที่นี้ หลักฐานจากพระไตรปิฎกนี้ทำให้ทราบว่าในช่วงที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่และก่อนจะปรินิพพานไม่ปรากฏมีการสร้างรูปเหมือนของพระพุทธเจ้าเพียงแต่สั่งให้เคารพพระธรรมและพระวินัย เมื่อไม่มีพระองค์แล้วทำให้พุทธบริษัททั้งหลายก็เดินทางไปสักการะสังเวชนียสถานทั้ง 4 แห่ง มีหลักฐานจากอรรถกถาได้บันทึกถึงเรื่อง “พุทธนิมิต” (Thai Tipitaka, 31/116/178-179) คือ พระพุทธเจ้าองค์แทน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเนรมิตขึ้นมาให้ทำหน้าที่ทรงแสดงธรรมแทนพระองค์ ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อทรงแสดงธรรมโปรดพุทธมารดา เมื่อถึงเวลาบิณฑบาตพระองค์ก็ได้เนรมิตพระพุทธเจ้าอีกองค์ขึ้นมาไว้ทรงแสดงธรรมแทนเพื่อไม่ให้ขาดช่วง (Mahamakut Buddhist University, 1989) ถึงแม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงเนรมิตรูปเหมือนพระองค์ให้ทรงแสดงธรรมแทนพระองค์ได้ก็จริง แต่ก็ยังเป็นเพียงชั่วคราวรูปเหมือนนั้นไม่ได้ยั่งยืนเพราะเป็นรูปเนรมิต

ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชพระองค์ทรงสร้างเจดีย์จำนวน 84,000 องค์ แต่ก็ไม่ได้ทรงสร้างพระพุทธรูปดังข้อความว่า “ในพุทธเจดีย์ที่พระเจ้าอโศกสร้างไว้ ไม่มีพระพุทธรูปแต่มีรูปอย่างอื่นแทน เช่น รอยพระพุทธรูป พระธรรมจักร เป็นต้น” (Paramanujitajinorosa, 2007) หลักฐานการสร้างพระพุทธรูปเริ่มมีขึ้นในช่วง พ.ศ. 600-700 ที่แคว้นคันธารราฐประเทศอินเดียเพื่อเป็นองค์แทนของพระพุทธเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตำราดูพระพุทธรูปปางต่างๆ” ว่า “การสร้างพระพุทธรูปเป็นรูปเคารพรำลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและธรรมของพระองค์ ได้เริ่มสร้างขึ้นในแคว้นคันธารราฐประเทศอินเดีย หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงดับขันธปรินิพพานไปแล้วเป็นเวลายาวนานประมาณ 600-700 ปี” และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตำนาน

พระพุทธเจดีย์” เรื่องมูลเหตุที่เกิดสร้างพระพุทธรูปว่า เรื่องสร้างพระพุทธรูปนักปราชญ์ในชั้นหลังได้ตรวจสอบพงศาวดาร ประกอบการพิจารณาโบราณวัตถุที่ตรวจพบ ในอินเดียได้ความเป็นหลักฐานว่า พระพุทธรูปเป็นของพวกโยนก (คือฝรั่งชาติกรีก) เกิดขึ้นประมาณปีพ.ศ. 600 (Damrongrajanubhab, 1926)

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่โบราณกาล กล่าวได้ว่าชนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนที่มีความศรัทธาอย่างมั่นคงในพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า จึงนิยมสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งและยึดเหนี่ยวทางจิตใจ คัดศิขัย สายสิงห์ ได้กล่าวถึงศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย ในหนังสือ “พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย” ว่า “สำหรับในประเทศไทย หลักฐานทางศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาพบว่า เข้ามาปรากฏในดินแดนไทยราวพุทธศตวรรษที่ 8-9 เป็นต้นมา และหลักฐานทางพระพุทธศาสนาและงานศิลปกรรมก็ได้ปรากฏสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ (Saising, 2011)

พระมหากษัตริย์ไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ทุกพระองค์ทรงนิยมสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาประจำพระชนมวาร ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 9 มีพระพุทธรูปที่ทรงสร้างขึ้นล้วนเป็นชื่อเดียวกันทั้งหมดคือ “พระชัยวัฒน์” แต่สร้างต่างวาระกัน คือ ทรงสร้างหลังจากทรงครองราชย์สมบัติแล้ว ยกเว้นรัชกาลที่ 8 ที่ไม่ได้ทรงสร้างพระพุทธรูปมา บางรัชกาลทรงสร้างพระพุทธรูปจำนวนมาก เช่น ในรัชกาลที่ 3 ทรงสร้างพระพุทธรูปมากกว่าทุกรัชกาล (Suksawat, 1992) การสร้างพระพุทธรูปของกษัตริย์ไทยนั้นเป็นการสร้างเพื่อเสริมพระเกียรติและพระบารมี นอกจากกษัตริย์ทรงนิยมสร้างแล้วประชาชนชาวไทยที่มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา พระธรรมคำสอนของพระองค์ ก็นิยมสร้างขึ้นเพื่อเป็นขวัญกำลังใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ หรือเพื่ออุทิศส่วนกุศล สัมบุญบาปมิเพื่อได้ไปเกิดในภพหน้าที่ดีกว่าเดิม หรือมุ่งอานิสงส์ถึงพระนิพพาน

นอกจากนี้ยังสร้างเป็นปริศนาธรรมเพื่อสอนธรรมแก่ประชาชนให้นำไปประพฤติปฏิบัติ บางแห่งมีชื่อเรียกพระพุทธรูป เช่น หลวงพ่อพุทธโสธร หลวงพ่อบ้านแหลม หลวงพ่อวัดไร่ขิง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการสร้างพระพุทธรูปล้วนมาจากศรัทธาความเชื่อ ผู้สร้างมีความเชื่อว่าจะทำให้มีความสุขได้รับอานิสงส์ทั้งในเมืองมนุษย์และเมืองสวรรค์ ดังมีข้อความที่พรรณนาถึงอานิสงส์ว่า “พระพุทธรูปที่เขียนบนใบไม้มีอานิสงส์ 5 กัป พระพุทธรูปที่วาดบนแผ่นผ้า กระดาษ หรือทำด้วยดินเหนียว มีอานิสงส์ 10 กัป สลักจากหินหยก ไม้จันทร์ มีอานิสงส์ 13 กัป สลักจากทองไม้ต่างๆ มีอานิสงส์ 19 กัป เป็นต้น” (Paramanujita-jinorosa, 1989) ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา ศรัทธาจึงเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปขึ้นมา ศรัทธามี 4 อย่าง คือ 1) อากมณะศรัทธา 2) อธิคมณะศรัทธา 3) โอกัปปนศรัทธา 4) ปสาทศรัทธา บรรดาศรัทธา 4 อย่างนั้น ความเชื่อต่อปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้ของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่าอากมณะศรัทธา ความเชื่อต่อพระอริยะสาวกทั้งหลาย ชื่อว่าอธิคมณะศรัทธา เพราะบรรลุแล้วด้วยการแทงตลอด ชื่อว่าโอกัปปนศรัทธา ความเกิดขึ้นแห่งความเลื่อมใส ชื่อว่าปสาทศรัทธา (Thai Tipitaka, 2/344/237) แต่ถ้ามีศรัทธาอย่างเดียวอาจทำให้เกิดความไม่เข้าใจถึงคุณค่าและความหมาย หรือทำให้ความสำคัญในการสร้าง

พระพุทธปฏิมาลดน้อยลง เพื่อให้การสร้างพระพุทธรูปมีมาตรฐานนอกจากจะมีศรัทธาแล้ว สิ่งสำคัญคือการสร้างเสริมปัญญาให้แก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปมีมาตรฐาน ต้องมีการอบรมการสร้างองค์ความรู้ ตลอดจนให้ความรู้ด้านพิธีกรรมแก่พุทธศาสนิกชน โดยยึดหลักของปัญญาในทางพระพุทธศาสนา 3 อย่าง คือ 1) สุตตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟัง) 2) จินตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด) 3) ภวานามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการอบรม) (Thai Tipitaka, 11/305/271) เพื่อให้ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการสร้างพระพุทธรูปมีปัญญาเป็นฐาน

กล่าวโดยสรุป ในการศึกษาเรื่อง กระบวนการปลูกศรัทธาบนฐานของปัญญาในการสร้างพระพุทธรูปมีมาตรฐาน เพื่อศึกษาการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาตามแนวพุทธศาสนา ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปมีมาตรฐานในสังคมไทย เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับพุทธศาสนิกชน ประชาชนและผู้สนใจได้เรียนรู้เข้าใจประเพณีวัฒนธรรมการสร้างพระพุทธรูปมีมาตรฐาน เพื่อนำวัฒนธรรมความศรัทธาที่ต้งามไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างถูกต้อง และสร้างจิตสำนึกร่วมของประชาชนที่ประกอบด้วยศรัทธาผ่านการเรียนรู้การสร้างพระพุทธรูปมีมาตรฐานของปัญญา ให้เกิดศรัทธาอันประกอบด้วยปัญญาอย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงหลักธรรมที่แฝงอยู่ในพุทธศิลป์อันสอดคล้องกับพุทธลักษณะพระพุทธรูปมีมาตรฐานในสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทั้งยังหวังเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการสืบสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาให้มั่นคง รักษาประเพณีอันดีงามและศิลปวัฒนธรรมในสังคมไทย ให้มีความเจริญมั่นคงในทางที่ถูกต้อง เป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและต่างชาติได้เป็นสมบัติอันล้ำค่าสู่อนุชนรุ่นหลังที่ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษากระบวนการการสร้างพระพุทธรูปมีมาตรฐานในสังคมไทย
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้าง

พระพุทธรูปมีมาตรฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาค้นคว้าเนื้อหาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการอื่นๆ มาวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดลำดับขั้นตอนการดำเนินการวิจัย (Research Process) ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องดังนี้

1.1 ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับ พระไตรปิฎก ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1.2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษา และ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ มหาจุฬารัตนคณาภรณ์ มหาจุฬารัตนคณาภรณ์ และ อนุฎีกา หนังสือที่เกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ เกี่ยวกับการปลุกฝังศรัทธาในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา

1.3 ศึกษาตำราเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้เกี่ยวข้องแต่ละด้านทั้งในระดับประชาชน ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

2.1 ทำการศึกษาและคัดเลือกบุคคล ชุมชน องค์กร โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง

2.2 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

2.3 ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการ และแนวทาง การประยุกต์ใช้

2.4 ข้อมูลที่ได้จากการนำผลการศึกษาจากขั้นตอนการสัมภาษณ์ มาศึกษาวิเคราะห์ตามแนวคิดและวิธีการ รวบรวมผลการศึกษา และจัดผลการศึกษา นำมาเรียบเรียงเป็น “กระบวนการการปลุกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา”

2.5 วิเคราะห์ข้อมูล

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) คือ ความรู้ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้คำถามปลายเปิด โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ และออกแบบสอบถามการสัมภาษณ์ จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 กลุ่ม คือ

3.1 กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 5 ท่าน, กลุ่มพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส 5 ท่าน, กลุ่มผู้มีศรัทธาสร้างพระพุทธรูปปฏิมา 5 ท่าน, กลุ่มผู้ประกอบการโรงหล่อ 5 ท่าน, กลุ่มช่างประติมากรรม 5 ท่าน, และกลุ่มประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาจำนวน 20 ท่าน, และลงพื้นที่ศึกษาดูงานขั้นตอนการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา เพื่อนำข้อมูลมาประกอบกรวิเคราะห์ผล

โดยเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านพุทธรูปปฏิมาได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) รวมทั้งหมดประมาณ 35 คน โดยใช้การเลือกจากกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติดังนี้

- (1) เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพุทธปฏิมา
- (2) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านพุทธศิลป์
- (3) มีการศึกษาและทำงานวิจัยด้าน หรือ มีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการหล่อหรือสร้างพระปฏิมา
อย่างต่อเนื่อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำคำตอบในแบบสอบถามรอบที่ 3 มาวิเคราะห์ ตามลำดับที่วางแผนไว้ และนำเสนอผลของการวิจัยจากขั้นตอนต่างๆ ด้วยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ให้ได้คำตอบเป็นหลักการเพื่อนำมาเป็นข้อปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในเรื่อง “กระบวนการการปลุกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา” จากข้อมูลปฐมภูมิ ทุตติภูมิ การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และสังเกตการเข้าร่วมพิธีการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา นำมาวิเคราะห์

5. การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธปฏิมาเพื่อให้เห็นกระบวนการการปลุกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับ ชุมชนสังคมและปัจเจกบุคคล ผู้วิจัยจะเรียบเรียงร้อยกรองให้เป็นกระบวนการเพื่อนำเสนอผลการวิจัย ให้สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ที่ได้ตั้งไว้ตามลำดับ พร้อมทั้งนำเสนอสรุปผลการวิจัย ที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเพื่อนำไปใช้ได้จริงเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะในการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

ผลของการวิจัย

1) วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า กระบวนการการปลุกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการสร้างศรัทธาให้ตั้งอยู่บนฐานของปัญญาทั้ง 3 คือ 1) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง 2) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด 3) ภาวมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการเจริญภาวนาหรือวิปัสสนา ดังนั้นพระพุทธศาสนาจะไม่หยุดนิ่งอยู่เพียงแค่ศรัทธาเท่านั้น จะต้องพัฒนาให้เกิดเป็นปัญญาจนเป็นศรัทธาญาณสัมปยุต เป็นศรัทธาที่ใช้ปัญญาประกอบการพิจารณา วิเคราะห์แยกแยะข้อมูล หรือความรู้ที่ได้รับมาเพื่อให้ได้แนวทางที่ถูกต้องนำไปปฏิบัติ และนำไปสู่ความสุขสงบ สันติ ทั้งต่อตนเองและสังคม ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ส่วนศรัทธาที่นำไปสู่ปัญญานั้นเป็นความก้าวหน้าในมรรคที่ดำเนินมาโดยลำดับจากศรัทธา ความเชื่อมาเป็นความเห็นหรือความเข้าใจโดยเหตุผล (ทิจฺฉิ) จนเป็นการรู้การเห็นถูกต้อง

2) **วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า** กระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในสังคมไทย การสร้างพระพุทธรูปยึดคติดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องคือ สร้างตามลักษณะมหาบุรุษลักษณะ และอนุพยัญชนะ เพื่อให้พระพุทธรูปเป็นรูปแทนของพระพุทธเจ้า คติในลำดับรองลงมาเกี่ยวข้องกับ การสืบทอดพระศาสนา นอกจากนี้ได้มีคติอย่างใหม่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นค่านิยมของคนในยุคปัจจุบันคือ การสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาใหม่ตามอุดมคติของประติมากร โดยมีได้เป็นการจำลองรูปแบบของพระพุทธรูปองค์ใดเลย พุทธศาสนิกชนในประเทศไทย เชื่อว่าการสร้างพระพุทธรูปหรือพระพุทธรูปปฏิมา (รูปเคารพแทนพระพุทธเจ้า) ส่งผลดีในทางกุศลผลบุญอย่างมาก เช่น อาบสังข์แห่งการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ด้วยวัตถุใดก็ตาม ผู้สร้างจะเป็นผู้มีพรงาม รูปงาม มีฤทธิ์เดชมาก มียศมีศักดิ์ มีความสุข ไม่มีโรค อายุยืน ไม่มีเวรไม่มีภัย เกิดในตระกูลกษัตริย์ หรือตระกูลพราหมณ์ มีทรัพย์มาก มีทาสชายหญิงบริวารห้อมล้อมทุกเมื่อ และจะได้บรรลุนิพพาน

3) **วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า** กระบวนการการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาอย่างมีรูปแบบ พบว่า พระพุทธรูปปฏิมา เป็นสัญลักษณ์ หรือตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์ศาสดาของศาสนาพุทธ พระองค์เป็นผู้ทรงพระคุณอันยิ่งใหญ่ ยากที่จะจักพรรณนาให้สิ้นสุดได้ พระคุณอันยิ่งใหญ่นี้ประกอบด้วยพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ ด้วยความเคารพและศรัทธาในตัวพระองค์ท่าน เราจึงได้สร้างพระพุทธรูปปฏิมาหรือรูปเปรียบเทียบ เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติระลึกในการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ บนฐานของปัญญาที่ได้รับการกล่อมเกลามาตามขั้นตอน พระพุทธรูปปฏิมาเป็นสัญลักษณ์ให้เราได้มีพุทธานุสสติ คือระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงมี พระคุณอันล้ำเลิศเพื่อประโยชน์สุขต่อมนุษยชาติและสัตว์โลกทั้งปวง พระพุทธคุณดังกล่าวได้แก่ 1) พระกรุณาคุณ ที่ทรงช่วยสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ 2) พระปัญญาคุณ ที่ทรงตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ แล้วนำมาเปิดเผยให้ชาวโลกได้ทราบอย่างถูกต้อง 3) พระบริสุทธิคุณ ที่ทรงพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง เป็นตัวอย่างที่ถูกต้องของสัตว์โลกอย่างแท้จริง

ดังนั้นการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาด้วยกระบวนการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา จึงมีความเกี่ยวโยงกันแบบแยกกันไม่ออก เพราะเมื่อเกิดศรัทธาในบุคคลหรือสิ่งของใด เราย่อมอยากได้สัมผัสด้วยตาเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแทนความรู้สึกสุขหรือทุกข์ที่เกิดขึ้น องค์พระพุทธรูปปฏิมาจึงเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ศรัทธาเป็นบ่อเกิดแห่งคุณงามความดีทั้งหลาย เป็นเพราะกันภัยในอนาคต เป็นทรัพย์ภายใน เป็นใหญ่ในธรรมที่เป็นฝ่ายตรัสรู้ ล้วนมีศรัทธาประกอบและจะมาพร้อมกันกับปัญญาเสมอ เพราะหากมีศรัทธาอย่างเดียวกันก็ไม่เกิดปัญญาพิจารณาเหตุผล แต่ถ้ามีปัญญาอย่างเดียวก็ไม่สนใจปฏิบัติด้วยเหตุนี้เอง ศรัทธาจึงมาคู่กับปัญญาเพราะเกื้อหนุนกันให้ประสบผลสำเร็จถึงเป้าหมาย ในทางพระพุทธศาสนาคือมรรค ผล นิพพาน การนำศรัทธาและปัญญามาใช้ร่วมกัน หากเรามีศรัทธาแบบงมงาย ก็เชื่อได้เลยว่าความศรัทธานั้นจะไร้ผล แต่ถ้าเรานำปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องกับศรัทธา ความศรัทธานั้นจะกลายเป็นความศรัทธาที่ตรงตามมีประโยชน์ต่อโลกเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นเราควรนำศรัทธาเข้ามาเคียงคู่กับปัญญาในทุกสถานการณ์

กระบวนการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนานั้นต้องมีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาทั้ง 3 เป็นฐานคือ 1) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง 2) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด 3) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการอบรม และปัญญาทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้วยหลักการเข้าหากัลยาณมิตรคือ 1) ปิโย เป็นที่รัก 2) ครุ น่าเคารพ 3) ภวานิโย น่าเทิดทูน 4) วัตตัจจะ ฉลาดในการสอน 5) วจนักขโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ 6) คัมภีรัญจะ กะถิง กัดดา สามารถสอนได้ลึกล้ำ 7) โน จัญญานเน นิโย ชะเย ไม่ชักนำไปในทางเสื่อม

ศรัทธาที่ดีต้องประกอบด้วยปัญญา ท่านเรียกศรัทธานี้ว่าญาณสัมปยุต, ศรัทธาที่ปราศจากปัญญาเป็นอริโมกข์ คือปราศจากความรู้ ความเข้าใจ เชื่อมงมงาย ในทางพระพุทธศาสนาท่านไม่นับว่าเป็นศรัทธาที่แท้จริง เพราะเป็นทางอกุศล ศรัทธาที่แท้จริงต้องเป็นกุศลคือศรัทธาที่เชื่อด้วยปัญญา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุผล ถ้าเชื่อโดยปราศจากปัญญาเรียกว่า อริโมกข์

กระบวนการปลูกฝังศรัทธาจะสำเร็จขึ้นไม่ได้หากขาดการปฏิบัติ ที่เรียกว่าภวานามยปัญญา เพราะปัญญาที่เกิดขึ้นจากการได้ฟัง และนำมาคิด แล้วไม่นำไปปฏิบัติ ย่อมไม่เกิดผลให้เห็นเป็นภาพประจักษ์ ศรัทธาจะเกิดขึ้นได้ต้องเริ่มจากการเสวนาสัตบุรุษ คือการคบหากับผู้ทรงปัญญา หมายถึง การคบหากัลยาณมิตร หรือมี มิตรดี การคบหากคนนั้นเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การเกิดปัญญา ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งในการมีเพื่อนดีไว้ก่อน เพื่อนดีนั้นเรียกว่าสัตบุรุษ ซึ่งจะนำพาให้เกิดปัญญาที่ได้จาก การฟังคำสอน ที่เรียกว่าสุตมยปัญญา หลังจากนั้นก็นำความรู้ที่ได้ยิน ได้ฟังมาขบคิด ก่อให้เกิดปัญญาที่เรียกว่าจินตามยปัญญา หลังจากนั้นก็นำปัญญาที่ได้ยิน และผ่านการขบคิด นำไปปฏิบัติ สุดท้ายจึงก่อให้เกิดปัญญาที่สมบูรณ์แบบและถูกต้องที่เรียกว่าภวานามยปัญญา ปัญญาแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ โลกียะปัญญา และโลกุตระปัญญา บ่อเกิดของโลกียะปัญญาหรือวิชาความรู้ในทางโลก ในส่วนที่เป็นสุตมยปัญญา คือความรู้ที่เกิดจากการฟังหรือการเรียนรู้ มีบ่อเกิดมาจากการศึกษาเล่าเรียนในสถาบันการศึกษาและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยอาศัยสื่อหลากหลาย เช่น หนังสือ สิ่งพิมพ์ ตำรับ ตำรา วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 2 พบว่า การสร้างพระพุทธรูปในช่วงเริ่มต้นนี้ จะมีลักษณะพระพักตร์เป็นแบบเทพเจ้าต่างๆ ของชาวกรีก หลังจากนั้นการสร้างพระพุทธรูปก็ได้มีวิวัฒนาการในการสร้างอยู่เรื่อยๆ ตามแต่ละยุคสมัย จะเห็นได้ว่าในสมัยใดที่ไม่มีการทำสงคราม การสร้างพระพุทธรูปในสมัยนั้นก็จะมีรูปแบบการสร้างที่ลักษณะองค์พระจะอ่อนช้อย พระพักตร์อ้อมเอิบ ไม่แข็งกระด้าง ดุมีชีวิตชีวาแสดงถึงว่า ช่างผู้สร้างได้ใช้เวลาอย่างเต็มที่ที่บวกกับความศรัทธาอย่างแรงกล้า จึงทำให้พระพุทธรูปออกมาามีลักษณะที่ประณีต แต่สมัยใดที่บ้านเมืองเต็มไปด้วยศึกสงคราม ไม่สงบสุขประชาชนหวาดผวากับภัยจากสงครามที่จะเกิดขึ้น การสร้างพระพุทธรูปในสมัยนี้ก็มีลักษณะเป็นไปตามสภาพของบ้านเมืองกล่าวคือองค์พระมีลักษณะแข็งกระด้าง ไม่อ่อนช้อย เคร่งขรึม ส่วนการสร้างพระพุทธรูปในสมัยต่างๆ ของประเทศไทยก็มีลักษณะเช่นเดียวกันมีการนำเอาศิลปะจากหลายแหล่งมาผสมผสานกับศิลปะที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง จึงออกมาเป็นลักษณะที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ตามแบบของตนเอง ซึ่งในแต่ละยุคสมัยก็จะมีเอกลักษณ์ในการสร้างต่างกัน จึงทำให้พระพุทธรูปที่ออกมาามีลักษณะที่แตกต่างกัน และดูเหมือนว่าการสร้างพระพุทธรูปนั้นไม่มีใครขัดข้อง มีแต่พอใจในการสร้างมากกว่า นั่นก็แสดงถึงว่า คนไทยเราที่นับถือพุทธศาสนาเลื่อมใสศรัทธาเรื่องนี้เสมอมา ดังนั้นการสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทยยังคงมีอยู่เสมอตามกาลเวลา มีรูปแบบการสร้างเป็นยุคสมัยต่างๆ ได้อย่างถูกต้องตามยุคสมัยตั้งแต่ยุคต้นๆ ที่มีอยู่กระทั่งถึงยุคปัจจุบัน

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์กรศาสนาของศาสนาพุทธ พระองค์เป็นผู้ทรงพระคุณอันยิ่งใหญ่ ยากที่จักพรรณนาให้สิ้นสุดได้พระคุณอันยิ่งใหญ่นี้ประกอบด้วยพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณและพระมหากรุณาธิคุณด้วยความเคารพและศรัทธาในตัวพระองค์ท่าน ดังนั้นเราจึงควรสร้างพระพุทธรูปมา เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติระลึกในการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ บนฐานของปัญญาที่ได้รับการกล่อมเกลามาตามขั้นตอน พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ให้เราได้มีพุทธานุสสติ คือระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงมี พระคุณอันล้ำเลิศเพื่อประโยชน์สุขต่อมนุษยชาติและสัตว์โลกทั้งปวง

ในส่วนของจินตตามยปัญญา คือ ความรู้ใหม่ๆ ในศาสตร์ต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์ มีบ่อเกิดมาจากการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ทดลอง การพยายามคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ คิดสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ เพื่อใช้ในงานด้านการแพทย์และ อุตสาหกรรม เป็นต้น ในส่วนของภาวนามยปัญญา คือความรู้ที่เกิดจากการลงมือทำ มีบ่อเกิดมาจากการศึกษาหาความรู้และประสบการณ์จากการทำงานในอาชีพของตนๆ ส่วนบ่อเกิดของโลกิยะปัญญาและโลกุตรปัญญาในทางธรรม พระพุทธเจ้าทรงยกย่องปัญญาว่าเป็นยอดกว่าธรรมข้ออื่นๆ เมื่อสอนเรื่องศรัทธาก็ต้องมีปัญญากำกับด้วย ทั้งนี้ เพราะปัญญาจะทำให้ศรัทธาถูกต้อง ไม่ผิดพลาดหรือไม่หลงงมงาย ปัญญาคือตัวทำให้รู้แจ้งสภาวะธรรม และปัญญานั้นมีอยู่ในธรรมทุกหมวด ปัญญาเข้าถึงความจริงได้ ดำเนินชีวิตเป็นอยู่ด้วยปัญญา ที่รู้ตามความเป็นจริงและทำตรงตามเหตุปัจจัย ย่อมนำพาชีวิตให้พบแต่ความสุขกาย สุขใจ และศรัทธานำมาซึ่งคุณงามความดี แต่อย่าเชื่อโดยเด็ดขาด ถ้ายังไม่ได้ลงมือปฏิบัติและเกิดเป็นภาวนามยปัญญาที่แท้จริงดังนี้

หัวใจของกระบวนการสร้างศรัทธาจะต้องประกอบด้วยปัญญาอย่างแท้จริง ให้เป็นศรัทธาญาณ สัมปยุต คือ ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ไม่ใช่เป็นศรัทธาญาณวิยุต คือ ศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ศรัทธาธรรมของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่รูปสลักของพระองค์ แต่คือคำสอนให้ละเว้นการทำ ความชั่ว ให้กระทำแต่ความดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส พระพุทธเจ้าทรงได้กำลังจากพระสงฆ์สาวกเผยแผ่พระศาสนาไปยังเมือง และแคว้นต่างๆ ทั้งแคว้นเล็กแคว้นใหญ่พระพุทธศาสนาเริ่มเป็นปึกแผ่นมั่นคง โดยมีบุคคลที่เป็นกำลังสำคัญ 4 กลุ่ม ที่เรียกว่า พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ศรัทธาในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมาย คือ เป็นเครื่องมือในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการ (1) ทำให้ได้อรหัตตผล เพราะศรัทธาในพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้ได้ ศีล หิริ โอตตปปะ สุตตะ จาคะ ปัญญา อันเป็นอรหัตตผล (2) ทำให้ข้ามโอฆะได้ เพราะศรัทธาจึงได้ปัญญา ปัญญาเป็นเครื่องบรรลุตธรรม ข้ามโอฆะ (3) ทำให้ได้ปัญญา เพราะบุคคลเชื้อธรรมของพระอรหันต์ย่อมได้ปัญญา (4) ทำให้ผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้วไม่เศร้าโศก ศรัทธาต่ออนาคต จึงเกิดกัลยาณธรรม ได้แก่ สัจจะ ธรรม อดิ จาคะ ทำให้ได้ปัญญา ด้วยปัญญาช่วยทำให้ได้รับประโยชน์ทั้งในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. กระบวนการปลูกฝังศรัทธาบนฐานของปัญญา ตามแนวพระพุทธศาสนานั้นต้องมีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาทั้ง 3 เป็นฐาน คือ 1) สุตตมปัญญา 2) จินตามปัญญา และ 3) ภวานามปัญญา ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการด้วยการมุ่งเน้นพัฒนาให้ครบทั้ง 3 ด้าน โดยเฉพาะสถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้กับเยาวชน พระสงฆ์ที่เทศนาสั่งสอนต้องเน้นการปฏิบัติที่ประกอบด้วยเหตุผล คือ ปัญญาใคร่ครวญเสมอ

2. การสร้างพระพุทธรูปที่ลักษณะองค์พระจะอ่อนช้อย พระพักตร์อิมเอบ ไม่แข็งกระด้าง ภูมิชีวิตชีวาแสดงถึงว่า ช่างผู้สร้างได้ใช้เวลาอย่างเต็มที่ที่บวกกับความศรัทธาอย่างแรงกล้า จึงทำให้พระพุทธรูปมีออกมา มีลักษณะที่ประณีต ดังนั้นหน่วยงานด้านศิลปวัฒนธรรม ควรมีข้อจำกัดการสร้างพระที่ไม่สวยงาม ห้ามสร้างพระปฏิมาที่มีรูปร่างแปลกประหลาด หรือควรมีแม่แบบแม่พิมพ์องค์พระที่ประกอบได้รางวัลที่จัดว่าเป็นองค์พระที่งดงามไว้เป็นแบบอย่างให้วัดหรือชุมชนอื่นได้เป็นแบบอย่างในการสร้างองค์พระปฏิมา

3. พุทธปริมาสะท้อนพระคุณอันยิ่งใหญ่ คือ พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ ดังนั้น เจตนาการสร้างพุทธปฏิมาต้องเป็นไปเพื่อความเคารพและศรัทธา เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ ระลึกรู้ในการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ การกล่อมเกลாதางปัญญา หน่วยงานคณะสงฆ์จะต้องไม่ขึ้นำการสร้างองค์พระที่เป็นไปเชิงปาฏิหาริย์หรือศักดิ์สิทธิ์เวทมนต์คาถา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงรูปทรงของพระพุทธรูปปฏิมาว่า ทำไมในแต่ละยุคถึงมีการสร้างพระพุทธรูปแตกต่างกัน เพราะพระพุทธรูปปฏิมาที่ปรากฏในพระพุทธรศาสนา เป็นพระพุทธรูปที่ทรงคุณค่าที่คนในสังคมให้ความเคารพนับถือเป็นอันมาก ซึ่งควรที่จะส่งเสริมให้คนรุ่นหลังได้รับทราบความเป็นมาที่ถูกต้องทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะคนรุ่นหลังอาจมีความเข้าใจประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระพุทธรูปปฏิมาที่คลาดเคลื่อน

2. ควรที่จะนำความรู้ที่ได้ไปชี้แจงต่อพุทธศาสนิกชนที่มาราบไหวบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดความเข้าใจอันดีกับพระพุทธรูปปฏิมา ในสังคมไทยว่ามีความเป็นมาที่มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของกลุ่มคนในสังคมไทย และมีหลักธรรมอะไรที่สอดแทรกในพุทธลักษณะให้คนรุ่นหลังได้คิดเพื่อพิจารณาให้ถูกต้อง จึงควรศึกษาถึงการสร้าง พระพุทธรูปปฏิมาในอดีตและพระปฏิมากรในปัจจุบันที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการใช้ชีวิตของมนุษย์ในอดีตถึงปัจจุบัน

3. ควรศึกษาถึงการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยและนำมาเปรียบเทียบกัน ในแต่ละภูมิภาคว่ามีเอกลักษณ์การสร้างที่แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในแต่ละภูมิภาคสะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนในภูมิภาคนั้นอย่างไร

References

- Damrongrajanubhab. (1926). *Legend of Pagoda*. 1st ed. Bangkok: SilpaBunnakarn Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Mahamakut Buddhist University. (1989). *Dhammapada volume 6 (Pali)*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.
- Paramanujitajinorosa. (1989). *Textbook of the Attitude of Buddha Images*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.
- Paramanujitajinorosa. (2007). *Textbook of the Attitude of Buddha Images*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Co., Ltd.
- Saising, S. (2011). *The Outstanding Buddha Images and Buddhist art history in Thailand*. Bangkok: Ancient City.
- Suksawat, S. (1992). *On statues of Lord Buddha within confines of Grand Palace*. Bangkok: Amarin Printing Group Co., Ltd.

การประเมินความก้าวหน้าการละสังโยชน์ของ ผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน*

The Progress Evaluation of Insight Meditation Practitioners in Eradicating the Fetter

¹ภราดี บุตรศักดิ์ศรี, พระมหาอดิเดช สติวโร และ บุญเลิศ โอฐสุ

¹Pharadee Bootsaksri, Phramaha Adidej Sativaro and Boonlert Otsu

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: phara66@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสังโยชน์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการละสังโยชน์กับการเจริญวิปัสสนากรรมฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อศึกษาการประเมินความก้าวหน้าการละสังโยชน์ของผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกจากพระวิปัสสนาจารย์ และผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน

ผลการวิจัย พบว่า 1) สังโยชน์ เป็นธรรมที่ผูกมัดสัตว์ให้ติดอยู่ในวงจรแห่งทุกข์ มี 10 ประการ ได้แก่ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ภูมิจะ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และ อวิชชา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ สังโยชน์เบื้องต่ำ หมายถึง สังโยชน์ที่นำสัตว์ให้ติดอยู่ในทุกข์เบื้องต่ำ มี 5 ประการ ได้แก่ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ และภูมิจะ กับสังโยชน์เบื้องสูง หมายถึง สังโยชน์ที่นำสัตว์ให้ติดอยู่ในทุกข์เบื้องสูง มี 5 ประการ ได้แก่ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะและอวิชชา 2) การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานเป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับละสังโยชน์ทั้ง 10 ประการ โดยมีหลักธรรมที่สัมพันธ์กับการละสังโยชน์ ได้แก่ โทษปักขิยธรรม 37 ประการ ประกอบด้วย สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อธิธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และมรรคมืองค์ 8 3) ความก้าวหน้าในการละสังโยชน์ของผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ประเมินตามลำดับ ดังนี้ ผู้ปฏิบัติ มีสติอยู่ที่อารมณ์กรรมฐาน แยก रूप แยกนามออกจากกันได้ เห็นความเป็นไตรลักษณ์ของชั้น 5 หรือรูปนาม และเกิดวิปัสสนูปกิเลส อากาโรทั้ง 4 นี้จะปรากฏตามลำดับ ซึ่งแสดงถึงความก้าวหน้าของการละสังโยชน์ในเบื้องต้น เมื่อเจริญสติปัฏฐานอย่างต่อเนื่อง จะเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การละสังโยชน์เป็นสมุจเฉทได้ในที่สุด โดยมีหลักปฏิบัติคือมรรคมืองค์ 8 สรุปลงเป็นสิกขา 3 คือ ศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งมีพร้อมในสติปัฏฐาน

คำสำคัญ: การประเมิน; สังโยชน์; วิปัสสนากรรมฐาน

Abstract

This research aimed at: 1) To study the fetter in Buddhist scriptures, 2) To investigate the fetter eradication and the insight meditation in Buddhist scriptures, and 3) To evaluate the progression of insight meditation practitioners towards eradicating the fetter. This qualitative research was mainly conducted from the Buddhist documentary study and the in-depth interview with insight meditation masters and insight meditation practitioners.

The findings suggest that: 1) the fetter means dhamma binding the beings to the sufferings at birth. The fetter comprises ten components, which are sakkāyadiṭṭhi, vicikicchā, silabbataparāmāsa, kāmarāga, paṭigha, rūparāga, arūparāga, māna, uddhacca, and avijjā. The fetter can be further divided into two groups: lower and higher fetters. A lower fetter comes with five components: sakkāyadiṭṭhi, vicikicchā, silabbataparāmāsa, kāmarāga, and paṭigha, while a higher fetter includes other five components: rūparāga, arūparāga, māna, uddhacca, and avijjā. 2) Guidelines to eliminate the fetter (all ten components) are those in the satipaṭṭhana insight meditation and the dhammas relating to fetter elimination are bodhipakhiya-dhamma (satipaṭṭhana, sammappadhāna, iddhipāda, indriya, bala, bojjaṅga, and noble eightfold path). 3) The progression of insight meditation practitioners to the fetter eradication was evaluated in the following: as practitioners were concentrating on the sense-object, they acknowledged that bodies were composed of the panca-khandha or five aggregates, under the three characteristics and the defilement contemplation. When the four characteristics finally came up, they could be identified as progressing steps in eradicating the fetter. If the practitioners still kept practicing the satipaṭṭhana, they could eliminate fetter more effectively in the near future. The dhamma principle for long term practice was noble eightfold path, briefly summarized in this threefold training: morality, meditation, and wisdom, also completely available in satipaṭṭhana.

Keywords: Evaluation; Fetter; Insight meditation

บทนำ

พระพุทธศาสนากำเนิดขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระอรหันต์ และทรงประกาศการตรัสรู้และแนะแนวทางปฏิบัติเพื่อนำพาเวไนยสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏ (Thai Tipitaka, 4/1-24/1-31) ในฐานะพุทธบริษัทหรือพุทธศาสนิกชน จึงควรถือปฏิบัติและทำให้สำเร็จตามรอยบาทของศาสดาของพระพุทธศาสนา นั่นคือ การพ้นจากสังสารวัฏด้วยการก้าวผ่านความเป็นปุถุชนไปสู่ความเป็นอริยบุคคล ซึ่งเป็นการปิดประตูไปสู่อบายภูมิและหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ในที่สุด ความเป็นอริยบุคคลเริ่มจากระดับต้น คือ พระโสดาบันซึ่งจะกลับมาเกิดหรือวนเวียนในสังสารวัฏอีกไม่เกิน 7 ชาติ ระดับสูงขึ้น คือ พระสกทาคามีซึ่งจะกลับมาเกิดหรือวนเวียนในสังสารวัฏอีกไม่เกิน 1 ชาติ ระดับสูงขึ้นอีกคือพระอนาคามีซึ่งจะไม่กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก โดยจะบรรลุเป็นพระอรหันต์ ณ ที่ไปเกิดที่ไม่ใช่ภพภูมิของมนุษย์ (Thai Tipitaka, 20/88-89/314-318) และระดับสูงสุดคือพระอรหันต์ ซึ่งไม่ต้องกลับมาเกิดอีก เพราะพ้นจากสังสารวัฏ ณ ภพชาตินั้น ดังเช่นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระอรหันต์และได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน (Thai Tipitaka, 10/219-226/167-170) หลังจากประกาศพระพุทธศาสนา 45 พรรษา

สังโยชน์เป็นเกณฑ์หนึ่งที่ใช้บอกถึงความเป็นอริยบุคคล ดังมีหลักฐานปรากฏในพระสูตรซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสถึงคติและภพหน้าของอริยบุคคลไว้ว่า ผู้ที่อาสวะสิ้นไปหรือละสังโยชน์ได้หมด จะเป็นพระอรหันต์ เช่น ภิกษุสามเณร ผู้ที่สังโยชน์เบื้องต้น 5 ประการหมดไป เช่น ภิกษุณีนันทา อุบาสกกุระ จะเป็น พระอนาคามี ผู้ที่สังโยชน์ 3 ประการสิ้นไปและมีราคะ โทสะ โมหะเบาบาง เช่น อุบาสกสุทัตตะ อุบาสกในนาทิกคาม 96 คน จะเป็นพระสกทาคามี และผู้ที่สังโยชน์ 3 ประการสิ้นไป เช่น อุบาสกาสุชดา อุบาสกในนาทิกคาม 510 คน จะเป็นพระโสดาบัน (Thai Tipitaka, 10/157/101-102) ซึ่งแสดงได้ว่า ถ้าละสังโยชน์ได้ จะเป็นพระอริยบุคคลในระดับต่างๆ ตามจำนวนสังโยชน์ที่ละได้

สังโยชน์ส่งผลให้บุคคลยังต้องเวียนว่ายตายเกิดไม่จบไม่สิ้น トラบเท่าที่บุคคลยังไม่สามารถละได้อย่างเด็ดขาด ผู้ที่ต้องการหลุดพ้นจากทุกข์จึงต้องแสวงหาแนวทางเพื่อจะให้ตนเองหลุดพ้นจากสังโยชน์ไปตามลำดับ จนสามารถละได้ทั้งหมด หลุดพ้นไปจากสังสารวัฏหรือวงจรแห่งการเวียนว่ายตายเกิดไปได้ แต่การละสังโยชน์ได้เด็ดขาดไม่มีเหลือ ไม่ใช่สิ่งที่ผู้ปฏิบัติทุกคนจะกระทำได้ง่าย แต่ไม่ใช่ว่าจะเป็นไปได้ดังอานิสงส์ของการเจริญสติปัฏฐาน ที่ว่า ผู้ปฏิบัติสามารถหวังผลว่าจะบรรลุเป็นพระอรหันต์หรือพระอนาคามี เมื่อเจริญสติปัฏฐานอย่างต่อเนื่อง 7 ปีหรือลดเหลือเพียง 7 วัน (Thai Tipitaka, 10/404/338-340) ซึ่งพระราชาสิทธิมนี กล่าวไว้ว่า ผู้ที่มีปัญญาสามารถทำลายสังโยชน์ได้เด็ดขาดด้วยอำนาจอริยมรรคญาณเท่านั้น (Phra Rajasitthimuni (Jodok Yanasiddhi), 1967) ซึ่งอริยมรรคญาณจะเกิดขึ้นได้จากการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

จากความสำคัญของสังโยชน์ที่พบว่า ทำให้บุคคลติดอยู่ในวงจรแห่งทุกข์ในสังสารวัฏและใช้ระบุมความ เป็นพระอริยบุคคลชั้นต่างๆ ได้ ทำให้การวิจัยนี้มุ่งศึกษาสังโยชน์ว่าคืออะไรและมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ความ เป็นพระอริยบุคคลที่กำหนดด้วยสังโยชน์อธิบายไว้อย่างไร การละสังโยชน์ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานมี

แนวทางการปฏิบัติอย่างไร และเมื่อบุคคลปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจะมีอะไรที่แสดงถึงความก้าวหน้าของการปฏิบัติเพื่อบอกให้ผู้ปฏิบัติทราบได้ว่าการปฏิบัติของตนเองมีความก้าวหน้าและมีโอกาสที่จะละสังขโยชน์ได้ต่อไป เมื่อปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว เพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีแนวทางประเมินความก้าวหน้าในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการพ้นไปจากทุกข์หรือละสังขโยชน์ได้เป็นลำดับๆ ไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสังขโยชน์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการละสังขโยชน์กับการเจริญวิปัสสนากรรมฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาการประเมินความก้าวหน้าการละสังขโยชน์ของผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาเชิงเอกสาร โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ชั้นรองลงมาที่เกี่ยวข้อง และเอกสารทุติยภูมิจากตำรา หนังสือ งานวิจัย หรือเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับสังขโยชน์และการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาเกี่ยวกับการละสังขโยชน์ การเจริญสติปัฏฐาน และความก้าวหน้าในการละสังขโยชน์เทียบเคียงกับเนื้อหาในคัมภีร์และผลการปฏิบัติของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยการนำเสนอรายชื่อต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

3.1 ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์ โดยมีเกณฑ์พิจารณา คือ มีประสบการณ์การสอนวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 7 รูป

3.2 ผู้มีประสบการณ์ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน โดยมีเกณฑ์พิจารณา คือ มีประสบการณ์ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 อย่างต่อเนื่อง ไม่น้อยกว่า 3 ปี และมีความพร้อมในการให้สัมภาษณ์ จำนวน 7 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน และการละสังขโยชน์ ซึ่งผ่านการพิจารณาจากที่ปรึกษา และการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ด้านพระพุทธศาสนาและ/หรือวิปัสสนากรรมฐาน ไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 5 ท่าน

5. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** การศึกษาค้นคว้านี้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม เพื่อให้ได้ความคิดเห็นจากแหล่งที่แตกต่างกัน

6. **การวิเคราะห์ข้อมูล** เป็นการนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารร่วมกับข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในเอกสารกับเนื้อหาการปฏิบัติจริงว่ามีความสัมพันธ์สอดคล้องกันหรือไม่ อย่างไร

7. **สรุปผลการศึกษา** และนำเสนอข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สังโยชน์ หมายถึง ธรรมที่ผูกมัดสัตว์ให้ติดอยู่ในภพหรือวงจรแห่งทุกข์ ไม่สามารถพ้นไปจากสังสารวัฏได้ สังโยชน์ มี 10 ประการ ได้แก่ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลพตปรามาส กามราคะ ปฏิกิฆะ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา (Somdet Phra Buddhaghosajarn (P.A.Payutto), 2016) และจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) **โอรัมภาคิยสังโยชน์** หรือสังโยชน์เบื้องต่ำ หมายถึง ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์เบื้องต่ำ มี 5 ประการ ได้แก่ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลพตปรามาส กามราคะ และปฏิกิฆะ กับ 2) **อุทธัมภาคิยสังโยชน์** หรือสังโยชน์เบื้องสูง หมายถึง ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์เบื้องสูง มี 5 ประการ ได้แก่ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา ธรรมเหล่านี้มีผลต่อการนำพาเวไนยสัตว์ไปเกิดในภพภูมิต่างๆ ถ้าบุคคลหรือเวไนยสัตว์ยังไม่สามารถละได้เด็ดขาดทั้งหมด (Thai Tipitaka, 11/315/302; 19/1020/529-532; Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A.Payutto), 2016)

สังโยชน์ทั้ง 10 ประการ มีคำอธิบาย ดังนี้ 1) **สักกายทิฏฐิ** ความเห็นว่าเป็นตัวของตน ความเห็นที่ยังติดแน่นในสมมติว่าเป็นตัวตน เรา เขา 2) **วิจิกิจฉา** ความลังเลสงสัยในพระรัตนตรัย ในสิกขาในปฏิจจสมุปบาท 3) **สีลพตปรามาส** ความถือมั่นศีลและพรต คือความยึดถือผิดพลาดไปว่า จะบริสุทธิ์หลุดพ้นได้เพียงศีลและพรต ปฏิบัติเพราะอยากได้ผลประโยชน์ตอบแทนอย่างไรอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่การปฏิบัติตามอริยมรรค 4) **กามราคะ** ความอยากได้ไฝหาในกามคุณ 5) ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง และโผฏฐัพพะ 6) **ปฏิกิฆะ** ความกระทบกระทั่งในใจ ความหงุดหงิดขุ่นเคืองใจ 7) **รูปราคะ** ความติดใจในรูปธรรมหรือติดใจในอารมณ์แห่งรูปमान 8) **อรูปราคะ** ความติดใจในอรูปธรรมหรือติดใจในอารมณ์แห่งอรูปमान 9) **มานะ** ความถือตัวว่า เราดีกว่าเขา เราเสมอกับเขา เราเลวกว่าเขา เป็นต้น 10) **อุทธัจจะ** ความฟุ้งซ่านจิตใจไม่สงบ และ 10) **อวิชชา** ความไม่รู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือความไม่รู้ในอริยสัจ 4

เมื่อบุคคลหรือเวไนยสัตว์ยังมีสังโยชน์เหล่านี้ผูกติดอยู่ บุคคลหรือเวไนยสัตว์ยังต้องมีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏไม่จบไม่สิ้น เพราะสังโยชน์ทั้ง 10 ประการนี้ เพียงแค่ตัวเดียวก็สามารถผูกมัดบุคคลกลับมาสู่วงจรของการเวียนว่ายตายเกิดหรือความทุกข์ไม่จบไม่สิ้นได้ บุคคลที่ต้องการหลุดพ้นจากวงจรนี้จึงต้องมีความเพียรพยายามปฏิบัติตามแนวทางที่จะทำให้หลุดพ้นจากสังโยชน์เหล่านี้ให้ได้ และถ้าละสังโยชน์

ประการที่สี่ประการสุดท้ายหรืออวิชชาได้เด็ดขาด แสดงว่า ไม่มีอะไรต้องละอีกแล้ว เพราะรู้แจ้งแทงตลอด สภาพธรรมทั้งหมดตามความเป็นจริง ซึ่งว่าสามารถตัดสังโยชน์ได้เด็ดขาดเป็นสมุจเฉทปหาน และไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป (Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A.Payutto), 2016)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การละสังโยชน์ หมายถึง การละกิเลสหรือสังโยชน์ออกจากจิตใจ มี 3 อย่าง ได้แก่ 1) ตทังคปหาน หมายถึง การละได้ชั่วคราวด้วยการปฏิบัติตามศีลหรือละได้ในขณะอยู่ในกรรมฐานหรือละองค์นั้นๆ ด้วยองค์นั้นๆ 2) วิกขัมภนปหาน หมายถึง การละได้ชั่วคราวโดยการข่มไว้ด้วยการใช้สมาธิในขณะที่อยู่ในกรรมฐาน และ 3) สมุจเฉทปหาน หมายถึง การละด้วยการตัดขาดหรือการละได้เด็ดขาดด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานหรือปัญญาจนบรรลุมรรคญาณ (Buddhaghosa Thera, 2011)

หลักธรรมที่สัมพันธ์กับการละสังโยชน์ ได้แก่ โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ประกอบด้วย สติปัฏฐาน 4 สัมมัปธาน 4 อธิธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพฆณงค์ 7 มรรคมืองค์ 8 (Thai Tipitaka, 11/138-140/101-102) หลักธรรมเหล่านี้เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์เมื่อบุคคลเจริญวิปัสสนากรรมฐานไปตลอดสายของการปฏิบัติจนสามารถละสังโยชน์ได้เด็ดขาดในที่สุด กรรมฐานมี 2 ประเภท ได้แก่ สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน สมถกรรมฐานเป็นวิธีการทำให้จิตใจสงบระงับจากกิเลสทั้งหลาย ไม่มีอาการตื่นรนหรือกระสับกระส่าย ตราบเท่าที่กิเลสเหล่านั้นสงบระงับอยู่ โดยมีกรรมฐาน 40 ได้แก่ กสิณกรรมฐาน 10 อสุภกรรมฐาน 10 อนุสสติกรรมฐาน 10 พรหมวิหารกรรมฐาน 4 อรูปกรรมฐาน 4 สัญญากรรมฐาน 1 และวัตถานกรรมฐาน 1 เป็นอารมณ์ (Buddhaghosa Thera, 2011) ส่วนวิปัสสนากรรมฐานเป็นวิธีการทำให้เห็นแจ้งหรือรู้แจ้ง รูปนามหรือขันธ 5 ตามสภาพธรรมที่เป็นจริง(Phrakru Mongkolsilawatara, 2019; Phra Amnaj Khantiko, 2019) จนสามารถเห็นแจ้งอริยสัจ บรรมลุมรรค ผล นิพพาน โดยมีวิปัสสนาภูมิ 6 คือ ขันธ 5 อายตนะ 12 ชาติ 18 อินทรีย์ 22 อริยสัจ 4 และปฏิจจสมุพบาท 12 ซึ่งสามารถสรุปเหลือเพียงรูปกับนามเท่านั้น เป็นอารมณ์ (Phra Dhammatheerachamahamunī (Jodok Yanasiddhi), 2007)

สติปัฏฐาน เป็นทั้งหลักธรรมและแนวทางการเจริญวิปัสสนากรรมฐานที่สามารถละสังโยชน์ได้ทั้ง 10 ประการ (Thai Tipitaka, 23/672/552, 19/461-470/280) หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติหรือการปฏิบัติ มีสติเป็นประธาน เป็นกรรมฐานที่มีทั้งสมถะและวิปัสสนา ผู้ปฏิบัติสติปัฏฐานมีแนวทางปฏิบัติ คือเจริญสมถะก่อนแล้วเจริญวิปัสสนาตามจนบรรลุมรรคญาณ หรือเจริญวิปัสสนานำการปฏิบัติโดยใช้สมาธิชั่วคราวที่เรียกว่า ขณิกสมาธิ จนบรรลุมรรคญาณ ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าปฏิบัติแบบใดแล้วได้รับความก้าวหน้าจากการปฏิบัติมากกว่า ให้พิจารณาใช้วิธีนั้นเป็นวิธีปฏิบัติสำหรับตนเอง

การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานเพื่อการละสังโยชน์ เป็นการเจริญสติใน 4 ฐาน ได้แก่

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐานหรือการพิจารณากาย เป็นการมีสติตามดูกาย ได้แก่ ลมหายใจเข้าออก อิริยาบถ การกระทำหรือการเคลื่อนไหวต่างๆ ร่างกายที่ประกอบด้วยของไม่สะอาด ร่างกายที่ประกอบด้วยธาตุ 4 หรือซากศพในลักษณะต่างๆ เพื่อให้เห็นว่ากายนี้สักแต่ว่าเป็นกายเท่านั้น ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา

2. เวทนาอุปัสสนาสติปัฏฐานหรือการพิจารณาเวทนา เป็นการมีสติตามดูเวทนาหรือความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นๆ เพื่อให้เห็นว่าเวทนานี้สักแต่ว่าเป็นเวทนาเท่านั้น ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา

3. จิตตามอุปัสสนาสติปัฏฐานหรือการพิจารณาจิต เป็นการมีสติตามดูจิตในขณะนั้นๆ ว่าเป็นอย่างไร เช่น มีราคะ ไม่มีราคะ มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ เพื่อให้เห็นว่าจิตนี้สักแต่ว่าเป็นจิตเท่านั้น ไม่ใช่ สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา

4. รัจฉานุปัสสนาสติปัฏฐานหรือการพิจารณาธรรม เป็นการมีสติกำหนดพิจารณาหรือรู้ชัดธรรม ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ นิวรณ์ 5 ขันธ์ 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ หรืออริยสัจ เพื่อให้เห็นว่าธรรมนี้สักแต่ว่าเป็นธรรมเท่านั้น ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา

เป้าหมายหลักของการเจริญสติปัฏฐาน คือ มรรค ผล นิพพาน (Phra Rajasitthimuni, 2019; Phra Amnaj Khantiko, 2019) เมื่อเจริญสติจนอยู่ในอารมณ์กรรมฐาน และเกิดปัญญาซึ่งนำไปใช้ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานได้ คือเห็นแจ้งรูปนามหรือขันธ์ 5 ตามความเป็นจริงว่าเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีความเกิดขึ้นและดับไป และเมื่อเห็นแจ้งขันธ์ 5 อยู่เนืองๆ จะเข้าใจตามความเป็นจริงว่าไม่มีตัวตน (Venerable Mahāsi Sayādaw, 1992) และค่อยๆ ละกิเลสต่างๆ ลงจนบรรลุเป้าหมายที่แท้จริงคือนิพพาน เป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ ตามจำนวนสังโยชน์ที่ละได้ คือ พระโสดาบัน ละสังโยชน์ 3 ได้แก่ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส และมีศีลบริบูรณ์ มีสมาธิและปัญญาพอประมาณ พระสกทาคามีละสังโยชน์ 3 ได้แก่ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส และทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลงกว่าพระโสดาบัน มีศีลบริบูรณ์ มีสมาธิและปัญญาพอประมาณ พระอนาคามีละสังโยชน์ 5 ประการ ได้แก่ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะและภวัชชะ และมีศีลและสมาธิบริบูรณ์ มีปัญญาพอประมาณ พระอรหันต์ละสังโยชน์ได้ 10 ประการ มีศีล สมาธิและปัญญาบริบูรณ์ (Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A. Payutto), 2016) อย่างไรก็ดี พบว่า ในปัจจุบัน มีผู้ปฏิบัติสติปัฏฐาน จำนวนหนึ่ง ที่มุ่งเพียงความสุขเฉพาะหน้า คือ ความสงบจิตใจได้ชั่วคราว ด้วยการเข้าหลักสูตรอบรม เพื่อหนีจากทุกข์หรือปัญหาที่เผชิญอยู่ ไม่ได้มุ่งไปสู่ความสุขในระยะยาวที่พ้นจากทุกข์ที่เผชิญอยู่ได้จริงคือ มรรค ผล นิพพาน (Phrakru Bhavanasarabundit, 2019) ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่น่าสนใจต่อการปรับเปลี่ยนวิธีคิดที่มีต่อการเจริญสติปัฏฐานว่าเป็นแนวทางที่ช่วยให้พ้นทุกข์ได้มากกว่าทุกข์เฉพาะหน้าหรือเพียงความสงบจิตสงบใจได้ชั่วคราว แต่สามารถช่วยให้พ้นทุกข์ได้อย่างถาวร

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความก้าวหน้าในการละสังโยชน์สามารถประเมินได้จากความก้าวหน้าในการเจริญสติปัฏฐาน โดยผู้ปฏิบัติมีสติอยู่กับอารมณ์กรรมฐานหรือมีสมาธิ ต่อมาจะเริ่มมีความก้าวหน้าไปตามลำดับของวิสุทธิ 7 หรือ ญาณ 16 (Buddhaghosa Thera, 2011) ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

วิสุทธิ 7 เริ่มจาก 1) **สีลวิสุทธิ**หรือความหมจดแห่งศีล โดยการรักษาศีลตามภูมิของตนให้บริสุทธิ์ หรือในขณะที่เจริญสติปัฏฐาน ใจอยู่กับฐานใดฐานหนึ่ง หรืออยู่กับรูปนามแล้ว กายกรรม 3 วชิกรรม 4 มโนกรรม 3 จะบริสุทธิ์ 2) **จิตตวิสุทธิ**หรือความบริสุทธิ์แห่งจิต ในการเจริญสติปัฏฐาน ได้แก่ ขณิกสมาธิ คือสมาธิชั่วขณะ หรือเมื่อสติอยู่กับอารมณ์กรรมฐาน เช่น เวลาท้องพอง สติจับอยู่ที่อาการพองขึ้น เวลาท้องยุบ สติจับอยู่ที่อาการยุบ ไม่เปลอ (Phra Rajasitthimuni, 2019) 3) **ทัญญูวิสุทธิ**หรือความหมจดแห่งทัญญู คือ เห็นรูปนาม เข้าใจชัดว่า อะไรเป็นรูป อะไรเป็นนาม เช่น ท้องพองท้องยุบเป็นรูป สติกับจิตที่รู้ อาการท้องพองท้องยุบเป็นนาม เป็นต้น วิสุทธินี้โดยใจความเทียบได้กับญาณที่ 1 คือ นามรูปปริจเฉทญาณ 4) **กัังขาวิตรณ วิสุทธิ**หรือความหมจดแห่งญาณ ญาณเป็นเครื่องข้ามพ้นความสงสัย คือ รู้เหตุปัจจัย รู้เหตุ รู้ผลของรูปนาม บางครั้งรูปเป็นเหตุ นามเป็นผล เช่น ในเวลาจะนั่ง จิตอยากนั่งเป็นเหตุ รูปที่นั่งลงเป็นผล เป็นต้น โดยใจความเทียบได้กับญาณที่ 2 คือ ปัจจยปริคคหญาณ 5) **มัคคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ**หรือความหมจดแห่งญาณ ญาณคือความรู้ชัดว่าทางนี้ถูก ทางนี้ผิด แล้วทิ้งทางผิด ยึดทางถูกต้องไป โดยใจความเทียบได้กับ ญาณที่ 3 คือ สัมมสนญาณ และ ญาณที่ 4 คือ อุทยัพพญาณอย่างอ่อน 6) **ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ** หรือความหมจดแห่งปัญญาคือเห็นทางปฏิบัติไปโดยลำดับ นั่นคือเมื่อผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐานก้าวหน้าถึงปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิแล้ว ญาณต่างๆ ที่เป็นตัววิปัสสนาญาณจะเกิดขึ้นไปตามลำดับ ตั้งแต่ญาณที่ 4 คือ อุทยัพพญาณอย่างแก่ คือเห็นรูปนามเกิดดับหรือเรียกว่าเห็นไตรลักษณ์อย่างชัดเจน ผู้ที่จะเห็นไตรลักษณ์ หรือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้อย่างแท้จริง ต้องเจริญวิปัสสนากรรมฐานถึงญาณที่ 4 นี้ เมื่อปฏิบัติต่อไป เข้าสู่ ญาณที่ 5 คือ กัังคญาณหรือกัังคานุปัสสนาญาณ เป็นญาณเห็นเฉพาะความดับไปของรูปนาม ญาณที่ 6 คือ ภยญาณ เป็นญาณเห็นรูปนามเป็นของน่ากลัว ญาณที่ 7 คือ อาทีนวญาณ เป็นญาณเห็นรูปนามเป็นทุกข์เป็นโทษ ญาณที่ 8 คือ นิพพิทาญาณ เบื่อหน่ายในรูปนาม ญาณที่ 9 คือ มุญจิตุกัมมตาญาณ อยากหนีอยากหลุดพ้นจากรูปนาม ญาณที่ 10 คือ ปฏิสังขยาญาณ มีจิตใจเข้มแข็ง ตั้งใจจริง ปฏิบัติจริง ไม่ท้อถอย ญาณที่ 11 คือ สังขารุเปกขาญาณ ปัญญาว่างเฉยในสังขาร ญาณที่ 12 คือ อนโลมญาณ เตรียมตัวเข้าสู่มรรคผล นิพพาน เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ชัดเจน ในเวลานี้ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และมรรคมืองค์ 8 จะมาพร้อมกัน เป็นมัคคสมังคี เริ่มตั้งแต่ ญาณที่ 4 ถึงญาณที่ 12 จัดเป็นวิสุทธิที่ 6 คือ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ และ 7) **ญาณทัสสนวิสุทธิ**หรือความหมจดแห่งญาณทัสสนะ เทียบได้กับญาณที่ 14 คือ มัคคญาณ มีนิพพานเป็นอารมณ์ (Phra Dhammatheerachamahamuni, 2007) ละสังโยชน์คือ สักกายทัญญู วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ได้เด็ดขาด (Phramongkol Theeragun, 2019; Phrakru Bhavanasarabundit, 2019; Phra Amnaj Khantiko, 2019; Phramaha Chalerm Piyatassi, 2019) เป็นพระอรหัญบุคคลระดับแรก คือ พระโสดาบัน

ส่วนญาณ 16 ซึ่งมีความสอดคล้องกับวิสุทธิ 7 นั้น เป็นลำดับญาณที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จะผ่านไปในแต่ละขั้น ซึ่งต้องผ่านจากขั้นที่ต่ำกว่าไปสู่ขั้นที่สูงกว่าตามลำดับ พบว่า ผู้ปฏิบัติจะเริ่มเห็นสภาวะธรรมตามความเป็นจริงในการฝึกปฏิบัติ ได้ตั้งแต่ญาณที่ 1 **นามรูปปริจเฉทญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติเริ่มมีปัญญาที่รู้แยก रूप แยกนามออกจากกันได้ (Phra Rajasitthimuni, 2019; Saenchaihana, 2019;

Eimcherangkura, 2019; Pattamanon, 2019; Dinkoa, 2019; Pleakvisutthi, 2019) **ญาณที่ 2 ปัจจัยปริศคหญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติเริ่มมีปัญญาที่รู้เหตุรู้ผลของรูปนามว่าอะไรเป็นเหตุของอะไร คือ รูปหรือนามเป็นเหตุ (Phrakru Mongkolsilawata, 2019) **ญาณที่ 3 สัมมสนญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติเริ่มมีปัญญาที่พิจารณาเห็นรูปนามเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา โดยจินตญาณ (Phra Rajasitthimuni, 2019; Phrakru Mongkolsilawata, 2019; Phramongkol Theeragun, 2019; Saenchaichana, 2019; Eimcherangkura, 2019; Pattamanon, 2019; Dinkoa, 2019) **ญาณที่ 4 อุทฺยัพพญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่พิจารณาเห็นความเกิดดับของรูปนาม โดยภาวนาญาณ เมื่อถึงญาณนี้ จะมีวิปัสสนูปกิเลสคืออุปกิเลสของวิปัสสนาเกิดขึ้น แล้วทำให้วิปัสสนาญาณเศร้าหมอง มี 10 ประการ ได้แก่ โอบาส ปิติ ปัสสัทธิ สุข สัทธา วิริยะ สติ ญาณ อุเบกขา และนิกัณติ (Phra Rajasitthimuni, 2019) **ญาณที่ 5 ภัคฺคญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่พิจารณาเห็นเฉพาะความดับไปของรูปนามฝ่ายเดียว **ญาณที่ 6 ภยญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่พิจารณาเห็นรูปนามเป็นของน่ากลัว **ญาณที่ 7 อาทินวญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่พิจารณาเห็นทุกข์เห็นโทษของรูปนาม **ญาณที่ 8 นิพพิทาญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่พิจารณาเห็นรูปนามเป็นทุกข์เป็นโทษ และเกิดความเบื่อหน่าย **ญาณที่ 9 มุญฺจิตกัมมตาญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่พิจารณาเห็นรูปนามเป็นทุกข์เป็นโทษ เกิดความเบื่อหน่าย แล้วอยากออก อยากหนี อยากหลุด อยากพ้นไปจากรูปนาม **ญาณที่ 10 ปฏิสังขยาญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่พิจารณาหาทางหลุดพ้น ตั้งใจจริง ปฏิบัติจริงอย่างขะมักเขม้นเข้มแข็ง สู้ตาย ไม่ยอมม้อถอย **ญาณที่ 11 สังขารูปেকขาญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่วางเฉยในรูปนาม **ญาณที่ 12 อนุโลมญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่พิจารณารูปนาม อนุโลมตามญาณต่ำและญาณสูง เตรียมตัวเข้าสู่มรรคผลนิพพาน โดยอาการ 3 อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง **ญาณที่ 13 โคตรภูญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่ตัดขาดจากโคตรของปุถุชน เข้าสู่โคตรของพระอรหันต์ หน่วงนิพพานเป็นอารมณ์ ทั้งรูปและนามคือรูปนามดับ **ญาณที่ 14 มัคคญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่ตัดกิเลสขาด เป็นสมุจเฉตพหวน มีนิพพานเป็นอารมณ์ **ญาณที่ 15 ผลญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่สืบต่อมาจากมัคคญาณ คือ เสวยผลที่มรรคปหานกิเลสมาแล้ว มีนิพพานเป็นอารมณ์ **ญาณที่ 16 ปัจจเวกขณญาณ** คือ ผู้ปฏิบัติมีปัญญาที่พิจารณากิเลสที่ละ ที่เหลือ มรรค ผล นิพพาน เพื่อตรวจสอบว่ายังมีกิเลสอะไรที่ต้องละอีกหรือไม่ ซึ่งการพิจารณาญาณที่ 16 นี้ จะเกิดขึ้นเฉพาะพระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามีเท่านั้น เพราะพระอรหันต์ไม่เหลือกิเลสที่ต้องละอีกต่อไป (Phra Thepsiddhimuni, 1998)

นอกจากสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นในขณะที่เจริญสติปัฏฐานแล้ว สิ่งที่ใช้แสดงถึงความก้าวหน้าในการละสังโยชน์ผู้เจริญสติปัฏฐาน ได้แก่ พฤติกรรมที่อยู่ระหว่างการเข้าหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐาน (Phrakru Bhavanasarabunḍit, 2019; Phra Amnaj Khantiko, 2019) และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้เจริญสติปัฏฐาน เมื่อเทียบกับก่อนการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน (Phra Rajasitthimuni, 2019; Phramongkol Theeragun, 2019) ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เจริญสติปัฏฐาน พบว่า ผู้ปฏิบัติมีวิธีการจัดการกับความโกรธและเห็นความโกรธที่เกิดขึ้น โดยถามตัวเองว่า อยากทุกข์ไหม แล้วความโกรธก็ดับไป เพราะไม่อยากทุกข์ และไม่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เบียดเบียนผู้อื่น (Pattamanon, 2019) หรือ เมื่อมีความต้องการหรือความอยากเกิดขึ้น ผู้ปฏิบัติรู้ว่าตนเองอยากได้ของสิ่งนั้นและเดินทางไปถึงร้านที่มีของสิ่งนั้นวางขาย แต่ถาม

ตัวเองว่าจะซื้อไปทำไม ในเมื่อมีของประเภทเดียวกันที่ใช้งานได้อยู่แล้ว ในที่สุดก็ไม่ซื้อตามความอยากที่เกิดขึ้น (Saenchaihana, 2019) หรือ การกำหนดความเจ็บปวด ขณะที่เข้ารับการรักษา ทำให้เจ็บปวดน้อยลงจนแทบไม่เจ็บปวด (Dinkoa, 2019) และพบว่า ผู้ปฏิบัติมีประสบการณ์การเห็นสภาวะธรรมทั้งในขณะที่เจริญวิปัสสนากรรมฐาน และเห็นสภาวะธรรมบางประการในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งเมื่อสอบถามพบว่าผู้ปฏิบัติเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานอย่างต่อเนื่องทุกวัน เป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 3 ปี และมีการปฏิบัติในชีวิตประจำวันด้วย (Saenchaihana, 2019; Eimcherangkura, 2019; Pattamanon, 2019; Dinkoa, 2019) ส่วนผู้ที่มีการปฏิบัติแต่ไม่ได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทุกวัน พบว่า พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าพอใจสำหรับตัวผู้ปฏิบัติเอง คือการจัดการกับความโกรธที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันด้วยการข่มไว้ไม่ให้เห็นออกในทางวาจา (Buakruen, 2019; Buakruen, 2019) หรือทางพฤติกรรม (Pleakvisutthi, 2019) และยังมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น เช่น ระมัดระวังในการทำร้ายหรือเบียดเบียนชีวิตสัตว์ มากขึ้นกว่าเดิม เลิกดื่มสุราของมีนเมา ทำบุญกุศลทำทานในพระพุทธศาสนามากขึ้น ใช้จ่ายเงินอย่างรู้คุณค่าและเหมาะสม ช่วยเหลือคนรอบตัวที่ตกทุกข์ได้ยากมากขึ้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งจากการละความเห็นผิดในตัวตน และเริ่มเข้าใจตัวตนตามความเป็นจริง จนสามารถละวางตัวตนอันเป็นต้นเหตุของความเห็นแก่ตัวได้เป็นเบื้องต้น (Buddhadasa Bhikkhu, 1972)

ความก้าวหน้าในการเจริญสติปัฏฐานไปตามลำดับญาณนี้ สามารถใช้ประเมินความก้าวหน้าในการละสังโยชน์ของผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน โดยเป็นไปตามลำดับ ดังนี้ คือ ผู้ปฏิบัติมีสติอยู่กับอารมณ์กรรมฐาน ผู้ปฏิบัติเริ่มเห็นรูปนามหรือขั้นที่ 5 เป็นคนละส่วนกัน ผู้ปฏิบัติเห็นการเกิดดับหรือเห็นความเป็นไตรลักษณ์ของรูปนามหรือขั้นที่แต่ละขั้นคือ เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ ซึ่งการเห็นการเกิดดับหรือเห็นไตรลักษณ์นี้ จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐานปฏิบัติจนมีความก้าวหน้ามาถึงญาณที่ 3 สัมมสนญาณ และญาณที่ 4 อุทยัพพญาณ และผู้ปฏิบัติเกิดวิปัสสนูปกิเลสขึ้น ผู้ที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและยาวนานจะมีความก้าวหน้ามากกว่าผู้ที่ไม่สามารถปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีความสอดคล้องกันตามคำอธิบายในวิสุทธิ 7 หรือญาณ 16 และความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งพระวิปัสสนาจารย์และผู้เจริญสติปัฏฐาน การประเมินความก้าวหน้าการละสังโยชน์ของผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ทำได้โดยพิจารณาจากความก้าวหน้าในการเจริญสติปัฏฐาน เริ่มจากการมีสติอยู่กับอารมณ์กรรมฐาน จนเกิดปัญญาพิจารณารูปนามตามความเป็นจริงจากญาณที่ 1 ไปตามลำดับถึงญาณที่ 3 และ 4 ซึ่งเป็นญาณที่สามารถพิจารณาเห็นสามัญลักษณะหรือความเป็นไตรลักษณ์ของรูปนามได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการแสดงถึงความก้าวหน้าในการที่ผู้ปฏิบัติจะสามารถละสังโยชน์ได้ต่อไปในอนาคต

สรุป

สังโยชน์เป็นธรรมที่ผู้กัมมัตถ์ทำให้ติดอยู่ในสังสารวัฏ มี 10 ประการ บุคคลจะหลุดพ้นจากสังโยชน์ได้ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน การประเมินความก้าวหน้าการละสังโยชน์ของผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการประเมินความก้าวหน้าในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานของผู้เจริญสติปัฏฐาน โดยพิจารณาจากความก้าวหน้าในการปฏิบัติไปตามลำดับญาณ เริ่มจากผู้ปฏิบัติมีสติอยู่ที่อารมณ์กรรมฐานก่อน สามารถแยกอุปนามหรือขั้น 5 ได้ เริ่มเห็นความเป็นไตรลักษณ์ของรูปนามหรือขั้น 5 ซึ่งปรากฏเมื่อก้าวหน้าถึงญาณที่ 3 หรือ 4 การเริ่มเห็นความเป็นไตรลักษณ์ของขั้น 5 เป็นจุดเริ่มต้นของการเห็นอุปนามตามสภาวะธรรมที่เป็นจริง จัดเป็นการเจริญวิปัสสนากรรมฐานอย่างแท้จริง เพราะปฏิบัติจนเห็นอุปนามตามสภาวะธรรมที่เป็นจริงว่าตกอยู่ใต้กฎของไตรลักษณ์ คือ อนิจจังหรือไม่เที่ยง ทุกขังหรือเป็นทุกข์ และอนัตตาหรือบังคับให้เป็นไปตามใจไม่ได้ และมีแนวโน้มหรือโอกาสที่จะละสังโยชน์ได้เป็นลำดับๆ ไป โดยต้องเจริญสติปัฏฐานอย่างต่อเนื่อง ปฏิบัติบ่อยๆ ปฏิบัติทุกวัน นำการปฏิบัติมาสู่วิถีชีวิตประจำวัน หรือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดวันตลอดคืน ไม่หวั่นไหว วันหนึ่งผู้ปฏิบัติจะสามารถก้าวหน้าถึงมรรคญาณและสามารถละสังโยชน์ได้เด็ดขาดตามระดับของความเป็นพระอริยบุคคล ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามีและพระอรหันต์ ในสมัยพุทธกาล พบว่า มีอุบาสกอุบาสิกาหลายท่านที่เป็นอริยบุคคลระดับพระโสดาบันและมีความสำคัญในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและสังคมด้วยการช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก เช่น พระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์ผู้ครองแคว้นมคธอันยิ่งใหญ่ ถวายวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนาแก่พระพุทธเจ้า อนุบาลินทิกเศรษฐี สร้างวัดถวายพระพุทธเจ้า อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและบริจาคทานให้แก่คนยากจนอย่างสม่ำเสมอ นางวิสาขา มหาอุบาสิกาผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและพระภิกษุสงฆ์และเป็นธุระในการทำงานพิธีการทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวอย่าง ดังนั้น เป้าหมายระดับต่ำสุดของพุทธศาสนิกชนผู้มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ คือ การพัฒนาตนเองจนเป็นพระโสดาบัน ซึ่งเป็นพระอริยบุคคลระดับต้นสามารถดำเนินชีวิตเป็นผู้น้อมน้อมได้ตามปกติ จึงเป็นชีวิตที่พึงประสงค์ของผู้ครองเรือนของสังคมในปัจจุบัน ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน และการปฏิบัติตามมรรคมืองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ หรือสิกขา 3 ได้แก่ อบรมศีล สมาธิและปัญญา จะเป็นแนวทางปฏิบัติที่คาดหวังผลในการจะละสังโยชน์ได้ องค์กรใด ในการเจริญสติปัฏฐาน ผู้ปฏิบัติควรอยู่ใน การดูแลของพระวิปัสสนาจารย์ เพื่อให้ได้รับคำแนะนำการปฏิบัติที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การละสังโยชน์ได้นั้น เป็นเรื่องที่จะละเอียดอ่อนและเป็นคุณสมบัติเชิงนามธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้ปฏิบัติที่ผู้อื่นไม่สามารถหยั่งรู้ได้นอกจากผู้ปฏิบัติ (รู้ได้เฉพาะตัว) และบุคคลผู้มีความเหมาะสม

กันหรือสูงกว่า งานวิจัยนี้ได้ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นการบอกกล่าว จึงอาจจะสร้างความคลางแคลงใจให้เกิดขึ้นได้

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจัดงบประมาณอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาพระภิกษุให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแก่พุทธศาสนิกชนและให้น้อมนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจริญสติปัญญา ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนา

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจัดงบประมาณในการเผยแพร่ข้อมูลการเป็นพระอริยบุคคลแต่ละระดับ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีเป้าหมายของการเป็นพระโสดาบันหรือพระอริยบุคคลระดับต่างๆ ว่ามีแนวทางการปฏิบัติที่มีโอกาสเป็นไปได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาเชิงลึกถึงแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ปฏิบัติกรรมฐานมาอย่างต่อเนื่องยาวนานหลายปี เพื่อรวบรวมเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับผู้สนใจปฏิบัติในการค้นคว้าและศึกษาเป็นต้นแบบในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานต่อไปในอนาคต

2. ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินการละสังขณในระดับที่สูงขึ้นไป

References

- Buakruen, P. (2019). Insight meditation practitioner. *Interview*. March, 24.
- Buakruen, S. (2019). Insight meditation practitioner. *Interview*. March, 24.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1972). *Five aggregates: the basement of selfishness*. Bangkok: Thammasapa.
- Buddhaghosa Thera. (2011). *Visuddhimagga scripture*. 11th ed. Translated by Somdet Phraphutthachan (Aach Asabhamahathera). Bahgkok: Tanapress.
- Dinkoa, A. (2019). Insight meditation practitioner. *Interview*. April, 26.
- Eimcherangkura, A. (2019). Insight meditation practitioner. *Interview*. April, 2.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Pattamanon, T. (2019). Insight meditation practitioner. *Interview*. April, 2.

- Phra Amnaj Khantiko. (2019). Meditation Master of Wat Bhaddhanta Asabharam. *Interview*. March, 26.
- Phra Dhammatheerarachamahamunī (Jodok Yanasiddhi). (2007). *Lecture on insight meditation*. 1sted. Bangkok: Prayoorawong Printing.
- Phra Rajasitthimunī. (2019). Director of Vipassana Meditation Institute at Mahachulalongkornrajavidhalaya University. *Interview*. April, 2.
- Phra Thepsiddhimunī (Jodok Yanasiddhi). (1998). *Manual for Meditation Interview*. 3rd ed. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidhalaya Press.
- Phra Yongyos Thitasamvaro. (2019). Meditation Master of Wat Panyanantaram. *Interview*. March, 24.
- Phrakru Bhavanasarabunḍit. (2019). Director of Dhamma Communication Division at Mahachulalongkornrajavidhalaya University. *Interview*. April, 10.
- Phrakru Mongkolsilawatara. (2019). Meditation Master of Section 5 at Wat Mahathat Yuwarat Rang Sa Rit Racha Woramahawihan. *Interview*. April, 1.
- Phramaha Chalerm Piyatassi. (2019). Abbot of Wat Panyanantaram. *Interview*. March, 31.
- Phramongkol Theeragun. (2019). Director of Dhammaduta College at Mahachulalongkornrajavidhalaya University. *Interview*. April, 11.
- Pleakvisutthi, S. (2019). Insight meditation practitioner. *Interview*. March, 24.
- Saenchachana, S. (2019). Insight meditation practitioner. *Interview*. April, 2.
- Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A.Payutto). (2016). *Buddhadhamma: the laws of nature and their benefits to life*. 48thed. Bangkok: Pli-dham Press.
- Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A.Payutto). (2016). *Dictionary of Buddhism*. 38thed. Bangkok: Pli-dham Press.
- Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A.Payutto). (2016). *Dictionary of Buddhist Terms*. 30thed. Bangkok: Pli-dham Press.
- Venerable Mahāsi Sayādaw. (1992). *Fundamentals of vipassana meditation*. 2nd ed. Translated by Muang Tha Noe. Myanmar: Sarpay Pong Ku Press.

แนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพของผู้ให้บริการ โลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0*

Guidelines for Developing Performance Indicators of Thailand's Logistics Service Providers to Support Industry 4.0

¹ค่านาย อภิปรัชญาสกุล และกัญญามน กาญจนาทวีกุล

¹Kumnai Aphiprachayasakul and Kanyamon Karnjanathaweekul

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: Kumnai@vef.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาลักษณะตัวชี้วัดศักยภาพโลจิสติกส์ในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทย 2) เพื่อศึกษาลักษณะตัวชี้วัดศักยภาพในการรองรับเป็นอุตสาหกรรม 4.0 ในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทย และ 3) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้บริหารระดับสูงของผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ และผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานภาครัฐบาล จำนวน 20 คน เลือกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง มีค่าดัชนีความสอดคล้องกันเท่ากับ 1.0 ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 มีดัชนีชี้วัด 4 ด้าน คือ ดัชนีด้านความสอดคล้องระหว่างองค์กรกับกลยุทธ์องค์กร ดัชนีด้านการวางแผนและความสามารถในการปฏิบัติงาน ดัชนีด้านผลการดำเนินงานด้านโลจิสติกส์ และดัชนีด้านการติดตั้งและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ตัวชี้วัดรวม 22 ข้อ ส่วนแบบประเมินดัชนีชี้วัดความพร้อมใน

การเป็นอุตสาหกรรม 4.0 มีดัชนีชี้วัด 6 หมวด คือ หมวดกลยุทธ์และการจัดองค์กร โรงงานอัจฉริยะ การดำเนินงานหรือการผลิตอัจฉริยะ ผลิตภัณฑ์อัจฉริยะ การบริการการใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจ และพนักงานจำนวน 23 ตัวชี้วัด ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 อยู่ในระดับ 4.85 หรือระดับดีถึงดีมาก ซึ่งสามารถนำไปใช้สร้างความสามารถในการแข่งขันแก่ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทย

คำสำคัญ: ผู้ให้บริการโลจิสติกส์; ศักยภาพการแข่งขัน; ดัชนีชี้วัดศักยภาพโลจิสติกส์; อุตสาหกรรม 4.0

Abstract

The purposes of this research were: (1) To study the logistics performance indicators in order to improve competitiveness of Thai logistics service providers; (2) To investigate Thai logistics service providers' performance to meet the Industry 4.0; and (3) To establish guidelines for developing the performance indicators of Thai logistics service providers. Data were collected from publications, in-depth interviews and group discussions. Key informants were 20 senior executives of logistics service providers and government agencies. Research participants were selected by means of purposive sampling. The index of Item-Objective Congruence (IOC) was equal to 1.0. Triangulation technique and content analysis were performed for data validation.

Results of the study revealed that the logistics performance indicators of Thai logistics services providers to support Industry 4.0, which involved a total of 22 indicators in four areas, including consistency of organizations and organizational strategies, planning and operational capabilities, logistics performance, and installation and utilization of information technology. With respect to the form for assessment of readiness for Industry 4.0, there were 23 indicators in six categories, including strategies and organizing, smart factory, smart operations or production, smart products, decision-making data services, and employees. Regarding an assessment of suitability of the guidelines for developing competitiveness indicators of Thai logistics service providers to support Industry 4.0, the average score rated by users was 4.85 or good to very good, meaning that the guidelines could be used to improve competitiveness of the Thai logistics service providers.

Keyword: Logistics service providers; Competitiveness; Logistics performance indicators; Industry 4.0 era

บทนำ

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมไทยที่จำเป็นต้องปรับเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม 4.0 เพื่อให้การทำงานสามารถดำเนินการอย่างรวดเร็ว ซึ่งปัจจุบันเกิดสภาวะการแข่งขันสูงขึ้น เพื่อให้ธุรกิจสามารถแข่งขันได้ทั้งทางด้านทุน คุณภาพ ความยืดหยุ่นและความรวดเร็ว การดำเนินงานทางธุรกิจปัจจุบันได้มีการนำเอาการจัดการโลจิสติกส์ และโซ่อุปทานเข้ามาใช้เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันทางธุรกิจ (Russell & Taylor, 2014) โดยอุตสาหกรรม 4.0 เริ่มเป็นที่กล่าวขานจากนโยบายอุตสาหกรรมแห่งชาติของประเทศเยอรมนี ประกาศในปี พ.ศ. 2556 โดยระบุว่าอุตสาหกรรมของเยอรมนีในปี พ.ศ. 2576 จะเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมอัจฉริยะ และเข้าสู่ช่วงการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 โดยอุตสาหกรรมใหม่จะขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีอัตโนมัติควบคู่ไปกับหุ่นยนต์อัจฉริยะ และเชื่อมโยงกับเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ระบบการผลิตยกระดับจากการผลิตขนาดเล็ก (Lean) ไปสู่ระบบการผลิตงานที่รวมการทำงานในโลกไซเบอร์ (Cyber Physical Production) นอกจากนี้หุ่นยนต์ในอนาคตจะพัฒนาไปสู่การควบคุมเครื่องจักรสามารถคิดเองเชื่อมโยงกับระบบคอมพิวเตอร์ และตอบสนองการทำงานได้อย่างรวดเร็วเหนือกว่ามนุษย์เป็นการปฏิวัติอุตสาหกรรมใหม่อย่างสิ้นเชิง (Aphiprachayasakul, 2017) อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรม 4.0 ซึ่งอยู่ในแผนยุทธศาสตร์ชาติไทย 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) และปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 เป็นแผนพัฒนา 5 ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ทั้งนี้แผนดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ “ไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งจะใช้นวัตกรรมเศรษฐกิจดิจิทัลและอุตสาหกรรมอัจฉริยะขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยจะมีการนำระบบเทคโนโลยีอัตโนมัติและหุ่นยนต์เข้ามาใช้ในระบบการผลิต

ในขณะที่อุตสาหกรรมผู้ให้บริการโลจิสติกส์ (Logistics Service Provider: LSP) นับเป็นธุรกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการดำเนินงานของธุรกิจทั้งในภาคการผลิตและภาคการบริการโดยมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการเริ่มผลิต จนกระทั่งสินค้าและบริการเดินทางถึงมือผู้บริโภค จึงถือว่าเป็นอุตสาหกรรมที่สนับสนุนขีดความสามารถทางการแข่งขันให้กับทุกอุตสาหกรรมอื่นๆ ภายใต้การให้บริการที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการบริหารต้นทุนที่เหมาะสม และเป็นประโยชน์ให้ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมมุ่งดำเนินธุรกิจเฉพาะงานหลักที่ถนัดและมีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจเท่านั้น (Aphiprachayasakul, 2014) จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการจดทะเบียนการค้าของกรมพัฒนาธุรกิจกระทรวงพาณิชย์ ณ เวลาสิ้นปี 2559 มีบริษัทที่ยังคงสถานภาพการค้าดำเนินธุรกิจในอุตสาหกรรมผู้ให้บริการโลจิสติกส์ จำนวนทั้งสิ้น 26,459 บริษัท โดยแบ่งประเภทกิจกรรมการให้บริการออกเป็น 5 ประเภท คือ 1) ประเภทกิจกรรมการให้บริการขนส่งทางบกและขนส่งทางท่อลำเลียง 2) ประเภทกิจกรรมการให้บริการขนส่งทางน้ำ 3) ประเภทกิจกรรมการให้บริการขนส่งทางอากาศ 4) ประเภทกิจกรรมการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับคลังสินค้าและกิจกรรมสนับสนุนการขนส่ง 5) ประเภทกิจกรรมการให้บริการขนส่งไปรษณีย์และการขนส่งเอกสาร (Department of Business Development, 2017)

การพัฒนาศักยภาพของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ นอกจากต้องสร้างเครื่องมือที่เป็นดัชนีชี้วัดศักยภาพด้านโลจิสติกส์เพื่อนำเข้าสู่การประเมินแล้ว ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเตรียมการรองรับการให้บริการในอุตสาหกรรม 4.0 ซึ่งต้องใช้ดัชนีจากการประเมินความพร้อมในการเป็นอุตสาหกรรม 4.0 (Industrie 4.0-Readiness) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 โดยผู้วิจัยศึกษาเฉพาะผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทยเท่านั้น เพื่อหาแนวทางพัฒนาตัวชี้วัดที่ส่งผลต่อศักยภาพของการบริหารจัดการธุรกิจของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทย และได้เพิ่มการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพอุตสาหกรรม 4.0 ที่สามารถนำไปเพิ่มศักยภาพให้ผู้ประกอบการในธุรกิจบริการโลจิสติกส์ ที่ครอบคลุมประเด็นในการพัฒนาศักยภาพธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งรวมถึงดัชนีชี้วัดศักยภาพด้านโลจิสติกส์ (Logistics Scorecard) และดัชนีชี้วัดความพร้อมเป็นอุตสาหกรรม 4.0 เพื่อให้ได้ผลการปฏิบัติงานสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของธุรกิจ ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ส่งเสริมให้เกิดส่วนแบ่งทางการตลาดจากผู้ให้บริการโลจิสติกส์จากต่างประเทศ ทำให้เกิดรายได้มากขึ้น มีการจ้างแรงงานภายในประเทศมากขึ้น และส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมบริการใหม่ของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ ที่สนองความต้องการอย่างแท้จริงของลูกค้าได้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้สามารถนำข้อมูลที่ค้นพบไปประยุกต์ต่อยอดจากองค์ความรู้เดิม ให้เกิดการพัฒนากิจการบริการจัดการของธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ของประเทศไทย รวมทั้งสามารถนำผลการวิจัยเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาประเทศไทย พัฒนาผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะตัวชี้วัดศักยภาพโลจิสติกส์ ในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทย
2. เพื่อศึกษาลักษณะตัวชี้วัดศักยภาพในการรองรับเป็นอุตสาหกรรม 4.0 ในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทย
3. เพื่อการเสนอตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการจากแหล่งต่างๆ เกี่ยวกับตัวชี้วัดศักยภาพโลจิสติกส์ในการพัฒนาศักยภาพสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทย

และตัวชี้วัดศักยภาพในการรองรับเป็นอุตสาหกรรม 4.0 ในการพัฒนาศักยภาพสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทย รวมถึงใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ซึ่งมีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูล โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured in depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งกำหนดประเด็นคำถามให้ครอบคลุมตามขอบเขตของการวิจัย มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ใช้กระบวนการ (Index of Objective Congruence (IOC) มีค่าความเหมาะสมกับเนื้อหา มีค่าเท่ากับ 1.0 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งสิ้น 20 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารระดับสูงของผู้ประกอบการธุรกิจผู้ให้บริการโลจิสติกส์ 2) ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานภาครัฐบาลที่เกี่ยวข้อง ด้วยการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่มีความเชี่ยวชาญในการประกอบธุรกิจการให้บริการโลจิสติกส์ และเป็นคนไทยเท่านั้น

ขั้นที่ 2 การสนทนากลุ่ม (focus group) ผู้วิจัยเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นผู้ใช้เครื่องมือระดับหัวหน้างานในสถานประกอบการธุรกิจเกี่ยวกับให้บริการโลจิสติกส์ จำนวน 39 คน สุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากร โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) โดยระดมความคิดเห็นหรือเสนอข้อคิดเห็นอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย รวมทั้งตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

การวิจัยแนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการ โลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 สามารถสรุปผลได้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ดัชนีชี้วัดศักยภาพการแข่งขันด้านโลจิสติกส์ การศึกษาลักษณะตัวชี้วัดศักยภาพโลจิสติกส์ในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทย ได้ดำเนินการศึกษาและได้ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ อยากรให้นำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม 4.0 มาใช้ และต้องการให้ใช้ดัชนีชี้วัดศักยภาพในการแข่งขันด้านโลจิสติกส์ โดยใช้ชื่อว่า Logistics Score Card 430 หรือ LS430 ซึ่งเดิมดัชนีชี้วัดศักยภาพการแข่งขันด้านโลจิสติกส์ มี 4 หมวด 22 ตัวชี้วัด ส่วนดัชนีชี้วัดศักยภาพในการแข่งขันด้านโลจิสติกส์ของกองโลจิสติกส์ หมวดที่ 5 ว่าด้วยความร่วมมือระหว่างองค์กร ควรนำออก เพราะมีการเชื่อมโยงข้อมูลในพันธมิตรการค้าอยู่แล้ว จากการสัมภาษณ์และการอภิปรายกลุ่ม รายละเอียดของวัตถุประสงค์และประเด็นชี้วัด ความหมาย รายการตรวจประเมิน ระดับคะแนน และนิยามศัพท์ไว้แบบเดิม หัวข้อหลักในหมวดที่ 1-3 ยังคงไว้แบบเดิม แต่แก้ไขรายละเอียดเพียงเล็กน้อย ในหัวข้อที่ 3.2 อัตราการหมุนเวียนสินค้าคงคลัง (Inventory Turnover) และรอบเวลาของการหมุนเวียน

เงินสด (Cash to Cash Cycle Time) และหัวข้อที่ 3.3 เวลารนำของลูกค้าจากการรับคำสั่งขาย จนสามารถบรรลุทุกสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Customer Lead Time) จากการสัมภาษณ์ส่วนมากให้ปรับแก้ตามเป้าหมายของแต่ละบริษัท ส่วนหมวดที่ 4 ให้เพิ่มข้อเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยี 4.0 มาใช้ หลังจากนั้นนำมาทดสอบกับผู้ใช้งาน พบว่า ได้ระดับคะแนนเฉลี่ย 4.8 ซึ่งอยู่ในระดับดีถึงดีมาก เพื่อให้สอดคล้องกับการประเมินความสามารถในการรองรับอุตสาหกรรม 4.0 ดังนั้น LS430 เป็นเสมือนเครื่องมือที่ใช้ในการวัดศักยภาพในการแข่งขันด้านโลจิสติกส์ ผลการดำเนินงานในมิติของการจัดการโลจิสติกส์ เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการดำเนินกิจกรรมโลจิสติกส์อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดดัชนีชี้วัดศักยภาพในการแข่งขันด้านโลจิสติกส์

หมวด	ตัวชี้วัด
1. ดัชนีชี้วัดความสอดคล้องระหว่างองค์กรกับกลยุทธ์องค์กร	1.1 มีกลยุทธ์องค์กรเกี่ยวกับโลจิสติกส์และให้ความสำคัญกับโลจิสติกส์ 1.2 มีการกำหนดเงื่อนไขสัญญากับผู้ขาย และระดับการใช้สารสนเทศร่วมกัน 1.3 มีการกำหนดเงื่อนไขสัญญากับลูกค้า และระดับการใช้สารสนเทศร่วมกัน 1.4 มีระบบสำหรับวัดและปรับปรุงความพึงพอใจของลูกค้า 1.5 มีระบบสำหรับอบรมพนักงานและการประเมินผล
2. ดัชนีด้านการวางแผนและความสามารถในการปฏิบัติงาน	2.1 มีกลยุทธ์เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรระบบโลจิสติกส์ได้ดีที่สุดบนฐานการออกแบบโลจิสติกส์ 2.2 เข้าใจแนวโน้มของการตลาดและความแม่นยำในการพยากรณ์อุปสงค์ 2.3 มีความแม่นยำและปรับตัวได้ตามการวางแผนการจัดการซัพพลายเชน 2.4 ควบคุมและติดตามสินค้าคงคลังทั้งวัตถุดิบ ชิ้นส่วนอะไหล่ งานระหว่างการผลิตได้อย่างแม่นยำและเห็นได้ 2.5 การมีขั้นตอนการทำงาน และกระบวนการทำงานที่เป็นมาตรฐานและชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หมวด	ตัวชี้วัด
3. ดัชนีด้านผลการดำเนินงานด้านโลจิสติกส์	3.1 การพัฒนากิจกรรมด้านโลจิสติกส์ 3.2 อัตราการหมุนเวียนสินค้าคงคลัง (Inventory Turnover) และรอบเวลาของการหมุนเวียนเงินสด (Cash to Cash Cycle Time) 3.3 เวลารนำของลูกค้าจากการรับคำสั่งขาย จนสามารถบรรทุกสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Customer Lead Time) 3.4 ผลงานการจัดส่งและคุณภาพการจัดส่ง 3.5 การมองเห็นสินค้าคงคลังในซัพพลายเชน และการลดต้นทุนที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ 3.6 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมในการดำเนินงาน 3.7 ต้นทุนโลจิสติกส์รวม (ต้นทุนการขนส่ง ต้นทุนเก็บรักษาสินค้าคงคลัง ต้นทุนการจัดการคำสั่งซื้อ และต้นทุนบริหาร)
4. ดัชนีด้านการติดตั้งและวิธีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Methods and Implementation)	4.1 มีการใช้ระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ครอบคลุม (EDI) 4.2 ใช้บาร์โค้ด และรหัสส่งซื้ออัตโนมัติ และการเก็บรวบรวมข้อมูล (AIDC) 4.3 ใช้คอมพิวเตอร์อย่างมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและทำการตัดสินใจ (ERP, SCM) 4.4 เปิดใช้มาตรฐานและรหัสส่งซื้อที่ใช้เป็นการเฉพาะ 4.5 ระบบทำการตัดสินใจและสนับสนุนพันธมิตรในซัพพลายเชน

2. แบบประเมินความพร้อมในการเป็นอุตสาหกรรม 4.0 ได้ทำการศึกษาลักษณะตัวชี้วัดศักยภาพในการรองรับเป็นอุตสาหกรรม 4.0 ในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทย จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แนะนำให้เปลี่ยนเป็น แบบประเมินความพร้อมในการนำมาตรฐานอุตสาหกรรม 4.0 มาใช้ในการให้บริการโลจิสติกส์เพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 โดยมีการเปลี่ยนแปลงตามกลุ่มประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

หมวด	ประเด็น
1. กลยุทธ์และการจัดองค์กร (Strategy and Organization)	แก้ไขหัวข้อที่ 3 ให้เพิ่มระบบติดตามยานพาหนะผ่านดาวเทียม – GPS และระบบ ERP, SCM ให้เปลี่ยนการผลิตเป็นการปฏิบัติการ เทคโนโลยีในการผลิตเป็นเทคโนโลยีในการบริการโลจิสติกส์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เพิ่มเพื่อสนับสนุนการบริการโลจิสติกส์ และส่วนกลาง ให้เปลี่ยนเป็นสำนักงานส่วนกลาง
2. โรงงานอัจฉริยะ (Smart factory)	ให้เปลี่ยนเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการให้บริการโลจิสติกส์ (Smart Logistics facility) ทุกข้อในหมวดนี้จากคำว่าเครื่องจักร ให้เปลี่ยนเป็นเครื่องจักร/อุปกรณ์/ยานพาหนะ (Equipment/Tools and Vehicles infrastructure) เปลี่ยนคำว่า การผลิต เป็นการให้บริการ เปลี่ยนคำว่ากำลังการผลิต เป็นความสามารถในการให้บริการ
3. การดำเนินงานหรือการผลิตอัจฉริยะ	เปลี่ยนจากฝ่ายการผลิตเป็นฝ่ายปฏิบัติการ เปลี่ยนจากผลิตชิ้นงานที่สามารถเกิดเป็นชิ้นงานหนึ่งโดยการผลิตแบบอัตโนมัติ เป็นการบริการโลจิสติกส์งานหนึ่งแบบอัตโนมัติ และในหัวข้อ 3.3 ข้อย่อย 4) ให้เพิ่มการบริการโลจิสติกส์ก่อนการผลิต
4. ผลิตภัณฑ์อัจฉริยะ (Smart Products)	เปลี่ยนจากผลิตภัณฑ์อัจฉริยะเป็นผลิตภัณฑ์/บริการอัจฉริยะ (Smart/Services Products) ในข้อ 1) ให้เพิ่มและการจัดการบริการ และให้เพิ่มจากความจำของผลิตภัณฑ์ (Product Memory) เป็นหน่วยความจำของผลิตภัณฑ์/บริการ (Product/ Services Memory)
5. การบริการการใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจ (Data-driven Services)	ข้อที่ 1 ให้เปลี่ยนจากการผลิตเป็นบริการ การใช้ผลิตภัณฑ์เป็นการใช้บริการ

หลังจากนำแบบประเมินไปลองใช้กับตัวอย่างจำนวน 39 ตัวอย่าง พบว่า ผู้ใช้มีผลการประเมินโดยมีเกณฑ์คะแนนเฉลี่ย 4.85 หรือระดับถึงดีมาก ในแบบประเมินตัวชี้วัดศักยภาพในการรองรับเป็นอุตสาหกรรม 4.0 ยังคงไว้ซึ่งรายละเอียดตามมาตรฐานอุตสาหกรรม 4.0 ซึ่งแบบประเมินความพร้อมในการนำมามาตรฐานอุตสาหกรรม 4.0 มาใช้ในการให้บริการโลจิสติกส์เพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 มีการปรับปรุงและได้แบบประเมินตัวชี้วัดศักยภาพในการรองรับเป็นอุตสาหกรรม 4.0

3. การเสนอตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 เป็นการศึกษาลักษณะตัวชี้วัดศักยภาพโลจิสติกส์ที่ได้จากการทบทวนงานจากดัชนีชี้วัดศักยภาพการแข่งขันด้านโลจิสติกส์ของญี่ปุ่นที่ทางสถาบันเทคโนโลยีแห่งโตเกียว ได้มีการพัฒนาดัชนีชี้วัด

ศักยภาพในการแข่งขันด้านโลจิสติกส์ โดยใช้ชื่อว่า Logistics Score Card 430 หรือ LS430 และตัวชี้วัด ศักยภาพโลจิสติกส์อุตสาหกรรมของกองโลจิสติกส์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ซึ่งสามารถสรุปตัวชี้วัดได้ตามที่แสดงในตารางที่ 1 ในลักษณะเดียวกันได้ทำการการศึกษาลักษณะตัวชี้วัดศักยภาพในการรองรับเป็นอุตสาหกรรม 4.0 โดยปรับปรุงจากแบบประเมินความพร้อมในการเป็นอุตสาหกรรม 4.0 และสามารถสรุปตัวชี้วัดได้ตามที่แสดงในตารางที่ 2 ฉะนั้นแนวทางในการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 จึงเกิดจากการรวมกันของ 2 แบบประเมิน ทั้งนี้ตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 ที่พัฒนาขึ้นนี้เป็น การสร้างองค์ความรู้ใหม่ ที่ทำให้ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทย เห็นถึงความสำคัญของการประเมินประสิทธิภาพ โลจิสติกส์ของตนเอง และพัฒนาองค์กรสู่เกณฑ์มาตรฐานด้านโลจิสติกส์ สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า (Customer Service) ได้ทันเวลาและลดต้นทุนรวมด้านโลจิสติกส์ (Total Logistics Cost) โดยสามารถวัดประสิทธิภาพการดำเนินงานครอบคลุมกิจกรรมด้านโลจิสติกส์เพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0

อภิปรายผล

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาเครื่องดัชนีชี้วัดศักยภาพทางโลจิสติกส์ งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาเครื่องดัชนีชี้วัดศักยภาพทางโลจิสติกส์ของไทย (Pianusorn, 2016) พบว่า มีการศึกษากลยุทธ์การพัฒนา ระบบโลจิสติกส์ประเทศไทย - มาเลเซีย เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยการศึกษาเครื่องดัชนีชี้วัดศักยภาพทางโลจิสติกส์ (Logistics Performance Index : LPI) ระดับประเทศของธนาคารโลก ในการจัดทำดัชนีชี้วัดดังกล่าวได้มีกรวัดผลใน 6 หมวดหลักๆ ได้แก่ (1) ประสิทธิภาพ และกระบวนการจัดการของด่านศุลกากรในการผ่านสินค้า (2) คุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการค้าและการขนส่ง (3) ความยากง่ายของกระบวนการขนส่งสินค้า (4) คุณภาพและศักยภาพของผู้ให้บริการขนส่งสินค้า (5) ความสามารถในการค้นหาและติดตามสินค้าที่อยู่ระหว่างทาง (6) ระยะเวลาที่ใช้จากต้นทางถึงปลายทาง ซึ่งใน 6 หมวดนี้มี ส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายภาครัฐ 3 ประการ คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านกระบวนการศุลกากร และด้านการควบคุมมาตรฐานผู้ให้บริการการขนส่ง ซึ่งไม่สามารถใช้กับระดับองค์กรได้ ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับการประเมิน ศักยภาพด้านโลจิสติกส์ เครื่องมือสำคัญสู่การพัฒนาโลจิสติกส์ในองค์กร (Fongsamut, 2016) มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอความสำคัญของการนำ Logistics Scorecard หรือการประเมินศักยภาพด้านโลจิสติกส์เข้ามาใช้ใน องค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรอุตสาหกรรม เพื่อให้สามารถทราบถึง จุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง ทราบถึง ศักยภาพด้านโลจิสติกส์/SCM ขององค์กรตนเอง โดยผลจากการประเมินที่ได้จะนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุง การดำเนินงานขององค์กรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้สามารถแข่งขันได้ ทั้งในระดับประเทศ และระดับสากล จากการศึกษาพบว่า ใช้ดัชนีชี้วัดศักยภาพโลจิสติกส์ของสำนักโลจิสติกส์ ซึ่งไม่สามารถนำมา เปรียบเทียบกับศักยภาพโลจิสติกส์ของผู้ให้บริการโลจิสติกส์

จากการศึกษาต้นทุนโลจิสติกส์ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ(GDP) ของธนาคารโลก ในปี 2554-2557 และจากรายงานของ CSCMP ในปี 2556 พบว่า ประเทศสิงคโปร์มีต้นทุนต่ำสุดประมาณร้อยละ 8 รองลงมา คือ ประเทศสหรัฐอเมริกามีต้นทุนต่ำสุดประมาณร้อยละ 8.5 – 9.9 และประเทศญี่ปุ่นประมาณร้อยละ 10.6 ในปี 2560 ต้นทุนโลจิสติกส์ของไทยร้อยละ 13.9 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) (มูลค่า 2,020.6 พันล้านบาท) แนวโน้มต้นทุนโลจิสติกส์ของไทยจะลดลง เป้าหมายแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของประเทศ คือ ร้อยละ 12 ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ภายในปี 2564 หรือถ้าในปี 2560 สามารถลดต้นทุนจากร้อยละ 13.9 เหลือประมาณร้อยละ 10 จากการยกระดับศักยภาพโลจิสติกส์ของทุกภาคส่วนของประเทศ ถ้าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) 15,450,107 ล้านบาท ต้นทุนโลจิสติกส์ที่ลดลงร้อยละ 3.9 จะมีมูลค่าที่ลดลงสูงถึง 602,554 ล้านบาท แต่ภายในองค์กร จากข้อมูลของกองโลจิสติกส์กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม พบว่า การที่สามารถยกระดับศักยภาพโลจิสติกส์เพื่อปรับปรุงกิจกรรมโลจิสติกส์ภายในสถานประกอบการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์ขององค์กร ส่งผลให้การดำเนินงานมีต้นทุนโลจิสติกส์ลดลง หรือประสิทธิภาพ โลจิสติกส์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 15

จากการศึกษาของ Geissbauer and Team (2014) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ Industry 4.0 Opportunities and Challenges of the Industrial Internet พบว่า การใช้อุตสาหกรรม 4.0 สามารถลดต้นทุนได้ (Cost Reduction) มากกว่าร้อยละ 20 คิดเป็นร้อยละ 21 ร้อยละ 11-20 คิดเป็นร้อยละ 33 และร้อยละ 0-10 คิดเป็นร้อยละ 41 ในปี 2560 ในภาคบริการโลจิสติกส์และขนส่ง มีมูลค่า 1,152,726 ล้านบาท ถ้าสามารถยกระดับเพื่อลดต้นทุนการให้บริการโลจิสติกส์ในภาคส่วนนี้ ลงประมาณร้อยละ 5 จะทำให้ลดต้นทุนในภาคบริการโลจิสติกส์สูงถึง 5,764 ล้านบาท นอกจากนั้นยังสามารถเพิ่มประสิทธิภาพ (Increase Efficiency) มากกว่าร้อยละ 20 คิดเป็นร้อยละ 37 ร้อยละ 11-20 คิดเป็นร้อยละ 36 และร้อยละ 0-10 คิดเป็นร้อยละ 27 ประโยชน์ของการเข้าสู่อุตสาหกรรม 4.0 รวมถึงหุ่นยนต์และเทคโนโลยีอัตโนมัติ สามารถทำงานตลอด 24 ชั่วโมง ครบ 7 วัน ปรับปรุงคุณภาพสินค้า ลดอุบัติเหตุและการบาดเจ็บในแต่ละปีลดต้นทุนดำเนินงาน สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันที่สูงขึ้น ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดแนวทางในการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันด้านโลจิสติกส์ มี 4 หมวด 22 ตัวชี้วัด ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

1.1 หน่วยงานภาครัฐบาล กระทรวงอุตสาหกรรม นำแบบประเมินตัวชี้วัดศักยภาพโลจิสติกส์ และตัวชี้วัดศักยภาพในการรองรับเป็นอุตสาหกรรม 4.0 โดยใช้แนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 เพื่อกำหนดเป็นมาตรฐานในการนำผู้ให้

บริการโลจิสติกส์ไทย เพื่อรับรางวัลอุตสาหกรรมดีเด่น สาขาผู้ให้บริการโลจิสติกส์ สนับสนุนอุตสาหกรรม

1.2 ภาครัฐบาลควรนำตัวชี้วัดศักยภาพสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทย ไปวางนโยบายเพื่อรองรับการขนส่งระดับท้องถิ่นให้เข้าถึงระบบบริการโลจิสติกส์ และการขยายการขนส่งที่เชื่อมโยงภาครัฐกับเอกชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ตัวชี้วัดศักยภาพในการรองรับเป็นอุตสาหกรรม 4.0 มี 5 หมวด 16 ตัวชี้วัด ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

1.3 ผู้ประกอบการให้บริการโลจิสติกส์ ควรนำแนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 ไปประเมินตนเอง และปรับปรุงศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จขององค์กร

1.4 สนับสนุนให้มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลของตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 แก่ผู้ให้บริการโลจิสติกส์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดมาตรฐานโลจิสติกส์ที่สามารถเทียบเคียงในระดับสากล และนำไปสู่หนทางแห่งความเป็นผู้นำทางด้านโลจิสติกส์และในโซ่อุปทานระดับโลก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จ ของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 มุ่งเน้นการประเมินประสิทธิภาพโลจิสติกส์ของผู้ให้บริการเพื่อพัฒนาองค์กรสู่เกณฑ์มาตรฐานด้านโลจิสติกส์ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

1.5 สนับสนุนให้มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลของตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 แก่ผู้ให้บริการโลจิสติกส์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดมาตรฐานโลจิสติกส์ที่สามารถเทียบเคียงในระดับสากล และนำไปสู่หนทางแห่งความเป็นผู้นำทางด้านโลจิสติกส์และในโซ่อุปทานระดับโลก

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากในประเทศยังขาดงานวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 โดยควรทำวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

1. ประเมินระดับศักยภาพโลจิสติกส์เทียบกับผู้ให้บริการโลจิสติกส์ ในแต่ละประเภทของการบริการโลจิสติกส์

2. ประเมินระดับตัวชี้วัดศักยภาพในการรองรับเป็นอุตสาหกรรม 4.0 เทียบกับผู้ให้บริการโลจิสติกส์ ในแต่ละประเภทของการบริการโลจิสติกส์

3. ศึกษาความสัมพันธ์ของระดับตัวชี้วัดศักยภาพการแข่งขันสู่ความสำเร็จของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยเพื่อรองรับอุตสาหกรรม 4.0 กับการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ

References

- Aphiprachayasakul, K. (2014). *Guidelines to enhance the potential of logistics providers*. Bangkok: Duangkamon.
- Aphiprachayasakul, K. (2017). *Readiness assessment guide for industry 4.0*. Bangkok: Duangkamon.
- Department of Business Development. (2017). *Development of logistics and supply chain*. Retrieved on March, 1, 2017, from <https://www.dbd.go.th/>
- Fongsamut, T. (2016). *The level of use the organization's potential indicators*. Thesis Master of Public Administration. Burapha University.
- Geissbauer, R. & Team. (2014). *Industry 4.0-Opportunities and Challenges of the Industrial Internet*. Amsterdam: PWC.
- Piyanusorn, P. (2016). *Logistics development strategy between Thailand and Malaysia to Asean economics community*. Dissertation Doctor of Management Science. Silpakorn University.
- Russell, S. Roberta, & Taylor, W. Bernard. (2014). *Operations and Supply Chain Management*. (8th ed). New York: Wiley.

รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี*

The Model of Community-Based Tourism Management in Mekong River Basin of Ubon Ratchathani Province

¹อนูรักษ์ ประทุมชาติ, จตุรงค์ ศรีวิงษ์วรรณะ และ กิติรัตน์ สีหพันธ์
¹Anooruck Phatoomchat, Jaturong Sriwongwana and Kitirat Sihaban
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.
¹Corresponding Author. Email: anooruck12@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขง จำนวน 60 คน ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาาร่างรูปแบบ จำนวน 12 คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินรูปแบบ จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบบบันทึกการสนทนากลุ่มและแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบฯ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการและเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้ 1) หลักการ คือ การดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย ด้านการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร และด้านการสร้างประโยชน์แก่ชุมชน 2) วัตถุประสงค์ เพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย การพัฒนาสิ่งดึงดูดใจ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การอนุรักษ์ทรัพยากร และการสร้างประโยชน์แก่ชุมชน

3) การดำเนินการ และ 4) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ชาวชุมชนต้องให้ความสำคัญและร่วมมือในการจัดการ
ท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนต้องเสียสละและเห็นความสำคัญของทรัพยากร การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องได้รับการ
บรรจุในแผนพัฒนาจังหวัด และภาครัฐต้องให้การส่งเสริมทางด้านนโยบายและงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การบริหารจัดการการท่องเที่ยว; การท่องเที่ยวโดยชุมชน; กลุ่มน้ำโขง; จังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

The research aimed to study a management model for community based tourism in Mekong communities, Ubon Ratchathani province. The target group of the study consisted of 60 stakeholders, 12 experts to consider draft of model and 17 professionals to evaluate model. The research instruments were questionnaires, focus groups and model evaluation. Collected data were analyzed by using mean, standard deviation, and content analysis.

The research findings were as follows: The model comprised 4 elements including principle, objective, operation and success condition. 1) Principle referred to the participation of the participants in the community based tourism management in participation and networking, development of attractiveness, facility development, resource conservation and benefits for the community. 2) Objective was to manage the community based Tourism in the aforementioned aspects. 3) Operation consisted 4) Success conditions involved the following: the people in the community must pay attention and cooperate in tourism management, the leaders had to sacrifices and see the importance of resources, community based tourism must be packed in the provincial development plan, and the government sector must continue to promote policies and budgets.

Keywords: Tourism Management; Community based Tourism; Mekong; Ubon Ratchathani

บทนำ

การท่องเที่ยวนับว่าเป็นอุตสาหกรรมภาคบริการที่มีบทบาทสำคัญของประเทศไทย สามารถสร้างรายได้โดยมีมูลค่าเป็นอันดับหนึ่งของการค้าบริการรวมของประเทศ และยังเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย เช่น โรงแรม ที่พัก ภัตตาคาร ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึกการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดการลงทุน การสร้างงาน และการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นโดยในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศในรูปแบบเงินตราต่างประเทศและสร้างกระแสเงินหมุนเวียนภายในประเทศจำนวนมาก ซึ่งในปี พ.ศ. 2560 ที่ผ่านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยสามารถสร้างรายได้รวมได้ถึง 2.76 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 20 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (จีดีพี) แบ่งเป็นรายได้รวมจากนักท่องเที่ยวต่างชาติรวมทั้งสิ้นประมาณ 1.8 ล้านล้านบาท (ขยายตัวเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2559 ร้อยละ 11.66) จากนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 35 ล้านคน (ขยายตัวเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2559 ร้อยละ 8.77) และรายได้จากนักท่องเที่ยวไทยที่ท่องเที่ยวภายในประเทศรวมทั้งสิ้นประมาณ 9.6 แสนล้านบาท (ขยายตัวเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2559 ร้อยละ 5.42) จากการท่องเที่ยว 152 ล้านครั้ง (ขยายตัวเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2559 ร้อยละ 4.39) ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีจำนวนมากที่สุด 10 อันดับแรก ประกอบด้วย จีน มาเลเซีย เกาหลี ลาว ญี่ปุ่น อินเดีย รัสเซีย สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ และสหราชอาณาจักร ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวจีนยังคงมีสัดส่วนมากถึงเกือบ 1 ใน 3 ของนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมด ขณะที่นักท่องเที่ยวที่สร้างรายได้สูงสุด 10 อันดับแรก ประกอบด้วย จีน รัสเซีย มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เกาหลี ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย อินเดีย และเยอรมนี ตามลำดับ (Prachachat, 2017) สำหรับแนวโน้มในปี พ.ศ. 2561 นี้ คาดว่าประเทศไทยจะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาทั้งหมดรวมกว่า 37 ล้านคน และจะสร้างรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยรวมประมาณ 3 ล้านล้านบาท หรือขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 9 แบ่งเป็นรายได้จากตลาดต่างประเทศที่ 2 ล้านล้านบาท หรือขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.4 และรายได้จากตลาดคนไทยเที่ยวในประเทศที่ราว 1 ล้านล้านบาท หรือขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.16 (362 degree, 2017) จากการขยายตัวที่เพิ่มขึ้นนี้จึงต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศไทยนั้นได้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 ที่รัฐบาลในสมัยนั้นได้มีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้น เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศอย่างจริงจัง และเพื่อให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศรัฐบาลจึงได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติ พร้อมทั้งได้กำหนดกลยุทธ์และมาตรการพัฒนาศักยภาพของประเทศเพื่อรองรับการท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรมทั้งในด้านการประชาสัมพันธ์ การอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย และทรัพยากรให้มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งในส่วนของนโยบายของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาที่ได้กำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติและยุทธศาสตร์การพัฒนาก่อการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ รวมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น กระจายอำนาจและจัดสรรผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม (Ministry of Tourism and Sports, 2011)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism: CBT) ของประเทศไทยในปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จากการมีข้อได้เปรียบที่เป็นจุดแข็งและโอกาสที่สำคัญ คือ การมีทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างหลากหลายทั้งทางธรรมชาติ ศิลปะ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตชุมชนของภูมิภาคต่างๆ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นถึงความยั่งยืนของ สังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น โดยชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ สามารถกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวด้วยตนเองและมีสิทธิในการจัดการดูแล รวมทั้งการจัดการแบบมีส่วนร่วมที่ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมทั้งในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์และการประเมินผล ตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยตรง มีการนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวชุมชนที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือศิลปวัฒนธรรม มาใช้เป็นฐานในการจัดการท่องเที่ยวภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการอย่างยั่งยืน ที่มีการผสมผสานพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวกับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติในพื้นที่เป็นรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Office of National Economics and Social Development Board, 2007)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นอีกรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่สนับสนุนชุมชนในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การร่วมรับประโยชน์จากการท่องเที่ยว และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพการดำเนินงานท่องเที่ยวในชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า มีการบำรุงรักษา เพื่อจะได้มีทรัพยากรคงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน แต่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปัจจุบันก็มีจุดอ่อนที่สำคัญคือการขาดฐานข้อมูลที่จำเป็นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งจากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยังมีลักษณะไปตามกระแส ขาดการคำนึงถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ความเข้าใจของคนในชุมชน และความพร้อมของท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น (Department of Tourism, 2012) รวมทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี

แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำนานาชาติที่ไหลผ่านประเทศจีน เวียดนาม ลาว ไทย กัมพูชา และไหลลงสู่ทะเลจีนใต้ ที่ประเทศเวียดนาม คิดเป็นระยะทางยาวกว่า 4,909 กิโลเมตร มีพื้นที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำโขงครอบคลุมอาณาเขต 810,000 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 255 ล้านคน แม่น้ำโขงถือเป็นแม่น้ำที่ยาวที่สุดในอุษาคเนย์ (อันดับที่ 10 ของโลก) ซึ่งบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งยังเป็นจุดศูนย์กลางในการเชื่อมโยงติดต่อระหว่างภูมิภาคเอเชียใต้ เอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นานาชาติต่างก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของลุ่มน้ำโขง จึงได้ก่อให้เกิดโครงการพัฒนาความ

ร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) ซึ่งมีความร่วมมือ 9 สาขา และหนึ่งในนั้นก็คือการท่องเที่ยวซึ่งมีประเทศไทยเป็นสมาชิกด้วย (Oknation, 2018) ในส่วนของประเทศไทยนั้นจังหวัดอุบลราชธานีเป็นหนึ่งในจังหวัดที่แม่น้ำโขงไหลผ่าน ทำให้บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขง ประกอบกับจังหวัดอุบลราชธานีก็มีศักยภาพรองรับการท่องเที่ยวจากการที่มีโรงแรมที่พักจำนวนมาก และการคมนาคมขนส่งสะดวกสบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีสนามบินนานาชาติอุบลราชธานี จึงทำให้จังหวัดอุบลราชธานีเป็นเมืองท่องเที่ยวที่น่าสนใจจังหวัดหนึ่งในภูมิภาคนี้ (Ubon Ratchathani Tourism and Sports Office, 2014)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าวและจากการสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังไม่ปรากฏงานที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี และยังไม่ปรากฏว่ามีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี ชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและจังหวัดอื่นที่มีบริบทด้านการท่องเที่ยวใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะจังหวัดที่อยู่ในบริเวณลุ่มน้ำโขง ซึ่งจะให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และส่งผลดีทางด้านเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ดีกับชุมชนท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี มีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ระยะตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้คัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขง จำนวน 60 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มเป้าหมายตอบ จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

2. ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี เป็นระยะของการพัฒนารูปแบบด้วยการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 12 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารหน่วยงานท่องเที่ยว พัฒนาชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี ตัวแทนชุมชนที่มีการท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำโขง และนักวิชาการในพื้นที่เครื่องมือที่ใช้คือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่มโดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี และผู้วิจัยบันทึกข้อมูลด้วยอุปกรณ์บันทึกภาพ อุปกรณ์บันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์ผลที่ได้ตามกรอบของเนื้อหา

3. ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มเป้าหมายคือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำเอกสารรูปแบบและการประเมินไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยสภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัย พบว่า โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$) และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่าการจัดการด้านทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยว อยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X} = 3.52$) รองลงมาคือการจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ ($\bar{X} = 3.45$) ตามลำดับ สำหรับการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน อยู่ในระดับต่ำสุด ($\bar{X} = 3.30$) จากนั้นนำผลการวิจัยที่ได้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปร่างรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อนำไปพัฒนาแบบฯ ในระยะที่ 2

2. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัย พบว่า ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานีมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการและเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

1) **หลักการของรูปแบบ** คือ การดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานีในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย ด้านการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจ ด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร และด้านการสร้างประโยชน์แก่ชุมชน เพื่อความมีประสิทธิภาพและสร้างประโยชน์แก่ชาวชุมชน

2) **วัตถุประสงค์ของรูปแบบ** เพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานีในด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย การพัฒนาสิ่งดึงดูดใจ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การอนุรักษ์ทรัพยากร และการสร้างประโยชน์แก่ชุมชน

3) การดำเนินการ ประกอบด้วย

3.1) การมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมการดำเนินการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการท่องเที่ยว

3.2) การพัฒนาสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย การจัดการกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม การให้ความรู้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้าท้องถิ่นที่ดึงดูดใจ

3.3) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ ด้านการคมนาคม ทางด้านที่พักและอาหาร การอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานอื่นๆ การอำนวยความสะดวกในด้านความรู้ การอำนวยความสะดวกในด้านบุคลากร การอำนวยความสะดวกในการประชาสัมพันธ์ และการอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย

3.4) การอนุรักษ์ทรัพยากร มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การอนุรักษ์ปลูกจิตสำนึกผู้คนและเยาวชน การส่งเสริมความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรแก่ชาวชุมชน การกำหนดมาตรการการป้องกันและรักษาทรัพยากร การกำหนดนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรและสภาพแวดล้อม การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ และการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง

3.5) การสร้างประโยชน์แก่ชุมชน มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การสร้างผลประโยชน์ทางด้านอาชีพและรายได้ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านความภาคภูมิใจ และด้านความรู้แก่ชุมชน

4) **เงื่อนไขความสำเร็จ** ได้แก่ ชาวชุมชนต้องให้ความสำคัญและร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนต้องมีความเสียสละและเห็นความสำคัญในการรักษาทรัพยากร การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องได้รับการบรรจุในแผนพัฒนาจังหวัด และภาครัฐต้องให้การส่งเสริมทางด้านนโยบายและงบประมาณอย่างต่อเนื่อง จากนั้นนำองค์ประกอบร่างรูปแบบฯ ที่ได้ไปทำเป็นแบบประเมินความเหมาะสมและเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ในระยะที่ 3

3. ผลการประเมินรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี

ผลการประเมินรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี จากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าโดยรวมรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละองค์ประกอบแล้วพบว่าหลักการของรูปแบบ มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$) สำหรับวัตถุประสงค์ของรูปแบบ พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$) สำหรับการดำเนินการของรูปแบบ พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$) และเงื่อนไขความสำเร็จ พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$)

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้

1. สภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากชุมชนท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำโขงยังขาดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพและความต่อเนื่องทั้งในด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ การบริการ และกิจกรรม โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นจุดอ่อนอย่างยิ่งคือการมีส่วนร่วมชาวชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

2. รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานีประกอบด้วย 1) หลักการ พบว่าหมายถึง การดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานีในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย ด้านการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจ ด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร และด้านการสร้างประโยชน์แก่ชุมชน เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจะมีความเป็นรูปธรรมและเกิดความยั่งยืนได้นั้นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และมีองค์ประกอบ

ในการบริหารจัดการที่เป็นไปอย่างครอบคลุมสอดคล้องกับบริบทและกำจัดจุดอ่อนจากสภาพการบริหารงานที่ปรากฏในปัจจุบัน 2) วัตถุประสงค์ พบว่าเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานีในด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย การพัฒนาสิ่งดึงดูดใจ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การอนุรักษ์ทรัพยากรและการสร้างประโยชน์แก่ชุมชน เนื่องจากการที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนคงอยู่ได้นั้นหัวใจสำคัญอันดับแรกคือต้องมีการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนและภาคีเครือข่ายต่างๆ ต่อมาคือการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจต่างๆ และการอำนวยความสะดวกเพื่อจูงใจการมาเยือนของนักท่องเที่ยวจากที่ต่างๆ ที่จะนำไปสู่การสร้างงาน สร้างรายได้และกระจายรายได้ให้ชาวชุมชน รวมทั้งจะนำไปสู่การเห็นความสำคัญของภาครัฐในการที่จะเข้ามาพัฒนาด้านต่างๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว ต่อมาคือการพัฒนาอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อการคงอยู่อย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการสร้างประโยชน์แก่ชุมชนซึ่งก็นับเป็นสิ่งสำคัญและจูงใจในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 3) การดำเนินการ พบว่าประกอบด้วย การดำเนินการต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) การมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมการดำเนินการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการท่องเที่ยว เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ในภายภาคหน้า การมีส่วนร่วมของชาวชุมชนทั้งกระบวนการตั้งแต่ค้นหาปัญหา วางแผน ปฏิบัติ ติดตาม ประเมินผลและรับผลประโยชน์เพื่อให้พวกเขาได้ตระหนักในความเป็นเจ้าของและเป็นตัวหลักในการดำเนินการและรับผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินการนั้นๆ อันจะส่งผลถึงแรงจูงใจในการอยากเข้ามาพัฒนาให้การท่องเที่ยวคงอยู่อย่างยั่งยืนและสืบทอดต่อรุ่นลูกหลาน และการสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดการพึ่งพากันเป็นพลังอันเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว สอดคล้องกับการศึกษาของ Akdu and Pehlivan (2014) ที่พบว่าการจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพนั้นเกิดจากแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน เพราะการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินการโดยชุมชน และการศึกษาของและการศึกษาของ Rungruang (2016) ที่พบว่า การรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและภู่อังค์ จังหวัดอุบลราชธานี

(2) การพัฒนาสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ การจัดการกิจกรรมอย่างหลากหลาย การจัดการกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม การให้ความรู้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการพัฒนาสินค้าท้องถิ่นที่ดึงดูดใจ เนื่องจากการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจ เช่น กิจกรรมต่างๆ การให้ความรู้

และสินค้าพื้นถิ่น โดยเฉพาะกิจกรรมและสินค้าที่ดึงดูดใจและมีความเป็นเอกลักษณ์จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความน่าสนใจดึงดูดนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวประเภทนี้จากที่ต่างๆ ให้มาเยือน รวมทั้งอาจทำให้เกิดการขยายฐานไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นให้มาสนใจการท่องเที่ยวประเภทนี้ อันจะส่งผลทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่ความก้าวหน้าและยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน บริเวณลุ่มน้ำโขงต่อไป สอดคล้องกับการศึกษาของ Kontogeorgopoulos et al. (2015) ที่พบว่าการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่มีการพักค้างได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวมากกว่ากว่าการท่องเที่ยวแบบวันเดียว เนื่องจากได้รับประสบการณ์ที่น่าประทับใจในการท่องเที่ยวที่สามารถสัมผัสบรรยากาศความเป็นชนบทและสัมผัสวิถีชีวิตชาวชุมชนได้มากกว่า และการศึกษาของ Klinmeang (2015) ที่พบว่าการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ เป็นหนึ่งในแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนคลองบางหลวง เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร และการศึกษาของ Thongchim (2015) ที่พบว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวของชุมชนโดยการยกระดับสินค้าและบริการของชุมชน เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตา จังหวัดกระบี่

(3) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ ด้านการคมนาคม ทางด้านที่พักและอาหาร การอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานอื่นๆ การอำนวยความสะดวกในด้านความรู้ การอำนวยความสะดวกในด้านบุคลากร การอำนวยความสะดวกในการประชาสัมพันธ์ และการอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย เนื่องจากธรรมชาติของผู้คนโดยทั่วไปนั้นต่างก็นิยมในความสะดวกสบาย โดยเฉพาะจากการท่องเที่ยวซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนในรูปแบบหนึ่ง ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวใดที่มีความสะดวกสบายนับตั้งแต่การเดินทาง การเข้าไปอยู่อาศัย และกิจกรรมที่กระทำในสถานที่นั้น แหล่งท่องเที่ยวนั้นก็สร้างแรงจูงใจและความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวให้อยากไปเยือนรวมทั้งการกลับมาเยือนอีกครั้ง ดังการวิจัยที่พบว่า อาหาร ที่พัก การใช้ภาษาในการสื่อสาร และที่จอดรถ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญในการสร้างความพึงพอใจและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ (Kumaran, Kannan & Milton, 2013) ที่พบว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ (Thongchim, 2015) และการศึกษา (Toeypho, 2016) ที่พบว่าการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ อาคารที่พัก ป้ายข้อมูลภายในพื้นที่ บุคคลที่ให้ข้อมูล ร้านอาหาร ถนนป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และการประชาสัมพันธ์ เป็นหนึ่งในแนวทางพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมโฮมสเตย์โดยชุมชนอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

(4) การอนุรักษ์ทรัพยากร มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การอนุรักษ์ปลูกจิตสำนึกผู้คนและเยาวชน การส่งเสริมความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรแก่ชาวชุมชน การกำหนดมาตรการป้องกันและรักษาทรัพยากร การกำหนดนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรและสภาพแวดล้อม การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ และการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงคือทรัพยากรการท่องเที่ยว การคงอยู่หรือเสื่อมสลายของทรัพยากรจะส่งผล

กระทบที่สำคัญต่อการท่องเที่ยว ดังนั้น จึงต้องมีการดำเนินการในการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างครอบคลุมและเป็นมาตรการที่หวังผลในระยะสั้น ได้แก่ การกำหนดมาตรการป้องกันรักษา การกำหนดนโยบายและแผนการจัดการ และมาตรการในระยะยาว เช่น การปลูกจิตสำนึกและการส่งเสริมความรู้คนในชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถดำรงอยู่อย่างยั่งยืน ดังผลการวิจัยที่พบว่า “ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จคือการรักษาความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้คงอยู่” (Amir & others, 2015) “การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชน ให้คงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์เป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างวังแซ่และภู้องคำ จังหวัดอุบลราชธานี” (Rungruang, 2016)

(5) การสร้างประโยชน์แก่ชุมชน มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การสร้างผลประโยชน์ทางด้านอาชีพและรายได้ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านความภาคภูมิใจ และด้านความรู้แก่ชุมชน เนื่องจากประโยชน์ต่างๆ ทั้งในด้านวัตถุ ด้านจิตใจ และทั้งเพื่อส่วนตนและส่วนรวมที่คนในชุมชนจะได้รับนั้นเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจะเป็แรงจูงใจที่จะนำไปสู่การเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนให้ประสบผลสำเร็จดังผลการวิจัยที่พบว่า ที่พบว่าโฮมสเตย์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการขจัดความยากจนและสร้างโอกาสในการสร้างงาน (Amir et al., 2015) และ การรับผลประโยชน์ของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (Ruangkalapawongse, 2015)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการวิจัยประกอบด้วยข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 แหล่งท่องเที่ยวชุมชนอื่นที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชน โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรืออยู่ในบริเวณลุ่มน้ำ ควรนำรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานีไปใช้ หรือนำไปประยุกต์ใช้บางส่วนให้เข้ากับสภาพการณ์ของตน

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี ควรนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ไปกำหนดเป็นนโยบายและแผนการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดให้มากขึ้น

1.3 ภาครัฐโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาควรมีนโยบายเชิงรุกในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีอยู่แล้ว และแสวงหาชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสนับสนุนการสร้างอาชีพให้คนในท้องถิ่นที่จะช่วยลดปัญหาความแออัดจากการอพยพแรงงานเข้าไปในเมืองใหญ่

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี

2.2 ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาตัวชี้วัดปัจจัยความสำเร็จในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างครอบคลุมในทุกมิติ

2.3 ควรศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินการโดยชุมชน และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้ให้เป็นเครือข่ายเดียวกัน

References

- Akdu, U. and Pehlivan, N. (2014). *Social Participation in Sustainable Tourism Development*. Gumushane: Gumushane University Turkey.
- Amir, A. et al., (2015). Sustainable Tourism Development: A Study on Community Resilience for Rural Tourism in Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, (168), 116-122.
- Department of Tourism. (2012). *Strategic Plan and Strategy for Tourism Development 2012 - 2016*. Bangkok: Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports.
- Klinmeang, J. (2015). *Guidelines for Tourism Management A Case Study: Cultural Attraction Klong Bang Luang Community Phasi Charoen Bangkok*. Thesis Master. National Institute of Development Administration.
- Kontogeorgopoulos, N., et al. (2015, January). Homestay Tourism and the Commercialization of the Rural Home in Thailand. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 20(1), 29-50.
- Kumaran, S., Kannan R. & Milton, T. (2013). Tourist Satisfaction with Cultural/Heritage Sites at Madurai. *Asia Pacific Journal of Marketing & Management Review*, 2(3), 62-68.
- Ministry of Tourism and Sports. (2011). *National Tourism Development Plan 2012-2016*. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.
- Office of National Economics and Social Development Board (NESDB). (2007). *The National Economics and Social Development Plan no.11, 2007-2011*. Bangkok: NESDB.

- Oknation. (2018). *Development in the Mekong Basin*. Retrieved March 2, 2018, from <http://oknation.nationtv.tv/blog/uniformedscholars/2011/08/05/entry-2>
- Prachachat. (2018). *Keep an eye on the Thai tourism year 2018*. Retrieved March 2, 2018, from <https://www.prachachat.net/tourism/news-95937>
- Ruangkalapawongse, S. & Ruangkalapawongse, A. (2015). *Cultural Tourism Management by Participative Approach in Koh Kret Community Amphur Pak Kret, Nonthaburi*. Thesis Master. Suan Dusit University.
- Rungruang, N. (2016). *The Components of Community Best Tourism Affecting Tourism Development at Angwangkea and Pukongkam in Kutkhaopun District Ubonratchathani Province*. Thesis Master. Mahasarakham: Mahasarakham University.
- Thongchim, P. (2015). *Managing collaboration in Community Based Tourism on Lanta Island, Krabi Province*. Thesis Master. Prince of Songkla University.
- Toeypho, K. (2016). *Homestay Culture: Developing Model of Management Tourism by Community Wang Nam Khiao District Nakhon Ratchasima Province*. Thesis Master. Mahasarakham: Mahasarakham University.
- Ubon Ratchathani Tourism and Sports Office. (2014). *Ubon Ratchathani province information*. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani Tourism and Sports Office.
- 362 degree. (2018). *Thailand tourism situation 2017*. Retrieved March 5, 2018, from <http://www.362degree.com>

ชุมชนนักปฏิบัติ: การจัดการความรู้การผลิตสินค้าหัตถกรรม
สร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสาทร
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*

Community of Practice (CoP): Knowledge
Management for Manufacturing of Creative Cultural
Handicraft Products in Muang Sat Community
Muang District, Chiang Mai

¹ญาตาวีมินทร์ พีชทองกลาง และประทีป พีชทองกลาง

¹Yathaweemintr Peuchthonglang and Prateep Peuchthonglang

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

Rajamangala University of Technology Lanna, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: Khun_Jedrin@hotmail.com

บทคัดย่อ

ชุมชนนักปฏิบัติเป็นวิธีการจัดการความรู้ที่ได้รับการยอมรับและแพร่หลายในปัจจุบัน การนำการจัดการความรู้มาใช้ในการศึกษาทุนทางปัญญา และถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีในการเป็นชุมชนนักปฏิบัติ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย บทความนี้เสนอผลการจัดการความรู้ และถอดบทเรียนชุมชนนักปฏิบัติผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในจังหวัดเชียงใหม่ คือ ชุมชนเมืองสาทร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผ่านการสัมภาษณ์ สทนากลุ่มกับปราชญ์ชาวบ้านผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้ผลิต ผู้ค้า และผู้สืบทอด จำนวน 35 คน คัดเลือกโดยวิธีเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า (1) ทุนทางปัญญาที่โดดเด่นของชุมชน คือ ภูมิปัญญาการผลิตหัตถกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของล้านนา เช่น โคม ตุง ข้าวถัก เป็นต้น จนกลายเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงเรื่องสินค้าทางวัฒนธรรมจนถึงปัจจุบัน (2) การจัดการความรู้ ผ่านการบอกเล่า สาธิต ปฏิบัติจริง ถ่ายทอดโดยการใช้สื่อสมัยใหม่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ศูนย์เรียนรู้ชุมชน หลักสูตรท้องถิ่น และศูนย์ศิลปวัฒนธรรม เริ่มจากถ่ายทอด

ให้คนในครอบครัว แล้วขยายไปสู่ชาวบ้านในชุมชน นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป รวมถึงชาวต่างชาติ (3) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของชุมชนนักปฏิบัติ คือ การรักษาลวดลายและรูปแบบดั้งเดิมไว้ ในขณะที่เดียวกัน ก็สร้างสรรค์ลวดลายและรูปแบบใหม่ที่หลากหลาย เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าให้เหมาะสมกับการนำไปใช้ใน เทศกาล สถานที่ และพิธีกรรมตามยุคสมัย

คำสำคัญ: ชุมชนนักปฏิบัติ; หัตถกรรมสร้างสรรค์; วัฒนธรรม

Abstract

The “community of practitioners” is a knowledge management method that is widely accepted and popular today. Implementing a knowledge management is used for the study of intellectual capital and lessons learned for good practice to as a community of practice, it will be beneficial for community development in Thailand. This paper presents the results of knowledge management and the lesson learned of the community of practice, who produces a creative cultural handicraft products that follows best practices in Chiang Mai of Thailand i.e. Muang Sat Community at Muang district in Chiang Mai. Data gathering administered with key informants of 35 person as philosophers, religious leader, community leader, producers, sellers and successors by interview and focus group. The sample was selected by purposive sampling.

Results of the study revealed that (1) The outstanding intellectual capital of the community is the wisdom of Lanna culture, such as Kom (lanterns), Tung (flags), rice knitting etc. It has become a famous community of cultural goods to date. (2) Knowledge management by rituals through conservation and inherit process by saying, demonstration, real execution, using modern media, taking notes, and also organized the community learning center including made local curriculum, and Art and Culture center of Muang Sat. It starts with the family and extends to the community, students, and the general public, as well as foreigners. (3) The success factor of the community of practice is to preserve original patterns and models while also creating new patterns and models for added to the value in order to using for festivals, places, and in generation rituals.

Keywords: Community of practitioners; Creative Handicraft Products; Cultural

บทนำ

กลุ่มของคนในชุมชนที่เข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาชุมชนให้บรรลุเป้าหมายบางอย่าง โดยผ่านการสร้าง แลกเปลี่ยน เก็บเกี่ยวและนำความรู้ไปใช้ เรียกว่า ชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Plessis, 2008) สอดคล้องกับกับคำอธิบายของ Wenger และ Snyder (2000) ที่กล่าวว่า การรวมกลุ่มของคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความสนใจร่วมกันในชุมชน แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้กันอย่างอิสระเพื่อสร้างสรรค์ แก้ปัญหา และหาแนวปฏิบัติใหม่ๆ คุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้มี 3 มิติ คือ 1) การทำให้เกิดการรวมตัวกัน หมายถึง การสร้างโอกาสให้คนได้เข้ามาเกี่ยวข้องกันผ่านกิจกรรมที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านงานที่ทำขาย ผ่านการมอบหมายความรับผิดชอบ และส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมได้สำรวจและค้นหาแนวปฏิบัติใหม่เพื่อให้ชุมชนมีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง 2) การทำให้เห็นภาพของชุมชน หมายถึง การจินตนาการและขยายภาพงานของตนเองให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผ่านการให้ข้อมูลแนะนำ การสะท้อน การสำรวจ และลงมือปฏิบัติ 3) การทำให้เกิดแนวปฏิบัติที่สอดคล้องต่อกัน หมายถึง การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม นโยบาย แผนงาน ตารางเวลาการทำงาน การสื่อสาร การอำนวยความสะดวก ตลอดจนการดำเนินงานของสมาชิกที่เข้าใจความสัมพันธ์ของชุมชนกับระบบใหญ่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และการทำงานประกอบอาชีพ เป็นความรู้ความชำนาญที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit knowledge) ซึ่งมีความซับซ้อนซ่อนเร้นยากที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นข้อความ ตัวอักษร หรือในรูปแบบความรู้ที่ชัดเจน (Explicit knowledge) ภูมิปัญญาบางเรื่องถือเป็นเคล็ดลับที่ไม่เปิดเผย ถ่ายทอดกันแต่เฉพาะหมู่เครือญาติหรือคนสนิทชิดชอบด้วยการบอกกล่าวเล่าต่อๆ กันมา ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้รับการพัฒนาก้าวหน้าหรืออาจสูญหายไปพร้อมกับการจากไปของบุคคลผู้มีความรู้เหล่านั้น เป็นผลให้แต่ละคนหรือแต่ละชุมชนต้องสร้างความรู้ใหม่ขึ้นใช้เองโดยไม่จำเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่บูรณาการขึ้นมาจากหลายสาขาวิชาดังที่ประเวศ วะสี (Wasi, 2008) กล่าวว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนานมีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาแบบเรียนที่เราเรียนมา แต่เป็นความเชื่อมโยงกันทุกรายวิชาทั้งที่เป็นเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การศึกษาและวัฒนธรรม จะผสมกลมกลืนเข้าด้วยกันทั้งหมด” การที่สังคมไทยโดยเฉพาะสังคมชนบทยังคงดำรงอยู่ได้ สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพแห่งภูมิปัญญาตั้งแต่อดีตและช่วยประคับประคองให้ยังคงอยู่จนถึงทุกวันนี้ จึงถือได้ว่า ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่ดีงามและมีคุณค่ายิ่ง ซึ่งในการพัฒนาสังคมใดๆ ก็ตาม หากหลงลืมหรือทอดทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิมนั้นเสีย จะทำให้ไม่สามารถที่จะประสานเกื้อกูลระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของชุมชนได้และจะส่งผลกระทบต่อสังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมนั้นๆ เนื่องจากการพัฒนาไม่สอดคล้องกับอัตภาพและอดีตของตน (Rujipardpronpong, 2007) ภูมิปัญญาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย การพัฒนาโดยอาศัยภูมิปัญญาเคารพภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น รวมถึงเรื่องราวในอดีต จะต้องทำให้สิ่งต่างๆ เหล่านี้ปรากฏเด่นชัดขึ้นมา ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาชุมชน เพราะการพัฒนา คือ การทำให้คนมีความสามารถและเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง การพัฒนาไม่ใช่การเข้าไปถม การจูง การล่อหลอก ถ้าหากคิดว่าการพัฒนา

เหมือนกับการสอนเด็กให้ก้าวเดินออกไป ต้องช่วยให้การก้าวเดินของเด็กนั้น เดินได้ด้วยตัวของเขาเองอย่างมั่นใจ (Nikamanon, 1992) การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ของชุมชนไทยให้คงอยู่และแพร่หลาย จะทำให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเกิดคุณค่า และมูลค่าเพิ่มมากขึ้น สามารถสร้างความตระหนักสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนนั้นๆ ได้ การทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านให้ได้รับความสนใจและเห็นความสำคัญของคนในสังคมยุคใหม่ ต้องอาศัยความร่วมมือและพลังจากทุกภาคส่วนสร้างจิตสำนึกเพื่อให้เกิดแนวความคิดร่วมกันว่า สังคมไทยมีมรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่มีคุณค่าที่ควรรักษาไว้ ดังคำกล่าวของเอกวิทย์ ณ ถลาง (Na thalang, 2003) ความว่า “การพัฒนาคนเพื่อให้ก้าวไปในอนาคตอย่างเหมาะสมไม่เพียงแต่เราคนไทยจะต้องรอบรู้วิทยาการใหม่ๆ เท่านั้น เราจำเป็นต้องรู้จักวัฒนธรรมของเราเอง เข้าใจภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมและสืบทอดมาอย่างช้านาน แม้บัดนี้ก็ยังปรับเปลี่ยน ปรับใช้ และองกามอยู่ยังมีรู้จักเพื่ออะไรก็เพื่อให้เราสามารถเรียนรู้และปรับตัวบนแนวทางที่ผสมผสาน “ของดี” ที่เรามีอยู่เป็นทุนกับ “ของใหม่” ที่เราใช้สติปัญญาเลือกแล้วว่าเหมาะสมกับเรา”

ภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนาเป็นงานศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์แขนงหนึ่งที่คู่กับดินแดนล้านนามาช้านาน เป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวล้านนาในอดีต (Peuchthonglang, 2017) จึงอาจกล่าวได้ว่าโคมเป็นผลิตผลทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในส่วนของพิธีการและประเพณีทางล้านนา โคมแสดงถึงสัญลักษณ์ของประเพณียี่เป็ง (ลอยกระทง) ของชาวบ้าน (Thipayarat, 1992) โคมที่มีชื่อเสียงและมีความประณีตของล้านนา คือ โคมเชียงใหม่ ในอดีตมีสถานที่ที่มีการทำโคมอยู่มาก แต่ละพื้นที่ล้วนมีเอกลักษณ์หรือรูปแบบแตกต่างกัน ในปัจจุบันการทำโคมเริ่มสูญหาย หดความสำคัญลง เนื่องจากการผลิตที่ต้องใช้ทักษะความชำนาญของผู้ประดิษฐ์เป็นอย่างมาก แต่ยังมีสถานที่หรือกลุ่มชาวบ้านที่มีชื่อเสียงในการทำโคมหลงเหลืออยู่ เช่น ชุมชนเมืองสาคร ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น โดยการผลิตโคมล้านนามีหลายลักษณะหลายแบบ เช่น โคมแขวน โคมค้ำ โคมหูกระต่าย โคมราว โคมผัด หรือโคมเวียน เป็นต้น ปัจจุบันโคมล้านนาเป็นที่นิยมและใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในช่วงเดือนยี่เป็งเพื่อใช้ถวายเป็นพุทธบูชา และสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและผู้ผลิตเป็นอย่างมากและสามารถพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรมนี้ไปสู่เศรษฐกิจชุมชนเชิงสร้างสรรค์ได้ แต่ในปัจจุบันภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนาเริ่มขาดผู้สืบทอด และลดความสำคัญลงเรื่อยๆ เนื่องจากเยาวชนรุ่นใหม่ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก แต่ชุมชนเมืองสาคร ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ยังเป็นชุมชนที่มีการผลิตและมีกิจกรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนาให้แก่เยาวชนและผู้สนใจทั่วไป ถือเป็นชุมชนต้นแบบที่อาศัยพลังของคนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาล้านนาอย่างเข้มแข็งสามารถเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชนอื่นๆ ต่อไป

บทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการนำเสนอชุมชนปฏิบัติในการจัดการความรู้การผลิตสินค้าหัตถกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสาคร ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยครั้งนี้ จะได้องค์ความรู้และแนวทางที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนอื่นๆ ในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาในชุมชนของตนเอง ตลอดจนการเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ให้แก่ชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

พื้นที่วิจัย คือ ชุมชนเมืองสาทร ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ตัวแทนของประชาชนที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 35 คน ดังนี้ 1) ประชาชนชาวบ้าน 5 คน 2) ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา 5 คน 3) ผู้ผลิตโคมล้านนา 10 คน 4) ผู้ค้าโคมล้านนา 5 คน 5) ผู้สืบทอดการผลิตโคมล้านนา 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) ประเด็นที่สัมภาษณ์ประกอบด้วย ก) การอนุรักษ์การผลิตโคมล้านนา ข) การสืบทอดการผลิตโคมล้านนา ค) แนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดการผลิตโคมล้านนา 2) การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ประเด็นการสนทนา ประกอบด้วย ก) การอนุรักษ์การผลิตโคมล้านนา ข) การสืบทอดการผลิตโคมล้านนา ค) แนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดการผลิตโคมล้านนา ใช้สำหรับระดมสมองเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนาของชุมชนเมืองสาทร

การเก็บรวบรวมข้อมูล เริ่มตั้งแต่การศึกษาการผลิตโคมล้านนาแบบดั้งเดิมและประยุกต์สมัยใหม่ การอนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนา ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำกลุ่มผู้ผลิตโคมล้านนา ผู้ประกอบการ ประชาชน และผู้สืบทอดการผลิตโคมล้านนา เพื่อนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนาของชุมชนเมืองสาทรที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาชุมชนปฏิบัติในการจัดการความรู้การผลิตหัตถกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสาทรหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ปรากฏผลดังนี้

1. ทูตทางปัญญาของชุมชนเมืองสาทร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชนเมืองสาทรหลวงเป็นแหล่งหัตถกรรมกระดาษที่สำคัญในท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญแล้วยังเป็นแหล่งค้าส่งงานหัตถกรรมกระดาษอีกด้วย ซึ่งมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ โคม และตุ๊กตารูปต่างๆ ที่ใช้ในงานประเพณีที่สำคัญ นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนเมืองสาทรหลวงยังเป็นแหล่งที่อยู่ของสงฆ์ปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ คุณแม่บัวไหล คณะปัญญา รวมถึงแหล่งเรียนรู้งานหัตถกรรมในวัดเมืองสาทรหลวง ชุมชนวัดเมืองสาทรเป็นที่เลื่องลือและมีชื่อเสียงในด้านการทำโคมเป็นอย่างดี ซึ่งโคมถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับประเพณีทางภาคเหนือมาช้านาน โดยเฉพาะประเพณีเป็ง หรือวันลอยกระทง ชุมชนเมืองสาทรเป็นแหล่งผลิตโคมที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ โคมสวยๆ ที่เห็นแขวนอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ส่วนใหญ่

ล้วนมาจากชุมชนเมืองสารทแทบทั้งสิ้น (Yonij, 2010) แม่ครูบัวไหล คณะปัญญา เป็นผู้ริเริ่มหัตถกรรมการทำ โคมล้านนา โดยประดิษฐ์ขึ้นจากวัสดุพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นไม้ไผ่ กระจาดสา หรือผ้าดิบ เป็นต้น ผลการวิจัยเพื่อศึกษาพลังของชุมชนในการอนุรักษ์โคมล้านนาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม ปรากฏข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1) รักษารูปแบบของโคมดั้งเดิมไว้และพัฒนาารูปแบบใหม่ให้ทันสมัย

ชุมชนเมืองสาทรมีร้านขายโคมล้านนาหลายร้าน เมื่อมองในเชิงพาณิชย์ก็ต้องมีการแข่งขันกัน จนเกิดการผลิตโคมที่มีลวดลาย รูปแบบแปลกหูแปลกตามากขึ้น ถึงแม้จะเป็นการแข่งขันกันทำ แข่งขันกันขายเพราะเป็นธุรกิจ แต่ก็ถือว่าเป็นการอนุรักษ์การทำโคมล้านนาร่วมกัน แต่พลังที่สำคัญของการอนุรักษ์โคมล้านนาของคนทำโคมในชุมชนเมืองสาทร ที่ทำเหมือนกัน คือ รักษาารูปแบบ และลวดลายโคมแบบดั้งเดิมไว้ ถึงจะคิดพัฒนารูปแบบโคมใหม่ๆ แต่ก็ไม่ทิ้งรูปแบบเดิม รูปแบบที่ถือว่าเป็นครูไว้” ในเรื่องนี้แม่บัวไหล คณะปัญญา ผู้บุกเบิก คิดค้นและอนุรักษ์การทำโคมล้านนาของชุมชนเมืองสาทร เป็นผู้ให้ความรู้ ถ่ายทอดความรู้แก่คนในชุมชน นิสิต นักศึกษา และผู้ที่มีความสนใจทั่วไป ไม่หวงวิชาความรู้ และมักจะถ่ายทอดให้กับผู้ที่มีความสนใจอยู่เสมอ นอกจากนั้น แม่ครูบัวไหล คณะปัญญา ยังได้รับเชิญให้เป็นวิทยากร ให้ความรู้ในหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงชุมชน หมู่บ้านต่างๆ และแม่ครูยังได้นำโคมไปแสดงในสถานที่ต่างๆ ทั้งในเชียงใหม่ กรุงเทพฯ รวมไปถึงต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ฝรั่งเศส เป็นต้น ผลงานของแม่ครูนั้นเป็นที่ยอมรับของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชน นักเรียน นักศึกษา และอาจารย์มหาวิทยาลัย มีการเผยแพร่ตามเว็บไซต์มากมาย แม่บัวไหล เป็นชาวชุมชนบ้านเมืองสาทร เป็นชุมชนในเมืองเขตกาวิละ อำเภอเมืองเชียงใหม่ มีบรรพบุรุษเป็นคนไทยที่อพยพมาจากเมืองสตนแคว้นเชียงตุงในยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บผ้าใส่เมือง เป็นชุมชนที่อยู่ติดกันแบบเครือญาติ มีตระกูลใหญ่อยู่ 7 ตระกูล ภายหลังจึงแตกลูกแตกหลาน กลายเป็นชุมชนใหญ่ประกอบด้วยสองชุมชน คือ บ้านสาทรเมืองหลวง และบ้านสาทรเมืองน้อย บ้านเมืองสาทร ชื่อเสียงในเรื่องของการทำโคมรูปแบบต่างๆ และการทำตุ่ง เป็นแหล่งโคมและตุ่ง แหล่งใหญ่ของประเทศ จุดเริ่มต้นที่ทำให้คนรู้จักชุมชนเมืองสาทร มาจากเมื่อครั้งจังหวัดเชียงใหม่เป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันซีเกมส์ในปี 2538 แม่บัวไหลได้รับการติดต่อให้ทำโคมตุ่งเพื่อตกแต่งสถานที่ที่เป็นจำนวนมาก ทำให้แม่บัวไหลเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียง เพราะผู้คนต่างเห็นฝีมือในการทำโคม นอกจากทำเองแล้วยังกระจายงานให้เพื่อนบ้านในชุมชนช่วยกันทำรวมทั้งลูกหลานในครอบครัว เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงการอนุรักษ์โคมล้านนาว่าควรทำอย่างไร แม่บัวไหล คณะปัญญา กล่าวว่า “ถึงแม้ว่าแม่จะอายุ 82 ปีแล้วก็ตาม แต่ตลอดเวลาแม่จะคิดประดิษฐ์ลวดลายเพื่อตกแต่งโคมอยู่เสมอ เพื่อให้ได้ลายใหม่ๆ เกิดขึ้น มีความทันสมัย ทำให้ลูกคามีทางเลือกในการซื้อโคมมากขึ้น แต่ต้องรักษาารูปแบบโคมดั้งเดิมไว้ ซึ่งทุกคนในชุมชนก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน” (Kanapunya, 2017)

สรุปได้ว่า ชุมชนเมืองสาทรมีการอนุรักษ์การผลิตโคมล้านนาโดยยังยึดรูปแบบของโคมแบบดั้งเดิม และพัฒนารูปแบบโคมใหม่ๆ เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย โดยมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชน นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนชาวต่างชาติ

2) การอนุรักษ์โดยการถ่ายทอดการทำโคมให้ลูกหลานและคนทั่วไป

แม่บัวไหล กล่าวไว้ว่า “ทุกวันนี้ไม่อยากให้โคมสูญหาย อยากให้มีคนสืบทอดต่อไป พุดถึงคนที่สืบทอด เมืองสาทรก็ยังมีอีกมาก แต่ว่ารุ่นลูกหลานนี้ก็ยังไม่รู้ขนาดข้างหน้า ถ้าบุญแม่ไม่มีแล้ว แม่ก็คิดว่าโคมก็คงจะยังอยู่” ที่บ้านแม่บัวไหล เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำงาน มีคณะศึกษาดูงาน รวมถึงนักเรียนนักศึกษาจากที่ต่างๆ แวะเวียนเข้าไปขอความรู้อย่างไม่ขาดสาย ซึ่งแม่บัวไหลก็ไม่เคยขัดข้องและพร้อมจะให้ข้อมูลต่างๆ สืบทอดกันต่อไป แม่ครูบัวไหลได้เรียบเรียงหนังสือเกี่ยวกับลายโคมแขวนล้านนา และเว็บไซต์ที่มีผู้ช่วยจัดทำขึ้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ความรู้เดิมไว้ และเผยแพร่แก่ผู้ที่สนใจทั่วไป เนื้อหาได้อธิบายถึงวิถีชีวิตการทำโคมตั้งแต่อดีต ความสำคัญของโคมล้านนาและประวัติของตัวเอง รวมไปถึงความสำคัญในการอนุรักษ์การทำโคมผ่านหนังสือลายโคมแขวนล้านนา (Kanapunya, 2017)

ส่วนคุณยายสิริวรรณ บุญอ่อน อายุ 86 ปี เริ่มทำโคมตั้งแต่อายุ 22 ปี ได้เรียนรู้การทำโคมมาจากบ้านดอนจั่นและจากแม่บัวไหล โดยการมาเป็นลูกจ้างในการทำโคมหลังเหตุการณ์เกษตร คุณยายสิริวรรณจะถ่ายทอดการทำโคมโดยให้ลูกทำตามไปพร้อมกัน จากนั้นก็ให้ลูกลงมือทำอีกครั้งด้วยตัวเอง โดยคุณยายจะคอยให้คำแนะนำเมื่อลูกทำผิดขั้นตอน ปัจจุบัน มีลูก 2 คนที่ทำการสืบทอดการผลิตโคมและเปิดร้านขายโคม (Boonaon, 2017, Interview) ส่วนคุณเทิด สุวรรณทะมาลี อายุ 73 แม่ครูจินดา ชมภูรัตน์ อายุ 86 ปี คุณยายสมหวัง สุพันธ์ศิลป์ อายุ 77 ปี ได้พูดถึงการอนุรักษ์โคมล้านนาไว้ว่า “เรียนรู้การทำโคมมาจากภรรยา โดยภรรยาได้ไปซื้อโคมมา 2 ชิ้น แล้วนำมาแกะเพื่อดูและศึกษาโครงของโคม จากนั้นจึงค่อยๆ หัดทำโคมจากการดูโครงโคมที่ซื้อมานั่นเอง” เมื่อถามถึงพลังของชุมชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนาในชุมชน ลุงเทิด กล่าวว่า “อยากให้ชุมชนร่วมกันจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การทำโคมที่เป็นของชุมชนจริงๆ เพราะไม่ใช่แค่เพียงคนในชุมชน จะได้นำความรู้และเทคนิคการทำโคมในรูปแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่มาถ่ายทอดให้คนในชุมชนด้วยกันแล้ว นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติก็จะได้มาเรียนรู้ด้วย” (Suwanthamalee, Chomphurat & Sunanthasil, 2017)

คุณชูลี แรมวงศ์ แต่เดิมทำงานประจำ ภายหลังลาออกมารับช่วงกิจการขายโคมต่อจากพ่อ คุณชูลี มีลูกชาย 2 คน อายุ 24 และ 27 ปี ซึ่งทั้งสองคนไม่มีความสนใจการผลิตและสืบทอดกิจการเกี่ยวกับโคม คุณชูลี ยังกล่าวอีกว่า “ปัจจุบันเยาวชนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจการทำโคมเท่าไร ถึงแม้จะมีนักเรียน นักศึกษาจากสถาบันต่างๆ เข้ามาศึกษาวิธีการผลิตโคม แต่พวกเขามาเพราะต้องมา ต้องทำโครงการงาน รายงานส่งครู อาจารย์เท่านั้น ไม่ได้สนใจที่จะเรียนรู้เพื่อทำอย่างจริงจัง เพราะรายได้น้อย และยิ่งปัจจุบันราคาวัสดุในการทำโคมสูงขึ้น ทางร้านก็ไม่กล้าที่จะขึ้นราคา เพราะกลัวจะเสียลูกค้า” นอกจากนั้น คุณชูลี ยังรับสอนผู้ที่สนใจโดยไม่คิดเงิน สำหรับการอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืนของภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนา คุณชูลี กล่าวว่า “เราต้องปลูกฝังและถ่ายทอดให้ลูกให้หลานเรา ถึงแม้ตอนนี้พวกเขาจะไม่สนใจ แต่ก็อยากให้พวกเขาผลิตโคมได้ อย่างน้อยในอนาคตถ้าพวกเขาเบื่องานประจำ อยากมีธุรกิจเป็นของตัวเอง พวกเขาก็ยังมีความรู้ตรงนี้ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้” (Ramwong, 2017)

ส่วนคุณเรื่องระวี มหาวรรณ เล่าว่า “เมื่อก่อนทำโคมส่งให้ร้านของคนอื่นๆ ต่อมาจะมาเช่าที่เปิดหน้าร้านเป็นของตัวเองเพื่อจะได้มีลูกค้าจารที่มาท่องเที่ยวในชุมชน” โดยคุณเรื่องระวีได้เรียนรู้การทำโคมมาจากพ่อแม่ เมื่อทางผู้วิจัยได้สอบถามว่า คุณเรื่องระวีคิดว่าจะทำให้ภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนาในชุมชนมีความยั่งยืนได้อย่างไร คุณเรื่องระวีได้ตอบว่า “เราก็ต้องสอนลูกหลานเราต่อไป อยากให้พวกเขาทำเป็นต่อไปในอนาคตพวกเขาจะยึดเป็นอาชีพหลักหรือไม่ก็แล้วแต่พวกเขา เราจะไปบังคับไม่ได้ แต่อยากให้เขาทำเป็น รู้จักลวดลายของโคมแบบต่างๆ ที่พ่อแม่ และบรรพบุรุษได้คิด ได้ทำไว้” (Mahawan, 2017)

สำหรับคุณธนา ฉางข้าวพรม อายุ 45 ปี กล่าวว่า “เป็นคนที่ทำโคมมาส่งที่ร้านแม่อยู่ของคุณเรื่องระวี เรียนจบเพาะช่าง ชอบและรักการทำโคม ถึงแม้รายได้จะไม่มากนัก แต่ก็อยู่ได้ไม่ลำบาก โดยเรียนรู้การทำโคมจากคุณเรื่องระวีและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน” เมื่อผู้วิจัยถามว่าชุมชนมีการอนุรักษ์การผลิตโคมล้านนาอย่างไร คุณธนา ตอบว่า “การอนุรักษ์ที่ทุกคนและทุกร้านในชุมชนทำร่วมกัน และเห็นตรงกัน คือ การรักษาของเดิมไว้ ของเดิมหมายถึงรูปแบบ ลวดลายที่บรรพบุรุษเคยสอนและทำไว้ ส่วนใครจะทำโคมรูปแบบใหม่ก็ไม่เป็นไร เพราะการทำโคมปัจจุบันมันเป็นธุรกิจ ต้องสร้างเอกลักษณ์ของสินค้า ของร้าน เราห้ามกันไม่ได้ แต่ก็ถือว่าทุกคนทำให้คนรู้จักชุมชนของเรา ชุมชนที่ผลิตโคมที่ใหญ่และเก่าแก่ที่สุด” (Changkaoprom, 2017)

3) การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจัดตั้งขึ้นจากคำริของพระครูรัตนชัยธรรม เจ้าอาวาสวัดเมืองสาทรหลวงที่มีความประสงค์จะให้ป็นศูนย์รวมของการเรียนรู้ สาธิต ฝึกปฏิบัติ และเป็นแหล่งขายโคมล้านนาของชุมชนเมืองสาทร ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแห่งนี้ มีผู้ดูแลและคอยให้ความรู้ สาธิตและฝึกปฏิบัติการทำโคมล้านนาแก่ผู้สนใจทั่วไป จำนวน 3 ท่าน คือ แม่ครูแสงหล้า ศรีสุวรรณ ประธานชุมชนบ้านเมืองสาทรหลวง พ่อครูอุดม บุญมี และแม่ครูสุดา ท้าวแดนคำ นอกจากนั้น ยังเป็นแหล่งผลิตโคมล้านนาเพื่อส่งขายตามความต้องการของลูกค้าต่างๆ อีกด้วย ศูนย์ฯ แห่งนี้ได้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านมาเป็นทุนหมุนเวียนในการผลิตโคมล้านนา โดยไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเลย เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ตำบลหนองหอย แต่อยู่ภายในเขตการปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ซึ่งมีพื้นที่รับผิดชอบมาก ทำให้การดูแลไม่ทั่วถึง ส่วนเทศบาลตำบลหนองหอยก็อยู่ในพื้นที่ แต่ไม่สามารถอนุมัติงบประมาณช่วยเหลือใดๆ ได้เพราะถือว่าอยู่นอกอำนาจการปกครอง ศูนย์แห่งนี้ยังไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนมากนัก เห็นได้จากมีผู้ดำเนินการเพียง 3 ท่าน เนื่องจากในชุมชนเมืองสาทรมีร้านขายและผลิตโคมมากมายหลายร้าน จึงเปิดขาย และสาธิตการผลิตโคมให้กับผู้สนใจทั่วไปอยู่แล้ว นอกจากนั้น นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจการผลิตโคมล้านนาส่วนมากก็มักไปเรียนรู้การผลิตโคมล้านนาจากแม่ครูบัวไหล คณะปัญญามากกว่าที่จะมาดูการผลิตที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Wat muang Sat, 2008)

4) การอนุรักษ์โดยการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนวัดเมืองสาทรได้ส่งครูและนักเรียนมาเรียนรู้การทำโคมล้านนาจากปราชญ์ชาวบ้าน เช่น แม่ครูบัวไหล คณะปัญญา แม่ครูแสงหล้า ศรีสุวรรณ พ่อครูอุดม บุญมี และแม่ครูมุขดา ท้าวแดนคำ แล้วนำความรู้ไปจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำโคมล้านนา การทำผางประทีป การตัดตุ้ง เป็นต้น

เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้การทำโคมล้านนา โดยจะมีกิจกรรมบูรณาการการเรียนรู้ก่อนเทศกาลลอยกระทง จะมีการจัดฐานการเรียนรู้การผลิตโคมล้านนา การทำผางประทีป การตัดตุ๊ก เป็นต้น ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ สนุกสนาน เด็กนักเรียนที่อยู่ในชุมชนก็มีพื้นฐานการเรียนรู้มาจากพ่อแม่อยู่แล้ว ส่วนเด็กต่างหมู่บ้านที่พ่อแม่ ไม่ได้ทำอาชีพผลิตโคมล้านนาก็มีความรู้เรื่องการทำโคมตลอดจนประวัติความเป็นมาของโคมล้านนาด้วย แต่เนื่องจากครูในโรงเรียนวัดเมืองสาทรมีการย้ายบ่อยครั้ง ครูที่มีความรู้เรื่องการทำโคมก็จะย้ายไปอยู่ที่อื่น บางครั้งครูที่มาก็ใหม่ก็ต้องฝึกการทำโคมใหม่ทำให้การจัดการเรียนรู้ไม่ต่อเนื่อง

5) การอนุรักษ์โดยการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

พระครูรัตนชัยธรรม เจ้าอาวาสวัดเมืองสาทรหลวงมีดำริที่จะสร้างศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวัดเมืองสาทร เพื่อให้เป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเป็นที่รวบรวมประวัติ ความเป็นมาของชุมชนเมืองสาทรและภูมิปัญญาของ คนชุมชนเมืองสาทรหลากหลายด้าน รวมถึงภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนาด้วย แต่โครงการนี้ยังเป็นโครงการ เริ่มต้นเท่านั้น กำลังระดมทุนเพื่อจัดสร้าง ซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จในเร็วๆ นี้

สรุปได้ว่า ชุมชนเมืองสาทรมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำโคมล้านนาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ผ่าน แม่ครูสู่ลูกหลาน คนในชุมชนและผู้สนใจทั่วไป จนกลายเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงในการทำโคมล้านนาจนถึง ปัจจุบัน ปัจจัยสำคัญ คือ การรักษาตลาด และรูปแบบของโคมล้านนาแบบดั้งเดิมไว้ ในขณะเดียวกันก็ สร้างสรรค์ตลาดและรูปแบบใหม่ที่หลากหลายแตกต่างกันให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่า ให้เหมาะสมกับการนำไปใช้ในเทศกาล สถานที่ พิธีกรรมต่างๆ โดยผ่านกระบวนการอนุรักษ์และถ่ายทอด จากการบอกเล่าด้วยวาจา การสาธิต การปฏิบัติจริง การถ่ายทอดโดยการใช้สื่อสมัยใหม่เข้ามาช่วย และการ บันทึกเป็นหนังสือ ดำราไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น นอกจากนี้ การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน การจัด ทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนวัดเมืองสาทรและศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวัดเมืองสาทร

2. ชุมชนปฏิบัติในการจัดการความรู้การผลิตหัตถกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ของชุมชนเมืองสาทร

การวิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์ชุมชนปฏิบัติในการผลิตหัตถกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของ ชุมชนเมืองสาทร ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่จากปราชญ์ชาวบ้าน 2 คน ผู้นำชุมชน ผู้นำ ทางศาสนา ผู้นำกลุ่มผู้ผลิตโคมล้านนา 13 คน ผู้ประกอบการโคมล้านนา 4 คน ประชาชนผู้ผลิตโคมล้าน นา 10 คน พบรายละเอียดของการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนาของชุมชนเมืองสาทร ดังต่อไปนี้

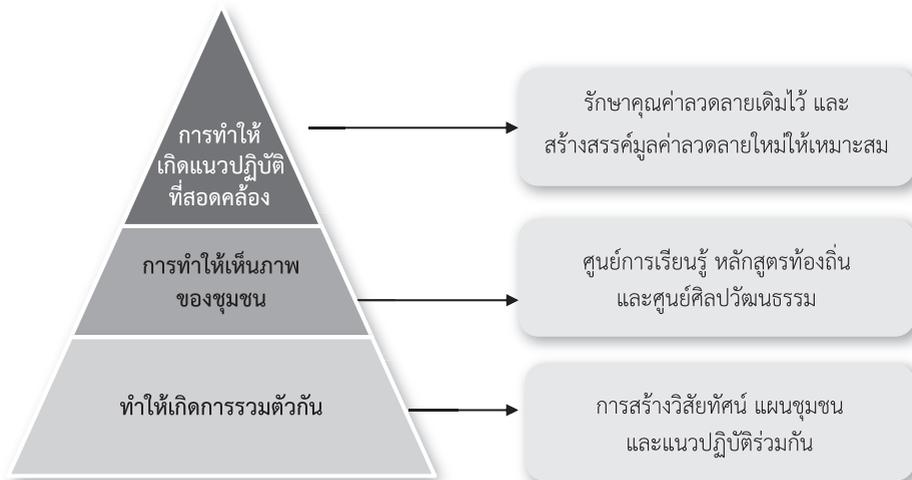
1) การทำให้เกิดการรวมตัวกัน ในอดีตการสืบทอดการผลิตโคมล้านนาจะเริ่มจากการเรียนรู้ ของคนในครอบครัวก่อน คือ จากพ่อแม่ไปสู่ลูก หลาน ชุมชนเมืองสาทรมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ราวของการผลิตโคมล้านนาในทุกด้าน ตั้งแต่กระบวนการเลือกไม้ เหล่าไม้ กระดาษ จนถึงขั้นตอนการ ประดิษฐ์เป็นโครงโคม โดยผู้สืบทอดความรู้โคมล้านนาเป็นเยาวชนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจ มาเรียนรู้ด้วยความ สนุกครื้นเริงของตนเอง ปราชญ์หรือครูภูมิปัญญาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้โดยการใช้วิธีการบอกเล่า และการทำให้

ดูเป็นแบบอย่าง และให้เยาวชนได้จดจำกันแล้วปฏิบัติตาม หรือบางส่วนอาจมีการจัดวิธีการ/กระบวนการประดิษฐ์ไว้อย่างคร่าวๆ มีการถ่ายทอดจากประสบการณ์จากรุ่นที่สู่วัยน้อง ปลูกฝังจากรุ่นสู่วัยโดยการสร้างอุดมการณ์เพื่อการนำไปสู่การอนุรักษ์การผลิตโคมล้านนา การสืบทอดลักษณะนี้ เป็นแบบการบอกเล่าด้วยวาจา การสาธิตให้ดู และลงมือปฏิบัติจริง ปัจจุบันลวดลาย หรือรูปแบบของโคมที่คิดได้ใหม่ ก็จะเป็นความลับของคนในครอบครัวเพราะกลัวว่าจะมีคนอื่นนำลวดลาย รูปแบบที่คิดไว้ไปทำขายแข่ง ดังคำพูดของแม่บัวไหล คณะปัญญาที่กล่าวไว้ว่า “มีหลายคนที่มาที่ร้านแม่ มาดูโคม ดูลวดลาย รูปแบบโคม แม่ก็ไม่ได้คิดอะไร แต่เมื่อเรียนรู้แล้ว เขาก็เอาไปทำขาย แต่บอกว่าเขาคิดลวดลาย รูปแบบเอง ซึ่งต่อมา แม่ก็ต้องระวังมากขึ้น มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรว่าทำโคมแบบไหนไว้บ้าง ร้านอื่นๆ เขาก็หวงของเขาเหมือนกัน ถ่ายรูปโคมของเขาไม่ได้” (Kanapunya, 2017)

2) การทำให้เห็นภาพของชุมชน การผลิตโคมล้านนาของชุมชนเมืองสาทร ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ รูปแบบ/ขั้นตอน กระบวนการประดิษฐ์ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในเรื่องของอุปกรณ์เวลาในการประดิษฐ์ โดยการประยุกต์และดัดแปลง เพื่อให้ผลิตทันกับความต้องการของตลาด แต่ยังคงเน้นรูปแบบและลวดลายแบบโบราณ ส่วนลวดลายใหม่ๆ ที่คิดขึ้นจะถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัวเท่านั้น นอกจากนั้น ในปัจจุบันมีผู้เรียนรู้และผลิตโคมล้านนาเพิ่มขึ้น แต่ยังคงขาดเครือข่ายการผลิตโคมล้านนา หรือภูมิปัญญาล้านนา เพราะต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างอนุรักษ์ เพราะมีเรื่องธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นเพื่อความยั่งยืนของชุมชนที่ผลิตโคมล้านนาควรมีการประสานงาน ร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมแรงในการอนุรักษ์และสืบสานการผลิตโคมล้านนากับชุมชนอื่นๆ หรือผู้ผลิตอื่นๆ เพื่อให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคยในการทำงานร่วมกัน ทั้งเยาวชนที่เข้ามาเรียนรู้และผู้สนใจ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทั้งในเรื่องของรูปแบบ ลวดลาย ไม้ไฟ กระดาษ ขั้นตอนการประดิษฐ์ จนเกิดเครือข่ายการเรียนรู้การผลิตโคมล้านนาและพยายามสร้างฐานการเรียนรู้ให้เกิดเป็นเครือข่ายมากขึ้น (Phrakhru Rattanachaitam, 2017)

3) การทำให้เกิดแนวปฏิบัติที่สอดคล้องต่อกัน การผลิตโคมล้านนาไม่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ เนื่องจากเรื่องอำนาจเขตการปกครอง เพราะชุมชนเมืองสาทรซึ่งอยู่ในเขตตำบลหนองหอย แต่อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ ทำให้เทศบาลตำบลหนองหอยไม่สามารถให้งบประมาณในการอุดหนุนการอนุรักษ์และสืบทอดการผลิตโคมล้านนาได้ ส่วนเทศบาลนครเชียงใหม่ก็มีพื้นที่รับผิดชอบมาก ก็ไม่สามารถดูแลเรื่องงบประมาณให้แก่ชุมชนเมืองสาทรในเรื่องการอนุรักษ์และสืบทอดการผลิตโคมล้านนาได้ แต่ทั้งนี้ก็ยังมีความภาคเอกชนและสถานศึกษามากมายทั้งในเขตจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดอื่นๆ ได้เชิญแม่ครูบัวไหล คณะปัญญา และพ่อครูแม่ครูจากชุมชนเมืองสาทรไปสาธิตการประดิษฐ์โคมล้านนาบ่อยครั้ง แต่การสาธิตการผลิตโคมล้านนาในสถานที่ต่างๆ นั้น ส่วนมากจะเป็นการสาธิตการผลิตโคมล้านนาในรูปแบบพื้นฐานเท่านั้น เนื่องจากหาวัสดุง่าย ทำง่ายไม่ซับซ้อน และใช้เวลาเรียนไม่นาน ส่วนรูปแบบโคมล้านนาที่ทำยาก เช่น โคมแปดเหลี่ยม โคมไห หรือโคมที่คิดขึ้นใหม่ พ่อครูแม่ครูแต่ละท่านก็ยังปิดบังข้อมูลเอาไว้เพื่อประโยชน์ทางการค้า (Boonmee, 2017)

สรุปได้ว่า ลักษณะของชุมชนปฏิบัติของการสืบทอดการผลิตโคมล้านาของชุมชนเมืองสาทรนั้น เริ่มจากบุคคลถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัว ซึ่งจะกลายเป็นลายรูปแบบที่สำคัญหรือคิดขึ้นใหม่ ส่วนการสอนการผลิตโคมเพื่อขยายไปสู่ชาวบ้านในชุมชนเมืองสาทร นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปรวมถึงชาวต่างชาติ นั้น มักจะเป็นรูปแบบ ลวดลายโบราณที่เป็นที่รู้จักทั่วไปเท่านั้น ชุมชนเมืองสาทรถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ สาธิต ฝึกปฏิบัติในการทำโคมล้านา จึงสรุปได้ว่า การอนุรักษ์และสืบทอดการผลิตโคมล้านาของชุมชนเมืองสาทรมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำโคมล้านาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น จนกลายเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงในการทำโคมล้านาจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยสำคัญ คือ การรักษาลวดลาย และรูปแบบของโคมล้านาแบบดั้งเดิมไว้ ในขณะที่เดียวกันมีการสร้างสรรค์ลวดลายและรูปแบบใหม่ๆ หลากหลาย แตกต่างให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าให้เหมาะสมกับการนำไปใช้ในเทศกาล สถานที่ พิธีกรรมต่างๆ ส่วนการสืบทอดการผลิตโคมล้านาของชุมชนเมืองสาทรนั้น เริ่มจากแม่ครัวบัวไหล คณะปัญญาถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัว ขยายไปสู่ชาวบ้านในชุมชนเมืองสาทร นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปรวมถึงชาวต่างชาติ ชุมชนเมืองสาทรจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ สาธิต ฝึกปฏิบัติในการทำโคมล้านา การสืบทอดการทำโคมล้านาของชุมชนเมืองสาทรจึงเป็นลักษณะ “ได้ดู ได้รู้ ได้ปฏิบัติ” แต่รูปแบบโคมใหม่ๆ ที่แต่ละคนคิดได้ ก็จะปิดเป็นความลับเพื่อประโยชน์ทางการค้าของตนเอง

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบชุมชนปฏิบัติของชุมชนเมืองสาทร จังหวัดเชียงใหม่

3. ปัจจัยแห่งความสำเร็จแห่งชุมชนปฏิบัติของชุมชนเมืองสาตร ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

สำหรับการหาแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดการผลิตโคมล้ำนาของชุมชนเมืองสาตรที่ได้จากการสัมภาษณ์ ร่วมกับการสนทนากลุ่มกับปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้ประกอบการ ผู้ผลิตโคมล้ำนา และผู้สืบทอดการผลิตโคมล้ำนา เพื่อระดมความคิดเห็นในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตโคมล้ำนาของชุมชนเมืองสาตร ในการสนทนากลุ่มนั้น ผู้วิจัยได้ประสานนางแสงหล้า ศรีสุวรรณ ประธานแม่บ้านชุมชนเมืองสาตร เพื่อนัดหมายตัวแทนของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้ประกอบการ ผู้ผลิตโคมล้ำนา และผู้สืบทอดการผลิตโคมล้ำนา จำนวน 21 คน เพื่อระดมความคิดเห็นในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตโคมล้ำนาของชุมชนเมืองสาตร โดยหัวข้อการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย แนวทางการอนุรักษ์การผลิตโคมล้ำนา และแนวทางการสืบทอดการผลิตโคมล้ำนา หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์ผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่มอีกครั้ง เพื่อหาแนวทางในการการจัดการความรู้การผลิตสินค้าหัตถกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสาตร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่เพิ่มเติม ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มและการสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

1) การจัดตั้งหรือสรรหาผู้ที่มีศักยภาพทางด้านผู้นำและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และสนใจเรื่องโคมล้ำนา ตลอดจนการแต่งตั้งหรือทำการเลือกคณะกรรมการร่วมกันเพื่อปรึกษาและวางแผน เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตโคมล้ำนาให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น ทั้งในเรื่องของการถ่ายทอดองค์ความรู้ การสื่อสาร การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ อีกทั้งต้องมีการจัดสรรและวางวัตถุประสงค์หลักให้มีความชัดเจนมากขึ้นในเรื่องของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการผลิตโคมล้ำนา คือ ต้องรักษารูปแบบ ลวดลายโบราณไว้ให้ได้ พระครูรัตนชัยธรรม เจ้าอาวาสวัดเมืองสาตร ท่านให้ความเห็นว่า “ตอนนั้นชุมชนเมืองสาตรผลิตโคมล้ำนาเป็นธุรกิจ แต่ละร้าน แต่ละคนที่ทำโคมล้ำนา ก็ต้องการขายสินค้าของตนเอง แต่ละร้านก็พยายามคิดประดิษฐ์ลวดลายของโคมอย่างหลากหลายมากขึ้น เพราะต้องการสร้างจุดเด่น และเอกลักษณ์ของร้าน ทำให้รวมตัวกันยาก แต่หลวงพ่อก็พยายามทำวัดเมืองสาตรให้เป็นสถานที่เรียนรู้การผลิตโคม ให้ทุกคนที่สนใจได้มาเรียนรู้ แต่ก็ไม่ใช่รูปธรรมนัก เพราะผู้รู้การทำโคมก็เปิดสอนในบ้านของตนเองอยู่แล้ว แต่ก็ไม่ใช่ไร เราต้องมีเป้าหมายร่วมกัน คือ รักษาารูปแบบ และลวดลายโคมล้ำนาแบบโบราณไว้ ส่วนร้านไหนจะคิดรูปแบบและลวดลายใหม่ก็ไม่ใช่ไร ถ้าวัดช่วยกันพัฒนาให้คนรู้จักมากขึ้น ส่วนการถ่ายทอด ทางวัดก็ทำในรูปแบบของเว็บไซต์ หนังสือ ส่วนร้านจำหน่ายโคมก็มีเว็บไซต์ของตนเอง มีเฟซบุ๊ก มีการบันทึกลวดลายของตนเองเป็นลายลักษณ์อักษร หลวงพ่อก็เห็นว่าดี ช่วยกันรักษาไว้” (Phrakhru Rattanachaitam, 2017)

2) ควรจัดตั้งเป็นแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาการผลิตโคมล้ำนาของชุมชนที่เป็นศูนย์รวมของชุมชนจริงๆ ไม่ใช่เป็นของคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จัดตั้งขึ้นเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดโคมล้ำนาจริงๆ ไม่ใช่การค้า อาจจะเริ่มจากศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านเมืองสาตรที่มีอยู่แล้ว หรือโรงเรียนวัดเมืองสาตร หรืออาจจะเริ่มจากศูนย์ศิลปวัฒนธรรมที่วัดเมืองสาตรกำลังจะจัดตั้งขึ้นให้เป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตโคมล้ำนา หรือ

โรงเรียนนำความรู้ที่มีมาเผยแพร่และบูรณาการให้เข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้เข้มข้นขึ้น ผนวกพร้อมกับหลักสูตรการเรียนรู้อตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ หรืออาจมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ในการเรียนรู้เรื่องการผลิตโคมน้ำนาคาประกวดในงานวิชาการต่างๆ และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีการฝึกหัด ขั้นตอน/ระเบียบวิธี การปฏิบัติให้กับผู้ที่สนใจ มีใจรักและพร้อมที่จะรับการถ่ายทอด โดยเชิญครูภูมิปัญญาไป สอนในโรงเรียน หรือนำนักเรียนมาศึกษาจากบ้านหรือร้านโคมน้ำนาคามีค่าตอบแทนผู้สอน เพราะคนที่สอนก็ จะไม่เสียเวลาในการทำงาน หรือขายโคมด้วย ซึ่งประเด็นหลังมีความเป็นไปได้มากกว่าประเด็นแรก ดังคำพูด ของแม่ครูแสงหล้า ศรีสุวรรณกล่าวว่า “อยากให้ชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การทำโคม เพราะไม่ใช่แค่เพียง คนในชุมชน จะได้นำความรู้และเทคนิคการทำโคมในรูปแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่มาถ่ายทอดให้คนในชุมชน ด้วยกันแล้ว นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติก็จะได้มาเรียนรู้ด้วย” (Srisuwan, 2017)

3) คนในชุมชนควรร่วมกันสร้างชุมชนให้เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์การผลิตโคมน้ำนาคา ว่าเป็นภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน ต้องช่วยกันรักษาคุณค่าและสร้างมูลค่าจากภูมิปัญญาการผลิต โคมน้ำนาคาให้ได้ สิ่งสำคัญคือ ต้องรักษารูปแบบ ลวดลายดั้งเดิมไว้ให้ได้ ส่วนการพัฒนาปรับเปลี่ยน นั้น ก็เป็นความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละคน ซึ่งจะมีส่วนช่วยเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายโคมได้มากขึ้น ดังนั้น ชุมชนควรตระหนักเป็นอย่างยิ่งในเรื่องของคุณค่าที่ได้รับการลดทอนของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาการผลิต โคมน้ำนาคา จำเป็นต้องสร้างให้เกิดความรักและความหวงแหน ผู้นำและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรนำภูมิปัญญา การผลิตโคมน้ำนาคาที่สวยงามเข้าไปสู่จิตใจของกลุ่มสมาชิกและคนในสังคม ดังคำพูดของคุณชูลี แรมวงค์ ที่กล่าวว่า “ปัจจุบันเยาวชนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจการทำโคมเท่าไร ถึงแม้จะมีนักเรียน นักศึกษาจากสถาบัน ต่างๆ เข้ามาศึกษาวิธีการผลิตโคม แต่พวกเขาเพราะต้องมา ต้องทำโครงการ รายงานส่งครูอาจารย์เท่านั้น ไม่ได้สนใจที่จะเรียนรู้เพื่อทำอย่างจริงจัง เพราะรายได้น้อย และยิ่งปัจจุบันราคาวัสดุในการทำโคมสูงขึ้น ทางร้านก็ไม่กล้าที่จะขึ้นราคา เพราะกลัวจะเสียลูกค้า” (Ramwong, 2017)

แนวทางในการสืบทอดการผลิตโคมน้ำนาคา

1) ผู้ร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นร่วมกันว่า ปัจจุบันชุมชนเมืองสาทรยังขาดความร่วมมือจากเทศบาล นครเชียงใหม่และเทศบาลตำบลหนองหอย ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ และยังไม่มีการให้ความร่วมมือ ในการที่จะอำนวยความสะดวกเรื่องงบประมาณสนับสนุนในการเผยแพร่ หรือการจัดการเรียนรู้ เช่น การนำ นักเรียน นักศึกษาเข้ามาศึกษาดูงาน การจัดแสดงการผลิตโคมน้ำนาคาสู่สังคม การจัดงานเพื่อประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ ทำให้คนที่มาศึกษา สืบทอดคือคนที่สนใจการทำโคมน้ำนาคาจริงๆ หาข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้ การผลิตโคมน้ำนาคาอยู่ในวงแคบ ไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากนัก ในเรื่องนี้นางธราภรณ์ พงษ์ไทย นักพัฒนา ชุมชนเทศบาลหนองหอย ให้ความเห็นว่า “เนื่องจากเรื่องอำนาจเขตการปกครอง เนื่องจากชุมชนเมืองสาทร ซึ่งอยู่ในเขตตำบลหนองหอย แต่อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยเทศบาลตำบลหนอง หอยจึงไม่สามารถให้งบประมาณในการอุดหนุนการอนุรักษ์และสืบทอดการผลิตโคมน้ำนาคาได้ ส่วนเทศบาล

นครเชียงใหม่ก็มีพื้นที่รับผิดชอบมาก ก็ไม่สามารถดูแลเรื่องงบประมาณให้แก่ชุมชนเมืองสาทรในเรื่องการอนุรักษ์และสืบทอดการผลิตโคมล้านนาได้” (Phongthai, 2017)

2) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ควรช่วยเหลือในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ มีแนวทางการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น การจัดทำหนังสือรวบรวมภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนา โดยในหนังสือประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของโคมล้านนา ลักษณะ ชนิด รูปแบบ ลวดลาย ขั้นตอนวิธีการประดิษฐ์โคมล้านนาที่ละเอียดและสมบูรณ์ รวบรวมปราชญ์และครูภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนาที่มีความรู้ความสามารถ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตโคมล้านนาและหนังสือต้องมีการจัดทำนายตามร้านหนังสือทั่วไป เพื่อให้ผู้สนใจได้มีโอกาสในการศึกษาและทำความรู้จักกับการผลิตโคมล้านนาได้ลึกซึ้งมากกว่าเดิม การเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ เว็บไซต์ เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้ามาทำการสืบค้นและเรียนรู้เรื่องโคมล้านนา หรือทางวิทยุโทรทัศน์ก็จะเป็นการกระตุ้นเตือนให้เกิดความสนใจในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น แล้วจึงเดินทางมายังชุมชนเมืองสาทรเพื่อศึกษาการประดิษฐ์ ซึ่งเป็นการเผยแพร่ทางสาธารณชนอีกทางหนึ่ง

3) การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้การสืบทอดการผลิตโคมล้านนายังคงเป็นเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของบรรพชนคนเมืองสาทรไว้ ในเรื่องนี้ครูวัลย์ลักษณะ แสงสิงห์ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “โรงเรียนวัดเมืองสาทรตระหนักความสำคัญในเรื่องนี้มาก จึงได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนขึ้น เนื้อหาหลักสูตรครอบคลุมภูมิปัญญาของชุมชนเมืองสาทรทั้งหมด ได้แก่ การทำโคมล้านนา การทำผางประทีป การตัดตุ้ง การถักข้าว เป็นต้น นักเรียนจะได้ร่วมกิจกรรมบูรณาการเรียนรู้ภูมิปัญญาก่อนเทศกาลต่างๆ จะเกิดขึ้น เด็กนักเรียนและครูจะเชิญครูภูมิปัญญามาร่วมสาธิตทำการสอนให้แก่ักเรียน นักเรียนได้รู้ ได้เห็น และได้ปฏิบัติ จนสามารถทำได้ นอกจากนั้น ยังมีกรขยายความรู้ให้แพร่หลายมากขึ้นจากการไปแข่งขันทักษะทางวิชาการในสถานที่ต่างๆ” (Sangsing, 2017)

บทสรุป

การจัดการความรู้การผลิตสินค้าหัตถกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสาทร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์ พบว่า ควรมีคณะกรรมการเพื่อกำหนดเป้าหมายในการอนุรักษ์และสืบทอดการผลิตโคมล้านนาของชุมชน ควรมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดการผลิตโคมล้านนา อาจจะเริ่มที่วัดเมืองสาทรหรือโรงเรียนเมืองสาทรมีแผนพัฒนาเพื่อมีให้องค์ความรู้ในเรื่องของการผลิตโคมล้านนาสู่ญาติ ควรมีการรวบรวมและนำองค์ความรู้มาบูรณาการกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้เข้มข้นมากขึ้น จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้กับเยาวชน และผู้ที่สนใจ และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชนระหว่างผู้ผลิต ผู้ค้า เพิ่มการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ รวมถึงเพิ่มกิจกรรมเพื่อการตระหนักรู้และจิตสำนึกในการร่วมกันสืบสานสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตโคมล้านนาให้แก่เยาวชนและประชาชนต่อไป

References

- Boonaon, S. (2017). *Interview*. June, 7.
- Boonmee, U. (2017). *Interview*. August, 22.
- Changkaoprom, T. (2017). *Interview*. November, 1.
- Chomphurat, J. (2017). *Interview*. November, 1.
- Juntachai, P. (2010). *Cost and return on investment of Lanna lanterns: A case study in Mueang Sart Community, Tambon Nong Hoi, Amphoe Mueang Chiang Mai*. Thesis Master. Chiang Mai University.
- Kanapunya, B. (2017). *Interview*. November, 1.
- Mahawan, R. (2017). *Interview*. November, 1.
- Na thalang, E. (2003). *Local Wisdom and Management*. Bangkok: Amarin Press.
- Nikamanon, P. (1992). *Research Report for Knowledge and Knowledge Transfer in Rural Thailand*. Bangkok: Srinakharinwirot University.
- Phongphit, S. (1993). *Back to the Root*. Bangkok: Thienwan Press.
- Phrakhru Rattanachaitham. (2017). *Interview*. August, 22.
- Pongthai, Thadaporn. (2017). *Interview*. August, 22.
- Peuchthonglang, P. & Namwongprom, A. (2014). Creative Economic Development Model of Lanna Lantern Manufacturers at muang Sart Community in muang District, Chiang Mai Province. *Journal of Community Development and Life Quality*, 1(3), 129-139.
- Peuchthonglang, Y. & Peuchthonglang, P. (2017). Lanna Lanterns: Traditional Production Formats and New Designs for Business. 43(2), *Journal of Social Sciences and Humanities* 187-216.
- Plessis, M.du. (2008). The strategic Drivers and Objectives of Communities of Practice as Vehicles for Knowledge Management in Small and Medium Enterprises. *International Journal of Information Management*. 28. 6167.
- Ramwong, C. (2017). *Interview*. August, 22.
- Ramwong, C. (2017). *Interview*. November, 1.

- Rujipardpronpong, V. (2007). A Local Wisdom Transmission and the Community Economy Promotion: Case Study on the Production of Sticky Rice in Bamboo in Prangam Community Nakhonpathom Province. Thesis Master. Silpakorn University.
- Sangsing, W. (2017). *Interview*. August, 22.
- Srisuwan, S. (2017). *Interview*. August, 22.
- Sriwichai, S. (2007). *Learning plan of basic skill work in additional subject by using Lanna local wisdom, Chiang Mai University Demonstration School*. Vocational Education. Chiang Mai University.
- Sunanthasil, S. (2017). *Interview*. November, 1.
- Suwanthamalee, T. (2017). *Interview*. November, 1.
- Thipayarat, V. (1992). *History of Lanna Laterns*. Thainews.
- Varit, S. (2002). *Rotation Lantern's Local Wisdom of Chiang Mai Province*. Thesis Master. Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.
- Wasi, P. Management of Thai Wisdom for Development. *Journal of Development Community*. 1(5): 21-25.
- Wat Muang Sat. (2008). Lanna Lantern Making. Retrieved January 10, 2017, from <http://www.watmuangart.com/khomlanna.php>.
- Wenger, E.C. & Snyder, W.M. (2000). Communities of Practice: The Organizational Frontier. *Harvard Business Review*. January-February, 139-145.
- Yonij, Annop. (2010). *Lanna Lantern Making*. Retrieved February 14, 2017, from <http://www.watmuangart.com/khomlanna.php>.

วิถีแห่งศรัทธาในสหภาพเมียนมา*

Way of Faith in the Union of Myanmar

¹พระมหานัททกฤต ทีปงฺกโร, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์
และบรรจบ บรรณรุจิ

¹Phramaha Natthagrit Theepungkaro, Khanthong Wattanapradith
and Banjob Bannaruji

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: wit9195@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีแห่งการสืบสานศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในสหภาพเมียนมา พระพุทธศาสนามีความเป็นอัตลักษณ์สูงทั้งในเชิงสัญลักษณ์และเชิงปฏิบัติ “พระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง” ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม บริบททางสังคมที่ว่าด้วยรัฐ การเมืองการปกครอง องค์กรทางพระพุทธศาสนา เหตุปัจจัยแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในสหภาพเมียนมาได้สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมครอบครัวและวัฒนธรรม กระบวนการเสริมสร้างทางศาสนาและวัฒนธรรม และบริบททางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัฒนธรรมในมิติของรูปธรรมและนามธรรม การที่สหภาพเมียนมาได้วางแผนความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาในรูปแบบประเภทสร้างความศรัทธาจากรุ่นสู่รุ่น มีการวางแผนการเคารพศรัทธามีความเป็นมาจากอดีตถึงปัจจุบัน และส่งไปอนาคต ก็เพราะองค์ประกอบด้านวิถีแห่งความศรัทธาของประชาชน ซึ่งเป็นฟันเฟืองที่คอยหนุนส่งและเกาะกุมขับเคลื่อน ให้พระพุทธศาสนาดำเนินมายังปัจจุบัน ซึ่งในที่สุดวิถีแห่งความศรัทธานี้ได้กลายเป็นจุดที่แข็งแกร่งของพระพุทธศาสนาของประเทศไทย ที่สามารถดำรงอยู่ได้ในทุกสถานการณ์ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาในด้านการปฏิบัติ และการศึกษา จะเป็นทิศทางและแนวโน้มที่สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

คำสำคัญ: วิถีแห่งศรัทธา; สหภาพเมียนมา

Abstract

This article has the objectives to study how to continue the faith in Buddhist Buddhism in the Union of Myanmar. Buddhism is highly unique, both symbolic and practical. “Buddhism is the core” in the social and cultural context, the social context of the state, political organization of Buddhism. The factors of faith in Buddhism of Buddhists in Myanmar have created society, family and relationships cultural and both cultural contexts are cultural in the dimensions of concrete and abstract. Myanmar has devised a plan of faith in Buddhism in the form of faith generation from generation to generation. There is a plan of respect for faith. There is a history from the past to the present and sent to the future because of the elements of the way of faith of the people, which is a backlash that promotes the delivery and driving by Buddhism to remain sustainable until the present which eventually became the strength of Buddhism in this country that could survive in all situations, especially Buddhism in practice and education would be an important direction and trend in national development.

Keywords: The way of faith; Myanmar

บทนำ

ประเทศพม่าหรือในชื่อปัจจุบัน “สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา” เป็นหนึ่งในประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งรับพระพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีประวัติศาสตร์และหลักฐานมากมายที่สื่อแสดงและยืนยันถึงความเป็นประเทศแห่งพระพุทธศาสนา ทำให้เห็นภาพรวมว่า ประเทศในภูมิภาคนี้ เป็นดินแดนที่ได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนา มาในหลายช่องทางและอาจทำให้เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ประเทศเหล่านี้มีความแข็งแกร่ง ในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นประเทศไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ หรือแม้แต่ในอินโดนีเซีย ที่ยังมีหลักฐานการก่อสร้างศาสนสถานที่สำคัญอย่างมากมาย

พระพุทธศาสนามีความสำคัญและสัมพันธ์กับแนวทางการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน ตั้งแต่เกิดจนตาย ความศรัทธาในหลักธรรมซึ่งฝังแน่นอยู่ในจิตใจแสดงออกผ่านพิธีกรรม น้อมนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดสันติสุขที่ยั่งยืนแก่สังคม ความสัมพันธ์ของประเทศต่างๆ ในดินแดนแถบนี้มักมีศาสนาเป็นสื่อ นำและพระพุทธศาสนาถือได้ว่ามีความเจริญรุ่งเรืองมากเป็นรากฐาน ของวัฒนธรรมประเพณีของผู้คนในแต่ละท้องถิ่นในหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวพุทธ เป็นจุดกำเนิดแห่งวัฒนธรรมประเพณี เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาถือให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคม พิธีกรรมทางศาสนาก่อให้เกิดประเพณีที่ปฏิบัติกันในชุมชน พระพุทธศาสนาสามารถเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกลุ่มต่างๆ ที่นับถือศาสนาเดียวกันได้อีกด้วย นอกจากนั้นพระพุทธศาสนายังมีอิทธิพลและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีความสัมพันธ์ของคนในประเทศ (Ngeindee, 2011) ที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ดังเช่น ในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ที่มีผู้นับถือพุทธศาสนามากถึง 89% ของประชากรภายในประเทศ ซึ่งเป็นประเทศที่นับถือศาสนาพุทธมากที่สุดในแง่ของสัดส่วนพระสงฆ์ต่อประชากร และสัดส่วนของรายได้ที่ใช้ในศาสนา (Gombrich, 1977) ความสำคัญของพระพุทธศาสนาไม่ได้อยู่ที่จำนวนผู้นับถือเพียงอย่างเดียว แต่พุทธศาสนายังเป็นรากฐานสำคัญของสังคมเมียนมา โดยมีประวัติย้อนหลังไปถึงสมัยขอมและอาณาจักรพุกาม ในช่วงระยะเวลาจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นเวลากว่าพันปี ได้หล่อหลอมให้พระพุทธศาสนาในพม่ามีลักษณะเฉพาะของตนเอง นั่นคือการมีลักษณะผสมผสานของศาสนาและความเชื่อต่างๆ ที่มีอยู่ในดินแดนพม่า (Theerawat, 2008) หากพิจารณารูปแบบความยึดมั่นในศรัทธาของชาวพม่านั้น กล่าวได้ว่าชาวพุทธพม่าก็ดูคล้ายกับชาวพุทธทั่วไป นั่นคือในด้านหนึ่งเราอาจจะได้พบกับชาวพม่าที่มีความรู้และศรัทธาในหลักธรรมอย่างแท้จริง ส่วนอีกด้านหนึ่งเรามักจะได้พบชาวพม่าที่เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของอำนาจพุทธคุณ ชาวพุทธพม่าจำนวนไม่น้อยจะยึดค้ำสวดมนต์เป็นดุจคาถาอันศักดิ์สิทธิ์ มีความนิยมบริกรรมบทสวดขณะที่นั่งลูกประคำเพื่อบูชาและวิงวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันมีพระเจดีย์เป็นอาทิ และสังเกตได้ว่าชาวพม่าทำบุญโดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขในโลกนี้เป็นหลักแรก รองลงไปอาจเป็นไปเพื่อความสุขในโลกหน้า แต่ก็มีจำนวนมากที่จะหวังบรรลุนิพพานอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม เชื่อว่าความดีงามของพุทธศาสนาคงจะซึมแทรกอยู่ในพิธีกรรมและ

วัตรปฏิบัติเหล่านั้น และแม้พุทธศาสนาจะสอนให้พึ่งตนเองแทนที่จะพึ่งอำนาจวิเศษใดๆ แต่การขอพรก็กลายเป็นวิถีชีวิตหนึ่งของชาวพุทธพม่า ที่สืบทอดปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจนมาแต่โบราณ จึงพอจะกล่าวได้ว่าชาวพม่าที่เชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์นั้นอาจไม่หวังพึ่งการแสวงหาทางออกให้กับชีวิตด้วยปัญญาเพียงหนทางเดียว เพราะคงจะพอใจกับความสุกสกปรก จากการสร้างกุศลและขอพร ในโลกทัศน์ของชาวพุทธพม่า การสั่งสมกุศลและความสัมฤทธิ์ในพรจึงจะมีความสอดคล้องกันอย่างเป็นมรรคเป็นผลบุญกุศลจึงมีความหมายเป็นสิ่งที่สามารถแทนได้กับความปรารถนาทางโลก กุศลในนัยเช่นนี้จึงอาจเปรียบได้กับเงินทุนที่ฝากไว้กับธนาคาร ในขณะที่พรที่ได้รับจากการอธิษฐานออกจะคล้ายกับดอกเบี้ยที่งอกออกจากทุนที่สะสมไว้นั้น นั่นหมายความว่าหากไม่สั่งสมกุศลหรือประกอบกรรมดีไว้ก่อนบ้างเลย โอกาสที่จะได้รับพรใดๆ ก็ย่อมเป็นไปได้โดยยาก ความเชื่อในอานิสงส์แห่งกุศลจึงเอื้อประโยชน์ต่อปัจเจกชนและสังคมพม่าได้ โดยอ้อม

รากฐานทางประวัติศาสตร์กับความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของเมียนมา

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในดินแดนแถบนี้ ตั้งแต่เมื่อครั้งปู่ได้ตั้งอาณาจักรของปู่ขึ้นที่เรียกว่า อาณาจักรศรีเกษตร ในกลางพุทธศตวรรษที่ 5 หรือประมาณปี พ.ศ. 443 (Sooksawut, 2011) โดยมีหลักฐานทางโบราณคดีว่ามีการนับถือพระพุทธศาสนาทั้งเถรวาท มหายานและมีการนับถือพระวิษณุมาก่อนหน้าที่จะมีชาวพม่าในดินแดนแถบนี้แล้ว (Hall, 1960) สำหรับชื่อเรียกชาวพม่านั้นมีที่มาหลายแหล่ง ในปัจจุบันได้กลับมาเรียกตนเองว่า “เมียนมา” อีกครั้ง โดยชื่อนี้เป็นคำเรียกตนเองที่มีมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 12 (พุทธศตวรรษที่ 17) ส่วนคำเรียกที่ว่า “พม่า” เป็นคำที่อังกฤษเรียกในสมัยที่เป็นอาณานิคมซึ่งเป็นชื่อเรียกตนเองของชาวพม่าที่ออกเสียงสั้นๆ ของคำเมียนมา (Thwin, 2012) สำหรับนักประวัติศาสตร์ชาวพม่าเชื่อว่า พม่าก็คือ ปยูซึ่งเป็นชนชาติแรกที่เข้ามาตั้งรกรากในบริเวณนี้ (Theenoang, 2005) และหากสืบย้อนไปอีกชนเผ่าปยูนั้นจัดเป็นชนเผ่าเชื้อชาติทิเบตพม่า ซึ่งอพยพมาจากแถบทิเบต ดินแดนตะวันตกเฉียงใต้ของจีน โดยตั้งรกรากอยู่แถบแม่น้ำ อิระวดีมีเมืองหลวงอยู่แถบเมืองแปร ในปัจจุบัน ปยู เรียก อาณาจักรของตนเองว่า อาณาจักรศรีเกษตร (Theenoang, 2005) พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง มีการบวชพระภิกษุใหม่ตามพระพุทธศาสนาเถรวาท ตามแบบพระชินอรหันต์ มีการสร้างเจดีย์วิหารศาสนสถานมากมายในเมืองพุกาม พระองค์ได้รับพระเขี้ยวแก้วจำลองจากลังกา และได้สร้างพระเจดีย์ชเวสิกองเพื่อบรรจุพระเขี้ยวแก้วและพระสารีริกธาตุด้วยอาณาจักรพุกาม ในสมัยพระเจ้าโนรธามังช่อได้แผ่ขยายอาณาจักรเป็นเจ้าจักรวรรดิใหม่ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ขยายอาณาจักรไปจนถึงขอมตีได้เมืองเชียงใหม่ได้อาณาจักรทวารวดีในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และรับบรรณาการถึงชาว ทรงตีเอาไทยใหญ่ ยะไข่ และสามารถป้องกันการรุกรานของน่านเจ้าตอนเหนือได้อีกด้วย ในสมัยรัชกาลต่อๆ มาในยุคพุกาม พระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคงสืบต่อมา โดยเฉพาะในสมัยของพระเจ้าจันสิตถาหรือพระเจ้าครรชิต ซึ่งเป็นพระราชโอรสหนึ่งในสองพระองค์ของพระเจ้าอโนรธา ในสมัยนี้ได้มีการประดิษฐ์อักษรพม่าแทนอักษรบาลี สันสกฤตและปยูด้วย พระองค์มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก ได้ทรงส่งคณะทูตและช่างไปซ่อมแซมเจดีย์

พุทธศตวรรษ และมีการติดต่อกับลังกาท่าอย่างสม่ำเสมอ และได้เป็นผู้ก่อสร้างเจดีย์ขเวสิกองจนสำเร็จ มีการสร้างเจดีย์ วิหาร วัดเพิ่มขึ้นอีกมากมาย โดยเฉพาะการสร้างเจดีย์อาณันทวิหารที่มีความวิจิตรพิสดารมาก ซึ่งเป็น การก่อสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่ของพม่า

สถาบันสงฆ์และสถาบันกษัตริย์ มีความเกี่ยวพันและอิงอาศัยกันและอยู่ ซึ่งในฐานะพระอาจารย์ของพระมหากษัตริย์ ภาพลักษณ์นี้เห็นได้ชัดในสมัยพระเจ้าอโนรธามังช่อ และพระเจ้าจันสิตตา แต่ในบางครั้งสถาบันสงฆ์ได้กลายเป็นเครื่องมือของกษัตริย์ ในการแสวงหาอำนาจ ซึ่งเคยเกิดในสมัยพระเจ้านรสูมาแล้ว นอกจากนี้ความวุ่นวายของหมู่สงฆ์ได้เกิดขึ้นเมื่อครั้งพระเจ้านรปติสินธูครองราชย์ เกิดเหตุการณ์ที่โดยการนำของพระอภัยขามอญที่ไปบวชใหม่ที่ลังกา เกิดเป็นลัทธิลังกาวงศ์โดยไม่ยอมทำสังฆกรรม ร่วมกับพระสงฆ์เดิม (พระสงฆ์ที่ถือพุทธแบบเมืองสะเทิมแต่เดิม) ทำให้เกิดการแตกแยกของหมู่สงฆ์ แต่พระเจ้านรปติสินธูก็ทรงอุปถัมภ์ทั้งสองฝ่าย ในสมัยพระเจ้าปดุง พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีการสร้างเจดีย์ประมาณ 12 แห่ง มีการแต่งตั้งพระภิกษุ 8 รูป (Theerawat, 2008) เพื่อตรวจสอบความบริสุทธิ์ของพระวินัยของภิกษุสงฆ์ มีการเรียบเรียงเอกสาร ตำราทางศาสนา เช่น ฎีกาและอนุฎีกา มีฎีกาเกี่ยวกับคัมภีร์เรื่องชาดก อรรถกถาที่แต่งโดย พระพุทธโฆษา นอกจากนี้ พระองค์ทรงโปรดให้สร้างวัดเป็นจำนวนมาก ทรงสร้างวัดใหญ่ที่เมืองมินกัน บนฝั่งตรงข้ามแม่น้ำเหนือกรุงอังวะ

กล่าวได้ว่า จากรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ซึ่งค้นพบจากจารึกพงศาวดาร และเอกสารอื่นๆ ได้ระบุถึงการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในประเทศนี้ ทำให้เห็นถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มีความต่อเนื่องยาวนาน มากกว่าสองพันปี ตั้งแต่ยุคก่อนจะมีการสถาปนาตนเองว่าเป็นชาวพม่า (ชาวพยู อาณาจักรศรีเกษตร)

“เมียนมา” กับวิถีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาเป็นพระพุทธศาสนาที่ผูกพันกับสังคมและวัฒนธรรมมาตั้งแต่โบราณ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาในประเทศนี้มีความสำคัญกับชนทุกกลุ่มทุกระดับตั้งแต่ระดับรัฐ ระดับประชาชน พระพุทธศาสนาได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีนัยสำคัญทั้งต่อระบอบการเมืองการปกครอง การศึกษา สังคมและวัฒนธรรม แม้ว่าประชาชนของประเทศนี้จะมีความหลากหลายทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ถึง 135 ชนเผ่า ได้แก่ พม่า มอญ ฉาน กะเหรี่ยง ยะไข่ เป็นต้น (Niyomtham, 2008) แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการรับและนับถือพระพุทธศาสนา

ในปัจจุบันวิถีแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาแห่งสหภาพเมียนมา มีความสำคัญและนำไปสู่การจัดการในแต่ละด้านที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และเนื่องพหุนานโดยธรรมชาติ อาทิ ในด้านการปกครองเมืองปกครองสูงสุด คือ สภามหาสังฆนายก และมีการปกครองตั้งแต่ระดับรัฐถึงระดับวัด ด้านการศึกษาเมืองปกครองโดยอิสระและองค์กรที่รัฐให้ความอุปถัมภ์ ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน มีสำนักปฏิบัติกรรมฐานที่มีความแข็งแกร่ง เช่น สำนักวิปัสสนาของอาจารย์มหาสิยาตอ และสำนักวิปัสสนา

ของอาจารย์เลดีสยาตอ ที่สืบทอดมาถึงรุ่นอาจารย์โกเอ็นก้า สำนักเหล่านี้ได้เป็นต้นแบบให้กับสำนักอื่นๆ อีกจำนวนมาก การจัดการในด้านสังคม วัฒนธรรม และพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกันอย่างเหนียวแน่น การยึดมั่นในพระรัตนตรัย มีประเพณีสิบสองเดือนที่เชื่อมโยงระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมประเพณี สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดกระบวนการวิถีพุทธแบบเมียนมา ที่แสดงให้เห็นถึง “วิถีแห่งศรัทธาในเมียนมา” และยังพบว่าพระพุทธศาสนาในประเทศนี้ยังคงมีความแข็งแกร่งและมีทิศทางหรือแนวโน้มที่ดี ภายใต้แนวปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสำนักต่างๆ อีกทั้งมีระบบการจัดการการศึกษาที่ยังคงเป็นเครื่องมือรองรับการสืบทอดศาสนทายาท มีกุลบุตร-กุลธิดาที่เข้ามาศึกษาเล่าเรียนพระบาลีพระไตรปิฎกอย่างต่อเนื่องและถือปฏิบัติกันอย่างจริงจัง (Phra Suthee thammāmanuwat, 2014)

พระพุทธศาสนากับวิถีวัฒนธรรมในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา มีความเป็นพลวัต (Dynamic) แบบคู่ขนานกัน กล่าวคือ เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง วัฒนธรรมในเชิงศาสนาก็มีความเจริญรุ่งเรืองไปด้วยกัน หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่ถูกจัดระบบให้อยู่ในรูปของ “ประเพณีสิบสองเดือน” และวัฒนธรรมจากวิถีชีวิตของประชาชนซึ่งสามารถ พิจารณาได้จากพลวัตของวัฒนธรรมที่คู่ขนานไปด้วยกันกับพระพุทธศาสนาในสองมิติ ได้แก่ 1) วัฒนธรรมในมิติของรูปธรรม 2) วัฒนธรรมในมิติของนามธรรม ซึ่งในที่สุดแล้วจะกลายมาเป็นวิถีปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้ (Phra Suthee thammāmanuwat, 2014)

1. วัฒนธรรมในมิติของรูปธรรม วัฒนธรรมในมิตินี้มีความเป็นพลวัตสูง กล่าวคือ การสร้างปูชนียสถานต่างๆ ล้วนเกิดมาจาก “พลังศรัทธา” จากประวัติศาสตร์ในอดีต จะพบว่ากษัตริย์แต่ละพระองค์ได้แสดงศักดาเดชในทางปกครอง ไปพร้อมกับการสร้างปูชนียสถานที่สำคัญ เช่น พระเจดีย์พระพุทธรูป วัตถุธรรม งานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม รวมถึง งานจำหลักไม้ต่างๆ ล้วนแต่เกิดมาจากแรงจูงใจในเชิงศาสนาทั้งสิ้น และได้กลายมาเป็นรูปแบบของวิถีชีวิตตามที่ปรากฏในประเพณีสิบสองเดือนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวเหตุการณ์ในพระพุทธศาสนา หรือเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าเกือบทุกเดือน เช่น การสวดพระปริยัติธรรม การรดน้ำต้นโพธิ์ วันธรรมจักร วันอภิธรรม ซึ่งประเพณีสิบสองเดือนนี้มีความสำคัญในระดับพระราชวังมาตั้งแต่อดีต ดังที่ปรากฏในกฎมณเฑียรบาลของกษัตริย์พม่าในครั้งโบราณ และประเพณีสำคัญเหล่านี้ล้วนเกิดมาจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

2. วัฒนธรรมในมิติของนามธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ชาวพุทธพม่าไม่ได้ยึดพระพุทธศาสนาในฐานะว่าเป็น “อุดมการณ์” หรือเป็นสิ่งที่อยู่ไกลเกินความเป็นจริง แต่สิ่งที่เป็นนามธรรมนั้นได้ฝังรากและติดตรึงอยู่ในชาวพุทธพม่า และสามารถถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อไปได้ ดังเช่นความเชื่อตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่องกรรมเชื่อในผลแห่งกรรม เชื่อว่าทุกคนมีกรรม และเชื่อในพระปัญญา ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ในที่สุดความเชื่อเหล่านี้ได้กลายมาเป็นเส้นทาง หรือวิถีชีวิตให้เกิดการปฏิบัติ โดยผ่านเส้นทางบุญสำคัญ คือ ทาน ศีล และภาวนา และสะท้อนออกมาจากประเพณีปฏิบัติที่กำหนดไว้ในสิบสองเดือน

“ศรัทธา” กับกระบวนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนา และวัฒนธรรมในเมียนมา

กระบวนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมได้ผ่าน 3 กระบวนการ คือ

1. ผ่านความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความศรัทธาที่แสดงออกด้วยสิ่งที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม สิ่งที่เกิดขึ้นได้ชัดเจน ได้แก่ ชาวพุทธในพม่ากับการแสดงความเคารพศรัทธาต่อปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุทางพระพุทธศาสนา เช่น เจดีย์ชเวดากองเมืองย่างกุ้ง เจดีย์ชเวสิกองเมืองพุกาม เจดีย์เจ๊กัตโยหรือพระธาตุนิทรแขวนเมืองไจ้ก็่ถ่อ สะเทิมรัฐมอญ เจดีย์ชเวมอดอ หรือพระธาตุมุเตา เมืองหงสาวดี ความศรัทธาจึงเป็นหนึ่งในกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคง และรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในมิติของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม นอกจากนี้ ชาวพุทธเมียนมา ยังเชื่อในหลักกรรม เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ชาวพม่าจึงเชื่อว่ากฎแห่งกรรมนั้นเป็นกฎของการให้ออกาสและความหวัง เพราะมนุษย์มีโอกาสในการแก้ไขสิ่งที่ทำไม่ดีด้วยการทำดีได้ อยู่เสมอ การทำกรรมดีจึงเป็นหนทางที่จะทำให้ได้รับผลกรรมดีเป็นการตอบแทน

2. ผ่านบทบาทของผู้ปกครองและผู้ผู้นำ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างสูงสุด ทำให้เกิดการอุปถัมภ์ค้ำชูและเกื้อกูลสถาบันสงฆ์ ชนชั้นผู้ปกครองและผู้ผู้นำของพม่าจึงมีอิทธิพลและมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างพระพุทธศาสนาให้ประดิษฐานอย่างมั่นคงในพม่า อย่างไรก็ตาม ศาสนากับการเมือง ก็อาศัยซึ่งกันและกัน และพึ่งพิงกัน ต่างฝ่ายต่างต้องการการสนับสนุนเมื่อรักษาสถานความมั่นคงของตน และมีนัยสำคัญมาถึงยุคปัจจุบัน ที่ผู้นำกับบทบาททางพระพุทธศาสนานั้นต้องดำเนินควบคู่กันไป

3. ผ่านทางความกลมเกลียวทางสังคม ชาวพุทธพม่าได้รับการกลมเกลียวจากพระพุทธศาสนา รับมาเป็นวิถีชีวิตที่ทำให้คนพม่ามีความอ่อนน้อมถ่อมตน ความกตัญญู ความอดทนกล้าหาญต่อความทุกข์ยาก ยอมรับความเป็นจริง และพยายามปรับปรุงตนเองแก้ไขในสิ่งที่ผิดเพื่อรับผลกรรมที่ดี ความกลมเกลียวทางสังคมด้วยพุทธศาสนานั้น ยังเกิดจากการสานสัมพันธ์ระหว่างสังคมและพุทธศาสนาเนื่องมาจากประเพณีวัฒนธรรม เช่น งานทอดกฐิน งานการกุศลที่วัด กิจกรรมต่างๆ ที่ชาวพม่าทำในวัดก็ส่งต่อรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้พระพุทธศาสนาในพม่ามีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงจนทุกวันนี้ (Phra Suthee thammāmanuwat, 2014)

ปัจจุบันในประเทศพม่ามีวัดมากกว่าสี่หมื่นแห่ง มีพระภิกษุและสามเณรกว่าห้าแสนรูป ซึ่งชาวพม่าให้ความยอมรับนับถือพระภิกษุสงฆ์เป็นอย่างมาก มากไปกว่านั้นพระสงฆ์ยังมีบทบาทในการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวพม่ามาช้านาน ซึ่งมีพัฒนาการมาจากการที่พระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างราชวงศ์และประชาชนมาก่อนนั่นเอง ประเทศพม่ามีวิวัฒนาการอยู่มากมาย แต่มีเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่มีความยิ่งใหญ่สวยงาม และที่สำคัญคือเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชาติ แน่แน่นอนว่าพระมหาธาตุเจดีย์ชเวดากองนั้นมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งสำหรับพุทธศาสนิกชนชาวพม่า ความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาย่อมอยู่เหนือ

กว่าสิ่งมีค่าทั้งปวง ซึ่งชาวพม่ามุ่งมั่นที่จะทำนุบำรุงสถานที่แห่งนี้มากกว่าชื่นชมความงดงามแต่เพียงภายนอก ดังจะเห็นได้จากทุกๆ เช้าและเย็นจะมีอาสาสมัครหนุ่มสาวและคนแก่มาช่วยกันกวาดและถูพื้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา มากไปกว่านั้น พุทธศาสนิกชนชาวพม่ายังให้ความเคารพวัดเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากคนหนุ่มสาวไปจนถึงคนแก่ จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าพื้นเมืองมิดชิด และห้ามใส่รองเท้าเข้าในวัดโดยเด็ดขาด (Today, 2018)

อิทธิพลของความศรัทธาพระพุทธศาสนาต่อเมียนมา

ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของประชากรในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ได้ส่งอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนพม่าครอบคลุมในหลากหลายมิติ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านสังคม ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ปัจจุบันประชากรของประเทศพม่าประมาณ 18 ล้านคน นับถือพุทธศาสนา ประมาณ 15 ล้านคน คือ ผู้นับถือประมาณร้อยละ 89 ด้านวัฒนธรรมประเพณี พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชาวพม่า เช่น ชาวพม่านิยมให้ลูกบวชเป็นสามเณรมาก ตั้งแต่อายุน้อยๆ เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนนาน ดังปรากฏในอดีตว่า มีพระเถระนักปราชญ์ชาวพม่าหลายรูปที่มีบทบาทในการเผยแผ่พุทธศาสนาไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และเป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ให้การช่วยเหลือแก่ประเทศศรีลังกาในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในลังกา ชาวพม่ามีความศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนามากจึงนิยมสร้างเจดีย์มาก พระมหากษัตริย์ในอดีตได้ทุ่มเทสร้างวัดวาอารามมากมาย วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาโดยแต่ละวัดจะมีโรงเรียน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา เช่นเดียวกับประเทศไทยในอดีต ประเพณีและวันสำคัญของพม่า เช่นงานประเพณี และเทศกาลประจำปีส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม สิ่งก่อสร้าง เช่น วิหาร เจดีย์ หรือปูชนียสถานอื่นๆ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของจิตใจของพม่าและยึดพระพุทธศาสนาเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต (Phra Raja dhāmanithesa, 1987)

2. ด้านการเมือง พระพุทธศาสนาอยู่ในฐานะศาสนาประจำชาติ ปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลพม่าได้ออกกฎหมายรับรองว่าเป็นศาสนาประจำชาติ และกฎหมายอื่นๆ อีกมากมายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ปัจจุบันนี้ทางพระภิกษุสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยการต่อสู้อย่างสันติเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน โดยได้จัดตั้งสหภาพยุวสงฆ์แห่งพม่า (All Burma Young Monks' Union) ในเขตปลดปล่อย โดยมีพระภิกษุเคมะสาระะ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานของสหภาพยุวสงฆ์แห่งพม่าในเขตปลดปล่อย ได้พิมพ์เอกสารและข้อเขียนเพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชนกับรัฐบาล (Keamasara, 1997)

3. ด้านเศรษฐกิจ อิทธิพลจากหลักธรรมคำสั่งสอนที่สอนด้วยเรื่องเศรษฐกิจ การค้าขายได้มีอิทธิพลต่อแนวคิดของชาวพม่า เช่น กับความเชื่อของชาวพุทธทั่วไปในประเทศต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น เป็นต้น การนำพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน (Dhārma, 2018)

กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวเมียนมาอย่างมากมาย ดังจะเห็นได้จาก เรื่องการปกครองในอดีต อาศัยพระมหากษัตริย์ในการผลักดันหรือกำหนดทิศทางของพระพุทธศาสนาว่าจะ เป็นไปในทิศทางใด เช่น ในยุคพุกาม พระเจ้าอโนรธาเมืองข่อ ที่ทรงสามารถกำหนดให้พระพุทธศาสนาแบบเดิม ที่มีการถือปฏิบัติผิดเพี้ยนไปแต่ด้วยความเชื่ออื่นๆ มาเป็นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทบริสุทธิ์ และโดยอาศัย พระสงฆ์คือพระชินอรหันต์ เป็นกำลังสำคัญหรือการที่กษัตริย์แต่ละพระองค์ในแต่ละยุคสมัยที่ล้วนทรงเป็น พุทธมามกะ ได้ทรงเป็นต้นแบบของการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การสร้างวัด สร้างพระเจดีย์ สร้างระฆัง ฯลฯ ส่งผลถึงการปกครองในยุคปัจจุบัน ที่ผู้นำการปกครองได้ถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นภาระธุระ ทำให้เกิด ความเป็นสังคมแบบพุทธ หรือกลายเป็นวัฒนธรรมแบบพุทธ คือ การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ทั้งเป็นชุมชนแห่ง สงฆ์ และชุมชนของชาวบ้าน โดยมีพระรัตนตรัยเป็นศูนย์กลางของการยึดถือพระพุทธรัตนะ อยู่ในรูปของ พระพุทธรูป พระเจดีย์ พระธรรมรัตนะอยู่ในรูปของพระธรรมคำสอน ที่เผยแผ่โดยสำนักปฏิบัติกรรมฐาน พระสังฆรัตนะ ซึ่งหมายถึงองค์กรสงฆ์ และพระสงฆ์ที่เป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งในระดับปกครอง การบริหารการศึกษา การเผยแผ่ การสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

สรุป

สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาบัญญัติให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ปัจจุบันพุทธศาสนา เป็นสถาบันที่แข็งแกร่งที่สุดในสหภาพเมียนมา สืบเนื่องจากประเพณีปฏิบัติอันยาวนานหลายประการ ประการ แรก ความใกล้ชิดระหว่างสถาบันกษัตริย์กับสถาบันภิกษุ ซึ่งต่างก็พึ่งพาอาศัยกันและกัน ประการที่สอง การรักษาความเข้มแข็งขององค์ความรู้และวินัย โดยผ่านการปะทะสังสรรค์กับผู้นำทางศาสนาประเทศอื่นๆ ใน เครือพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะศรีลังกาและไทย และประการที่สาม คือการทุ่มเททรัพยากร สมบัติวัตถุ และงานฝีมืออันประณีตบรรจงให้กับภิกษุ ปุชนิยสถาน และโลกทางกายภาพของชาวพุทธ ด้วยลักษณะเด่น ของพุทธศาสนาเถรวาทของพม่าที่สามารถเป็นแกนหลักในความหลากหลาย ในขณะที่เดียวกันพุทธศาสนาก็มี ความลึกซึ้งในหลายระดับทั้งระดับปรัชญา ระดับการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนา ไปจนถึงพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน ศาสนาพุทธจึงสามารถสร้างความเป็นปึกแผ่นในความหลากหลายให้สังคมพม่าได้ และกลายเป็นสัญลักษณ์ แห่งความเป็นเอกภาพร่วมกัน

อีกทั้งพระพุทธศาสนายังอยู่แนบแน่นกับวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ในวงรอบของชีวิตของชาวพม่าแต่ละ คนที่นับถือพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิตหรือช่วงอายุที่สำคัญ เช่น วัยเด็ก ไม่ว่าจะเป็เด็ก ผู้ชายหรือผู้หญิง พ่อแม่ จะนำพาให้เข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ หรือให้บวชเรียน นอกจากนี้จะ ยึดถือและปฏิบัติ ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว ยังถือผี หรือ “นัต” ไว้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตด้วย พระสงฆ์เองก็มีความเป็นอยู่ อย่างใกล้ชิดและเป็นกันเองกับประชาชนมาก สามารถพูดคุยกันได้ทุกสถานที่และทุกเรื่อง พระสงฆ์ ในพม่า ใช้ชีวิตอย่างสมถะเรียบง่าย ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่สงฆ์ อย่างเต็มที่ ทั้งศึกษาและปฏิบัติ หรือช่วยเหลือ ชาวบ้าน วิถีชีวิตสงฆ์ และวิถีชีวิตชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่เดินเคียงคู่กันมาอย่างเหนียวแน่น ซึ่งอาจเรียกว่าวิถีชีวิต

ทั้งสองรูปแบบนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญอีกประการ หนึ่งในที่จะกำหนดทิศทางของพระพุทธศาสนาในแบบเป็นที่พึงของประชาชน และจะยังคงดำเนินบทบาทเช่นนี้ต่อไป

นอกจากนั้น ในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา พระพุทธศาสนามีความเป็นอัตตลักษณ์สูงทั้งในเชิงสัญลักษณ์และเชิงปฏิบัติและเมื่อกล่าวถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแล้ว จะพบว่า “พระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง” ระหว่าง สองบริบทนั้น กล่าวคือ บริบททางสังคมที่ว่าด้วยรัฐ การเมืองการปกครอง องค์การทางพระพุทธศาสนาความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม กระบวนการเสริมสร้างทางศาสนาและวัฒนธรรม และบริบททางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัฒนธรรมในมิติของรูปธรรมและนามธรรมเพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาที่เป็นมาในอดีต เป็นอยู่ในปัจจุบัน และจะเป็นไปในอนาคตก็เพราะองค์ประกอบด้านวิถีแห่งความศรัทธาของประชาชนซึ่งเป็นพื้นเพของที่คอยหนุนส่งและเกาะกุมขับเคลื่อนให้พระพุทธศาสนาดำเนินยั้งยืนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งในที่สุดวิถีแห่งความศรัทธานี้ได้กลายเป็นจุดที่แข็งแกร่งของพระพุทธศาสนาของประเทศไทย ที่สามารถดำรงอยู่ได้ในทุกสถานการณ์ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาในด้านการปฏิบัติ และการศึกษาจะเป็นทิศทางและแนวโน้มที่สำคัญต่อไป เนื่องจากมีชาวพุทธทั้งในและต่างประเทศให้ความสำคัญและสนใจปฏิบัติตามแนวสำนักปฏิบัติที่นำโดยพระสงฆ์และคฤหัสถ์ อีกทั้งมีงานด้านการศึกษาที่คอยส่งเสริมสนับสนุนอย่างสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการที่บิดามารดาอย่างสนับสนุนให้กุลบุตรกุลธิดาได้บวชเป็นสามเณรและแม่ชีเพื่อศึกษาปฏิบัติ อย่างเข้มข้นและจริงจัง

References

- Dharma, T. (2018). Buddhism in Myanmar. Retrieved September 12, 2018, from: <http://www.dhammadharmathai.org/thailand/missionary/burma.php>.
- Gombrich, C. (1977). *Perfect Generosity of Prince Vessantara*. Oxford University Press. page xxii.
- Hall, D. G. E. (1960). *Burma Third edition*. London: Hutchinson University Library.
- Keamasara, V. (1997). *Punched under the belt of the Burmese dictatorship tradition*.
- Niyomtham, W. (2008). *Learn Burmese culture society*. Phitsanulok: Thai Family Print Factory.
- Ngeindee, A. (2011). *Study of faith Traditions and rituals of Buddhism as a social capital - Culture for the Thai-Burma Border Community Development Two sides of the Moei Rive*. Ph.D. Dissertation. MahaSarakham university.
- Phra Raja dhammanithesa, (1987). *History of Buddhism, Volume 7, Buddhism in Lanka, Mon, Myanmar*. Bangkok: Religion.
- Phra Suthee thammāmanuwat, (2014). Buddhism in Myanmar (Myanmar): History, culture and social relations. *Journal of Graduate Studies, Periscope*. (10)2. May-August.
- Sooksawut, S. (2011). *Art in Myanmar*. Bangkok: Stream Publishing.
- Today, (2018). Myanmar, a faith that does not create a strong culture. Retrieved September 12, 2018, from: <https://www.posttoday.com/travel/300692>
- Theerawat, N. (2008). *Looking at Burma through Shwedagon*. Bangkok: OS Printing House.
- Theenoang, M. (2005). *Burmese history*. Bangkok: Chulalongkorn University Book Center.
- Thwin, A. (2012). *A History of Myanmar Since Ancient Times: Traditions and Transformations*. London: Reaktion Books Ltd.

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพ

Transformational Leadership of Community Leaders for Peace

นิภาพร ปานสวัสดิ์

Nipaporn Pansawat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author. Email: sawatdee2504@hotmail.com

บทคัดย่อ

เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงสูง จึงเกิดผลกระทบต่อสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะ “ผู้นำ” ที่มุ่งเน้นการสร้างสันติภาพและต้องให้ความสำคัญกับ “ภาวะผู้นำ” กระทั่งต่อต้านสังคมและพฤติกรรมมนุษย์โดยเฉพาะมากขึ้น เพราะโลกยุคใหม่มีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดปัญหาความไม่สงบ ความขัดแย้ง ความรู้และคุณธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องพัฒนาผู้นำในการสร้าง “วิสัยทัศน์” และการสร้างศรัทธาความเชื่อมั่นเพื่อยอมรับในตัวผู้นำ วัตถุประสงค์ของบทความนี้เพื่อนำเสนอแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิวัฒนาการของภาวะผู้นำตั้งแต่ยุคก่อนจนถึงยุคปัจจุบัน ทั้งทางตะวันตกตะวันออกและหลักธรรมเชิงพุทธ เพื่อได้คุณลักษณะของผู้นำที่ดีของชุมชนเพื่อสันติภาพ โดยมีกรอบแนวคิดและประเด็นที่จะนำเสนอได้แก่ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และคุณลักษณะผู้นำด้านสันติภาพ ด้วยการสร้างความสงบ สันติ ที่เป็นสันติภาพระดับภายในและการนำไปสร้างสันติภาพภายนอก ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นทฤษฎีของภาวะผู้นำแนวใหม่ หรือ กระบวนทัศน์ใหม่ จากการศึกษาพบว่าพัฒนาการด้านคุณลักษณะของผู้นำมีพัฒนาการเป็นลำดับผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำระดับผู้บริหารที่ฝึกฝนในธรรมและมุ่งเน้นสร้างสันติภาพในองค์กรและในสังคม ร่วมกับการสนทนากลุ่มย่อยชุมชนเพื่อสันติภาพ 2 ชุมชน เพื่อวิเคราะห์หาคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เห็นว่าผู้นำและผู้ตามมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ครอบคลุมมิติต่างๆ มากขึ้นคือ มิติด้านคน มิติด้านงาน และมิติด้านสถานการณ์ ซึ่งปัจจุบันมีการศึกษาเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำอย่างแพร่หลาย ด้วยการสร้างแนวทางปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตให้เกิดสันติภาพภายในและสามารถนำความรู้ไปสร้างสันติภาพภายนอก ได้อย่างมั่นใจและเกิดสันติภาพขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง; ผู้นำชุมชน; สันติภาพ

Abstract

When the world has entered the era of high globalization, it therefore affects human society, especially “leaders” focusing on building peace and having to concentrate more on “Leadership” because the modern world is in a high risk of unrest problems and conflicts; knowledge and virtue are hence important factors that must be developed for leaders in creating vision together with faith and confidence for accepting leaders. The purpose of this article is to present the conceptual theories about the evolution of leadership in the past up to the present both in western and eastern, and Buddhist principles to get the good leadership qualities of the community for peace by having a conceptual framework and issues to be presented, i.e. transformational leadership and peace leader characteristics by creating peace that is the inner peace level to create external peace; transformational leadership is the theory of the new leadership or a new paradigm. From the study, it was found that the development of leadership characteristics has developed in a sequence. The researcher collected data by using in-depth interviews with the leaders at the executive level who focus on Dhamma and concentrate on building peace in organizations and society, together with 2 focus groups of discussion in 2 communities for peace to analyze for searching the characteristics of transformational leadership in order to see that leaders and followers have an influence to one another covering more dimensions, i.e. the dimensions of people, work and situation, which are currently being studied to develop leadership widespread by creating ways of practices that are good examples in living life to create inner peace and to bring knowledge to create external peace with confidence and the yield of concrete peace.

Keywords: Transformational leadership; Community leaders; Peace

บทนำ

จากสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีการแข่งขันที่ชิงความเป็นเลิศและความสำเร็จในองค์กรแม้แต่ในพื้นที่ชุมชน วิธีที่ผู้นำจะประสบความสำเร็จสูงสุด คือ ผู้นำต้องเปลี่ยนแปลงตนเอง และหมายรวมถึง ผู้ตามด้วยเนื่องจากกระบวนการของผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้น ไม่ได้หมายถึงพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในแง่การมีส่วนร่วมของกลุ่ม โดยธรรมชาติทุกสังคมย่อมมีผู้นำ เพราะสังคม คือ การที่ผู้คนมาอยู่ร่วมกันอย่างน้อยสองคน และมีความสัมพันธ์หรือการกระทำตอบโต้กันทั้งทางตรง และทางอ้อมตามตำแหน่งหรือบทบาทหน้าที่ของตน ภายใต้บรรทัดฐานกฎหมายหรือระเบียบประเพณีที่เป็นตัวกำหนดกรอบกติกา และบทบาทที่เหมาะสม (Saihu, 2001) ผู้นำที่ดีจะต้องมีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจและความมั่นใจ ตลอดจนสนับสนุนให้ผู้ตามทำงานได้ดีขึ้นเพื่อเป้าหมายสูงสุดขององค์กร (Andrew, 2010) และในปัจจุบันนี้ผู้นำจะต้องมีความรอบรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพราะผลกระทบต่อการอยู่ร่วมกันของผู้นำและผู้ตามหรือแม้แต่ในสถานะเดียวกันในสังคม ถ้าผู้นำขาดความรู้ความสามารถและขาดสถานะการเป็นผู้นำที่ดี ก็จะทำให้เกิดผลเสียอย่างมากอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ผู้นำชุมชนที่เป็นรากฐานทางสังคมและถูกคาดหวังว่าจะเป็นผู้ที่สามารถนำพาให้ชุมชนเจริญและสงบสุข คนในชุมชนมีความปลอดภัยเป็นที่พึงพิงได้ จึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพผู้นำในทุกมิติอย่างเป็นรูปธรรมทั้งร่างกาย จิตใจ และทางด้านสติปัญญาความรู้ ความสามารถ และเพียบพร้อมทั้งด้าน “คุณธรรม” และ “ความรู้” เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างระมัดระวังด้วยจิตสำนึกด้านศีลธรรมอย่างมีเหตุผล

ในปัจจุบันมีนโยบายสาธารณะที่เร่งสร้างสังคมที่มีคุณภาพโดยการจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ตลอดจนการวางแผนการพัฒนาในด้านต่างๆ ในระยะยาว ครอบคลุมถึงการพัฒนาระบบสุขภาพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้วยการสร้างความมั่นคง มั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ สอดรับกับการปฏิรูปประเทศที่มุ่งสู่ความ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ในอนาคต (Wittayaudom, 2005) โดยเน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” สร้างความมั่นคงของชาติและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จึงมุ่งพัฒนาคนทุกวัยให้เป็นคนดี คนเก่งหากว่า จะมีการพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้น การพัฒนาผู้นำชุมชนต้องเริ่มจากการแสวงหาวิธีการพัฒนาด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพด้วยหลักธรรมเชิงพุทธที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งภายในและภายนอกตน เพื่อเกิดสติปัญญาที่ทันกิเลสตนเองทันต่อโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน ผู้นำจึงจะสามารถทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการปกครอง และเพื่อเพิ่มศักยภาพในการเป็นผู้นำและการสร้างสันติภาพของชุมชน จึงต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะที่ดี เช่น ด้านบุคลิกลักษณะ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญาเป็นต้น เพื่อสามารถปรับตัว และแก้ไขปัญหาของตนเองเพื่อออกไปช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมด้วยรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพเชิงพุทธ เพื่อเป็นต้นแบบชุมชนเพื่อสันติภาพ และเกิดการเรียนรู้เรื่องภาวะ

ผู้นำตั้งแต่ในระดับครอบครัว ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของพระพุทธศาสนาที่ศาสนิกชน มีการรักษาศีล 5 เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติ คือข้อดเว้น 5 ประการได้แก่ 1) เว้นจากการฆ่าสัตว์ 2) เว้นจากการลักทรัพย์ 3) เว้นจากการประพฤติดินในกาม 4) เว้นจากการพูดเท็จ 5) เว้นจากการดื่มสุราอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

วัตถุประสงค์ของการนำเสนอบทความนี้ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวิวัฒนาการของภาวะผู้นำตั้งแต่ยุคก่อนจนถึงยุคปัจจุบันทั้งทางตะวันตก ตะวันออกและหลักธรรมเชิงพุทธที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์หาสภาพปัญหาและคุณลักษณะของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพในระดับท้องถิ่นในสภาวะการณ์ปัจจุบัน โดยมีกรอบแนวคิดและประเด็นที่จะนำเสนอได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและคุณลักษณะผู้นำด้านสันติภาพ โดยเฉพาะบริบทของผู้นำเพื่อสันติภาพระดับท้องถิ่นที่มีความสำคัญในแง่ของการสร้างความสงบ สันติให้เกิดขึ้นตั้งแต่ระดับภายในและการสร้างสันติภาพภายนอก ดังต่อไปนี้

แนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ผู้นำต้องเปลี่ยนแปลงตนเองเนื่องจากกระบวนการของผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ได้ หมายถึงพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในแง่การมีส่วนร่วมของกลุ่ม และจากฐานความเชื่อที่ว่า ผู้นำคือผู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และภาวะผู้นำ (Leadership) คือ การทำงานร่วมกันในลักษณะของกลุ่ม เพื่อต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น การศึกษาพัฒนาการด้านคุณลักษณะของผู้นำมีพัฒนาการเป็นลำดับ เริ่มจากทฤษฎีคุณลักษณะที่มีความเชื่อว่าภาวะผู้นำเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือโดยกำเนิด มาเป็นแนวคิดอำนาจและอิทธิพลที่เชื่อว่าอำนาจเป็นที่มาของศักยภาพในการมีอิทธิพลเหนือคนอื่น จนมาถึงยุคที่ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของผู้นำ ที่แสดงให้เห็นว่าผู้นำและผู้ตามมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน จนก่อให้เกิดทฤษฎีย่อยของหลายสำนัก ต่อมาจึงมีการศึกษาเรื่องสถานการณ์ในทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์เพื่อให้ครอบคลุมมิติต่างๆมากขึ้น จนส่งผลทำให้เกิดภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน และผู้นำการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ที่นักวิชาการสมัยใหม่สนใจนำมาพัฒนาภาวะผู้นำกันอย่างแพร่หลาย

1. แนวคิด ทฤษฎีผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนักวิชาการตะวันตก

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เป็นทฤษฎีของการศึกษาภาวะผู้นำแนวใหม่หรือกระบวนทัศน์ใหม่หรือวิธีคิดใหม่ (New paradigm) เป็นสิ่งที่สำคัญมากในการก้าวข้ามวิกฤติบรรดามีทั้งปวงในโลกนี้ เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการค้นคว้าหาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำเพื่อสันติภาพเชิงพุทธ ผู้วิจัยขออ้างอิงหลักธรรมเนื่องจากการแปลความที่เข้าใจได้ตรงและง่าย การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ก็คือการเปลี่ยนทฤษฎีจากมิถุนาภิวัตน์ให้เป็นสัมมาทิฐินั่นเอง (Phramaha Vudhijaya Vajiramedhi (V. Vajiramedhi), 1999) ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีนักวิชาการเด่น 2 ท่านได้ทำการศึกษาทฤษฎีนี้

คือ Jame M. Burns และ Bernard M. Bass โดย Burns ได้เสนอแนวคิดเรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไว้ในหนังสือชื่อ Leadership ในปี ค.ศ.1978 ได้ให้ความเห็นว่าการศึกษาภาวะผู้นำจะส่งนำความคิดของผู้นำและผู้ตามมารวมกัน ทำให้เห็นว่าบทบาทผู้นำกับผู้ตามกลายเป็นมโนทัศน์รวม (United Conceptually) ที่เป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ และพยายามยกระดับการตระหนักรู้ของผู้ตามด้วยการยกระดับแนวความคิดและค่านิยมทางสังคมให้สูงขึ้น โดยไม่ยึดตามอารมณ์ ส่วน Bass มีความเห็นว่า ภาวะผู้นำเป็นปฏิสัมพันธ์ของบุคคลที่มีความแตกต่างกันทางด้านอำนาจ ระดับแรงจูงใจ และทักษะเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน ซึ่งเกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะ คือ

1.1 ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ผู้นำและผู้ตามแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ผู้นำจะให้รางวัลตอบสนองความต้องการเพื่อแลกกับความสำเร็จในการทำงาน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐานของมาสโลว์ (Maslow's Need Hierachy Theory) ที่เห็นว่าความต้องการของบุคคลมีห้ากลุ่มจัดแบ่งได้เป็นห้าระดับจากระดับต่ำไปหาสูง ดังนี้

- 1) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs)
- 2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs)
- 3) ความต้องการทางสังคม (Social Needs)
- 4) ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs)
- 5) ความต้องการเติมเต็มความสมบูรณ์ให้ชีวิต (Self-actualization Needs)

มาสโลว์ (Abraham Maslow) ได้ตั้งทฤษฎีนี้โดยมีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ดังนี้

1. ความต้องการของมนุษย์เป็นไปตามลำดับขั้นความสำคัญโดยเริ่มจากระดับความต้องการขั้นต่ำไปสู่ความต้องการขั้นสูง
2. มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ เมื่อความต้องการอย่างหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะมีความต้องการในสิ่งใหม่เข้ามาแทนที่
3. เมื่อความต้องการในระดับหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่จูงใจให้เกิดพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น แต่จะมีความต้องการในระดับสูงเข้ามาแทนและเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมในสิ่งนั้น
4. ความต้องการที่จะเกิดขึ้นอาศัยซึ่งกันและกัน มีลักษณะควบคู่กันคือ เมื่อความต้องการอย่างหนึ่งยังไม่หมดไป ก็จะมีความต้องการอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นมา

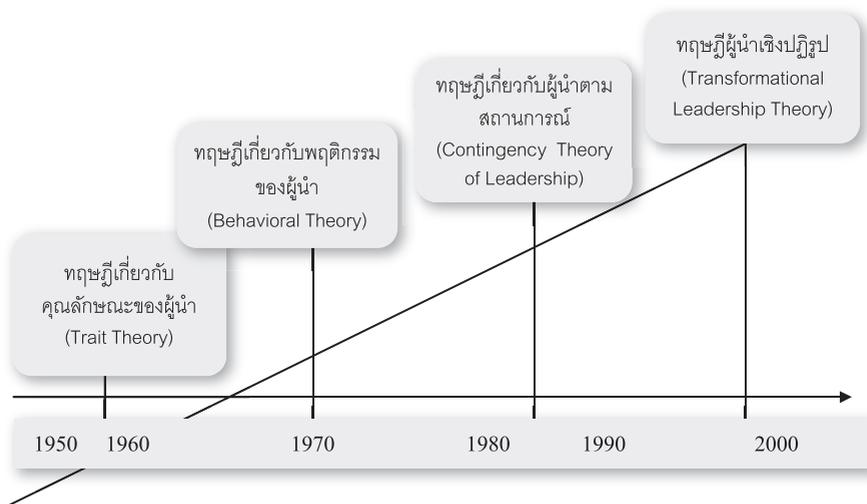
จะเห็นว่าแนวคิดของมาสโลว์ถูกนำมาใช้ในรูปแบบของการให้รางวัลหรือค่าตอบแทนที่พึงพอใจของทั้งสองฝ่ายเป็นการตอบสนองความต้องการเพื่อแลกกับความสำเร็จในการทำงาน เพื่อเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของงานให้สูงขึ้น

1.2 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ผู้นำและผู้ตามมีปฏิสัมพันธ์กันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ เปลี่ยนผู้ตามไปเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และเปลี่ยนผู้นำการเปลี่ยนแปลงไปเป็นผู้นำแบบจริยธรรม กล่าวคือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะตระหนักถึงความต้องการของผู้ตามและจะกระตุ้นผู้ตามให้เกิดความสำนึกและยกระดับความต้องการของผู้ตามให้สูงขึ้นตามลำดับ ทำให้ผู้ตามเกิดจิตสำนึกและอุดมการณ์ และยึดถือค่านิยมเชิงจริยธรรม

1.3 ภาวะผู้นำแบบจริยธรรม (Moral Leadership) เกิดจากผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้เปลี่ยนไปเป็นผู้นำจริยธรรมจากการยกระดับความประพฤติ และความปรารถนาของผู้นำและผู้ตามให้สูงขึ้นและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสองฝ่าย ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้ผู้ตามเกิดความต้องการในระดับขั้นที่สูงกว่าเดิม แล้วจึงดำเนินการเปลี่ยนสภาพทำให้ผู้นำและผู้ตามไปสู่จุดมุ่งหมายที่สูงขึ้น และต่อมา Bass ได้เสนอทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีรายละเอียดมากขึ้นต่อยอดจากแนวคิดของ Burns โดยเสนอว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นมากกว่าภาวะผู้นำศรัทธาบารมี (Charisma) และมีความเห็นว่าคุณมีบารมีนั้นถึงแม้จะจำเป็นแต่ก็ไม่เพียงพอ สำหรับผู้นำการเปลี่ยนแปลง Bass อธิบายว่า มีองค์ประกอบเพิ่มเติมจากการมีบารมีอีก 3 ประการ คือ 1) การกระตุ้นทางปัญญา 2) การคำนึงถึงการเป็นปัจเจกบุคคล และ 3) การสร้างแรงบันดาลใจ Bass เสนอว่าในผู้นำคนเดียวกันเป็นไปได้ที่จะใช้ภาวะผู้นำทั้งสองแบบแต่จะใช้ในสถานการณ์หรือเวลาที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้แนวคิดผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ Burns และ Bass ยังให้แนวคิดอีกว่า ผู้นำต้องเปลี่ยนแนวคิดใหม่เพื่อก้าวข้ามปัญหา โดยจะส่งนำความคิดของผู้นำและผู้ตามมารวมกันกลายเป็นโน้ตทัศน์รวมและยกระดับแนวความคิดและค่านิยมทางสังคมให้สูงขึ้น และเข้าใจปฏิสัมพันธ์ของบุคคลที่มีความแตกต่างกัน แต่มุ่งสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน ด้วยการยกระดับอุดมการณ์ ค่านิยมตนเองและผู้อื่นในเรื่องการยกระดับความต้องการ ด้วยการสร้างแรงจูงใจ และไม่ยึดติดอารมณ์ จึงสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี มีการกระตุ้นด้านจริยธรรมความประพฤติผู้ตามให้เกิดจิตสำนึกและอุดมการณ์ และยึดถือค่านิยมเชิงจริยธรรมทางปัญญา และผู้นำคนเดียวสามารถเลือกใช้คุณลักษณะที่กล่าวมาให้เหมาะสมได้ตามสถานการณ์ นอกจากนี้ 2 ท่านนี้แล้วยังมีอีกหลายท่านที่ให้ความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน เช่น เลทวูดและเจนซี (Leithwood & Jantzi, 1999) กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นการแสดงพฤติกรรมของผู้นำที่คอยกระตุ้นผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนำองค์การมุ่งสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่มโดยการให้ความร่วมมือแก่กลุ่ม ซึ่งมีการแสดงออก 6 ประการคือ 1) การมีวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน 2) การร่วมมือกันยอมรับเป้าหมายของกลุ่ม 3) การให้การช่วยเหลือผู้ตามเป็นรายบุคคล 4) การกระตุ้นเชิงปัญหา 5) การเป็นแบบอย่างที่ดีงามและเหมาะสม 6) มีความคาดหวังผลการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ในระดับสูง จะเห็นว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเลทวูดและเจนซีนี้ ให้ทัศนะแก่การบริหารองค์การ ผู้วิจัยเห็นว่าคล้ายคลึงกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงานของผู้นำในชุมชนเพื่อสันติภาพ ที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาในชุมชนของตนเองอย่างต่อเนื่องด้วยการมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนของผู้นำที่ใช้วิธีการมีส่วนร่วมโดยคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคลและที่สำคัญผู้นำต้องนำโดยการเป็นแบบอย่างที่ดีด้วยการใช้ปัญญา ความรู้ ความสามารถ (Saonanond, 1999) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเรียกอีกนัยว่า ผู้นำแบบแปลงรูป (Transformational Leadership) โดยการ

วิเคราะห์กระบวนการทำงานของผู้บริหารรัฐแห่งหนึ่งพบว่า สิ่งที่ทำให้ผู้นำแปลงรูปประสบความสำเร็จ คือ (1) การกำหนดกรอบการเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลง (2) พัฒนากลยุทธ์ใหม่ร่วมกันด้วยการประชุมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ (3) ปรับเปลี่ยนบุคคลในตำแหน่งสำคัญที่ต้องอาศัยความสามารถและความพยายามอย่างต่อเนื่องจึงจะทำให้การเปลี่ยนแปลงประสบความสำเร็จ (4) มีการกำหนดวัตถุประสงค์ แผนปฏิบัติงานและรายงานความก้าวหน้าแก่ผู้ร่วมงานและให้ความเห็นชอบร่วมกันในเรื่องวิธีการ (5) อาจสร้างแรงกดดันโดยใช้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีอำนาจบังคับบัญชาเหนือกว่ามาเป็นคนเสนอแนะ (6) มีการฝึกอบรมเพื่อรู้วิธีการนำเสนอต่อหน้าสาธารณะ และจะเน้นไปที่การปรับโครงสร้างเพื่อให้ผู้นำมีความกล้าคิด ความคิดริเริ่มและใส่ความพยายามเพิ่มขึ้น มีการประชุมฝึกอบรม การวางแผนกลยุทธ์ และการปรับโครงสร้างบุคลากร เพื่อกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมบางอย่าง เพื่อมุ่งหวังให้ผลงานสูงขึ้นกว่าเดิม จะเห็นได้ว่าภาวะการณ์เป็นผู้นำเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปมานานแล้ว ซึ่งภาวะการณ์เป็นผู้นำถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการบริหารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล จนเกิดแนวคิดทฤษฎีต่างๆ มากมาย จากการศึกษาจึงเห็นวิวัฒนาการของทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ (The Evolution of Leadership Theory) ซึ่งสามารถจัดกลุ่มทฤษฎีต่างๆ ได้เป็น 4 กลุ่มที่มีลำดับการพัฒนา ดังแผนภูมิภาพวิวัฒนาการของทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ ดังแผนภูมิภาพต่อไปนี้

แผนภูมิ แสดงวิวัฒนาการของทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

จากแผนภูมิภาพจะเห็นได้ว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือผู้นำปฏิรูปจะส่งนำความคิดของผู้นำและผู้ตามมารวมกันกลายเป็นมโนทัศน์ร่วมและยกระดับแนวความคิดและค่านิยมทางสังคมให้สูงขึ้นภาวะผู้นำเป็นปฏิสัมพันธ์ของบุคคลที่มีความแตกต่างกัน แต่เพื่อมุ่งสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันจึงเกิดการแลกเปลี่ยน

ผลประโยชน์ซึ่งกันและกันตามระดับความต้องการพื้นฐาน คือความต้องการที่สูงขึ้นเป็นลำดับ โดยผู้นำและผู้ตามมีปฏิสัมพันธ์กันเกิดการพัฒนาด้านคุณลักษณะ ไปในด้านจริยธรรมความประพฤติผู้นำยังสามารถกระตุ้นผู้ตามให้เกิดจิตสำนึกและอุดมการณ์ และยึดถือค่านิยมเชิงจริยธรรมทางปัญญา ด้วยการคำนึงถึงการเป็นปัจเจกบุคคล มีการสร้างแรงบันดาลใจและ ผู้นำคนเดียวสามารถเลือกใช้คุณลักษณะที่กล่าวมาให้เหมาะสมได้ตามสถานการณ์ อาจมีการปรับโครงสร้างบุคลากรเพื่อให้ผู้นำมีความกล้าคิด กล้าที่จะคิดริเริ่มและใส่ความพยายามเพิ่มขึ้น มีการประชุมฝึกอบรม การวางแผน

2. แนวคิด ทฤษฎี ผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนักวิชาการตะวันออก

จากการศึกษาพบว่า ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นทฤษฎีของการศึกษาภาวะผู้นำแนวใหม่ หรือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ (new.paradigm) ของผู้นำ กล่าวคือภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ (paradigm.shift) ไปสู่ความเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ (visionary)และมีการกระจายอำนาจหรือเสริมสร้างพลังใจ (empowering) เป็นผู้มีคุณธรรม (moral agents)และกระตุ้นผู้ตามให้มีความเป็นผู้นำ ซึ่งภาวะผู้นำลักษณะนี้กำลังเป็นที่ต้องการอย่างยิ่งในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนอย่างในปัจจุบัน (Jongwisa, 2000)

แนวคิดทฤษฎีผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนักวิชาการตะวันออก เป็นแนวทางในการนำไปปรับใช้ในองค์กรต่างๆ เพื่อเป็นการแก้จุดอ่อน และนำไปพัฒนาบุคลากรเพื่อผลงานที่ดี เป็นเลิศในการบริหารคน และพัฒนางาน ลักษณะของผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ดี มีความสำคัญต่อความสำเร็จที่ขาดไม่ได้คือ ความฉลาดหลักแหลม (Super Intelligence) ผู้นำที่ประสบความสำเร็จต้องมีความฉลาด รอบคอบ มีสติปัญญาดี วุฒิภาวะทางอารมณ์ (Emotional Maturity) มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถควบคุมอารมณ์ และประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสม เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานผิดพลาด ผู้นำที่ดีก็ควรจะใช้ประสบการณ์ และจังหวะที่เหมาะสมที่จะแนะนำให้คำปรึกษา สร้างพลังใจ (Motivation Drive) ผู้นำที่มีประสิทธิภาพมักมีพลังใจสูง พลังที่สำคัญเป็นพลังในการรู้จักควบคุมสถานการณ์ พลังใจในการรู้จักใช้อำนาจ ที่ต้องการให้งานประสบผลสำเร็จ ทักษะการแก้ไขปัญหา (Problem Solving skills) และมองปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทาย ผู้นำบางคนมีคุณลักษณะทางด้านงาน หรือ เน้นงานมาก แต่บางคนมีคุณลักษณะทางสังคมหรือเก่งทางด้านสังคมคุณลักษณะทางด้านงานที่จะช่วยให้กลายเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ความสามารถในการบริหารทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์ ความสามารถติดต่อ และการเจรจาในการขอความร่วมมือ ทักษะการจัดการ (Managerial Skills) ผู้นำที่ประสบผลสำเร็จมักจะมีทักษะในการจัดการสูง ได้แก่ ทักษะทางเทคนิค ทางด้านมนุษยสัมพันธ์ ทางด้านจิตวิทยา และพฤติกรรมมนุษยสัมพันธ์ไม่มีคำตอบที่ชัดเจนว่าคุณลักษณะผู้นำที่ดีจะต้องเป็นมาตรฐานแบบเดียวกัน เพราะคุณสมบัติของผู้นำก็ต้องมีความยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ต่างๆ (Wittayadom, 2005)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพ ที่ต้องมีคุณลักษณะของการเป็นผู้นำที่ดีด้วยคุณสมบัติเบื้องต้นที่จะทำให้ผู้นำเป็นมาตรฐานเดียวกัน สรุปได้ 9 ประการ ดังนี้คือ

1. ความรู้ (Knowledge) การเป็นผู้นำนั้น ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นที่สุด ความรู้ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับงานในหน้าที่เท่านั้น แต่เป็นความรู้ในสิ่งที่ควรรู้ รู้ในสิ่งที่ เป็นจริงตามธรรมชาติหรือหมายถึงข้อมูลจริงที่ไม่เจือด้วยอคติต่างๆ และรวมถึงการเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมในด้านอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาให้ดีขึ้น ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้รอบรู้ ยิ่งรอบรู้มากเพียงใด ฐานะความเป็นผู้นำก็จะมีมั่นคงมากขึ้นเท่านั้น เช่นในปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูล ข่าวสาร และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ผู้นำที่เก่งจะต้องศึกษาและมีความสามารถเข้าใจและใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

2. ความคิดริเริ่ม (Initiative) ความสามารถที่จะปฏิบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใดในขอบเขตอำนาจหน้าที่ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องคอยคำสั่งหรือความสามารถแสดงความคิดเห็นที่จะแก้ไขสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีขึ้น หรือเจริญขึ้นได้ด้วยตนเอง ความคิดริเริ่มจะเจริญงอกงามได้ ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ที่มองไปข้างหน้าได้อย่างลึกกว้างและไกล เป็นการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นด้วยความกระตือรือร้นคือมีใจจดจ่อกับงาน มีความเอาใจใส่ต่อหน้าที่ มีพลังใจที่ต้องการเห็นความสำเร็จข้างหน้า

3. มีความกล้าหาญและความเด็ดขาด (Courage and firmness) ผู้นำที่ดีจะต้องไม่กลัวต่ออันตราย ความยากลำบาก หรือความเจ็บปวดใดๆ ทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ผู้นำที่มีความกล้าหาญ จะช่วยให้สามารถผจญและอดทนต่องานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ นอกจากความกล้าหาญแล้ว ความเด็ดขาด ก็เป็นลักษณะอันหนึ่งที่จะต้องทำให้เกิดมีขึ้นในตัวของผู้นำเองต้องอยู่ในลักษณะของการ “กล้าได้กล้าเสีย” ด้วยในบางสถานการณ์

4. การมีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักประสานความคิด ประสานประโยชน์สามารถทำงานร่วมกับคนทุกเพศทุกวัย ทุกระดับการศึกษาได้ ผู้นำที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีจะช่วยให้ปัญหาใหญ่เป็นปัญหาเล็กได้

5. มีความยุติธรรมและซื่อสัตย์สุจริต (Fairness and Honesty) ผู้นำที่ดีจะต้องอาศัยหลักของความถูกต้อง หลักแห่งเหตุผลและความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยสั่งการหรือปฏิบัติงานด้วยจิตที่ปราศจากอคติ ปราศจากความลำเอียง ไม่เล่นพรรคเล่นพวก

6. มีความอดทน (Patience) ความอดทนจะเป็นพลังอันหนึ่งที่จะผลักดันงานให้ไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างแท้จริง

7. มีสติไม่ประมาท (Mindfulness) ผู้นำที่ดีควรมีความระมัดระวัง มีสติ สุขุมรอบคอบ ไม่ประมาท แต่ฉับไวทันต่อเหตุการณ์ มีพลังทางจิตที่จะหยุดคิดไตร่ตรองต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น รู้จักใช้ดุลยพินิจที่จะพิจารณาสิ่งต่างๆ หรือเหตุต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและควบคุมตัวเองได้ (Self-control)

8. มีความสงบเสถียรไม่ถือตัว (Modesty) ผู้นำที่ดีจะต้องไม่หยิ่งโส ไม่จองหอง ไม่วางอำนาจ และไม่ภูมิใจในสิ่งที่ไร้เหตุผล ความสงบเสถียรนี้ถ้ามีอยู่ในผู้นำคนใดแล้ว ก็จะทำให้ลูกน้องมีความนับถือและให้ความร่วมมือเสมอ

9. **มีคุณลักษณะเพื่อสันติภาพ** (Characteristics for Peace) คือ สุขภาพดี ร่างกาย จิตใจดี มีวินัยในการปฏิบัติศีลครบ 5 ข้อ มีสัจจะวาจา สัมมาอาชีพ เมตตา กรุณา คุณธรรม จริยธรรมประจำใจ และมีความสันโดษ

การอภิปรายผล

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำในสังคมไทย และการสนทนากลุ่มย่อย ผู้นำชุมชนทั้ง 2 ชุมชน รวม 24 ท่าน ได้ข้อมูลโดยภาพรวมที่เป็นข้อสรุปด้านที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำชุมชนเพื่อสันติภาพ และบริบทสภาพปัญหา เพื่อหาแนวทางคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำ ในการพัฒนาด้วยการบูรณาการกับหลักธรรมเชิงพุทธ ดังนี้

(1) มีวิสัยทัศน์การปฏิบัติตนเองเพื่อยกระดับค่านิยมทางสังคม: เน้นการพัฒนาตัวเองก่อนด้วยศีล 5 อย่างมีวินัยในการปฏิบัติและเพื่อความเชื่อมั่นของบุคคลอื่นจึงปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาแห่งวิทยาศาสตร์ที่ทันต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการสร้างนวัตกรรมตามวิถีพุทธด้วยความพอเพียงตามศาสตร์พระราชา เน้นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ทำดีไปพร้อมกับการประกอบอาชีพ ยึดหลักการทำประโยชน์แก่ผู้อื่น ที่เชื่อว่าเป็นทางแห่งสันติสุข

(2) การสร้างแรงจูงใจ ยกระดับความต้องการ (ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์): การลงมือทำให้เขาดู เปิดใจที่จะรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และใจกว้างให้ผลประโยชน์ ตอบแทน อย่างคุ้มค่า ด้วยคำชมรางวัล มีความใส่ใจในการทำงานร่วมกัน ใส่ใจคนรอบข้าง การใช้คำพูดให้เกียรติ การให้ข้อมูลความจริง มีความเป็นกัลยาณมิตร สนใจดูแลสิ่งแวดล้อม ยึดหลักคุณธรรมและให้ความสำคัญกับครอบครัว มุ่งจะถ่ายทอดความรู้ด้วยใจกว้างด้วยการรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน

(3) ปลุกฝังจิตสำนึกเชิงจริยธรรม: ด้วยความพอเพียง ความซื่อสัตย์ มีการถ่ายทอดความรู้และอำนวยความสะดวกให้แก่คนที่อยู่ร่วมในสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน เพื่อบำเพ็ญบารมีคือทำคุณงามความดีต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน ทำดีทั้งในเชิงของศาสนา คือ ตีอย่างมีศีลธรรมต้องมีสติ เน้นการฝึกสติ คู่กับศึกษาความรู้ใหม่ๆ เริ่มจาก ศีล สมาธิ ปัญญาเพื่อความไม่ประมาท มีการมุ่งมั่นตั้งใจทำดีเพื่อความสำเร็จในบทบาทของตน

(4) มุ่งพัฒนาตนเองและชุมชนสู่ยุคแห่งปัญญา: ใช้หลักของพุทธศาสตร์เป็นหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความไม่ประมาทในการพัฒนา เราสามารถมองปัญหาทุกปัญหาว่าสามารถแก้ได้ ต้องไม่เรียนรู้เพื่อเป็นการพัฒนาปัญญาเน้นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไม่ต้องเก่งทุกเรื่องมีการจัดระเบียบกายด้วยศีล จัดระเบียบจิตด้วยสมาธิ ถ้าจัดได้ทั้งกายทั้งจิตมันก็จะนำไปเข้าถึงการรู้จริงสู่ปัญญา ต้องศึกษาความรู้ใหม่ๆเพื่อทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ยุคแห่งปัญญา คือ สะอาด สว่าง และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก เครือข่ายความรู้ big data ในกูเกิ้ล ยูทูป ที่ต่างๆ ถือว่าเป็นกัลยาณมิตร

ในการสังเคราะห์จัดกลุ่มคำ ผู้วิจัยพบว่าในการสร้างแรงจูงใจตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงเพื่อยกระดับความต้องการตามทฤษฎีของมาสโลว์ ในเรื่องให้ผลประโยชน์ตอบแทน คำชมหรือรางวัลเป็นหลักการที่ค้ำกับการปลูกฝังจิตสำนึกเชิงจริยธรรมของผู้นำ เพราะผู้นำเชิงพุทธจะไม่มุ่งผลประโยชน์ตอบแทน แต่จะทำได้เพื่อมีความสุขใจในการช่วยเหลือผู้อื่น แต่แปลความได้ว่าสิ่งที่ต้องการแท้จริงคือ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน แม้มีการตอบแทนให้ผลประโยชน์กันก็อยู่บนพื้นฐานการให้เกียรติกัน

สภาพปัญหาคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเพื่อสันติภาพ

ในการศึกษาสภาพปัญหาคุณลักษณะผู้นำด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มย่อยพบว่า ผู้นำทั้ง 2 กลุ่มมีแนวคิด หลักการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองรวมถึงวิธีการสร้างสันติภาพตนเองและชุมชนสรุปได้ ดังนี้

หลักการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเอง	วิธีการสร้างสันติภาพตนเองและชุมชน
1) ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งในการปฏิบัติตัว การปฏิบัติหน้าที่ และการบริหารงาน	1) ใช้หลักความพอเพียง มีสติและสมาธิในการทำงาน สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้
2) ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้สม่ำเสมอเพื่อที่จะได้ดูแลกิจการหรือนำพวงศักรให้ไปสู่เป้าหมาย	2) พัฒนาตนเองให้มีความรู้อย่างสม่ำเสมอให้ทันต่อโลกต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน
3) ใช้หลักความเป็นธรรมในการดำเนินชีวิตโดยตั้งอยู่บนหลักความเป็นจริง	3) หลักการทำงานโดยตั้งอยู่บนความเป็นจริง อยู่บนข้อเท็จจริง สื่อสารกันบนข้อเท็จจริง และรักษาความจริงซึ่งกันและกัน
4) มีวิสัยทัศน์ที่กว้าง มองโลกในแง่ดีเสมอ พัฒนาและเรียนรู้อยู่เป็นประจำ	4) ทำงานโดยตั้งอยู่บนความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์เป็นความจริงอย่างหนึ่ง ซึ่งเราควรยึดถือ ถ้ามองให้ห่างก็คือ ซื่อสัตย์ ใส่ใจ และรักในงานที่ทำ
5) มีความมั่นใจในตัวเอง กล้าคิด กล้าพูด กล้าแสดงออก	5) มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงาน ตรงต่อเวลา มีความซื่อสัตย์ ขยัน และอดทน
6) มีความเป็นธรรม และแก้ไขปัญหาโดยยึดถือหลักความเป็นจริง	6) เปิดใจให้กว้าง และรับฟังความคิดเห็นอยู่เสมอ
7) มีการฝึกฝนตนเองอยู่เสมอโดยการวางใจให้เป็นกลาง คิดวิเคราะห์อย่างรอบคอบ ต้องมีสติ และเอาข้อเท็จจริงมาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ	7) ผู้นำต้องมีคุณธรรม จริยธรรม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ด้วยตนเอง และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน
8) ผู้นำที่ดีต้องรู้จักแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้	8) ใช้หลัก ศีล สมาธิ และปัญญาเป็นหลักในการจัดระเบียบให้สังคมและองค์กร

หลักการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเอง	วิธีการสร้างสันติภาพตนเองและชุมชน
9) สามารถประเมินสถานการณ์ที่จะเข้ามาล่วงหน้าได้ และมีแผนรองรับที่ตี	9) ผู้นำต้องมีศีลเป็นพื้นฐานเพราะศีลจะช่วยจัดระเบียบทั้งตนเอง และผู้นำจะต้องผลักดันกระจายไปสู่ชุมชนให้มีศีล
10) สร้างเครือข่ายให้กับตนเอง หรือ มีกัลยาณมิตรเพื่อประโยชน์ในการพึ่งพาอาศัยกัน	10) ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาคือโยนิโสมนสิการ หรือ การคิดวิเคราะห์อย่างแยบยล มีการสืบสวนถึงสาเหตุของปัญหา

ในการศึกษาสภาพปัญหาคุณลักษณะผู้นำด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มย่อย พบว่าผู้นำทั้ง 2 กลุ่มมีแนวคิดในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองรวมถึงวิธีการสร้างสันติภาพตนเองและชุมชนดังกล่าวข้างต้น แต่ได้รับการเปิดเผยความจริงสรุปได้ว่า มีผู้นำเป็นจำนวนน้อยที่รักษาศีล 5 ได้ครบทุกข้อและทำเป็นกิจวัตรเนื่องจากขาดทัศนคติเรื่องการพัฒนาดตนเองให้เป็นการยกระดับขึ้น จึงไม่เกิดแรงจูงใจภายในตนเองและจากการทำงานเป็นทีม การประชุมไม่มีกฎ กติกา เพื่อให้ผู้นำเคร่งครัด รับผิดชอบ ในการให้แรงจูงใจ ส่วนใหญ่ผู้นำไม่ได้กล่าวถึงสิ่งของรางวัลแต่จะกล่าวถึงการให้เกียรติต่อกัน ไม่ดูถูกหรือการแบ่งพรรคแบ่งพวก ผู้นำส่วนใหญ่จึงไม่เกิดความรู้เพิ่มโดยเฉพาะผู้นำในระดับชุมชนบางคนไม่ทันต่อข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการปฏิบัติงาน เนื่องจากขาดความรู้ในการสื่อสารทางโลกออนไลน์ต่างๆ ทำให้ได้รับความรู้ต่างๆ ได้ไม่ทันต่อสถานการณ์ เนื่องจากในชุมชน สังคม ย่อมมีปัญหาขัดแย้งในการอยู่ร่วมกันเสมอ ผู้นำจึงเป็นที่คาดหวังของชุมชนในการช่วยแก้ไขปัญหา และเป็นคนกลางช่วยยุติปัญหาและหาแนวทางการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมอย่างสงบสุข ซึ่งเป็นสภาพที่พึงประสงค์ของทุกสังคมตั้งแต่สถาบันครอบครัว แม้สิ่งที่ต่างคนต่างปรารถนาจะไม่ตรงกัน แต่เมื่อเกิดความไม่ตรงกันหรือขัดแย้งกัน แต่เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งตั้งตนอยู่ในความสงบอย่างมีสติ ก็มีอำนาจที่สามารถทำให้อีกฝ่ายสงบลงได้และอาจพัฒนาไปถึงการเกื้อกูลต่อกัน สภาพชุมชน สังคมที่มีความสงบย่อมนำไปสู่ความมีสันติภาพ กล่าวได้ว่า ทุกชุมชน สังคมมีความต้องการผู้ปกครอง หรือผู้นำที่มีความสงบมีสติ นั้นหมายถึงความสันติสุขหรือสันติภาพกำลังจะเกิดขึ้นในชุมชน สังคมนั้น หากมองในแง่มุมมองพุทธศาสนา ความสงบหรือสันติภาพจะเกิดขึ้นในสังคมได้ จะต้องเริ่มจากภายในตนเองคือ เริ่มจากใจที่มีความสงบในระดับบุคคล ซึ่งแม้บุคคลเพียงหนึ่งคนสงบ กระแสความสงบย่อมกระเพื่อมกระจายออกไปสู่ภายนอกคือ ครอบครัว ชุมชนหรือสังคมโดยรอบมีการกระจายออกเป็นวงกว้าง และเมื่อบุคคลหลายๆ คนที่มีความสงบหรือสันติภาพในตนเองมาอยู่ร่วมกันก็ย่อมจะสร้างสังคมที่มีสันติภาพให้เป็นภาพที่เด่นชัดยิ่งขึ้น และสามารถกลบรอยแห่งความขัดแย้งและสร้างภาพสังคมที่น่าอยู่น่าปรารถนา เป็นชุมชนอุดมสุขที่ไม่ใช่เพียงภาพฝันอีกต่อไป

จากการศึกษา เมื่อนำหลักการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองรวมถึงวิธีการสร้างสันติภาพตนเองและชุมชนของผู้นำในสังคมและผู้นำชุมชน รวม 24 ท่านนำมาบูรณาการกับคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และพบว่าผู้นำส่วนใหญ่ยังมีวิสัยทัศน์ในการแก้ปัญหาที่ไม่ไกล และไม่ลุ่มลึกเพียงพอแก่สถานการณ์ปัจจุบัน

แต่มีสิ่งดีที่ส่วนใหญ่ยังให้ความเห็นว่า การพัฒนาต้องเริ่มจากตนเองที่เป็นจุดแข็งในการพัฒนาบุคคล ผู้วิจัย จึงจัดกลุ่มคำทั้งสองกลุ่มคือ 1) คุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) กลุ่มคำจากการสัมภาษณ์ จึงพบปัญหาด้านคุณลักษณะของผู้นำที่ต้องการพัฒนาให้เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ 4 ลักษณะ คือ 1) วิสัยทัศน์การปฏิบัติตนเองด้วยศีล 5 อย่างมีวินัย เพื่อยกระดับความศรัทธาให้สูงขึ้น 2) การสร้างแรงจูงใจด้วยการให้เกียรติและหลักการมีส่วนร่วม และ 3) ปลุกฝังจิตสำนึกเชิงจริยธรรมเพื่อเกิดความมุ่งมั่น อดทนจนกว่าจะประสบความสำเร็จ 4) มุ่งพัฒนาตนเองให้หลุดพ้นกิเลสและรับใช้ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการแก้ไขด้วยการพัฒนาทั้ง 4 ลักษณะนี้แล้วเมื่อนำมาพัฒนาร่วมกับมิติด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำเพื่อสันติภาพเชิงพุทธ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสามารถบูรณาการให้เห็นองค์ประกอบของหลักไตรสิกขา 3 หลัก แยกเป็น 4 ด้านได้ดังนี้คือ 1) บุคลิกภาพ 2) พฤติกรรม 3) จิตภาพ และ 4) ปัญญาภาพ ผู้วิจัยขอเปรียบเทียบให้เห็นการบูรณาการ เพื่อเห็นภาพความเชื่อมโยงของทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และข้อมูลด้านคุณลักษณะของผู้นำรวมถึงผลวิเคราะห์ได้เกณฑ์ที่ต้องพัฒนา เพื่อได้วิธีการและกระบวนการขั้นตอนในการพัฒนาต่อไป

คุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	หลักธรรมไตรสิกขา	เกณฑ์ที่ต้องพัฒนา
มีวิสัยทัศน์การปฏิบัติตนเองเพื่อยกระดับค่านิยมทางสังคม	ศีล	วิสัยทัศน์การปฏิบัติตนเองด้วยศีล 5 อย่างมีวินัย เพื่อยกระดับความศรัทธาให้สูงขึ้น
การสร้างแรงจูงใจ ยกระดับความต้องการ (ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์)		การสร้างแรงจูงใจด้วยการให้เกียรติและหลักการมีส่วนร่วม
ปลุกฝังจิตสำนึกเชิงจริยธรรม	สมาธิ	ปลุกฝังจิตสำนึกเชิงจริยธรรมเพื่อเกิดความมุ่งมั่น อดทนจนกว่าจะประสบความสำเร็จ
มุ่งพัฒนาตนเองและชุมชนสู่ยุคแห่งปัญญา	ปัญญา	มุ่งพัฒนาตนเองให้หลุดพ้นกิเลสและรับใช้ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

บทสรุป

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นของนักวิชาการตะวันออก รวมทั้งผู้วิจัยพบว่า ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองและผู้ตามด้วยหลักความมีเหตุผลและหลักความจริง ที่สามารถเริ่มจากตนเอง จากสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นเพื่อเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปแบบเป็นขั้นตอน ด้วยวิธีการมีส่วนร่วมทั้งตัวผู้นำและผู้ตามหรือบุคคลอื่นโดยใช้แรงจูงใจ และอาจใช้บาร์มีที่มีหรือการให้รางวัลเป็นผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อเป็นแรงจูงใจในการพัฒนาด้วยความมุ่งมั่นและมีวินัย จากด้านนอกตัวที่ง่ายไปหาด้านในตัวคือด้านจิตใจและปัญญา ดัง

นั้นตัวปัญญาจึงเป็นธรรมสำคัญที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธต้องเข้าใจและเข้าถึง จึงจะสามารถปรับตัว และยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เพื่อเกิดสุขภาวะที่ดีตั้งแต่บุคลิกภาพภายนอกไปจนถึงระดับจิตใจ และปัญญาที่เป็นสัมมาปัญญาบนพื้นฐานบนความเรียบง่ายและเป็นรูปธรรม โดยให้ความสำคัญในแง่ของ ความรู้ (Knowledge) เป็นอันดับแรก และความรู้ตามความหมายของงานวิจัยนี้คือ ความรู้ทางปัญญา (Knowledge Wisdom) โดยปัญญาเป็นศูนย์กลางของสุขภาวะ 4 ด้าน กล่าวคือ ถ้าปราศจากปัญญาแล้ว สภาวะทางกาย ทางจิตใจ อารมณ์และทางสังคมย่อมดีไม่ได้ ดังนั้นการพัฒนาปัญญาจึงต้องเริ่มจากทาง ภายนอก หรือพฤติกรรมที่เป็นภายนอกก่อน เปรียบได้กับการมีศิลปะคือมีระเบียบวินัยข้อประพฤติที่ดีในการกระทำ การดำเนินชีวิต และขั้นต่อไปจะเป็นการพัฒนาภายในคือ จิตใจหรือจิตภาพ แล้วจึงนำไปสู่การพัฒนาปัญญา ที่เรียกว่า “การเกิดสุขภาวะที่สมบูรณ์” ด้วยการพัฒนาทั้ง 4 ด้านรวมกัน

References

- Dubrin, J. A. (2010). *Adership Research Findings, Practice, and Skills*. (7th ed.). OH; South-Western/Cengage.
- Jongwisan, (2000). “*Training Result of Leaders’ Transformational Leadership Kasetsart University Students*”. Dissertation of Philosophy, (Research Branch of Applied Behavioral Science). Graduate School: Srinakharinwirot University.
- Leithwood, K & Jantzi. D. (1999). *Towards an explanation of variation in teacher’s perceptions of transformational school Leadership: Education Administration Quarterly*. N Y: Mc. Grow-Hill.
- Phramaha Vudhijaya Vajiramedhi (V. Vajiramedhi). (1999). *Truly Happy with Wisdom Way to Happiness with Wisdom*. (2nd ed.). Bangkok: Papirus Publication.
- Saihu. (2001). *Mechanism of Society*, (10th ed.). Bangkok: Chulalongkorn Publishing House.
- Saonanon. (1999). *Leadership*. (3rd ed.). Nakhonratchasima: Faculty of Education, Nakhon Ratchasima Rajabhat University.
- Wittayaudom. (2005). *Leadership*. Theera Film and Chitech Co., Ltd.

หลักการในการสร้างและบริหารองค์กร ของพระพุทธเจ้า

ผู้เขียน :	นวพร เรืองสกุล
ปีที่พิมพ์ :	2548
จำนวนหน้า :	141 หน้า
สำนักพิมพ์ :	ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชมกร เศรษฐบุตร

Chommakorn Sethabutr

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Corresponding Author. Email: chommakorn@gmail.com

บทนำ

หนังสือ “หลักการในการสร้างและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า” โดยนวพร เรืองสกุล เป็นหนังสือโครงการวิจัย ส่วนหนึ่งในโครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษาของศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2548 มีความหนาทั้งหมด 141 หน้า แบ่งเนื้อหาออกเป็น 8 บท ได้แก่ บทนำ บทที่ 1 โลกทัศน์วิสัยทัศน์ พันธกิจ บทที่ 2 สรรวจและประเมินสถานการณ์ บทที่ 3 การตลาด บทที่ 4 การบริหารงานบุคคล บทที่ 5 การจัดองค์กร บทที่ 6 บทบาทผู้นำ บทที่ 7 การสืบทอดกิจการ ผู้เขียนได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางการบริหารจัดการองค์กร ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสร้างคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ซึ่งเป็นรากฐานพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ต่อมาจนถึงปีที่ทำการวิจัย (พ.ศ.2548) เพื่อสร้างความเข้าใจและความสนใจในการศึกษาคำสอนในพระพุทธศาสนาในกลุ่มนักธุรกิจและผู้มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

ประเด็นที่น่าสนใจของหนังสืองานวิจัยนี้คือ การนำกรอบการบริหารธุรกิจมาใช้วิเคราะห์ศึกษาพุทธประวัติจากในพระไตรปิฎก อรรถกถาฉบับแปลเป็นภาษาไทย มองพระพุทธศาสนาเสมือนองค์กรหนึ่งที่

มีอายุยืนยาวมาถึงปัจจุบันเกือบสองพันหกร้อยปี ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้ก่อตั้ง และเป็นผู้บริหารระดับสูงสุด ในเชิงยุทธศาสตร์ (Chief Executive Officer: C.E.O.) ท่านแรก ดำเนินกิจการสอนเรื่องทุกข์และความดับทุกข์เพื่อนิพพาน ในชมพูทวีปที่เป็นดินแดนของพราหมณ์และลัทธิอื่นมากมาย พระพุทธเจ้าปฏิบัติพุทธกิจเป็นเวลา 45 ปีภายใต้องค์กรที่เรียบง่าย มีจำนวนพุทธศาสนิกชนมากมายใน 16 แคว้น พระพุทธเจ้ามอบหมายให้พระธรรมและพระวินัยเป็นผู้สืบทอดองค์กร องค์กรพระพุทธศาสนายังคงปรากฏและเจริญรุ่งเรืองในปัจจุบัน การวิจัยนี้เป็นไปเพื่อสร้างเป็นกรณีศึกษาสำหรับเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ในวิชาบริหารจัดการและนำมาใช้ในโลกรปัจจุบัน

ประเด็นเนื้อหา

ในบทนำผู้เขียนตั้งโจทย์วิจัยว่าพระพุทธเจ้ามีหลักการก่อตั้งจัดพระพุทธศาสนาเสมือนเป็นองค์กรหนึ่ง ภายใต้การจัดการ การบริหารบุคคล และการเผยแผ่อย่างไร คำสอนและการปฏิบัติตนของสงฆ์จึงยังคงอยู่เกือบสองพันหกร้อยปี ซึ่งโจทย์วิจัยนี้เป็นวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “หลักการในการสร้างและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า” โดยที่วัตถุประสงค์อีกหนึ่งข้อคือ สร้างความเข้าใจและความสนใจในการศึกษาคำสอนในพระพุทธศาสนาในกลุ่มนักธุรกิจ ผู้มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป วิธีการวิจัยเป็นแบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนามโดยการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย นำเสนอผลงานวิจัยในรูปแบบที่ทำให้ผู้อ่านทั่วไปเข้าถึง ไม่เป็นไปตามรายงานในระเบียบวิธีการวิจัย ในแต่ละหัวข้อเนื้อหาจะแยกออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งเกี่ยวกับพุทธประวัติ และส่วนที่สองเกี่ยวกับทวิเคราะห์การประยุกต์ในเชิงความคิดสู่การบริหารงานในปัจจุบัน โดยที่ผู้วิจัยคาดว่าประโยชน์ที่ได้รับคือ การนำไปใช้เป็นกรณีศึกษา เพื่อเป็นเครื่องมือการเรียนการสอนในหลักสูตรบริหารธุรกิจระดับปริญญาโท

ลำดับประเด็นเนื้อหาสาระ

บทที่ 1 โลกทัศน์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ จากผลการวิจัยสรุปว่าโลกทัศน์ของพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากวัฏฏะแห่งชีวิต ก่อตั้งองค์กรพระพุทธศาสนาขึ้นมา ภายใต้วิสัยทัศน์เพื่อทำหน้าที่สอนเรื่องทุกข์และความดับทุกข์ เพื่อนิพพาน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง (นิพพานํ ปริม สุขิ)”

พันธกิจของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกประกอบด้วย

- 1) การสั่งสอนผู้อื่นให้พ้นทุกข์
- 2) บำเพ็ญตนเป็นแบบอย่าง
- 3) การแสดงธรรมเกิดจากความกรุณาที่จะช่วยผู้อื่นที่อยู่ในวังวนของทุกข์ในสังสารวัฏได้มองเห็นทางออก โดยที่ผู้แสดงมิได้มุ่งอามิสคือ ลาภผล
- 4) คุณค่าของเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานที่ยืนยงต่อกาลเวลา นำความสงบสู่จิตใจ และสันติสุขสู่ชุมชน

บทที่ 2 สำนวนและประเมินสถานการณ์ สรุปรว่าพระพุทธศาสนาเกิดในชมพูทวีป ในสภาพแวดล้อมของสังคมแบบวรรณะที่เป็นเครื่องมือสำหรับสงวนและจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพ โดยที่คำสอนของพราหมณ์เป็นคำสอนหลัก พราหมณ์ทำหน้าที่ประกอบพิธีวิงวอนให้ได้รับสิ่งดีงามและชำระบาป นอกจากนั้นก็ยังมีพิธีกรรมทั้งหลายสำหรับผู้แสวงหาความจริงที่แตกต่างไปจากคำอธิบายของพราหมณ์ พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนใหม่ที่แตกต่างจากลัทธิอื่นชัดเจนได้แก่ 1) “ไตรลักษณ์” กล่าววาทิภุคฺคิที่ถูกต้องคือ อนิจจตา (ความเป็นของไม่เที่ยง) ทุกขตา (ความเป็นทุกข์) อนัตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน) 2) “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” คำสอนเน้นหลักกรรม เน้นการปฏิบัติกุศลกรรมเพื่อความความดี มิใช่การอ่อนน้อม เน้นการละเว้นอกุศลกรรมมิใช่การล้างบาป 3) ศาสดามาจากวรรณะกษัตริย์ ซึ่งทำให้เข้าใจการติดต่อกับผู้ครองนครและปัญญาชนในสังคม นุ่งห่มผ้าบังสุกุลย้อมสีฝาด โคนผมและหนวดเครา สะท้อนให้เห็นความคิดหลักที่ว่า การเป็นผู้มีภระน้อย ไม่กังวลกับเรื่องโลก เป็นคนเรียบง่าย พระพุทธศาสนาเป็นผลดีด้านรัฐประศาสน์นโยบายคือสอนให้ราษฎรตั้งตนอยู่ในศีล มีเมตตา รู้จักให้อภัยทำให้เกิดความสงบในบ้านเมือง เป็นลัทธิที่คานอำนาจกับพราหมณ์ ตลอดจนทำให้พ่อค้าที่มั่งคั่งได้รับการยอมรับทางสังคมและยอมรับจากพระราชผู้ครองแคว้นต่าง

บทที่ 3 การตลาด ผู้เขียนสรุปว่าพระพุทธเจ้าได้ตรงหาผู้ฟังให้ถูกกลุ่ม (Targeting the right audience) พระพุทธเจ้าเปิดตัวสินค้าครั้งแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันด้วยการเทศน์แก่ปัญจวัคคีย์ซึ่งเป็นพราหมณ์โดยกำเนิด ในพรรษาแรกพระพุทธเจ้าเสด็จไปที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อเพิ่มส่วนแบ่งการตลาดอย่างสูงทันทีโดยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชฎิลสามพี่น้องผู้มีบริวารมาก ต่อจากนั้นเสด็จเข้ากรุงราชคฤห์เพื่อเทศน์โปรดพระเจ้าพิมพิสาร พระพุทธเจ้าทรงเจาะตลาดพราหมณ์ผู้ใหญ่ พราหมณ์เจ้าสำนัก พระราชา ตามมาด้วยพ่อค้า เศรษฐี พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมตามระดับปัญญาของผู้ฟัง ทรงแสดงเป็นลำดับ ต่างกันที่ความลุ่มลึก พระพุทธเจ้าประเมินผลงานทางการตลาดโดยดูจากผลงานของพระสาวก ความร่วมมือของอุบาสก อุบาสิกา และเหตุผลของความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของพระราชา เช่น ธรรมเจดีย์สูตร พระสูตรเคารพพระธรรมของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระพุทธเจ้าใช้ขันติเมื่อประสบปัญหาถูกคู่แข่งใส่ร้าย

บทที่ 4 การบริหารงานบุคคล ผู้เขียนกล่าวว่าพระพุทธเจ้าจัดคณะสงฆ์ให้เป็นระเบียบด้วยพระวินัย ก่อให้หมู่คณะให้เป็นปึกแผ่น ส่งเสริมการประพฤติเพื่อความพ้นทุกข์ และสร้างศรัทธาแก่ผู้พบเห็น วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการอบรมและพัฒนาพระภิกษุคือ 1) ตอกย้ำอุดมการณ์และหลักการ 2) เตือนให้ระลึกถึงเหตุแห่งการเข้ามาร่วมงานกัน 3) สร้างระบบอบรมพนักงานใหม่ 4) การทดลองปฏิบัติงาน 5) การอบรมทฤษฎี หน้าที่อบรมเรื่องเกี่ยวกับบุคคลอื่น เรื่องรอบตัว และบุคคลิกภาพ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้สวดปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน เป็นการทบทวนข้อบังคับเพื่อตักเตือนความประพฤติ สิ่งใดผิดก็ให้แก้ไข และสำรวมระวังต่อไป พระวินัยมีบทลงโทษหนักเบาตามลำดับ

บทที่ 5 การจัดองค์กร ผู้เขียนกล่าวว่าค่านิยมขององค์กรคือ “บำเพ็ญทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน” ภายใต้โครงสร้างองค์กรแนวราบ (Flat organization) พระพุทธเจ้าเป็นองค์ประธาน และเป็นผู้บริหารสูงสุด พระสารีบุตร อัครสาวกเบื้องขวา (รองประธานด้านวิชาการ) พระมหาโมคคัลลานะ อัครสาวกเบื้องซ้าย (รองประธานด้านปฏิบัติการ) พระอานนท์เป็นพุทธอุปัฏฐาก (เลขาธิการผู้บริหาร) และมีเอตทัคคะ ที่สมัยใหม่เรียกว่าผู้เชี่ยวชาญ การดูแลบังคับบัญชาภายในองค์กรจะเป็นไปตามพระวินัยที่กำหนด ผู้มีอาวุโสกว่าและบวชมานานกว่า จะดูแลผู้เข้ามาใหม่และผู้อ่อนอาวุโสกว่า ระวังไม่ให้พระภิกษุหนึ่งรูปมีสัทธิวิหาริก (ศิษย์ของตน) มากเกินไปจนดูแลไม่ทั่วถึง ซึ่งจะทำให้คุณภาพต่ำลง ซึ่งคล้ายคลึงกับกับระบบการสอนงาน (Coaching) ในปัจจุบัน กรณีที่เกิดเรื่องขึ้นในหมู่สงฆ์จะมีหมวดอธิการและภาระงับอธิการในพระวินัยที่พิจารณาตามเหตุและผลด้วยหมู่สงฆ์ยึดหลักธรรมวินัย มิใช่การปกครองโดยบุคคล ความเห็นของบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือคณะบุคคลใดคณะบุคคลหนึ่ง

บทที่ 6 บทบาทผู้นำ ผู้เขียนสรุปว่าพระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้นำ อันได้แก่ วินัยในการบริหารเวลาประจำวันอย่างชัดเจนสม่ำเสมอต่อเนื่อง การจาริกเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มากเช่นเดียวกับพระสงฆ์สาวก แกล้งเป่าหมายและวิธีการที่กระชับและชัดเจน เช่น ละอกุศลกรรม บำเพ็ญโลกียธรรม บำเพ็ญโลกุตระธรรมเพื่อกำจัดอวิชชา เป็นที่ปรึกษา พร้อมให้การรับรอง การสนับสนุน และความไว้วางใจ ขณะเดียวกันก็ตำหนิเมื่อควรตำหนิ เฆชิญและแก้ปัญหาด้วยสติและพรหมวิหาร (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา)

บทที่ 7 การสืบทอดกิจการ ผู้เขียนสรุปว่าภายหลังจากปฏิบัติพุทธกิจ 45 ปี พระพุทธเจ้าปลงอายุสังขารสามเดือนล่วงหน้าก่อนปรินิพพาน พระพุทธองค์สืบทอดองค์กรพระพุทธศาสนาด้วยการทรงย้ำ *“ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”* พระพุทธองค์ไม่ทรงแต่งตั้งบุคคลเป็นผู้สืบทอด ทรงให้ใช้พระธรรมและพระวินัยเป็นผู้สืบทอดต่อไป พร้อมทั้งปัจฉิมโอวาทที่ว่า *“ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด”*

บทวิจารณ์

ผู้วิจารณ์ชื่นชมใจทวิวิจัยเกี่ยวกับองค์กรที่มีอายุยืนยาว เลือกศึกษาจากองค์กรที่ผู้ก่อตั้งแสวงหาค้นพบสินค้าด้วยตนเอง พบว่าตัวเองมีจุดแข็งอะไร โดยผู้วิจัยนำกรอบการวิเคราะห์และภาษาด้านการบริหารธุรกิจมีย่นจากพุทธประวัติ ตีความจากพระจริยาวัตรและคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อสร้างเป็นกรณีศึกษาสำหรับการศึกษาก่อสร้างองค์กรที่มีอายุยืนยาว ผู้วิจารณ์เห็นว่า **“บุคคลและการสืบทอด”** มีความสำคัญในการสร้างองค์กรที่มีอายุยืนยาว ซึ่งองค์กรพระพุทธศาสนา บุคคลที่หมายถึง ได้แก่ พระพุทธเจ้า ผู้ก่อตั้ง พระสาวกรุ่นบุกเบิก การบริหารจัดการภิกษุสงฆ์ในขณะที่พระพุทธเจ้ายังไม่ปรินิพพาน สำหรับเรื่อง

การสืบทอดนั้นพระพุทธเจ้าผู้ก่อตั้งได้กำหนดพระธรรมและพระวินัย ซึ่งผู้เขียนได้ยกตัวอย่างการเทียบเคียงกับทางโลกไว้ในหน้าที่ 112 เช่น

“กฎหมายรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ที่เมื่อประกาศใช้ตอนตั้งประเทศแล้วก็ใช้เรื่อยมา มีการแก้ไขน้อยมาก และสหรัฐอเมริกาก็นับถือรัฐธรรมนูญเป็นหลักการปกครองประเทศ มิได้นับถือบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้มาทำหน้าที่แทนรัฐธรรมนูญ..”

ผู้วิจารณ์เห็นว่า พระพุทธเจ้าผู้ก่อตั้งองค์กรที่มีอายุยืนยาวนานให้ความสำคัญกับเจตนาดังพุทธพจน์ที่ว่า “เจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ” หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ในขั้นต้นพระพุทธองค์ทรงดำริว่าไม่ควรประกาศธรรม เพราะสัตว์โลกยังถูกอวิชชาครอบงำ จะไม่เห็นไม่เข้าใจธรรมอันละเอียดลึกซึ้ง ธรรมนั้นก็จะมีประโยชน์ให้แก่สัตว์โลกเพื่อนำไปสู่การหลุดพ้น ท่านท้าวสหัมบดีพรหมจึงทูลอาราธนาให้แสดงธรรม พระพุทธเจ้าทรงไตร่ตรองแล้วเปรียบสัตว์โลกเหมือนดอกบัว คือ บางดอกเจริญแล้วอยู่ใต้พื้นน้ำ บางดอกโผล่ขึ้นสูงเสมอผิวน้ำ บางดอกโผล่พ้นผิวน้ำพร้อมที่จะบานรับแสงตะวัน จึงทรงพิจารณาว่าควรแสดงธรรมกัณฑ์แรกโปรดผู้ใด แสดงว่าพระพุทธเจ้าพิจารณาการเทศน์สอนให้กับผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ที่มีโอกาสจะเข้าใจสิ่งที่พระองค์ตรัสรู้ ซึ่งก็คือกลุ่มปัญญาวัคคีย์ที่เป็นพราหมณ์ซึ่งเคยศรัทธาเลื่อมใสขณะพระพุทธเจ้าบำเพ็ญทุกรกิริยาและเป็นผู้ที่แสวงหาทางบรรลุมรรคการที่ผู้เขียนกล่าวว่ามีผู้กลุ่มเป้าหมายคือพราหมณ์ กษัตริย์ตามทีระบุในงานวิจัยจึงมีนัยแฝงหมายถึงผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ แต่อย่างไรก็ตามหลังจากปฐมเทศนาแก่ปัญญาวัคคีย์แล้ว พระพุทธเจ้าทรงแสดงอนุพุทธิกถา ซึ่งเป็นคำสอนที่แสดงไปตามลำดับ ไม่ข้ามขั้น ไม่ตัดลัดให้ขาดความ เป็นการแสดงธรรมเพื่อมุ่งยกระดับจิตของผู้ฟังให้สูงขึ้นตามลำดับ โปรดยสกุลบุตรและสหยา จนทำให้เกิดพระสาวกที่เป็นพระอรหันต์รวมทั้งหมด 60 องค์ พระพุทธเจ้าจึงทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาตั้งพุทธเจตนที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปทางเดียวกัน 2 รูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน ในโลกนี้ยังมีเหล่าสัตว์ผู้มีธูลีในดวงตาเบาบาง สัตว์เหล่านั้นจะเลื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม เหล่าสัตว์ผู้ที่อาจจะรู้ทั่วถึงธรรมได้ยังมีอยู่ แต่เมื่อเวลาล่วงไป ทุกๆ 6 ปี เธอทั้งหลายควรกลับมายังกรุงพันธุมดีราชธานี เพื่อแสดงปาติโมกข์”

จากงานวิจัยแสดงให้เห็นว่า การเข้าใจ “ความจริง” เพื่อการตัดสินใจและการเริ่มต้นของผู้ก่อตั้งเป็นสิ่งสำคัญ พระพุทธเจ้าตัดสินใจเริ่มสอนสิ่งที่พระองค์ตรัสรู้แก่มนุษย์ด้วยความจริงเกี่ยวกับมนุษย์ที่ว่ามีความเข้าใจได้มากขึ้น ช้าเร็วไม่เท่ากัน ด้วยการแสดงคำสอนไปตามลำดับจากสิ่งที่เห็นได้ง่ายไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยาก

เมื่อกล่าวถึงพระสาวกรุ่นบุกเบิก ตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่ 1) พระปฐมมณฑลคานีบุตร สัทธาวิหาริกใน พระโกณฑัญญะ ผู้มีความสามารถ สั่งสอนธรรมอยู่ในเขตกรุงกบิลพัสดุ์ 2) พระสารีบุตร ผู้ซึ่งเป็นอัครสาวก ผู้เลิศทางด้านปัญญา พระสารีบุตรเป็นปริพาชกระดับหัวหน้าของสำนักอาจารย์สัทธชัย ที่เป็นกลุ่มที่เรียกว่า Skeptics เป็นนักพูด นักโต้ว่าที่ ย่อมมีความสามารถในการพูด การสอน แต่เมื่อได้เห็นจริยาของพระอัสสชิก ก็สนใจ ได้ถามถึงผู้เป็นศาสดา แล้วตามมาบวช พร้อมทั้งชักนำน้องทุกคน และเพื่อนมาบวช โดยที่เพื่อนคนหนึ่งคือพระโมคคัลลานะ ที่ต่อมาเป็นอัครสาวกผู้เลิศทางฤทธิ์ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าผู้ก่อตั้งได้เห็นความสำคัญของบุคคลิกภาพดังที่ได้กล่าวไว้ในหน้าที่ 65

บุคคล 2 ใน 3 เห็นรูปแล้วเลื่อมใส

บุคคล 4 ใน 5 ได้ยินเสียงแล้วพอใจ

บุคคล 9 ใน 10 คนพอใจเลื่อมใสในความสมณะ ความปอน

บุคคล 1 ในแสนส่วน เลื่อมใสในธรรม ด้วยธรรมนั่นเอง

สำหรับการบริหารจัดการภิกษุสงฆ์เพื่อการเป็นองค์กรที่ยืนยมนั้นพบว่ามิจุดมุ่งหมายเพื่อสอน นิพพานให้กับมนุษย์ มุ่งให้มนุษย์ทุกคนได้เรียนรู้เกี่ยวกับทุกข์และความดับทุกข์ มิใช่การขยายอาณาจักรแห่ง พระพุทธศาสนา ภิกษุใหม่ควรมีความตั้งมั่นดังที่กล่าวไว้ในหน้าที่ 60 ดังข้อความว่า

“ดูก่อนอานนท์ พวกภิกษุใหม่ บวชไม่นาน มาสู่ธรรมวินัยนี้ใหม่ๆ เธอทั้งหลายพึงให้ สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในธรรม 5 ประการคือ เป็นผู้สำรวมในปาติโมกขสังวร สมาทาน ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เป็นผู้มีอินทริยสังวร มีสติรักษาตน รักษาใจ เป็นผู้ไม่พูดมาก เป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร หรืออาศัยเสนาสนะอันสงบ เป็นผู้ไม่มีสัมมาทิฐิ”

พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญกับพระวินัยพร้อมทั้งสรรหาและเลือกพระอุบาสก ผู้มีกำเนิดเป็นคนระดับ กลางของสังคมที่ถือศีลวรรณะในสมัยพุทธกาล ที่ติดตามเจ้าชายศากยวงศ์ออกบวช และทรงจำพระวินัยได้ดี เพื่อเป็นตัวอย่าง และแรงบันดาลใจให้ปฏิบัติตนงดงาม ด้วยพระวินัยเช่นเดียวกับพระอุบาสกเถระ

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าเจตนาที่พระพุทธองค์มอบให้พระธรรมและพระวินัยเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นเหตุเพื่อปัจจัยรองรับสำหรับผลที่ทำให้องค์กรพระพุทธศาสนาเป็นองค์กรที่ยืนยาว เป็นไปตาม พุทธพจน์ที่กล่าวกับพระกิมพิละว่า

กิมพิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้
1) อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในศาสดา 2) อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงใน ธรรม 3) อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในสงฆ์ 4) อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงใน ลิกขา 5) อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงกันและกัน กิมพิละ นี้แลเป็นเหตุปัจจัยให้สังฆธรรม ดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว

ผู้วิจารณ์มีข้อเสนอแนะว่าในบทที่ 3 ที่กล่าวถึงการตลาด ผู้เขียนควรเขียนเล่าเรื่องแยกเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบที่พบเห็นทั่วไป เช่น พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันแก่ปัญจวัคคีย์ และส่วนที่ใช้ศัพท์ทางการตลาด ก็เริ่มด้วยการเกริ่นนำว่าเมื่อพิจารณาทางการตลาดและมองว่าผลิตภัณฑ์ของพระพุทธเจ้าคือ การแสดงธรรม การเปิดตัวสินค้าครั้งแรกก็คือการแสดงปฐมเทศนาในบทที่ 4 การบริหารบุคคล และบทที่ 5 การจัดองค์กร ที่ผู้เขียนศึกษาจากพระวินัยในเรื่องที่แต่ละคนรับผิดชอบพัฒนาชีวิต ขณะเดียวกันต้องรักษาความรับผิดชอบที่เป็นความสัมพันธ์ในสังคมด้วย มีหลายส่วนกล่าวซ้ำเช่นเรื่องเลขานุการ ผู้วิจารณ์เสนอว่าควรเขียนเป็นบทเดียวกันจัดแบ่งเป็นเรื่องโครงสร้างคือการจัดองค์กร และเรื่องการบริหารจัดการซึ่งกล่าวถึงวิธีการบริหารบุคคล อย่างไรก็ตามการจัดองค์กรที่ผู้เขียนกล่าวถึงนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งทางด้านความชำนาญเฉพาะด้าน แต่ที่จริงแล้วองค์กรพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลยังมีการแบ่งงานตามลักษณะงานคือ งานด้านการปกครอง งานด้านการศึกษา งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานด้านสาธารณูปการ และเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ ซึ่งยังคงมีถึงปัจจุบันเช่น ภัตตาคารผู้แจกภัต และจีวรปฏิบัติคาหกะ ผู้รับจีวร เป็นต้น

สรุป

หนังสือ “หลักการในการสร้างและบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า” ที่เกิดจากการวิจัยของคุณนพพร เรื่องสกุล ด้วยการศึกษาพุทธประวัติภายใต้กรอบการบริหารธุรกิจ เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดเป็นองค์กรที่มีอายุยืนยาว เป็นหนังสือที่แสดงคุณค่าให้เห็นพัฒนาการการสร้างตนเองผู้บริหารเชิงยุทธศาสตร์ (Chief Executive Officer) ของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาเป็นองค์กรที่ก่อตั้งโดยพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้บริหารสูงสุดเชิงกลยุทธ์ท่านแรก ประกอบด้วยโลกทัศน์ คือ นิพพานวิสัยทัศน์ คือ สอนทุกข์และความดับทุกข์เพื่อนิพพาน ภายใต้พันธกิจ สอนให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ บำเพ็ญตนเป็นแบบอย่าง การแสดงธรรมเกิดจากความกรุณา ไม่มุ่งอามิส และคุณค่าของเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานที่ยั่งยืนต่อกาลเวลานำความสงบสู่จิตใจ สันติสุขสู่ชุมชน

พระพุทธเจ้าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณไปพร้อมๆ กับผู้นำองค์กรคือการบริหารให้ได้ทั้งคนดีและคนเก่ง ได้แสดงการจัด การสร้างเสริม การปรับแต่ง ในด้านการจัดการบริหารมนุษย์เพื่อให้เกิดปัญหาทำให้องค์กรเจริญเติบโตด้วยความสงบสุขตลอดพุทธกิจ 45 พรรษาของพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจกลยุทธ์การสืบทอดองค์กรด้วยการระบุให้ “ธรรมและวินัย เป็นศาสดา” เนื้อหาในหนังสือนี้สามารถนำไปใช้ในองค์กรขนาดต่างๆ ตั้งแต่องค์กรครอบครัว จนกระทั่งถึงองค์กรขนาดใหญ่ โดยไม่จำกัดกาลเวลา

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าองค์กรพระพุทธศาสนาเป็นกรณีศึกษาขององค์กรที่มีอายุยืนยาว มีเหตุปัจจัยความชัดเจน นับตั้งแต่โลกทัศน์คือนิพพาน วิสัยทัศน์ขององค์กรที่ชัดเจน คือ สอนเรื่องทุกข์และการดับทุกข์ บริหารจัดการองค์กรตามพระธรรมและพระวินัย ตรวจจับมนุษย์ยังมีทุกข์และแสวงหาความดับทุกข์

เมื่อประพฤติปฏิบัติด้วยตนเองแล้วได้ผลดี องค์กรจึงมีอายุยืนยาว ดังนั้นหลักการในการสร้างและบริหาร
องค์กรของพระพุทธเจ้าที่มีอายุยืนยาวเป็นผลมาจากความชัดเจนในความจริง ความดี และความงามในการ
ประพฤติปฏิบัติแล้วพันทุกซ์

References

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.
- Rueanskul, N. (2006). *26 Century: The Ultimate Buddha of C.E.O*. Bangkok: Boonsiri Printing.
- Rueanskul, N. (2005). *Principles for creating and managing an organization of the Buddha*. Research report. This research project is part of the Buddhist Studies Research Project: Buddhist Studies Center. Chulalongkorn University
- Rueanskul, N. (2005). *Principles for creating and managing an organization of the Buddha*. *Journal of Buddhist Studies Chulalongkorn University*, 12(1), .